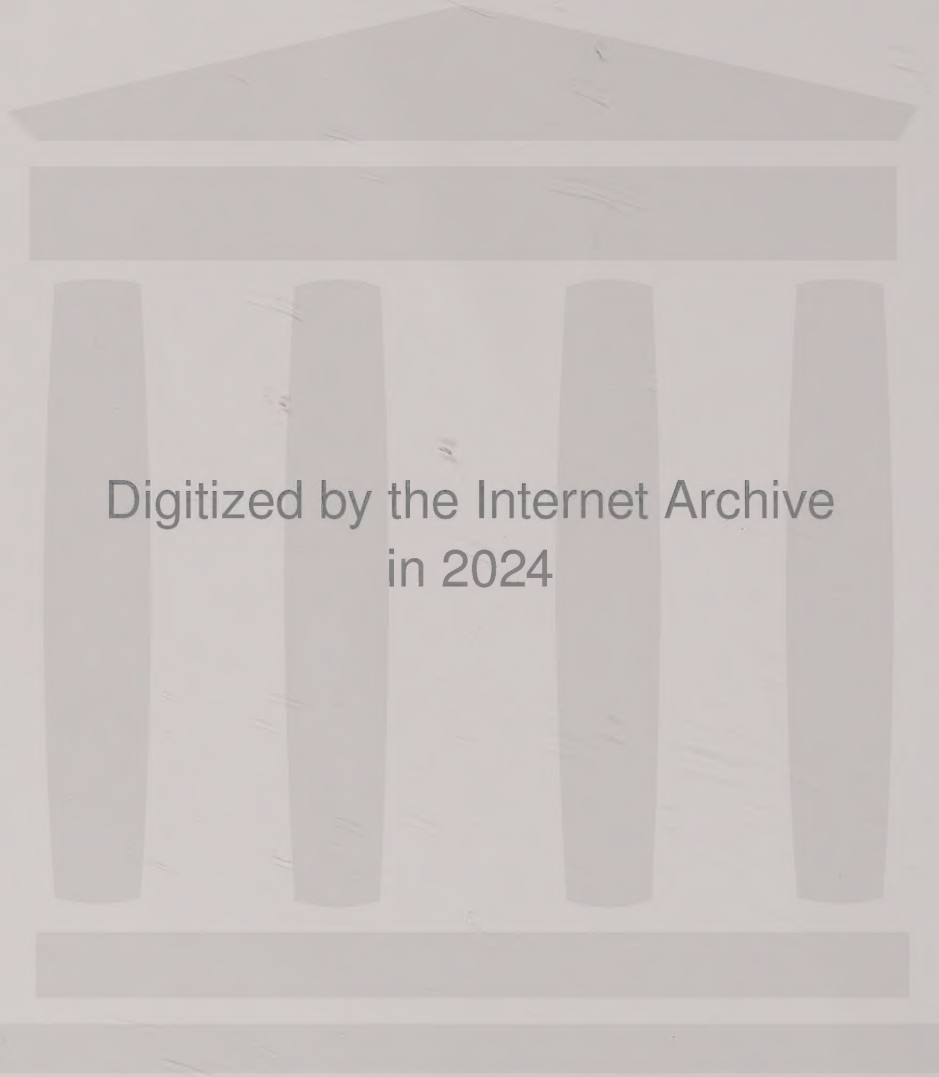

GYGES GALLUS

Digitized by the Internet Archive
in 2024

https://archive.org/details/isbn_9781175288257

Gyges Gallus

Zacharie (de Lisieux), Gabriel Liebheit

Nabu Public Domain Reprints:

You are holding a reproduction of an original work published before 1923 that is in the public domain in the United States of America, and possibly other countries. You may freely copy and distribute this work as no entity (individual or corporate) has a copyright on the body of the work. This book may contain prior copyright references, and library stamps (as most of these works were scanned from library copies). These have been scanned and retained as part of the historical artifact.

This book may have occasional imperfections such as missing or blurred pages, poor pictures, errant marks, etc. that were either part of the original artifact, or were introduced by the scanning process. We believe this work is culturally important, and despite the imperfections, have elected to bring it back into print as part of our continuing commitment to the preservation of printed works worldwide. We appreciate your understanding of the imperfections in the preservation process, and hope you enjoy this valuable book.

Gyges Gallus

Sive

Libris

Petri Firmiani

Ingeniosa in Mores suæ gen-
tis quæstio, & animadversio,

~~OPUS~~ OPUS ~~Summariis~~

Politicis, Comicis, sacris & pro-
fanis Oratoribus utilissimum, omni-
bus eruditis jucundissimum,

Quod

Præcipuum

Pauli
In hac nova Editione Sum-
mariis, Notis sicubi visum,
& Indice copioso illustravit

P. Gabriel Liebheit, Congreg. Be-
nedictino - Bavaricæ Monachus, Wei-
chenstephanii Professor, & in Lyceo Fri-
singensi Rhetorices Professor,

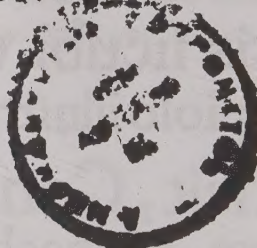
Cum Facultate Superiorum

RATISBONÆ, Typis Hieronymi Lenzii
1736.

Impensis Joann. Gastel, Bibliopol. ad Pe-
depontanum.

Wbt 163/34

Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Reverendissimo ac Perillustri,

Domino Domino

FRANCISCO IGNATIO
ALBERTO,

L. Baroni de, & in Werdenstein,
Domino in Delmesingen, Ca-
thedralis Ecclesiæ Canoni-
co Capitulari,

Serenissimi, ac Reverendissimi

Domini Domini

JOANNIS THEODORI

S. R. I. Principis, & Episcopi
Frisingensis, ac Ratisbo-
nensis &c. &c.

Consiliario Ecclesiastico &c.

Domino Domino

ac Mæcenati suo plurimum
gratioso, observandissimo.

Wlt 163/39

Reverendissime Domine &c.

Unus, quod du-
dum paraveram,
manibus demum
Tuis offero, Vir
Illustrissime. De-
bui illud Profapiæ Tuæ, Erudi-
tioni, Virtuti, quæ cū singu-
læ me moveant, rapiunt certè
omnes.

Dedicatio

omnes. Stirpi enim verò Tuæ
(ut taceam longos retro Proa-
vos, & Ceras jam undecim an-
te sæcula pulcherrimè fumosas;
ut diffimulem animas Heroas
tam Ottoni quondam Impera-
tori charas, quàm hostibus ter-
ribiles) stirpi inquam Tuæ Or-
do Benedictinus multa refert in
acceptis, non solùm, quòd
Principibus Cœnobiis San-Gal-
lensi, ac Campodunensi Abba-
tes dederit; sed totius Germa-
niæ bono Divum Magnum,
quem Progenitores Tui (ut ha-
bet Bucellinus noster) anno
post natam salutem sexcentesi-
mo adduxêre è Scotia: jam tunc
antiquissimæ domûs Tuæ Viri,
Comites Sanctorum erant, &
quod consequitur, Sancti. Ne-
que

Dedicatio.

que mihi objice, neminem eorum, à quibus, spectato sanguine, descendis, in Tuam gloriam vixisse; respondebit enim Cicero: *Generi humano id prope natura datum, ut quâ in familia laus aliqua floruerit, hanc ferè, qui ejus sunt stirpis, avidissimè persequantur.* (a)

Sed enim *nemo Nobilior, nisi cui rectius Ingenium, & artibus bonis aptius.* (b) Hac etiam parte sublimem Tibi locum vendicas, raro exemplo inter Nobilissimos Eruditissimus, inter Eruditissimos Nobilissimus. Raro inquam Exemplo; nisi *Docto Frisingensium Monti* adscriptus esses;

(a) Pro C. Rabirio.

(b) Seneca de Benef, lib. 3. Cap. 28.

Dedicatio.

• ses, in quo nemo Nobilis, qui non Doctus.

Patricius Socrates non fuit; Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo manus locavit; Platonem non accepit Nobilem Philosophia, sed fecit: (c) Tu Patricius cum sis, etiam es Socrates, Cleanthes & Plato. Nihil adulator; ipse Te audiui Philosophum, aut rectius Sophum, qui, laudari cum debeat, satis non possit. Sanè quod olim C. Plinius de Isæo, hoc ego jure de Te: Proæmiaris aptè, narras apertè, pugnas acriter, colligis fortiter, ornas excelsè, delectas, afficis. (d)

Nec

(c) Seneca lib. 1. Epist. 44.

(d) Lib. 2. Epist. 3.

Dedicatio.

Nec minor Tibi rerum Divinarum, quàm humanarum scientia, cujus tot extant tesserae, quot in Urbe hac Theses publico certamini subjiciuntur. Dignus es profectò, qui Romæ non didiceris modò, sed & doceas. Quid dicam de mansuetioribus Musis? hoc omnino, artes bonas omnes in Te Uno, si fata Te nobis inviderent, summum periculum adituras.

Virtutem Tuam admirari possum faciliùs, quàm laudare. Si unam intueor modestiam, video simul congenitam Majestatem, tam sibi per omnia similes, ut nemo nesciat, unius illas animi, veluti matris, partus esse. Sic de fortissimo quodam milite dictum accepimus, quòd
jam

Dedicatio.

jam nullus in eo fuerit locus vul-
neri, nisi in vulnere: in Te virtus
suspici, non nisi in virtute potest.

Sed rem tam fastidiosam Ti-
bi, quàm bonis omnibus jucun-
dam, sine , mittam in compen-
dium, iis ulurus verbis, quibus
ad Catilium Plinius de T. Ari-
stone: *Quanta sermonibus Tuis fi-
des? quanta authoritas? quàm pressa
& decora cunctatio? quid est, quod
non statim scias, & tamen hæsites?
quàm parcus es in victu, sed absque
avaritia? quàm modicus in cultu, sed
absque sordibus? Soleo ipsum cubicu-
lum Tuum, ipsumque lectulum ut imagi-
nem quamdam priscae frugalitatis aspi-
cere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ
nihil ad ostentationem, omnia ad con-
scientiam refert, rectèque facti non ex
populi*

Dedicatio.

populi sermone, mercedem, sed ex facto petit. (e)

Atque hæc sunt, Vir Illustrissime, cur Tuo Nomini Gygem Gallum inscripserim. Secure leges, etsi quandoque Satyricum; nihil enim in Te reperies, quod jure culpet. Laudaberis ex diverso in ipsis multorum vitiis, & tacite gaudebis, oculatissimum quemque ne minimum quidem nævum, in vita, moribusque Tuis notaturum.

Ad extremum gratulor Authori meo, quam speraverat, immortalitatem. Nemo repellet librum, in cujus fronte Werdenstenianum Nomen fulgebit

Dedicatio.

gebit, quod, ut ad temporis invidiam duret perenniter, supra fortunæ insidias feliciter, precabitur Deum Optimum Maximum, dum erit

Reverendissimæ, Perillu-
stris ac Gratiosissimæ
Dominationis Vestræ

devotissimus Servus

P. Gabriel, Ord. S. Bened. Wei-
chensteph.

Para-

Paraphraſtes Lectori.

En tibi *Petri Firmiani* Gygem Gal-
lum, qui hætenus non ſub ſuo dun-
taxat annulo, ſed in Bibliothecarum
quoque angulis infeliciter latuit, formis
melioribus luci datum. Plurimum cor-
datioris litteraturæ reſpicias, mi Lector,
ſi hunc: ita quippe ſentio, illum omni-
no eſſe, qui ad veterum Scriptorum
laudem pervenerit, ſeu ingenium ſpe-
ctes, ſeu Latium, quod hodie corvo
albo peregrinius. Audacter inquis,
dictum? volve, revolve; ut me abſol-
vas. Ego quid præſtiterim, ſi petas?
dico: prope nihil addidi; ubi viſum,
ſuccinctam paraphraſin, non Erudito-
rum utique, ſed erudiendorum grātiâ.
Tu ſi per te ſapis; omitte ad mea reſpi-
cere: Pontes memor, non avibus ſed
viatoribus ſterni. Cæterum ſi quid aut
in Hiftoriam, aut ſenſum Authoris pec-
cavi; exiſtima me in perpetuo hoc
Ænigmate, veluti nocte quadam am-
bulâſſe. vale.

ICON AUTHORIS.

Ingenuum sui ipsius Pictorem agit Scrip-
tor, patriam, institutum, studia,
spes suas prodit.

Hominum ingenia novi, curiosa sunt :
non satis est scivisse nomen Autho-
ris ; de persona quoque quaeritur :
nosse me omnes volent, antequam
legant : nam quis mortalium os
dicentis non prius libenter intuetur quàm verba
percipiat ? Ergò ; ut is ordo serveretur (quod an-
te me forsitan nemo fecerit) ingenuus pictor
adumbrabo vultus meos. Mihi quam alteri ;
puto, notior sum, & tot annos ipso me fami-
liariter usus, securiùs inde ac certiùs, priusquam
de Gyge narravero, quis homo sim, dicam :

Patria mihi Gallia est, eâ parte quæ septentri-
onem versus extremâ (1) *Sequana* alluitur. Sub
A mitissimo

NOTÆ ; (1) *Sequana* (Seine) fontes suos habet in
Ducatu Burgundiæ, ex qua in Normandiam, inde
aquis auctior ad portum Gratiz (Hayre de Grace)
in Britannicum mare excurrit,

mitissimo cœlo solum ferax, ea nutrit ingenia,
quæ & cito maturescunt, & eâ sedulitate æquo
student, curant sua, alienas fraudes devitant;
ut apud insinceros, suspiciososque, ac debiles
non rarò in crimen vocetur notissima sapien-
tia.

Tellus hæc Majori Britannia Reges dedit: Si-
culis Principes, justitiâ armorum, ac fortunæ
felicitate ita Herculi per omnia æquandos, ut
suas etiam fabulas à Poëtis meruerint. Hinc
ortum duxere Heroës illi, quorum terror ad ho-
stium cladem olim penè sufficiens, manet ad-
huc; æterni odii materia, æternum nomen; &
nutriendæ invidiæ cibus, tot victoriarum, in
prostratis quondam gentibus, memoria perse-
verans.

(2) *Sanctiori Philosophiæ* adhuc adolescens no-
men dedi: & illa quietissimo exceptum sinu,
postmodum vix sentientem perduxit ad canos.
Inter plurimas corporis afflictationes, jucunda
senectus, neque mihi, aut aliis gravis. Ut
multa discerem, vidi multa: plura audiui: cæ-
tera contulit oculatior meditatio, & nobile in-
ter sapientes otium: neque tamen cum illis sem-
per

(2) *Sanctiori Philosophiæ.* Ordini S. Francisci.
Nec temere id dico; cum ad calcem primæ Edi-
tionis Theologi Parisienses Zachariam Lexovien-
sem manifestum faciant. Accedit scribendi ratio
planè eadem in libro, cui titulus: *Tota Pauli
scientia*, quam suo nomine insignivit.

per: Aliquando solus, ut æternis liberius fruār,
ne focium habeam, me quoque fugio: quip-
pe illud haud nesciens, nisi à se homo discedat,
sæpè sibi quàm alteri nocentiorē esse.

Vis & scire ubi habitēm? in modico colle
tranquillissima mihi sedes; ex qua ad oram flu-
minis, latè diffusam, suoque portu notissimam
urbem quoties lubet, conspicio, ni vapores ob-
stiterint: nam sæpè ad radices collis jacenti in-
cumbunt nebulæ, & civitati nondum sol totam
noctem abstulit, cum jam mihi, templorumque
fastigiis.

Hortum non situs tantummodò sed & indu-
stria commendat. Latâ planitie facilis primùm
ambulantī; mox ad gratissimum laborem, in-
terdensissimas arbores, callesque, suis errori-
bus haud inofficiosus, assurgit, ac deprimitur.
Mullæ voluptati accedit sapissimè avium cantus,
& lusciniarum frequens æmulatio, tanquam sen-
tentiam à me expectantium, utra suavius, aut
longiùs cecinerit.

Inter hæc, ubi divina res, aut necessaria cor-
poris cura, operam meam non postulant, libros
evolvo; in hoc maximè beatus, quod semotus
à negotiis, quibus tot homines dilaniantur, non
ignoro felicitatem meam.

Novisti (1) *Firmianum*: sed cur scribis inquires,

A 2

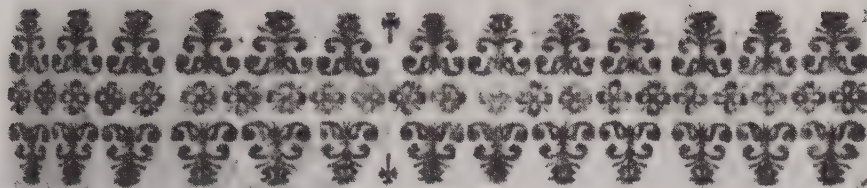
non

(1) *Firmianum*. Nomen ascititium est, & hoc solum ti-
culò verum; quod pius Author *obfirmata* animo
cum pravis sæculi sui moribus bellum gerat.

nōn satis est legisse? Orbi natus sum: frustra me
pēperit mater, si otio quasi congelatus torpe-
sco, neque me sentiat ætas mea utilem sibi. Pa-
rum est profuisse suo sæculo, spes altior animum
subit: nascituris volo loqui, quis viventium im-
pediat? Et vobis igitur, ô Posterī! scribo: ad
vos enim, si rectè auguratur præfaga mens, nec
decipit scribentem sui operis amor, liber iste
perveniet. Plurimæ veterum artificum statuae
breves, ad nos usque manent: Rhodiorum
(2) *Colossus* vix ad quinquagesimum annum
steterat totâ urbe excelsior, cū tremente basi
excussus est; adeò non moles æternitatem præ-
stat operibus, sed felicitas sua.

At nimis forsitan spei indulgeo: levè crimen
est, & cunctis penè mortalibus commune, sibi
grandiora de libris polliceri, illudque non per-
functoriè sperare, quod maximè cupiunt. Cæ-
terum, nullus mihi pudor erit de isto opere tam
liberè pronunciaſſe: nam si illud posterī vide-
ant, verum dixero: sin, & pessimo fato breves
annos maneat, illo penitus extincto nemo sci-
et quid speraverim. De his satis: me agnito,
Gygen nosce, LECTO-

-
- (2) *Colossus* Rhodius, seu statua Solis inusitata al-
titudine (nam septuaginta & amplius cubitus lon-
gus erat) Mundi miraculis accenseri meruit, ante
decem & novem ferè sæcula spectabilis. Sed diu
admodum non fuit, scilicet 50. tantum annis,
quibus actis cadens totum littus immanium mem-
bro um fragminibus miserabilis truncus complevit.
vide *Daniel. Bartholi* in Geog. Politico-Morali,
mihi pag. 433.

LECTORI.

Commendat paucis librum suum, nec de Gyge, fabulosus sit ille, an historicus, sollicitum vult esse Lectorem!

(1.) **V**ere extiterit Gyges iste, an fingatur quæris Lector? quid tua interest Gygen alter homo, an calamus genuerit? Magna expectantium agrorum, & publicæ utilitatis incremento si tiens Ægyptus Nilum recipit, nesciat licet (2.) cui

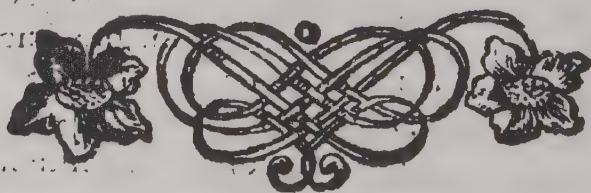
A 3

fonti

1.) *Verè exstiterit Gyges &c.* Non hic accipiendus est Gyges centimanus Briarei frater, sed ille Lydus, primò quidem pastor, mox Candaulis Satelles, demum Rex. Legatur Herodotus in Clio, id est lib. 1. item Cicero lib. 3, de Officiis, ubi ista habet: Hinc ille Gyges inducitur à Platone, qui, cum terra decessisset magnis imbribus, in hiatum descendit, æneumque equum (ut ferunt fabulæ) animadvertit, cujus in lateribus fores essent: quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inusitata, annulumque aureum in digito: quem ut detraxit, ipse induit, tum in concilium pastorum se recepit. Ibi cum palam ejus annuli ad palmam converterat; à nullo videbatur, ipse autem omnia videbat &c.

(2.) *Cui fonti.* Olim de fontibus Nili disputatum est: hodie duo sunt deprehensi in montibus Regni Goyame. Cæterum mense Augusto in superiorem & mediam Ægyptum exundat, omnibus pluviis salubrior,

~~Ante saluberrimum~~ annem debeāt, & ~~Per~~ diū
 quolibet umbre, certiusque beneficium. Ideone au-
 ram respuas, quod dubius utrum sol radiorum pa-
 tientia, an (3.) Rymundus, fydēribus ipsis diligen-
 tior, advocat in societatem operis ignis, artemque
 regente Philosophia, illud in Museo suo fecerit?
 quid utilissimi metalli originem inquietus dives scri-
 ptaris? quid dubitas frui? aurum est, illo utere.
 Ubi res habetur, queritur frustra unde illa ortum
 ducat. Prima auri nativitas terram spectat, non
 te: illud cum cœptisti tenere, tibi natum est. Ecce
 narrationem non modo non fastidiosam, sed maxi-
 mē utilem: ultrò oblatam volens & serenus exci-
 pe, nec desiderium subeat ea importunē investigandi,
 quæ rei ad hæc usque tempora ignotæ, fidem tollant,
 aut faciant. Magnum tibi imponis onus si Gygen
 excutis. Verūm labori tuo parcam: etiam an-
 nuente me, crede quod lubet. Commentum si exi-
 stimabis non succensebo; si historiam, & te ocula-
 tum probabis. Lector, & me veritatis candidissimum
 scriptorem non egre suscipies. Vale.

GTGES

(3.) Raymundus. Forte cognomento Lullus, quem
 ipsis fideribus diligentiores dicunt; quasi nempe
 aurum confecerit, arte naturam superante.

GYGES GALLUS.

Narratur, quâ ratione, ac fortuna Charmion annulum repererit, alter deinceps Gyges futurus.

ADmiranda scire qui volet, euntem me in remotissimas oras vel impiger comes sequatur, vel expectet redeuntem. (1) Ad proavos iter facio: ea narraturus meo sæculo, quæ prior ætas cum viderit, affirmare tamen posteris propè non audet, vixque ipsa fateretur sibi: (2) stupendorum enim ea ferè conditio est, ut suis etiam spectatoribus ægrè se probent, & cum sensu referente maximè credi meruerint, hærenti tamen animo, timentique præstigiis ludi, aliquam sui dubitationem faciant.

Priscis illis temporibus, cùm adhuc sub Re-

A 4

gum

(1) *Ad proavos iter facio.* Quasi diceret: Antiquas repeto Historias.

(2) *Ægerrimè credimus, quæ non videmus,*

gum suorum primâ stirpe variè ageret; & ad meliora servaretur nostra Gallia; vir fuit, perspicacissimo ingenio, & morum, qui tum maxime vigebant, notitiâ clarissimus. Nomen illi à patre, Charmion; (3) à casu, Gyges; à natura, sagax animus, sciendique quæ apud mortales agerentur, ingens cupido. Tantâ meditati solitudo nihilominus in deliciis fuit, quod putaret raros esse, qui (4) latentem hominem sinceris vultibus præferant, neque tot vitiorum fucos, ipse ingenuus, tot larvas ferre posset. (5) A mortuis igitur viventium mores accipere tutius ratus, omnis penè ævi philosophos, studiis (6) velut carminibus vocatos, indefessus lector admittebat in consiliorum secretum; collectisque suffragiis, æquissimus iudex, decernebat, sua vel vitiis supplicia, vel præmia virtutibus. In eo reconditæ vitæ, securissimæque otio, sibi foelix & ad arbitrium latitans, quomodo repente mutatus, novis consiliis incubuerit, referam.

Eâ adhuc tempestate plurima (7) Druydarum, qui

(3) Quia æquè, ut Gyges annulum reperit.

(4) *Latentem hominem* &c. Pauci dicunt, quod sentiunt.

(5) *A mortuis* &c. Scriptoribus.

(6) *Velut carminibus* &c. Velut magica arte adesse iussis.

(7) *Druydarum* &c. Sacerdotes Gallorum erant supra modum religionibus, seu superstitionibus dediti. Immolari volebant Diis homines facinorosos, qui si deficiebant, etiam innocentes. Tiberius Cæsar omnes sustulit.

qui olim suis sacris, suis legibus inclyti per totum orbem fuerant, monumenta vivebantur. Stabant mediis in agris, & in sylvis maximè, sub annosa (1) quercu marmora, ut nec sepultis sacerdotibus arbor illa deesset quam viventes coluerant. Inter tot nobilissimæ vetustatis opera, sub suis frondibus sepulchrum eminebat, secto lapide, ita in acumen surgens, ut non pyramidis præaltæ, sed depressæ molis speciem exhiberet spectantibus: impolitum opus, neque ullâ artis industriâ conspicuum, nisi quod figuris aliquot (2) improba manu ductis, ostendebat, sub ea lapidum congerie eruditos cineres delitescere, & in philosophi memoriam, plusquam sui, laborasse artifices; signa enim cœlestia totam illam struem ex ordine, variis formis impleverant, ut non dubitares astra olim coluisse, quicumque sic meruisset sub eis condi. In summo apice sphæra ingens videbatur, intextis circulis per tot annos propemodum intemperata, & colore magis quàm jacturâ operis, (3) temporum victrix, fatebatur suam ætatem.

Fama erat Druydarum principem, fato illic interceptum, pias superstitem manus reposuisse;

A 5

se;

(1) Sub quercubus sepeliebantur; nam ad illas Sacra faciebant, quod crederent, inibi præsentiores esse Deos. Videatur Samuel Pitiscus.

(2) *Improba manu &c.* Non utique rustica, sed laboriosa, donec ejusmodi signa in lapidem coheret.

(3) *Temporum victrix.* Durans.

se : occultissimæque Philosophiæ arcana eo in loco asservari, nec magis cingres quàm sapientiam reperturum, quicumque in abdita molis, cui tot pepercerant anni, non impius admitteretur : nam funus violare summum nefas putabant, illique ab ultore Deo maxima supplicia parari, qui sepulchrum solvisset. Hinc magna busti illius apud omnes reverentia, simul & ruina expectatio, ut cadente scilicet vel injuriâ temporum mole, vel fulminum ictu, curiosa sciret posteritas, quid in ea majores considerant.

Æ felicissimè Charmion in hæc loca pervenit, cum ingentibus pluviis laxata nuper humus antiquissimum monumentum adeò moverat, ut recens ex discedentium lapidum vitio meatus, qui corpori humano satis esset, virum invitaret ea quærendi quæ fortuna obtulerat. Ut se recepit in tumultum, quia à sole ad umbram venerat, primum nihil intuitus Charmion, donec è ruina lumen erumpens caligantibus oculis suum sensim usum restitueret, formam loci aliquid (4) insolens spirantis, utraque manu, tremente vestigio, cæcus lustravit. Ex tactu constabat ædiculam esse, fornice adeo humili, ut nec sub eo rectus incederet. Redditâ non multo post luce, effigiem viri stupens conspicit, ita jacentis ut dormire videretur; nam & lacerto cadentem vultum excipiebat, & quasi
inex-

(4) *Insolens.* Insolitum, insuetum.

inexpectatus legenti somnus obrepisset, liber ex altera manu fluebat, quem non ex cornice confectum, aut membranis, sed plumbeis laminis gravem, inter marmorei senis articulos posuerant (1) qui procuraverant funus.

Ad faxeum cervical adhererebat ænea pyxis, quæ postquam avido Charmioni spem dulcissimam insinuasset, mox ut resecrata est, nihil præter annulum dedit; & is pariter æneus erat, (2) rudisque patâ latiore; ut grandiusculum lapidem, sed inamœnum, dentato orbe exciperet. Majora expectanti non placuit munus quod ei fors obtulerat; confusus itaque, dolensque se frustra avarum, se facilem qui opes expectasset à mortuis, spreto volumine, & cum sua pyxide, annulo, discessum parabat, hæc in adverso pariete scripturam advertit:

O quisquis es mortalium, benignissimæ fortunæ gratiâs habe, & ante cæteros admissas, ne contemne sortem tuam. (3) Nemo te

(4) Plura murus acceperat quæ posteris redderet; sed ætas, & ex longo solis abscessu malignior aër, in madente saxo vetustissimos apices ita corruperat, ut non verba sed syllabas & quid-

(1) Qui sepeliant, librum cadaveris manui iusserunt.

(2) Rudisque. Impolitus.

(3) Nemo te. Supple: videbit; tu videbis omnia si hunc annulum digito gestaveris.

(4) Plura murus acceperat. Plura erant olim muro inscripta posteris legenda &c.

quiddam ipsâ litturâ obscurius intuenti proponerent. Ingens tamen aliquod bonum eo in tumultu jacere, illique maximam foelicitatem portendi qui cum primus intrasset, cætera scriptura indicabat: verum ultro se deferens beneficium non capiebat Charmion, jam licet in novam spem crescens, & suo propemodum gaudio impar, quod primus, quod solus ad sepulchrum accesserat, aditum opportunissimâ ruinâ disponentibus fatis; Itaque non ante exire decrevit quàm scripturam ejusmodi, suamque foelicitatem intellexisset: & inter spem, metumque medius, iteratâ diligentâ oculisque ex affectu, ut solet, acutioribus, locum scrutatur, existimans repositas illic à majoribus opes, secundi laboris præmium fore. Sed nihil præter eum (5) quem ex materia despexerat librum invenit, arculamque æneam, quæ ignobilem annulum re-
serata protulerat.

Ad hæc rursus animo cadente, quid fortunæ, inquit, gratias agam? nihil ultra stimulos dedit, animumque ea inquirendi, quæ aut omnino nulla sunt, (6) aut improbè celat, non datura quod sperare imperavit. Vide tamen ô Charmion! addebat ille, ne in eam contumeliosus existas, quam forte propitiâ habuisti.

Aurum

(5) *Quem ex materia* &c. Quem propter materiam despexerat; constabat quippe vilibus laminis.

(6) *Aut improbè celat* &c. Invidiosè abscondit.

Aurum non dat quidem, aut gemmas; sed quid, si in plumbo, quid, si in annulo, quæ tibi aded vilia sunt, quam non sentis adhuc foelicitatem, liberalissimâ manu porrigit? Nec mora, rapit librum, annulum digito induit, & in philosophi reverentiam salutata effigie, quanta ferret ignarus adhuc, sepulchro digreditur.

Fortunatissimè illuc advenisse Charmionem, evolutus ad solem liber ostendit. Annos quippe promittebat suo lectori, prosperumque longissimæ vitæ usum, si præceptis, quæ nec multa, nec gravia erant, stare vellet, sibi que imperare. Ex eo didicit Charmion, Druidas, qui maximè sacris dediti erant, non sacerdotes tantum fuisse, sed etiam medicos; qui generis nostri charitate ducti, non questu, aut proprii nominis famâ, ideo naturæ arcana penetraverant, quòd sanctius ad illa accessissent, & mysteriorum abstrusiora meruissent, quæ jam apud nos rara est, inquirentis scientiæ simplicitas.

Mira hic liber de plantis, quæ apud nos natæ, viles sunt; contemptæque, eas habent virtutes, quas sæpè in ignotis quærimus frustra. Faciles herbas, quæ agricolis tantum usui sunt, restituebat in suam dignitatem liber iste, monebatque medicinam, quæ tot succos ambitiosâ prudentiâ miscet, infoeliciter ægrotis, optimè sibi consuluisse. Neque remedia tantum ægro corpori sufficebat utilissimus liber, sed animis quoque, sive innato, sive ad contactum mutato vitio laborantibus.

Ardua res; sed & apud multos injuriosa, ægrotos sanare, quibus pro morbo est sua voluptas; aut ex temporum quibus vixeris ratione, admissa in animum opinio: nam quis nesciat ad sua passim remedia pavere, irasci hominum genus? Ideò paucissimi inveniuntur, qui mederi morbos affectibus velint, eamque artem profiteri, cujus merces odium, livor, ipsiusque beneficium maligna ut plurimum interpretatio, quasi non levare illo somento ægritudinem velis, sed addere vires morbo, novâ insaniam, & quietis, ubi non tanguantur, vitiis dolorem excitare. Ille tamen liber docebat, quâ ratione suos ægròs demereri medicus posset, & suavissimo poculo ita querulam naturam conciliare, ut volens arti accederet & sanitatem pateretur.

Saluberrimæ philosophiæ cognito, ut per tempus licebat, libro, annulum quoque diligentius intuetur, miratusque, quod ignotis, quacumque verteres, figuris cælatus appareret, simul ex colore Heliotropium lapidem in palam suspicatus, novo gaudio exiit. Non candida luce ut Adamas; non ut Carbunculus, purpureo splendore oculos mulcebat rarissimus lapis: nihil quod avarum pectus sollicitaret, in eo natura posuerat; nihil quod ingentibus æquaret prædiis, levissimi sexus ambitiosa luxuries. Obscura, nec æqualis per omnia viriditas, sanguineis venis distincta, fecerat, ut altius in eo lateret naturæ parentis, fortunæque beneficium.

Lapidem

Lapidem hunc, ut plerique scriptores tradidere, si flori ejusdem nominis admoveas, utriusque virtutis nexu efficies, juvantibus stellis, ut omnium oculis subductus, ipse omnes videas, & qui tibi propiores erunt, ut absentem desiderent.

O me beatum, inquit Charmion, si cognitus quidem ex authorum fide, verum frustra quæsitus lapis, sic se ultrò incogitanti obtulerit! Quis mihi vel secretissimos mores occultat, si non visus domos penetrem, si invito domino (1) recedentis vitæ testis fiam, si cupiditates humanas abjectâ personâ, amotisque præstigiis, contemplari conceditur? securus pergam quocumque ire placuerit; nam quis obstat, aut noceat? quas superbas fores vel exorem demissus, vel pulsem tremens, si non videar? ad accessum meum nemo admonitus se componet, aut adscititio vultu ludet oculos, qui perpessè non sinceræ virtutes mirantur, ubi in publico verecunda perversitas se ex arte regit, proprii dedecoris conscia, statim ut aspectum fugerit, ad quodcumque audax, non Deum aut innocentiam reverita, sed famam. Benè est: quod semotus non satis didici à libris, vultus ostendent, hominès noscam, si figuræ istæ, quod suspicor, ad Cœlum factæ, eam à benignissimis syderibus virtutem hauserunt, cu-
jus

(1) *Recedentis vitæ.* Absconditæ, ab aliis omnibus secretæ.

ius jam spem insinuant, neque deterior lapis conjecturam fefellerit. Stolidos, aut etiam sceleratos mores, postquam ubique admissus certissime cognovero, & de illis forsitan scribam; non prius tamen id fecero, quàm ex isto volumine commodior mihi ad vitiorum infectionem pateat via. Illo, illo duce, (2) ita acer in vitia ero, ut me omnes ament, omnes quærant, omnes teneant, cum viderint in nequitiam, non in ullum hominum me armari, & absque veneno insultare sceleribus. Nulli parcam vitio, quod in notitiam venerit, neminem pungam. Ita placebunt vel amariora, & aculeos ipse laudabit, qui merebitur. Seria modestissimis jocos ita sæpè temporabo, ut si revocetur ab inferis tristissimus mortalium (3) Heraclitus, non abnuat plurima esse, quæ risum à viro sapiente non indecenter obtineant. Ut me æstus impulerit ostendam ætatis meæ ineptias: Voluptati suum pretium, opinioni suam tyrannidem eripiam; & hoc dilectissimæ Galliæ præstabo, ut me non mœstum authorem habeat, verum licet, infestumque iis moribus, qui communi propè insania legum instar recepti sunt.

Hæc cum ille cogitaret, non fortunæ, non sibi

(2) *Ita acer in vitia ero* &c. Ita infectabor malos mores.

(3) *Heraclitus* Philosophus Jocos etiam festiis est illachrymatus. Hinc vocat hominem tristem.

sibi satis gratulabatur, quod moralis philosophiæ nova instrumenta sic in manus venissent, modò votis Deus annueret, profutura mortalibus. (1) Adhærentem domui hortum habebat diligentissimus florum cultor Charmion, sed illorum præcipuè, qui amicum solem ita sequuntur, ut cum illo surgant cadantque, id non invenustè imitati, quod in amplissima face, & ad orbis bonum mobili, jure miramur. (2) Solaris & ipse Charmion erat, ideoque amabat solaria, & Astrologiæ deditus libentissimè intuebatur in ludente humo cursus astrorum. Celeriori itaque quàm solebat pede domum reversus, in viridarium concessit: mox Heliotropio Heliotropium (3) maritans, ut ex floris contactu adjutus lapis occultissimam virtutem proderet, figurisque aliàs in ære otiosis etiam daretur sua potestas, levissimo vestigio, ne accedentem pedum strepitus proderet, triclinium intravit. Plures tum ex amicis in eo erant: nullus tamen illorum Charmioni (4) assurrexit, licet ille prior honestissimos viros salutavisset, & inde certissimè agnovit se non videri. Amplius tamen ad majorem lætitiâ experimentum capturus, uni amicorum, qui remotus

B

tus

(1) *Adhærentem*, Contiguum, admodum vicinum.

(2) *Solaris*. Sunt duo sensus: *Solaris*, id est, solitarius; vel solem sequens Deum.

(3) *Maritans*, Conjungens.

(4) *Assurrexit*, Reverentiam habuit.

tus à cæteris suas (5) volvebat cogitationes, nescio quid in autem insusurravit; quo ille, cum neminem videret, tanto terrore correptus est, ut sublatâ primum voce, mox tremens (6) amisso spiritu oculisque nihil certum contuentibus, insanire videretur. Aliquem ei loquutum credidit nullus, licet ad majorem fidem protensâ manu, per coelum, per sanctissimas aras sæpius juraret, non sine stomacho repetitâ Religione. Dum trepidum auditorem omnes derident, illeque magis irascitur, interim, eodem quo venerat silentio, Charmion ab jucundissimo amicorum tumultu se proripuit.

In cubiculum deinde receptus, vix sua solatia capiebat; jam sibi plusquam Charmion videbatur; & quia spirituum more ubique adesse non visus poterat, suâ etiam sententiâ cunctis major, digniorque corporibus. Nunc mihi, inquebat ille, suum Gygen jactet Lydia, qui similis ope annuli tot mactavit in patria hostes, tot (7) illegitimæ potestatis impedimenta intra paucos menses fustulit, ut ex vilissimo pastore Rex fieret; illius sortem, quæ tot libris, tot carminibus celebrata est, mea certè fortuna æquat; verum annuli meliore usu laudabiliorem efficiam. Ad hoc mihi tantum proderit, ut certius de genere meo sentiam; quid juvat elementorum

(5) *Volvebat.* Cogitabat res ferias, graves.

(6) *Amisso spiritu &c.* Prope exanimis.

(7) *Illegitimæ potestatis &c.* Tyrannidis.

mentorū qualitates, pugnas, aut mutuam in mixtis agnovisse patientiam, si hæc ipsa, quæ apud nos sunt, non observes in homine? majoris momenti apud me sunt Eclipses animorum, quam syderum: quomodo emergat, occidat, redeat ratio, mea res est; sed absque annulo major certè eorum pars me lateret, quæ expedit nosse, non ad meos tantum usus, sed & si voluntas maneat, ad publicam utilitatem.

Exin, per varias domos Charmion cœpit errare, ut abditus testis nulli pudorem aut metum incuteret, & ita melius privatos cujuslibet fortunæ mores intueretur. Quia tamen in ingenti turba plura se ac majora visurum sperabat, quàm si in (1) modica civitate, aut in agris tantum scrutaretur occulta hominum studia, vitæque liberioris rationem; mense expleto, in urbem regiam placuit ire, ubi per aliquod tempus moratus, ea vidit, quæ sine stupore meæ ætas non audiet.

Vir Religiosus erat Charmion, neque prius voluit aliquid eorum tentare, quæ decreverat, quàm in templo solvisset, quod Deo deberi novit ratio, & libenter pendit pietas. Ergo sacras in ædes cæterorum more receptus, ut vota concepit, licuitque adstantium ora intueri, omnes vidit unâ Religione colere Deum, & in ea consentire, quæ publicè agebantur. Probaturus tamen an aliqui malignâ arte sibi illuderent, sta-

(1) *Modica.* Parva, infrequente, ignobili.

tuit, induto cum suis foliis annulo, ita in plurimorum ædes admitti, ut nescirent secretorum testem adesse, securiusque agerent quodcumque placuisset: & hoc illi prima domus spectaculum exhibuit.

HIRUDINES.

Perstringuntur, qui potestate, vel officio ad sordes abutuntur, pauperes opprimunt, aut faciunt, verè sanguisugæ.

IN intimis ædibus quidam senex, humanissimum vultum præferens, & aliquot etiam in egenos largitionibus, urbi notus, cubiculum habebat, in quo quidquid literarum esset ad familiæ curam, solebat recondere; præter hæc variæ sollicitudinis instrumenta, nihil penitus mensa acceperat, nisi librum; & hic videbatur esse Aristotelis, erat enim de inventione; quod ut ex titulo agnovit curiosus librorum inspector Charmion; statim apud se hilaris; Iste vir, ut video, ex nostris est, inquit; & certe in omen accipio, quod hâc die, quæ ad inquirenda mortalium secreta, in ista civitate prima mihi est, in philosophum inciderim; sed ut subitarium, ita breve gaudium fuit, nam titulus quidem scholæ notus: verum (2) materiæ immanes,

(2) *Materia immanes* &c. Continebat crudelissimas leges emungendi miseros,

manes, & de pecuniis investigandis atrox disciplina, detexere subito virum, qui ex frontis fide, ac donationum versutia credebatur (1) ab homine non recedere.

Dum in suo libro hæret avidus senex, quæritque inveniendarum opum compendia, & sedens animo imbibit subtilioris fortunæ varias artes, interim (2) Charmion, sene altior, & ipse legebat, quàm multiplici viâ ad facultates itur, quamque stolidè per tot pelagi errores, ventorumque minas ac pericula, (3) Argonautæ Colchos profecti sint ad diripiendum vellus aureum, cum illud quisque in patria sua habeat, & solo propè ingenio tolli, atque dolis, toties foelix nequitia ostenderit: Non sudores æstivos, non profectioes hybernas, non jejunia, aut (4) rei domesticæ lordes, tanquam opum comparandarum certissimos modos, cupidissimo seni proponebat suum volumen; tota ferè in acerbitate scientia; ut si festinanter quis vellet discere, servatâ (5) ad famam, quadam oris comitate, sermonumque blanditiis; intus tamen ne quid detrimenti negotiâ paterentur, aut tarde procederent, humanitatem abjiceret.

B 3

Super-

(1) Non videbatur inhumanus esse, aut barbarus.

(2) *Charmion*. Ita deinceps nominabit hominem, qui prodigiosum anulum reperit.

(3) *Argonautæ*, à navis fabro, cui Argo nomen erat. Fabulam explicatius habet Ovidius lib. 7. Metam.

(4) Avaritiam putat, parcitatem in victu, vestitu, & cæteris rebus.

(5) Ne notent alii,

Superstitiones quoque diræ eo in libro continebantur; ex infantium cruore, ac parentum lachrymis compositionem quandam fieri, quâ si liniantur ædium postes, brevi in eas irruet tanta opum vis, ut fodinas ipsas æquent, & ad (6) properantis fortunæ dona tabescat invidia, cæteri stupeant.

Horrebat Charmion; & à libro tantillum averfus, dum mente & oculis Numen precatur, ut aut feritatem illam perderet, quod gratiæ erat, aut senem: servus derepentè adfuit, qui domino nuntiaret instare tempus sacrificii, comportatum ignem, thura, vittas quoque & festa, quibus ex veteri ritu diis immolanda ornabantur, victimas expectare. Non molestum seni fuit à studiis avocari, ut ad gratiora pergeret. Sed uæ illæ apud Christianos cerimoniæ, agebat Charmion, an forte ista in domo viget adhuc, sub virtutis insignibus, dæmonium cultus, & extincta dudum sacra, hic ego conspiciam? heu mihi! in quas ædes mea me curiositas intulit? sed gradum revocare non placet, neque tempus est; ultrà pergam, & ne quid eorum, quæ clam hic agentur me lateat, senis hujus, qui me adesse non sentit, hærebo vestigiis.

Sub effosa terra specus erat, ad quam non aliqui gradus ducebant; sed longo tramite sensim

(6) Properare dicitur fortuna, si quis subito ditescit, antea modicus, & veluti pauper.

fm molliterque (1) desidens humus commo-
dissimam viam fecerat. Talis propemodum
apud Romanos locus ille abditissimus, in quo
celebrabant (2) Consualia. (3) Alta illic nox,
quam ut amoverent duo servuli, non sine pa-
vore (nam metum præferebat vultus exanguis)
faces gestabant; & cogitabundus senex, silens-
que sequebatur, ex proximi sacri immanitate jam
ipse pallidior. Ubi profundius in terram se
penetraverat horrida specus, inter odores, quos
undante fumo per multa volumina (4) acerræ
ardentes spirabant, (5) ac ferrugineos ornatus,
ara surrexerat, & hanc (6) Diti sacram volue-
rant, ut scilicet opum dominus, quas natura
invidiosissimo sinu occulit, auri subsidium cul-
toribus suis largiretur, & longè ab illis rece-
deret malorum omnium gravissimum, Ege-
stas.

Ad placandum Numen sertis coronati pueri

B 4 tres,

(1) Absque præcipitio.

(2) *Consualia*. Sacrificium jam à Romulo institutum
& tam Religiosè observatum; ut equi, mulique
floribus coronati feras agerent. Fiebant porro
ad aram subterraneam, ut pleræque superstitiones
in Lucis & tenebris (quasi jam tunc diem refugerent)
agebantur. Videatur Samuel Pitiscus ad lit. C.

(3) Spissa, densa nox.

(4) Vasculum aliquod, ex quo suffitus per ora, seu
foramina distincta emittebatur.

(5) Ac *inter*, quod supplendum est.

(6) *Diti* opum Domino. Atque hinc divitiæ Græ-
cis πλάτος sonant.

tres, totidemque matres cum infulis, vinctis post terga manibus, & ipso jam propè metu exanimes, mortem opperiebantur; ex ossibus quæ multa illic & plerumque cruenta jacebant, admonitæ, frustrà misericordiam expectari, nec gemitus, aut lacrhrymas apud eos valere (7) qui Diti facerent. Mirum est senem illum, cum maximè sæviret, à verbis atrocioribus abstinuissè, veteres imitatum qui se in casuras pecudes mitissimè agere existimabant, si non occidi, quod crudelitatis verbum est, imperarent: sed ad rem divinam cultros illis admoveri, ut ex tactu quem jubebat Religio, postulabatque laborantis Reipublicæ salus, Deos haberent propitios.

Modico spacio sex hostiæ immanissimi viri manu cecidere: & ne pereuntium ultimæ voces miserationem facerent, (8) datis ictibus, utraque manu senex aures obturabat, fluentesque ante aram sanguinis rivos, igneis oculis per longum tempus intuitus, abominandâ voluptate fruebatur; quin, & sumptâ paterâ sanguinem hausit, & stupentibus servulis (qui tamen præbuerant) ore cruento gustabat suum scelus. Peraçto sacrificio aquam sibi dari jussit, ut os manusque ablueret; & indice ori superposito, significans ne quid servi garrirent, iisdem facibus præviis quæ accedentibus lumen fece-

(7) Qui Diti supple, sacrum facerent.

(8) Datis ictibus postquam feriit.

fecerant, in cubiculum suum, tanquam nihil à legibus, nihil à Deo grave immineret, (1) frigidus revertitur.

Non plura iutueri in illa domo (2) sustinuit Charmion; nam quid nisi atrox cerneret, quidve placaret animos quos tot scelera, tot miserrorum inutiles gemitus, tot funera accenderant? abscedens igitur, nimiamque simplicitatem, quam hucusque professus fuerat, sibi obijciens; O me hebetem, inquiebat, quandiu mihi imposuit nequitia! quandiu, ubi cæteri vident, cæcus fui! Ex vero certè mihi dictum fuerat aliquos esse divites, qui non nisi (3) mortibus ad illud fastigium pervenere ex quo modestiores fortunas superbè despiciunt. Quàm solerter in egenos, & ad populi conspectum miseratio longam sævitiem celat; & modicæ in divinum cultum collatæ opes, (4) manum apud credulos absolvunt, quæ rapinis ingentibus meruit rescindi à corpore, insepultaque feris dari!

Funestissimas credebam carnificum domos, ubi in trabes, in scamna, in mensas facinorosorum cruces transeunt, illudque omne fit familiaris suppellex, quod prius supplicium reo-

B 5

rum

(1) Nihil metuens, re quasi ex officio, gesta.

(2) Non sustinuit. Noluit, non est ausus, religioni sibi duxit.

(3) Aliorum ruinas.

(4) Pro infontibus, ac humanis fallunt; re ipsa sub pietatis larva impii, crudeles.

rum fuerat, & (5) legis iratae publicum spectaculum. Aliquid hodie vidi tetrius; hominem suâ manu homines jugulantem, sceleratas aedes, (6) ubi quidquid surgit, funus est. Haustum ore humano sanguinem humanum, neque perpotantis tamen attonitum pectus, ut ipso Thyeste funestior, recepto cruore, diceret:

(7) *Quis hic tumultus viscera exagitat mea?
Quid tremit intus? sentio impatiens onus,
Meumque, gemitu non meo, pectus gemit.*

Mitiùs profectò in Judæos olim sæviere Romani milites, cum captâ urbe, aurum, quod miseri voraverant ut secretius lateret, scrutabantur ense, & insuetos in avaro stomacho cibos quærebant vulneribus. Sanguinem fuderunt milites, sed militum nullus bibit; & sævientium furorem ex parte excusabat, quòd Judæi plùs merebant quam passi sint; (8) quod priores sacrilegâ manu latens in domini venis pretium eruerant; & ne quid tantarum opum in extincto corpore maneret, apud mortuum quoque (9) ferro reliquias quæfivere.

Addam

(5) Vindicantis justitiæ.

(6) Ubi omnes opes, & splendores ex miserorum oppressionibus sunt comparati.

(7) Vide Senecam in Thyeste.

(8) Quia Judæi priùs Christi sanguinem summò sacrilegio fuderunt.

(9) Lancea ultimas guttas expresseunt.

Addam & illud : sinente Principe furebat Romanus miles, & victorum licentiâ fundebat sanguinem, cui parci, cum ipsius Numinis causa ageretur, vel iniquum fuisset. Senex hic non effuso cruore placatur, nisi & (1) potest : immeritos necat, & quia feritatem illam lex prohibet, damnatque, si sciat humanissimus princeps, specum fecit, ut à luce amotum scelus non alios testes haberet, quàm qui & judicem timent, manusque ad illud horrentes licet, crudeli tamen obsequio commodavere.

Ab hoc divite ad alios qui pauperum creatores simul & tortores dici non immeritò possunt, quia cum miseris vel levissima vitæ subsidia avellunt, opus suum vexant, facilis memoriæ transitus fuit. Paucos inveniri qui eo furore suas opes consequuti sint, equidem credo, inquiebat; nam ut virtus ingens, rara est, ita & rarum, ingens scelus; natura ex operum dignitate sibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab ea discedere; ni potestas major vim inferat, sapienter quodcunque agit : & ideò monstrum omne, (2) insolens est, quòd vix causæ illæ, quarum nexu omnia generantur, ab instituto ordine deflectunt, ut portenta non expectato ortu omen faciant, suumque sæculum.

(1) Quasi diceret; vina bibit pretiosa, ex iis, quos per nefas extorsit nummis.

(2) *Insolens* est illud, quod rarò fieri solet. Hinc monstra rectè dixeris insolentia, inusitata.

lum infament. Idem & de moribus censeo ; rarò enormiter peccant : pudet enim (3) multum à recto descivisse. At visis quæ ego in divitis specu conspexi , facile adducor ut credam aliquos esse, qui epoto sanguine, illorum scilicet facultatibus qui ab injuria se tutari nequeunt, ita saginantur , ut in prædam natos putes quoscunque eorum cupiditas voraverit.

Grammaticorum est, nominum origines investigare; curam hanc cum illis partiri certè nolim; mea me satis philosophia tenet; totus illius sum; sed in messem alienam breviter falcem misisse nullius erit iujuria. Opes substantiam vocant; an quia sine illis homo non stat; & accidentium ingenium videtur induisse, quæ, si subtrahatur firmitus illud cui ex naturæ suæ indigentia inhærent, illicò deficiunt? An quia sine opibus homo inter homines ita perit, ut in vivis propemodum non censeatur: aut saltem facultatibus amissis ita tenuis est, ut dicere queas, quidquid adipis prius concessum fuerat, quasi (4) fortunæ quodam morbo evanuisse! Certè si substantia hominum illud reotissimè vocatur, quo vita efficitur commodior, quisquis injuriâ alienas opes in suam familiam transtulit, hominem absorpsit, O scelus!

(3) Petulantius peccare.

(4) *Fortunæ* morbus est infelicitas.

ita! & (1) nulla potestas Cyclopes hos insectatur; ut provocato vi stomacho, benè vorant quod male voraverunt; & nimium edax cupiditas, suas ipsa epulas horreat, dum cogere egerere

Quæbat deinde quâ ratione scelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim deesse judici, ut occultus testis ipse fuisset, ne secretum de annulo proderetur, (2) & ita perire consilii utilitas, quo volebat apud nequiores agere, ut ubique latens certio rem de rebus humanis ferret sententiam. Talia volenti, illud potissimum animo sedit.

Regis ararium non plurima tantum bella, sed & improvidi in varios sumptus exhausterant: pecuniam toties resarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflictis jam laribus gravissimæ incumbabant, amiserat patientiam, tremendumque erat ne eâ populi injuriâ (3) magnatum aliquis opportunè uteretur: neque tam deerant, qui procellas movere in votis habe-

(1) Nemo Judicium hos crudeles in jus vocat, aut quæstioni subjicit. Erant Cyclopes, fabri Vulcani, qui Jovi, Marti, aliisque Diis arma cudebant, sagittis tandem ab Apolline confecti. Videatur Virgil. lib. 3. Æneid. v. 616. & Ovid. lib. 13. Metam. v. 840.

(2) Atque adeo frustra deinceps in hominum mores inquireret.

(3) Ne Proceres in hoc turbido piscarentur, & seditionosa plebe ad ambitionem suam uterentur.

haberent, si commodas in excellioris fastigii
 comparisonem censuisset effrænis ambitio, ac
 utiles in scelera : & (4) his qui negotiorum mi-
 nistros vel ex potestatis invidia, vel ex negatis
 gratiis oderant, ingens voluptas fuisset, insigni
 aliqua calamitate regimen infamari. Unum
 ad tot mala remedium, si sineretur plebs exi-
 guis facultatibus, (5) post tot fortunarum æru-
 mnas, placide frui, & apud illos qui pessimâ
 arte in immensas opes citò creverant, pecu-
 niæ quærentur : multæ enim tum spongiæ
 totum illud quod ad irrigandas provincias satis
 esset, si latè spargeretur, traxerant ; & (6) ex
 justitia erat supra modum inflatas comprimere,
 ne siccitate deficiens imperium diutiùs labora-
 ret.

In ea cogitatione Charmion statim ut in suam
 domum receptus est, corruptis de industria li-
 teris, ne authoris manus ex consueta scribendi
 ratione posset agnosci, pluribus in chartis hæc
 verba exaravit:

Pecuniam, ô Regis ministri! apud vacuam
 plebem quæritis: finite impleri, ut tribuat: jam
 nihil præter lachrymas habet! discite ubi sit
 quod

(4) Invidi fuissent admodum gavisi; si eiusmodi turbis
 nascentibus, eos, qui publicæ rei præerant, po-
 tuissent vel adducere in suspicionem officii male
 gesti, vel dare in præceptis.

(5) Post tot vexationes, tributa, exactiones.

(6) Oportuisset.

quod tantopere ardetis : dum populus gemit,
dum etiam lugens laborat, ut callosæ manus
cibum (quo vel alt canes nolint) sibi comparent;
principi opes, vobis quoque, si uti non pudet,
delicias : interim acervos auri qui regno de-
bentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domum
(hoc diviti nomen erat) petitis speluncam vo-
bis ostendi, ubi ingens thesaurus nuper inven-
tus est; totum sibi vult, alieni appetens homo,
cum major pars ad Regem pertineat, quæ si in
publicos usus converteretur, nec bellum militi-
bus, nec pax, quæ jam ex inanitate sua nutat,
commodis indigebit. Si negat vir, testes ex
servulorum numero duos habere, (1) Praxeam
atque Numerium, qui descendenti in antrum
comites fuerunt, facesque prætulere.

Ubi hæc scripsit Charmion sumpto, ne vi-
deretur, annulo, in regias ædes dirigit gressus:
quò cum pervenisset, variis in locis (2) indi-
ces schedulas spargit, ut si quas perire contigis-
set, aut vanas ab obviis contemni, in tanto nu-
mero inveniretur aliquis qui regi aut ministris
de invento thesauro nuntiaret.

Non diù latuit divitis scelus; qui primus ex
Regis cubiculariis in ejusmodi chartam inci-
derat, detulit, statimque missi qui referrent,
verumne quod ea scriptura indicabat, & an de-
bitis

(1) Illicitas fraudes, & praxes in ratiociniis.

(2) Quibus indicaretur Petiliani crudelis, & veluti pe-
tulans avaritia.

bitis opibus regnum privaretur maligna senis
 hujus cupiditate, qui eas, monstrante bono
 Gallia (3) genio, non tam sibi invenisset, quàm
 Principi. Pecunias quidem illas audacter nega-
 bat; sed ad antri mentionem, (4) non sibi con-
 stare vultus videbatur; & ut in latebras illas
 viam cæteris præire minacibus verbis jussus est,
 statim in genua provolutus, seque reum non
 abnuens, misericordiam Regis implorabat; sed
 omnium judicio timor ille pro celatis pecuniis
 (5) nimius, cum ad gratiam citò promerendam
 sufficeret thesaurum tradidisse. Verum majo-
 ra senem turbabant; ara illa quam in specu Plu-
 toni erexerat; sacrificiorum furor; prostrata
 cadavera, quæ (6) recente adhuc religione non-
 dum amota fuerant, ut accipiendis novis ho-
 stiis locus ille purgaretur: quem ut intuiti sunt
 qui à Rege venerant, horror omnes & propè
 stupor invasit. Nec diu crudele spectaculum
 sustinuerunt; quasi non compotes mentis, plures
 in fugam conversi per tenebras illas solem quæ-
 rebant, incerti an ultrà luceret oculis qui tam
 nefaria conspexissent. Correpto deinde cum
 duobus servis Petiliano, Regi defertur, non in
 totum

(3) Tutelari spiritu. Alludit ad veterum credulitatem,
 qua cuilibet terræ, monti, sylvæ, portui suos ge-
 nios dabant, quos hodie sanctius Angelos dici-
 mus.

(4) Expalluit.

(5) Lege; nimius erat.

(6) Quia recens immolârat, nec instrumenta sacrificii
 amoverat.

totum mentitum fuisse qui schedulas scripserat, inventam speluncam, maxima in ea deliquisse, sed quæ furorem, non cupiditatem facerent. Cum postea ex legum præscripto in illud crimen (1) diligentius quæreretur, factum est, ut per multa indicia iudices plura nossent quàm vel ipsi putaverant; nempe multos esse, qui similes aras construxissent, (2) nec mitius adingentes divitias pervenisse, qui tam citò pervernerant.

Ita unius causa (3) plurimorum fortunas exagitavit, Regemque impulit, ut deinceps plebe relicta, quæ jam opibus omninò destituta erat, apud eos, qui non regiâ benevolentia atque donis, sed nefario ambitu tam subito suprâ principes ipsos creverant, subsidia belli pacisque quærerentur. Mirum est quantum pecuniarum dederit nova apud Gallos diligentia; quod vix provinciæ exangues fisco solvebant, in privatis ædibus inveniebatur, & ex pauperum malistot bona, ut ministros ipsos pœniteret, damnosas opes, ubi nequiter latebant tardè quæsisisse.

Maxima etiam inde processit utilitas; (4) temperantiores fuere qui postea in præcipuos

C

gradus

(1) Accuratio fieret inquisitio, pœnali scil. quæstione, virgis, equuleo.

(2) Non aliis sanè modis, nisi atrocibus.

(3) Unius deprehensa malitia plures ejusmodi sanguisugas manifestos fecit.

(4) Modestius vivebant, nullus porro luxus notabatur.

gradus assumpti sunt: non amplius palatia construebant quæ Regum videri possent; non hortos pensiles invitâ naturâ in domorum fastigijs locabant; non fontes ducentibus fistulis ascende-
bant in cubicula, ut vigilanti domino aquarum suavissimo murmure somnos efficerent; Iobrie ditescebat quisquis curabat Regis negotia, & quod virtus solummodò prius fuerat, jam fortunæ quoque securitas erat, in ipsa dignitate modestia. Multis etiam post annis nemo in egenos nisi timide atrox fuit; suam vitem lætus agricola putabat, certus uvas sibi daturam, cum antea præter laborem nihil, vinumque omne quæstor, aut fiscus biberet. In egente familia nemo ea quæri metuebat quæ in illa non erant; non turbabat miseros satellitum pavor; securè pascebant pecora; elementis quisque utebatur absque metu: non implebant carceres egeni, ut (5) inopiæ suæ poenas luerent; aut sublatâ culcitram ægroti cogebantur in paleis infelicitissimæ vitæ tragœdiam absolvere; omnibus (6) quos fortuna damnaverat, concedebatur à principe quies; cavebaturque ne divitum onera in eos caderent qui portare leviora non poterant. In hac populi foelicitate gratior apparebat principum majestas, promptissimosque habebat ad quæcumque pericula subdi os, qui prius

(5) Ideo in carceres coniecti, quia non habebant, unde iniquorum cupiditati facerent satis.

(6) Qui sub ejusmodi harpiis ad incitas redacti sunt.

prius in malis duxerant (1) eam potestatem servavisse, à qua, restitutis rebus, nihil sperandum esset auxilii.

Regiis armis bona precari, votum omnium erat, quod scirent fortunatos successus constantioris tranquillitatis certissima esse præsagia, & jam fato meliore apud Gallos patriæ gloria atque amplificatio audaciam potentioribus non facerent, populis iram, aut consternationem. Ad victoriæ famam lætus civis nullo jubente triumphales ignes excitabat in publicæ hilaritatis significationem; redeuntemque ab hostibus principem non triste silentium, sed faustus omnium ordinum clamor excipiebat, ambitiosè optantium ut civium annos Deus in unam Majestatem conferret, cui suprà mortalium sortem in plura sæcula felicissimi dies debebantur.

Nihil Regis fide firmitus, quòd cùm ipse non egeret, tot in ærarium congestis absque invidia opibus, gauderet quoque non tardè aut male solvere quæcunque ab inferiorum fortunis reddenda acceperat.

Antequam regiæ pecuniæ, & provinciarum spolia ab hujusmodi hominum manibus eriperentur, ea inopia laborabant principes, ut à suis antecessoribus inceptam domum ipsi non possent absolvere. Circùm multa palatia in Re-

C a

gum

(1) Qui antea malè fecissè se, putabant; si ope & opera hominibus avarissimis adfuissent, quos perdere debuissent,

gum dedecus quotidie (2) surgebant, & in tanto privatorum luxu, conducere artifices sola Majestas non poterat; unde ignobilis adeò regiae domus accessus, sordidusque, ut sæpè ad ipsas fores quæreretur ab exteris. Absolutas ædes Regibus novæ pecuniæ dederunt; eâque diligentia festinavit pulcherrimus labor, ut completo triennio nemo quæreretur principi apud suos subditos melius quam in suis penatibus esse, & ex tecto quisque agnosceret quàm distet à Rege civis.

Sed ut diuturna esset ea foelicitas quæ tot votis petita, tam tardè & jam præter spem venerat; ex prudentum consilio, quibus (3) in publicis negotiis Rex utebatur ad nimiae potestatis vitandam ostentationem, statuit ut quolibet decennio conflaretur (4) ex severiorum Judicum numero emendatorium tribunal (ab luce & ardore flammæ vocabant) quod de vita & fortunis eorum quæreret, qui ex famæ relatione publicoque odio, aut nimia etiam opulentia meruissent pro suspectis haberi.

Quodcumque integerrimi Judices decreverant, hoc ratum apud Regem erat; neque Magnatum ullus audebat (5) nocentium causam amplecti,

(2) Nobiles tam splendidi & ad pompam erexere sibi palatia; ut privatorum ædes Regum esse; & ex adverso Regum domus privatorum hominum viderentur.

(3) Quos in consilium vocare consueverat.

(4) Spectatae, seu probatae justitiæ virorum.

(5) Nulli fas erat, eos, qui jure abusi sunt, defendere.

amplecti, aut precibus sollicitare principis misericordiam, ut irrita vellet ea esse quæ à sanctissimo tribunali emanaverant. Inter conscios penè habebantur qui nimis anxie pro reis vel orabant, vel metuebant; & ne pecunia quoque corruptos esse appareret, quisquis propriæ fortunæ amore à miseratione abstinebat, quàm exagitatis amicorum dignitatibus inutilem fore sciret, sibi que nocituram. Ita præcisâ spe indulgentiæ, (1) sibi que relictis legibus, ut ad arbitrium sævirent, non frustrâ laborabat judicum oculata diligentia, nec more Gallico cadebat statim quod mature statuerant.

Facultatum expoliatio, perpetuum exilium, levissima censebantur supplicia (2) peculatus. Plurimis qui acrius (3) sub principis invidia plebem vexaverant, negatum est ultrâ vivere: & cognitâ Regis in subditos charitate, quidquid procelloso spiritu in commotâ plebe intumuerat, sincere sedatum est. Interim tributa quod modica essent, jucundè ab omnibus solvebantur; nam deberi Majestati quisque noverat, & quia (4) non distracto cursu undique ad Regium ærarium confluebant, factum est, ut locus ille

C 3

qui

(1) Sua vis, & libertas erat legibus.

(2) Peculatus idem est Sallustio, quod furtum ex communi ærario, & redditibus factum.

(3) Cùm interim contra innocentem Principem murmuraret subditus.

(4) Quin prius ab alienis manibus moræ injicerentur pecuniis.

qui ex penuria communi vocabulo (5) ἔρηξ dicebatur, appellaretur oceanus.

(6) Magna præfectorum ærario neque unquam sordidis consiliis corrumpenda fides, bona hæc negotiis ingentibus ac regio decori copiosè subministrabat, ut jam nihil vel ad imperii subsidium deesset, vel ad pompam. Videbat hanc foelicitatem populus, maximè gaudens, quod quæ tributa lubens solveret, in necessarios rei-publicæ usus pulcherrimosque, non in unius aut alterius fastum profusè ac nequiter absumerentur.

Non ægriùs inter vina sitim servet ebrius, quàm inter pecuniæ acervos abstineat à furto avarus animus, maximè si criminis occultandi spes datur, nec traditæ gazæ, ut in privata commoda cesserit, timetur à deluso Rege rationem postulari. Sæpe in ejusmodi viros Regni opes inciderant, magno cùm civium, tum principum malo; nam ingentes licet, breviter tamen, neque opportunè rebus afflictis succurrebant; & immanes hiatus, ac bibacem humum nactæ citò siccabantur, quæ torrentium instar collectæ festinanter, suo etiam tumultu in plerisque locis, quæ cursus non erat, fecerant meatum.

Magnete

(5) Latine: Siccus, aridus.

(6) Sensus prima fronte est obscurior; sed ita lege: Magna & secunda fidelitas eorum, qui ærario præerant, pecunias maximis negotiis utiles futuras largè subministrabat.

Magnete (1) ambitiosior est omninò Chrysolithus lapis, nulla illi cum ferro concordia, sed quæ ad ignobile metallum languet virtus, excitatur statim si aurum objicias. Suum quoque amatorem aurum sentit, & aliquid ipso pondere fortiùs, quo afflatum gestit à proprio centro avelli, quasi ad oscula properans nativam gravitatem amitteret. Icon avari lapis hic, cujus (2) totus in pretio amor. Divitiarum avido arma ostende, non sumet; ferrum enim sunt; sed thesaurum non credideris; nam si tradas cupienti, diù non servabit manus innoxias, amicum trahet aurum; ad vicinas opes prodet se, quæ semota ab illis fortè latuerat (3) sympathia.

Delectum hunc in constituendis ærarii rectoribus, quia Rex non indecorum aut nimis anxium Majestate existimabat, ex aliena nequitia ac proprio damno jam cautior, brevi in eam rerum omnium opulentiam crevit egena principum dignitas, ut toto regno cessaret tritum illud ac Regibus injuriosum proverbium: (4) quo mi-

C. 4

seræ

(1) Pretiosiora cupit.

(2) Nihil, nisi aurum, amat.

(3) Arcanam rerum quarundam inclinationem, affectum, aut propensionem Philosophi, aut veriùs Græci Sympathiam vocant. Sic Magnes ferrum, solem Heliotropium sequitur.

(4) Ut nemo subditorum ægrè ferret paupertatem, cautum esse per hoc, quòd ipsi Principes jubentur egeni esse.

seræ plebi tolerabilior esset egestas, illam ministris in throno posuisse.

Speciosissima est mortalium oculis pecunia, facile animos ad sui amorem allicit, & periculosè etiam in ipsis munimentis reconditur, nisi latenti dederis ministros continentes; uxorum instar quæsitæ regibus, suos & illa eunuchos habeat; citò enim violabitur, nisi asservandæ, velut spadones aliqui, præficientur spectatæ integritatis viri, qui in illud probrum incurrere, quadam honoris ac innocentia necessitate omnino non valeant.

Ea tum vigeat circa Regis gazam (5) castitas, ut pro miraculo haberetur, cum antea principes indignante plebe tulissent notum dedecus, & tanquam (6) fati sævitia ad inopiam compulsi, nihil eorum tentavissent, quibus illa injuria in meritos authores recideret. Ita Gygis solertia mutavit rerum statum, & ex foelici eventu patuit concessum homini fuisse mirabilem annulum, ut eo maxime in commune bonum uteretur.

Liberales artes miro affectu fovebat qui tum imperabat in Galliis, & undique collectos qui in illis excellerent, suis diplomatibus, interdumque beneficiis ad studium incenderat. Solerter inde acceptâ occasione (antequam Gyges in id proposi-

(5) In manibus adeo innocentibus erant regis pecuniæ.

(6) Ex iniquissima fortuna.

propositum incubuisset) vir bonus, illarum nomine saluberrimum consilium Regi dare constituerat, & hæc scripti citò pervulgati summa ferebatur:

Galliarum Regi, Liberalium artium Supplicatio.

CUM ex reverentia, aut metu, quotquot homines te suum principem agnoscunt, taceant, O Rex! sine nos loqui, (1) cives tuas. Regiâ benevolentiam dignas credidisti, crede quoque quod à nobis accipies, neque time Regibus invisam prolixitatem sermonis; novimus quam breviter monendi sint Principes; & verbosâ oratione illud sæpius effici, ut in ultionem dati tædii aut tardius benefici sint, aut petitis non annuant; ne ergo tanquam loquaces respuas, eoque contemptu cadat apud te iustissima causa, paucis multa dixerimus.

Deinde Grammatica, ut ordine prior, Regem monebat ab illis omnino hominibus abstinere, qui *literis* malè uti consueverunt; quorum tota vivendi ratio *barbarismus*; (2) qui *presentium* fastu & opulentiam, *præteriti* non meminere; rogabatque quoniam malè *cojugabant*, *declinarent*.

Ostendebat Rhetorica quàm perversè *locis*
C 5 abusi

(1) Quas donasti civitate, toto in Regno doceri facis.

(2) Qui subita fortuna elati jam non meminerunt, quàm ex humili origine sint nati.

abusi, ut portentosas *amplificationes* facerent; quam (3) *figuris* sæpè apud Regem mentiti, ut publica mala minuerent, & miseratio ad tot vexatæ plebis querelas, in optimo principe deficeret; denique, quia improbè, & ad Regni perniciem eloquentes fuerant, aiebat deinceps non admittendos in consilium, illisque optimè substituendos, qui vera, qui justa, qui humana loquerentur.

Quæ in ratione tota est Dialectica, orabat ut (4) *expenfarum ratio* illam noctem tolleret, quæ offusa negotiis, peccandi facit audaciam; illique damnarentur qui pessimè *Argumentati*, *premissis* in Regum gratiam adductis, suam semper in conclusione *fortunam* posuerant.

Harmoniam solvisse illos homines canebat Mùsica; dum (5) plus æquo *elati* aliorum voces audiri vetant: revocandos ad concentum esse, illisque *tonus humilior* præciperetur qui non dissentiret à cæteris.

In

(3) Quod maximè in hyperbolen cadit, quam describunt, figuram esse, quæ vel augendo vel minuendo significat id, quod absolutè non est verum. Traducuntur scitè satis magnorum Principum Ministri, qui illos fixata loquendi arte, veluti filo quodam aureo trahunt in suas sententias, etsi iniquas, & partium studiis plus justò additas.

(4) Ut ratiocinia essent apertiora & clariora.

(5) Dum se solos ut Atlantes Reipublicæ venditant; aliis aditum ad Reges & Principes præcludunt.

In suas regulas plurimum errasse prædones illos probabat Arithmetica; urgebatque, ut Regias pecunias eodem *numero* redderent, quo acceperant.

Ostensis, quas modicâ pecuniâ ab fortunis humilioribus extorserant, *terris*, & quàm latè nocuerant novi homines, nullis jus suum terminis passî circumscribi, non ægre Geometria indicabat quid peccassent in *mensura*.

Astrologia denique nihil de supernis illos cogitasse querebatur; illudque Regi intonabat, ut nullos in posterum pecuniarum ministros haberet qui (1) sub Mercurio nati essent, quod sy-
dus illud & longos daret digitos, & ingenium ad fraudes furtumque acueret.

Non pervenit ad Regem deprecantium Artium justissima querela, prohibentibus scilicet, quorum interat notissimam veritatem à Rege ignorari, ne quid tale Majestati traderetur. Et nisi Petiliani patefactum scelus amissos assentatorum dolis, atque malitiâ oculos, optimo principi restituisset, publica res longâ furum illorum atrocitate omnino perierat.

Quid ab illo tempore posterioribus annis faustè actum sit in Galliis, (quia id rerum ordo postulabat) breviter quidem, & ex occasione retuli: sed jam necessaria est ad tantæ foelicitatis

(1) Sub Mercurio nati esse dicuntur, qui ad furta & fraudes sunt proni; vel quia hoc Sidus eò inclinare creditur, vel propter fabulas, quæ de Mercurio circumferuntur.

tatis exordium, & ad nostri Gygis habiles dolos reversio.

Recens adhuc erat æquissima illa administrandi Imperii ratio, cum opportunè quæstio medica agitata est; an phlebotomiæ frequentior usus ad ægritudinum levamen sapienter admitteretur à medicis. Novæ disceptationis causa, quidam ex Germania hospes, in secunda vena, supra quàm ad id usque tempus receptum esset in Galliis, audax; quo tamen authore ferebant plurimos ægrotos convaluisse; &, sive fortunæ ludo, temeritati non raro annuentis, sive solâ civium credulitate comparatum nomen, cæteris qui ex veteri ritu suis ægris solebant prodesse timidiùs, totam penè fidem abstulerat.

Ad salutem multùm confert disciplina vetustior, certissimo gradu majorum vestigiis inhærens; ad subitam famam, præceptorum novitas, verborumque insolentia; & donec ab eventis tristioribus vanam artem, noxiamque agnoveris, (2) quæstuosissimo honore fruitur, in id maximè intenta, ut si nomen perdendum est, jacturam hanc sarciat diligentia fortunæ, ac utilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum jam probabat ex parte (3) medicorum vulgus, &
sanguis

(2) Ditescunt, honorantur ejusmodi Medici. Cæterum venæ sectioni, si immoderatio sit, justè irascitur scriptor.

(3) Medici ignobiliores, necdum experientia probè subacti.

sanguinem humanum (1) (damnato antecessorum usu qui contrà senserant) adeo vilem habebat, ut ad (2) omnes ferè corporum casus non frequenter modò, sed & interdum copiosè funderetur. Insanientes agrè ferebat prudentiorum docta (3) canicies, & in genus nostrum charitas. Ergo ut huic vitæ thesauro parcerent, monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi sanguinis artem docuere, ostendebant sapientissimis rationibus, in ægrota carne plerumque (4) lethaliter ferrum mergi, quam natura, aucta remediis, non subsidius destituta, in pristinas vires absque vulnere restituisse. Verùm novitate tumultuante, ne schola diutius ingenti mortalium damno, à se ipsa dissentiret, voluit Rex ut convocatis quotquot in

(1) Spreto, neglecto.

(2) In omnibus morbis.

(3) Medici Seniores. Nota universim, quantam gratiam afferat latinæ dictioni usus verborum, ut in scholis dicitur, *abstractorum*. Vulgus diceret: insanientes *agrè ferebant docti viri canique*, & illi, qui salutem nostram *sincerius curabant*. Quæ cordatioris linguæ author feliciter expressit, adjectivis substantiva sufficiens. Invenies id in omnibus melioris ævi scriptoribus, Livio, Curtio, & aliis, quibus hodierna dicacitas nihil prorsus accedit.

(4) Cùm vitæ periculo venā secari.

in urbe regia degebant medicis, Illi turbines habitâ disputatione, pensatisque rationibus, quæ vario fundamento nixæ, etiam experimentis creverant, solemniter componerentur, misso quoque in disceptantium cætum primariæ dignitatis viro, qui Regis nomine, & sui muneris reverentiâ, clamores, ac nimios, si qui insurgerent, (5) affectus temperaret.

Non semel visum est medicis de ea re quærere; die quem Marti veteres sacrum voluere, proposita est quæstio, & utrimque ita pugnatum, ut vix cum hebdomade desierit; non aliter ac si de bello & pace ageretur, expectantibus universis, quid de civium sanguine concilium illud statueret, quo decernente, aut mitesceret in suos ægros medicina, aut sæviret acerbius.

Longum esset prolixe disputationis ordinem texere, variæque eruditionis placita, subtilitatem, tricas, ut quia ambæ superare non poterant, saltem quæ vincenda erat, caderet non ignobili certamine. Conclusio fuit, externum medicum hostem fuisse, (6) qui togatus galli-cum sanguinem funderet; si qui ejus operâ con-valuerant, naturæ gratias habendas, non crudelissimæ arti quæ cæco impetu profuisset: veterum præceptis immotè standum, quibus tot sæcula (7) reverentiam habuerant; climatis, ut
& æta-

(5) Sua autoritate modestiæ admoneret.

(6) Qui etiam in pace.

(7) Quæ tamdiu observata erant.

& ætatis, in quolibet agro; singularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam esse rationem; quod si non observes, jure censearis homicida, (1) qui ut cautiùs noceres, & à tribunali securus, quos vivere non optabas, phlebotomiâ perdidisti.

Hæc non videbantur ad potitiam pertinere, sed ut regimini plurimum prodesse, effecit senatoris prudentia, qui jussu principis disputationi publicæ interfuerat, ut illo moderatore saperet incerta sui, & in mortalium perniciem pugna medicorum eruditio. Nam finitis comitiis, ut modesti fuissent, in illa disceptatione, ut ratio partium studiis prævaluisset postulante Rege, ita vir sapientissimus de scholæ placitis retulit, ut de Regno loqueretur.

Vix sine stomacho, ô Rex! ejusmodi homines patiuntur sibi ab aliis contradici, inquit; (2) Ita imperio nati sunt, ut Regibus ipsis sæpè præscribant, quibûs deliciis indulgere; quos labores fugere, aut amplecti; quem spirare ærem debeant; quâ diei horâ libero cœlo frui, ut brevæ ambulatione refectos sua iterum solitudo, minus thorus excipiat. Quamdiù vales, ô Rex! tamdiù nulla in Regno potestas tuam æquat; sed statim ac vires lapsæ sunt, & ad remedia currendum est, tibi ægritudo dominos creat, & qui te sanum medici non sine tremore conspe-

(1) Qui, ut sine tuo periculò, & Judicis inquisitione noceres &c.

(2) Tam imperiosi sunt,

conspexerant, mox ut illorum operâ indiges ,
 (3) sumptuosæ artis supercilio, tuo velut casu elati,
 superbè decernunt quantum te pasci, quantum
 dormire, aut etiam loqui oporteat ; quodque
 in summa egestate gravissimum creditur, ipsam
 Majestatem in eas angustias contrahunt, ut quid-
 quid ad ægritudinis solatia vel leve concesserint,
 habeatur ingens beneficium.

Necesse fuit, Rex! ut inter tot viros qui ex
 suæ scholæ genio, quodcunque proferunt, ju-
 bent, & ut quædam oracula audiri se optant,
 tumultus aliquis fieret ; quippe dum periti
 omnes volunt videri, suamque despici sapien-
 tiam non ferunt, in ea animorum verborumque
 (4) tempestate, aliquandiu dubitavit schola an
 aliquid certum ab iratis, famæque nimium stu-
 dentibus decerneretur : sed paulatim disputan-
 tium fervor intepuit ; & ex licentia quam fece-
 ram ortus pudor, ne si diutius præsentem tur-
 bo ille concitatas mentes versaret, diceretur,
 (5) Hypocratis alumnos, qui cæteros morta-
 les ab insanis motibus^o prohibent, meam pa-
 tientiam lassavisse.

Pace redditâ, mirum est quàm solerter, quàm
 copiosè, illa pars cui nova methodus placebat,
 loquuta

(3) Caperata fronte, & contractis fastuosè rugis, quasi
 uno momento viscera, venas, fibras omnes pene-
 trassent.

(4) Contentione, impetu.

(5) Hippocrates Cous Æsculapii filius insignis Medi-
 cus ; unde Hippocratis alumni dicuntur Medici,

loquuta est; quam solidè altera, quæ veteri sententiæ suffragabatur. Tanta utrimque dicta sunt, ut paucissima memoriæ adhæserint; nam præter illa quæ celeberrimæ liti optatum finem imposuere, cætera quæ illud argumentum in tot dies protraxerunt, vix meminerim.

Hæc autem sunt quorum imagine teneor adhuc. Medicinam errare quæ æquali apud omnes regiones securitate putat ab ægrorum corporibus sanguinem peti. Naturam ipsam, dum timidiores esse voluit gentes illas (1) quæ ab solis vicinia longo ingentique calore solvuntur, medicos monuisse quid agerent. Nam idè in bellum minus pronæ sunt, & pericula cautiùs vitant, quod laxatis nimio cœli fervore artubus parùm sanguinis insit, & illud maximâ curâ servandum esse ratio doceat, quod parcè datum est. Longè diverso genio aguntur qui (2) frigidiora climata incolunt, & premente circà gelu, spiritus illos, calorem illum internorum tutissimè fovant, quo festinantiùs foeliciusque coquuntur alimenta, & copiosior sanguis illa corpora vegetat, quæ tanquam non ignara sui, ad ictus, si quos excipere oporteat, promptissima sunt, & vulnera non reformidant. Ex illa naturæ sapientia docemur non eandem ubique extrahendi sanguinis legem esse debere; & securè fundi, si ex climatis influxu

D

suas

(1) Quæ zonam torridam colunt, aut certè illi vicini sunt.

(2) Qui ad septentrionales plagas habitant,

suas ita venas implet, ut eductus, ciborum validâ coctione non ægrè reparetur; secùs autem, si in flaccidis vasis molliter serpat, suamque penuriam ostenderit.

Ignibus illis certè (3) non torretur Gallia, quibus tot populi laborant: sed licet benigniori sole utatur, peccat tamen medicina, si temperatæ regioni tantùm sanguinis imperet, quantum subtrahi opus est (4) illis gentibus, apud quas toto ferè anno sævit hyems, & robustissima idè nascuntur corpora, ut rigidioris cœli immites aspectus, suas nives pati possint. Eâ ratione per æstatem etiam non frequenter vena pungitur, nisi morbus urgeat, & pretio illo sanguinis citò redimenda sit sanitas, cui infesta foret nimia medentis prudentia, subsidiiq; cunctatio.

Plura, ô Rex! in hanc sententiam dicta sunt, sed præcipuæ utilitatis fuit ille discursus, quo ostensum est medicinam quæ omnibus omninò corporibus prodesse cupit, singulorum maximè esse scientiam; ex illa enim notione securior pronunciat quid ægro potissimum profit, & remedia fortiùs urget, aut temperat.

Variis tum exemplis, tum rationibus patuit, quanta in educendo sanguine requireretur prudentia; illorum præ cæteris memini. Frænum
bilis

(3) Ut quæ in zona temperata sita est.

(4) Qui sub Polo Septentrionali degunt, aut nunquam, aut parçè admodum utuntur sole; nisi cum in Tropicum Cancræ excurrit.

bilis rectè sanguinem vocari ajebant, timendumque ne igneus ille humor, rabidusque, qui benignioris societate solet mitescere, noxiosissima incendia conflēt, si optimo moderatore destitutus totas in hominis exitium vires exerat, quæ remisse nec suprā medicorum opem nocuerant, quoties tentantes, comes sanguis contempserat.

Varia est omnino mortalium temperatura: & ab ea naturæ contemplatione, ut plurimum pendet illius artis foelicitas, quæ fractis corporibus, ne vel citò, vel leviter spes damnaretur, consuevit sanitatem polliceri.

Ætas quoque prout firma est, aut languida, regulas mutat; nam senes suæ terræ prorsus reliqueris, si quod ex annis vegetioribus adhuc in illis superest, frequenti aut largâ profusione extrahas; & coloris haud redituri jacturam mox sequetur artuum solutio, vel funus.

Ex morborum qualitate etiam æstimantur remedia: quippe sæpissimè periculum fit unius, quod alteri ingens ac præsentaneum subsidium est, illudque in exemplum referebant: Qui aquâ intercute laborat, Phlebotomiæ usu (1) in majus naufragium extenditur; & nisi vel calor immodicus, qui mediis in aquis sæpissimè fervet, vel vitæ insidiata suffocatio, festinanter & ex accidenti sanguinem poscat, ferro parcit prudens medicus, quò alter non satis perspectâ va-

D 2

letudine

(1) Aquam intercutem auget, & Hydropisî dat vires.

letudine, ægrotantis fatum maturavisset; Itaque ut regionis, sic & ægri per omnia aiebant habendam esse rationem, ut ars quæ in bonum generis nostri à Deo concessa est, in eos errores non incurat, quorum non est nisi probrosa peccantibus, illisque qui periere prorsus inutilis poenitentia.

Lætabar maximè, ô Rex! illa pro curandis corporibus statui, quæ ipse in regno ad publicæ quietis securitatem meliora judicaveras; Nam & vos Principes populis præesse Deus voluit, ut Regiæ artis beneficio illæ ægritudines amoverentur, aut omninò non essent, quibus aliquando interit patriæ temporumque foelicitas. Et illud sapientissimi viri in sacris codicibus legitur: Nolite me constituere principem populi, non sum medicus; quasi diceret, illo fastigio indignos, qui politici corporis mala cum sanare teneantur, aut nolunt, aut nequeunt.

Plurima in Galliis crudeli quorundam hominum solertiâ (2) fota fuisse, non tantum nos qui tulimus, novimus, ô Rex! didicerunt & exteri; nec sine stupore audierunt, in sagacissima gente, (3) quæ regendo orbi sufficiat, ad

(2) Tolerata,

(3) Ita loquuntur Galli pro suo Genio; Simillimi plane Alexandro illi Magno, qui mundum omnem subacturus erat, quamdiu ignorabat, quantus sit & quàm latè patens, quot maribus inaccessibilis, re ipsa ne Scythas quidem domuit.

ad publicæ ægritudinis levamentum illa remedia non adhiberi, quæ & præstò erant, neque violenter aut periculosè sumenda, si illis utrum diu deliberans, & (ut credebatur) ipsis etiam calamitatum authoritatibus nimium favens potestas voluisset. Hæc mala, rumores hos, tunc stitisti, cum (1) à politico corpore, multis jam vulneribus saucio, ne noxiè fundetur quod in illo supererat sanguinis, sugentes circumquaque, neque unquam sponte cessaturas, hirudines amovisti.

Optimo Regi ita placuit illa laus, ut tamen contristaret: Nam ad memoriam revocabat infelicitissimi temporis mala, nec sine dolore occurrebat præteritæ (2) facilitatis imago, quâ abusi, qui sub illo publicis thesauris præfuerant, privatas fortunas in eam opum superbiam extulerant, ut ornandæ Majestati, paci tuendæ, solvendisque militum stipendiis planè sufficeret, quod raptorum manus abstulerant.

Cùm hæc ille cogitatet, Regi proximus aderat adolescens, Imperii hæres, serio sermone adeo fatigatus, ut ex vultu & oculis tædium

D 3

illud

(1) A Republica, populo subdito. Elegans vero hæc comparatio est à medicina corporum ducta ad curas boni publici. Atque hoc solemne sit iis, qui magnos Principes vel monere volent, vel corrigere, Gad Prophetam imitaturi sub schema- te cujusdam parabolæ.

(2) Indulgentiæ, conniventiae, vel potius rerum incuriæ.

illud agnosceretur. Choreas impensè amabat, & quàm ægrè olim (3) in Imperatore mimicas has voluptates Roma tulisset, memor pater, omnibus modis conabatur, ut filius ab his ineptiis (4) abstineret, & servatâ dignitate, si remissionibus vacare placebat, saltem amplecteretur, (5) robustiores delicias.

Vix ardua tentat ludicris assuetus princeps; & raró mutatur genius ille quem juveni infundit nimium placens ac (6) mollis institutio. Majestatem decet, non (7) ad fidium concentum mobile corpus; sed militare vestigium, & inter tympana ac tubas nutrita vis, quæ hosti, si quando pulsandus erit, terrorem faciat, subditis reverentiam. Ad seria Principes nasci ita scitur ab omnibus, ut ægrè subditis placeant, si vel pueri pueraſcunt. Quemadmodum (8) Herculi contigit à matris utero fortem esse, ac vincere, optamus illis cunas viriles; & quæ illis

(3) Romani Choreas & levitates in summis belli Ducibus non ferebant. Elucet hoc ex Cicerone, qui in oratione pro Deiotaro multis conatur evincere, quód Rex ille non saltárit.

(4) Arceret, prohiberet.

(5) Maturo animo, excelsóque dignas, Principem decentes.

(6) Mollis institutio est, si inter gerulas adolescit Princeps, nec aliquid supra Gynecæum cogitare sustinet, si artibus plebeis imbuatur, vitæ voluptosæ assuescit.

(7) Ad saltum idoneum, agile.

(8) Hercules jam in cunis immisos à Junone serpentes confregit, tunc quoque par Novercæ.

illis plurimum favet opinio, putat tamen multum imperio detrahi, si aliquid pusillum accesserit: si voluptatum ignobilitate privatam sortem imitetur.

Volebat Rex adolescentem filium ad Regnum erudiri, ut quod ipse pater non fecerat, à puerò ad virilem usque ætatem venationi, plus iusto addictus, id aliquando in Civium bonum ageret Regiis curis imbutus successoris animus, & maturè formata prudentia. Igitur captatâ occasione sic ad Senatorem Rex:

Istud quidem dudum sciebam, optimum regimen censerì, (1) si philosophi imperent; sed mihi planè novum quod à te audio, non posse bene imperare, qui medicinam nesciant. Age, & si potes ostende, quam verum sit, artem illam, nostram esse: Multum tibi debebit Hypocratis schola, (2) si ad illam Reges cogas.

Tum ille: Respublica velut politicus quidam homo est, ô Rex! cujus cives membra sunt, & sæpè contingit variis ægritudinibus (3) ve-

D 4

xari

(1) Videatur Plutarchus in opusc. moral. *cum Principibus maximè debere Philosophum sermoninari.*

Ibi ille inter alia: non est oratio Philosophiæ statuaria, ut torpida efficiat simulacra, quæ ipsa in basi (otiosè) stant: sed strenua studet reddere, quæ attingit, agentiaque & viva.

(2) Magnò tibi beneficiò obstringes medicos, si doceas, Reges quoque medendi arte instructos esse oportere.

(3) Tentari.

xari corpus illud; pluribus enim malis patet tanta vastitas; recipitque, nisi eruditus Princeps periclitanti medicam manum admovert. Illud autem vix tentabit foeliciter, si rerum illarum peritus non est quarum scientia atque usus optimum regimen efficiunt.

Illud maximè proderit, (4) nosse climata, ne quod uni competit regioni, omnibus æquè convenire existimet qui regno præficitur. Suis Principibus aliquæ gentes adeò sunt obnoxia, ut servitutem, cui se quodam fato editas esse existimant, nemo respuat: Apud illas (præter Regem) quicumque homo nascitur, ipso patriæ ritu mancipium fit; putaturque, ita opes, ita vitam (5) precariò possidere, ut ad imperantis nutum abjicienda sint, quæcunque favente fortunâ commodi lares acceperant, aut natura concesserat. Statim ac aliquem perire utile judicatur Regis ærario, & luxu crescente, vel sermonum jactantiâ, nimium se prodit incauta foelicitas; moris est ut per nuntios ad hominis domum crudeles codicilli deferantur qui mori jubeant. & qui tollendus est, adoratis (tanquam ab ipso Numine adventarent) immanibus literis, frequentia etiam infigit oscula: dementissimo

(4) Una regio alterâ fertilior est; hæc minora; illa sustinet tributa majora. Hic viget commercium; ibi deficit. Is populus fræna patitur; ille durioris est cervicis. Ad turbas hi proni sunt; alii parent.

(5) Precariò habemus, quæ per gratiam.

limo Principi gratias habet, quod siverit ad hanc usque diem luce frui; quod levi supplicio à gravioribus, quæ in hujus vitæ decursu instabant malis, pereuntem eximat, & sub ipso ferro, non professa mœstitia frontem contrahit, non deferendæ familiæ sensus, querelas aut gemitus movet; totum damnati studium, ut jubente Principe, non patienter modò, sed etiam libenter videatur caput obtulisse carnifici.

(1) In illis certè gentibus, ô Rex! quæ regiminis hujus patientissimæ sunt, nullo sui periculo credam potestatem sævire; Acerbitas enim illa longo usu recepta est, & ut tyrannidi consensit ad tolerantiam malorum edocta plebs, ac veluti quibusdam naturæ legibus diuturnâ servitute cervicem flexit, licet se miseram sciat; non tamen habet mutandi status causam, quæ apud plurimos multum valet, calamitatum novitatem: & hoc pati quòd ab ævo antecessores perpeffi sunt, non habetur gravissimum. Quippe generis nostri (2) ea est iniquitas, ut levia penè mala censeantur, si successionem veniant, illudque nobis durissimum sit, cujus exempla non vidimus. Tertiam annuorum reddituum partem in Reipublicæ usus dari, aliqua natio ita fert,

D 5

ut

(1) In talem populum tutò exercetur severior justitia.

(2) Stultissima persuasio est, mala, non esse, mala; si eadem antecessores tulerint. Quasi verò semper una esset ratio premendi subditos; nec in pace & bello aliæ leges observandæ.

ut huic familiæ damno assueta, non sentiat onus suum.

Mores hos in Gallias admittere non securè Reges tentaverint: Neque enim unquam existimavimus, subditorum bona ita Principum esse, ut tanquam suis (3) indiscretè uti possint, nisi ad id cogat non mentita ad justitiæ speciem; sed vera, & cui omnino parendum sit, necessitas. Maxima est (4) Francorum in suos Reges reverentia; ut decentiùs imperent, libenter (5) quælibet fortuna de suo detrahet, gaudebitque id sibi negare, quo aucta Principum majestas latius apud exteros fulgeat; & nemo non dabit quæ in publicam salutem expendi certissimè cognoverit. Verùm (6) animos movet inverecunda illa atque enormis potestas, quæ summo jure omnia sibi vindicat, & in majus Reipublicæ exitium, nomine suo privatorum quandoque cupiditates prætexit, ut titulo majestatis velut in communem causam damnatas singulorum opes audacius diripiant.

Apud nos feliciter imperant Reges, si modestè sua exigunt; si subditorum labori illud non

(3) Pro libidine, non habita temporum, personarum æstimatione.

(4) Franciæ occidentalis populi, ad distinctionem Franciæ orientalis.

(5) Quisque ex suis opibus, proventibus succurret paratò animò.

(6) Sed impatientes jugi facit subditos, si nulla urgente causa publica, tot tributis vexentur.

non invideant, quod improbo sibi sudore comparavit; & cùm solis istar micent, feranturque per varias domos æquali semper splendore conspicui, non in eo dignitatem suam ponant, (1) ut fortunis humilioribus haud sinant tranquille ducere suam noctem. Principes reveremur atque amamus, si & ipsi nos ament; si ex dignitatis eminentia supra calamitates positi miserentur tamen; illaque consilia respuant, quæ si audiântur, Reges vel turpiter avaros, vel effusè prodigos, audacesque, ac tandem inhumanos efficient.

Mitissimam Principum potestatem experti majores, cui regimini optimè subderetur futura ætas, nepotes docuerunt. Referam si placet, ex historia tua, o Rex! quàm malè rebus innovandis aliquando incubuit peregrini hominis, qui climatis hujus genium haud norat, ambitiosa ac præceps diligentia.

Avo tuo imperante, nescio quo syderum influxu, (2) Etruscus quidam in aulam admissus, non agrè id assequutus est, ut Regi placeret, & administrando imperio crederetur aptissimus. Nemo certè illo subtilior erat, aut fingendis affectibus cautior; perplexis negotiis natus, quod pro-

(1) Ut homines licet pauperes, & suæ familiæ quàm ægerrimè prospicientes quiescere non sinant.

(2) Quod antiquis Etruria; id hodie Latinis magnus ducatus Etruriæ, italica la Toscana sonat. Cæterum quis ille fuerit Minister, non divinaverim.

professo consilio, atque audaciâ animi exequi haud poterat, id versatili ingenio, ac lenta, quæ apud nos penè ignota est, prudentiâ sæpè perficiebat: verùm sagacissimo viro deerat illa politia, quæ ex varia climatum positione metitur usus suos: & quia Galliam novus hospes non satis noverat, factum est, ut sub facillimo Principe sibi traditam, tributis ingentibus prope perderet.

Uxorem (3) Ligurem habuit, opum truculenter avidam; (4) cui si placere amaret, necesse erat ut credito ministerio in suæ fortunæ incrementum acerbè uteretur: nec in illam sævitiam ægrè consentiebat ambitiosi hominis cupiditas: verum ne conjectas in principis ærarium manus, vacuas ad se revocaret, aut in modicâ Gazâ non satis lateret immodesta compilatio, illud maximè curabat, ut aucta indies tributa, tanquam publicis necessitatibus suffectura, thesauro Regio accederent.

Dum sic ambo copiosissimis fortunis foelicitè student, crescuntque honoribus; Interim nobiles fiunt natæ, filiique ad capeffenda munia idonei. In eo opum fastigio jam (5) pudebat generos habere præcipuis stirpibus impares, & in familiam illas dignitates admisisse, quæ
supremæ

(3) Liguria nunc ditio Genuensis est.

(4) Debebat abuti publicis pecuniis ad privataux oris avaritiâ explendam.

(5) Nolebat, nisi cum primi nominis illustribus necessitudinem sanguinis contrahere.

supremæ non essent, humile videbatur. His ergo comparandis, quæ præclarissimam sortem decebant, (1) denudandus erat novis artibus populus, ut Etruscus ille, tanquam devicta æquissimo bello Galliâ, manubias sibi ex illius spoliis statueret.

In hoc consilium providentissimè incumbens, sæpè Regi insinuare, numquam fidelius obedire plebem, quàm cum premitur; pinguem, suisque tranquillè facultatibus uri assuetam frequentissimè inolescere: (2) Reges Ægyptios olim erexisse Pyramides, non ad solam nominis famam, ut plerique existimaverunt, sed ut tantorum operum, mole, populus non sponte obsequens, & ex ipsâ Principum indulgentiâ audax, ac rebellare facilis, diu in officio contineretur: quippe à lassatis, fractisque nihil metuendum, secùs si in vires pristinas redire, seque nosse permiseris.

Adde-

(1) Ad congruam dotem suis dandam, novis tributis & exactionibus erat opus.

(2) Ægyptii Reges non pompæ solius gratiâ statuere Pyramides; sed eo præcipuè fine, ut subditus vel ære, vel sudore diffunderet. Quantis enim sumptibus steterit vel una Pyramis, ex hoc intelligi potest, quod, teste Plinio, lib. 36. cap. 12, ab operariorum trecentis & sexaginta millibus non nisi post annos viginti perfecta sit. Dixisses montes quadratos; tantæ molis erant, ac altitudinis; surgebant sensim, non in radium aut acumen, ut obelisci; sed in conum. Et ne nescias, quanta fuerint monstra hi Reges, sub his alpibus sepeliebantur.

Addebat & alia: bellis in exteros sub vario juris, aut æquissimæ vindictæ nomine perlatis, non famosa tantummodò imperia effici, sed & feliciora: otiosos enim populares ejusmodi armis à civili defectione abduci; nequè certiùs concepta in Regem, aut in ministros odia poni, quam si inquietis animis, & (3) aliâ irâ placandis, externum hostem objicias. Multitudine laborare imperium; illos utiliter in legionum duces eligi, & sub honoris specie mitti ad necem, quorum suspecta esse meruit potestas, vel timeretur audacia. Satis esse, si Gallia effuso in finitimos Marte, ut calamitatem propellere coacti, de inferendâ non cogitent, domesticâ pace frueretur.

His à Rege non auditis tantum, sed & facillime creditis, modico tempore tota fere imperandi ratio mutata est: Nullus exigendæ pecuniæ modus; satellitum sævitiâ, latè vastati colonorum, qui prius commode egerant, lares totos agros egenis replevere; & destituta suis cultoribus tellus, stirpium inutili luxu, ac denso horrore, pluribus in locis, (4) quasi ad calamitatis consortium & ipsa accederet, moerorem suum significabat.

Eâ (5) duritate per Gallias primùm extinctus est

(3) Iram in Reges, & Ministros conceptam utilius in hostes consumi.

(4) Quasi horti agrique periissent cum suis cultoribus.

(5) Duriusculè sonat; mallet dicere: eâ duritiâ,

est Principis amor; mox & metus; nam quid ultra timeret plebs ad summam inopiam adducta, aut quid Rex subditis iratior, ad miserorum terrorem minaretur acerbius? Calamitas desperationem egestas, desperatio audaciam fecit; ut omnia sibi licere populus crederet, quæ ad propellendas vitæ fortunæque injurias validiora haberentur. Exhaustos maxime (1) incendebant Hetrusci opes, familiæ splendor, & in ipso patriæ squalore, (2) adventitii hominis potentia inconsulte superbiens.

Hanc quoque non tulit aliquorum Principum depressa, aut minus reverenter habita dignitas, qui illud regiis auribus frequentissimè infundi haud ignorabant: viros Principes nimios animos habere, ut in altioris potestatis gloriam optima loqui velint, si inflatos voces ad consilium; &, si bello præficias, sincerè militare. (3) Comprimendam natalium superbiam; & ab stirpibus humilioribus utique promovendos esse, qui cum Regi debebunt gloriam, potestatem, opes, strictiori quoque nexu Majestati adhærebunt, & memores quanta acceperint, ultrò concessæ gratiæ pretium eximiâ fidelitate solvent.

(4) Gra-

(1) Invidiosæ erant divitiæ miseris.

(2) Advenæ, peregrini huc nuper delati.

(3) Nobiliore natos sanguine negligendos, & promovendos esse tales, qui gratiæ Regiæ possent meminisse; Illustres, illa sibi munia deberi, existimare.

(4) Gravioris elementi sinu concludi non patitur aër, oppressus fuit, ipsoque montium tremore non rarò ostendit, quàm periculose turbetur æquissimus ille naturæ ordo, quo depressiora quæque vilibus elementis loca assignantur, altiora nobilibus. Hanc sibi inferri contumeliam indignati principes ingenti ruinâ, cum minor vis ad id non sufficeret, haud multò post quæsierunt in illam celsitatem restitui à qua cecidisse videbantur. Illis authoribus undique sparsi; qui vexatos cives, jamque iratos ad majus odium provocarent; jactarentque non ideo bella in externos (5) ali, quòd crederentur necessaria; sed quòd privati hominis cupiditati illos tributorum exigendorum prætextus prolixè sufficerent, quibus amplissima prædia liberis, dignitates, nobilissima matrimonia quærerentur.

Arte hac facillimè Gallorum accensus furor, inverecundè ausus est ea moliri, quæ brevi regiam dignitatem in summum rerum suarum discrimen adduxere, & (6) Reipublicæ speciem Regno inusserunt, cum illa quæ prius in cives obsequentissimos omnia poterat, palam calcaretur ab incondita plebe authoritas. (7) Nul-
lus

(4) Terræ, e. g.

(5) Continuari, foveri.

(6) Videbatur potestas, & legum authoritas ad cives devenisse, adeo coeperunt obloqui regiis jussis.

(7) Sine metu & reverentia prosiliunt in arma.

in armorum pudor; & ut annuente quoque
 pietate viderentur insanire, qui ab Majestate
 defecerant, Sacerdotum, quos maximè de-
 cepti Principis amor, atque beneficiorum recor-
 do, (1) publicâ oratione effectum est, ut se
 deo obsequium præstare quam plurimi crede-
 rent, qui patriæ mala obstinato Marte vove-
 rant; ac sanctius ducerent, ad majores nego-
 tiorum procellas, invocato hosti adhærere,
 quam Principi.

Mala hæc invexit in Gallias victa tandem e-
 nim tributorum patientia, ac Hetrusci
 præpostera administratio, qui si Francisci clima-
 tis genium mores, ex prudentiâ tractasset hu-
 manius, sine dubio multum regno profuisset
 inata viro, nec facilè decipienda sagacitas.

Lætabantur quotquot audiebant, simulque
 nutu provocabant, ut majora auderet, since-
 rissimi hominis libertatem; nam profutura cre-
 debatur, & ex præteritæ ætatis calamitatibus,
 monebatur Rex haud leviores debere expectari,
 si ab illâ regnandi suavitate, quæ civium amo-
 rem sibi nuper conciliaverat, ad pristinas tri-
 butorum acerbitates egentisque populi con-
 temptum potestas deflecteret.

Sed se loquutum audacius timere incept-
 rat Senator, & demissiori voce jam compone-
 batur ad silentium, cum Rex hominis pavo-

E

rem

(1) Dixerunt publicè ad concionem Sacerdotes.

rem sublevaturus, clementissimo vultu; (2) nec ab aulâ expectato, additis quoque humanissimis ad maiorem fiduciam verbis, ut ultra liberrimus sermo procederet, animos dedit. Summa mihi voluptas est, inquit, ea audire, quæ taceri Regibus solent. In liberâ gente linguas liberas esse debere (3) cum illo Principe planè æstimo, qui calumniis petitus hanc primus sententiam protulit, ne si cogerentur cives ea non loqui, quæ proditâ animos levant, (4) verborum tyrannus haberetur. Ostendisti neminem rectè imperare, qui regionis, cui præest, genium non satis norit, & ex illa incitiâ sæpe fieri, ut subditis multa imperentur, quæ cum habeantur gravissima, neque consuetudine firmata sint, defectionem faciunt. Nunc de personis age; & quâ ratione singularium quoque scientia esse debeat illa regiminis forma, quæ à medicorum placitis suam artem videtur mutuari.

Regia voce erectus Senator (quod minimè sperabat) alteram quæstionis partem, quâ divitum

(2) Præter consuetudinem Principum, indignantium passim, si nuda veritas oggeritur.

(3) Claudio Tiberio Nerone: hic quippe ad imperiî initium contra injurias firmus ac patiens solitus est dicere, *in libera civitate (Romæ) liberas quoque linguas esse debere*. Vid. Balthasæ Braun in Hist. August. fol. 13.

(4) Verborum Tyrannos dixeris, qui vel loqui ventant; vel in verba liberiora veluti scelera animadvertunt.

tum plurimi perstringebantur, maximo adstantium gaudio in hunc sensum prosequutus est. Grande licet ingenium tibi Deus dederit, ô Rex! frustra tamen subditos tuos omnes nosse tentaveris, (1) illa animi vastitas, quâ cæteros Principes antecellis; & in disquirendis singulorum facultatibus indecorè etiam (2) jaceret Regalis illa, quæ altioribus negotiis debetur, suoque dignis fastigio, diligentia: tuorum cura sit hæc inquisitio, quos jubebis omnium fortunas explorare, ut nulla earum quæri possit se nimium premi, & in dividendis oneribus, quæ singulorum lacertis certe æquanda sunt, justitiam abesse.

Ista censeberis egisse, si sedulò mandabis, ut fiant, nec absque mulcta illos esse patieris, qui injuria vectigal dispertient.

(3) Verè nobiles à quibuscumque tributis eximi recepit consuetudo; neque plebs ipsa abnuit, & ex æquitate esse creditur, stirpes optimas, quæ longo ordine inclyta majorum suorum facinora recensent, ejusmodi privilegiis, meritisque honoribus distingui à cæteris. Altiori licet claritate, Rex conspicuus sis, illius tamen ordinis es, & ad dignitatem imperantis

E 2

perti-

(1) Memoria, cura & diligentia tua singularis.

(2) indecorè occuparetur.

(3) Prima nobilitas, rebus bello & pace in Regni emolumentum gestis, inclyta. Ceterum quinam Illustres eximi ab oneribus publicis possint, aut debeant, docent Publicistæ.

pertinet ea nobilium exceptio, quibuscum & ipse cenferi consuevisti. Si te solem dixerit aliquis, omnes illicò annuent: nam cæteros mortales non excelsitate tantum tuâ superas, sed & perfundis, ac vegetas lumine tuo. Verùm, nobiles hi quibus circumseptus cerneris, Majestatis tuæ radii sunt, & ex tuo certe splendore multùm decederet, si tibi magis quàm sibi imitantes, communi cum cæteris æqualitate patereris obscurari. Satis tributorum solvunt, cum ex tuo imperio, nonnunquàm absque stipendiis, & sæpe nec jussi, statim ut periclitatur tua salus, aut dignitas læditur, alacres fundunt, triplici in uno discrimine obsequio, pecunias, sanguinem, vitam.

Sed quis ferat ignobiles illos, qui indicta universis civibus onera ab suis humeris iniquè excutiunt, ut egentes (4) immortale pondus ferre coacti, sub ea tributorum mole, quæ fortunis essent (5) validioribus levia, perennè deficiant.

Aliqui sunt qui nominum similitudine abusi, se inferunt in antiquiores familias, & mentitas emunt cognationes; ut qui nobilium stirpes inquisituri, provincias obeunt, mutuatis generis fraudem titulis, aut verè decipiantur, aut se decipi simulent, si sordidis, verùm multo auro tumens marsupium proferentibus, eam digni-

(4) Perpetuum.

(5) Opulentis.

dignitatem conferre placet, vel deprecantē (quod sæpe fit) potentis amici favore, quasi Reges essent, ad arbitrium creare ingenuos. Ita fit, ut in generosas familias transfusæ ignobiles iisdem omnino fruantur privilegiis; nec animos tamen illos habeant, quos clarus, & ab insignibus avis deductus pulcherrimæ proli sanguis dare consuevit. Donec temporum cursu mercaturam suam dediscant, timidos, nec faciliè ad bella formandos milites plerumque gignunt stirpes istæ; licet, ex splendoris novitate cæteris superbiùs insolescant, ut præteritæ sortis maculam apud ignaros, simplicesque tumor ille operiat. Sic jam plurimos nobiles habes, ô Rex! & quod fisco non soluunt isti, quorum opes, copiosâ tibi que debita collatione, minimum vexarentur, pendere cogitur misera plebs, tanquam ad hoc nata, ut quidquid durum imperatur, ad solos egenos pertineat.

Aliorum quoque divitum æquè noxia est populo tuo, (1) modestior licet videatur, iniquitas; qui non mentito quidem sanguine, sed (2) facultatum suarum reverentiâ id efficiunt, ut si stipendiariis annumerari necesse sit, modicâ saltem & ridendâ aliquot nummorum solutione (quasi immunes sint) & solo natalium probro communique cum Plebeis hominibus lege

E 3

familia

(1) Licet cum tanta, ut fisci nobiles solent, arrogantia, se ex toto non eximant.

(2) Hoc ipso, quod divites sint, terrorem incutiunt,

familia (3) maceretur. Eâ annuorum vectigalium declinatione, tota in calamitosos, qui se tutari nequeunt, gravitas cadit; & quæ in corpore politico pars infirmior est, (4) noxios humores ita admittit, ut publici illius naufragii quo destitutæ viribus familiæ malè pereunt, vix in vegetiores fortunas stillicidium adverteris.

Quem verò putes Regni illius statum esse, ubi nulla personarum ad justitiæ præscripta fit distinctio; ubi ipsa egestas nimiae repletionis insimulata, novis artibus, novâ indies sævitiâ extenuatur, & quicumque minus habet sanguinis, plus jubetur effundere. O quis sortem tuam dignè lugeat! vix bellis quàm pace miserior oppressa plebs! Te Regem ament, te quietum, te florentem velint, cujus gratiâ Reges sunt; non ideo foelix eris, nisi quod tacent divites, quòd iniquè agunt, quod solerter, nec inscio tamen Magistratu, vitant, deferatur Principibus.

Sed quò me hic æstus? cum jam toto Regno ea sit tributi exigendi ratio, ut præter antiqua illa jura quæ patrio more recepta sunt, Posteriorum non invidiosos proventus, ac Regii patrimonii hereditariâ lege debitas opes, nihil tibi, Rex, solvi jubeas quo secernaris à subditis,

(3) Imminuatur, vexetur.

(4) Pulchra sanè allegiora: ut adeò, dum egeni inter tot exactionem procellas naufragium patiuntur; divites vix de quibusdam lenioribus stillis queri possint.

tis? Aut unde mihi, ut optimo tempore iniquissimis moribus ita succenseam?

Nempe jussisti, ut de singulorum statu libere dicerem, quem & expendi omnino necesse est, ne sub mitissimo imperio, dum nimium parit copiosis civibus corruptissimorum judicum favor, male perseveret tanquam in publicâ perniciæ pauperum calamitas, & Regiæ clementiæ fructu destituantur illi, propter quos maxime odiosa illa vectigalia sublata sunt.

Olim certe hæc fieri, prolixè dolumus: (1) Ulcus amputasti: sed denuò serpere aliquibus in locis loquatur fama jam retulit: & plura minantis incommodi justissimus metus ad hos questus me compulit.

Sic dicente Senatore, acciderat, ut Charmion aulam ingressus adesset cum annulo: (2) induendus enim philosopho erat, quòd in Regiam ejusmodi homines non libenter admitterentur, nimis sincere dicturi, quæ aut ipsi perversa in Regno vidissent, aut fama jactaret. Nullo prohibente (3) vilissima mancipia in interiores cellas quotidie intrabant cum dominis, & si

E 4

quis

(1) Ulcus amputasti, malum hoc detexisti, proscripsisti, hæc Publici laborantis vulnera sanasti.

(2) Non nisi clam in aulas eundum est Philosopho. Intelligit ejus nomine liberiores monitores, & tacite innuit, quàm malè Regnis consulatur, si adulatoribus solis pateat accessus, Viris Religione, fideque spectatis intercludatur.

(3) Infimæ conditionis homines, pedissequi servi.

quís ex barba & pallio agnosceretur philosophus, non prius propitium habebat militem, qui Regias fores custodiebat, quàm à Prætorianorum, sæpius absente præfecto, ejusmodi licentiam concedi ostendisset in chartula. Severitatem hanc multum aversatus Charmion, quoties in aulam concedere volebat, accepto annulo aulicorum frustrabatur aspectus; & tum placuerat viro in proximam statux basilicam, quæ illic oportunè stabat, conscendere; ut quæ in confertissimo nobilium cœtu dicebantur, facilius capere posset, Regemque intueri.

Facto à Senatore silentio, & quid Rex ad tam utilia; sibi que ex parte ignota referret expectante aulâ, subito impetu Charmion putavit se aliquid ingens in patriæ salutem facturum, (4) si ex illo suggestu non visus loqueretur. Validissima illi vox erat, & novo conatu totas vires in eam contulit, ne crederetur esse hominis, majoremque terrorem (5) imparatis auribus incuteret.

Hæc vera sunt (inquit). O Rex! ampliora tamen accipe, & cœlesti voce monitus prosequere quod cœpisti: Jam patriæ parentem vocat te sublevata plebs; illustrissimum titulum serva, quem tibi tot tributis invisio publicum odium

(4) Si ex basi illa editiore, in quam evaserat, loqueretur.

(5) Neminem adesse existimantibus,

odium negaverat. (1) Suos habent terminos Regna; pacatus posside, quod tibi majores tradidere. In capiendis urbibus frustra consumitur tempus, aurum, milesque telis obicitur, si aliquando reddendæ sunt. Sordidè regnas in vacuos cives Princeps, & foedè inflatur caput, si ut (2) pinguedinem suam augeat, cætera membra deficiunt. Sic impera, ut memineris te populis in commune bonum datum esse; & ideo Reges creari, ut omnium sit illa foelicitas, quam ut suam potentiores sibi vendicant, neque sinunt (ni æquior majestas superbis obstiterit) ad infimam usque plebem descendere. Jam pene omnia in pristinum ordinem restituta sunt; ne te incautum nova impostura decipiat, fidos habe qui publica mala, justissimæque ærumnosæ plebis querelas referant, ni majoris quod solent in Britannia Reges, tibi magis quàm alteri credere, tuasque ipse lustrare provincias, ut nihil eorum te prætereat, quæ remoto, & aliis curis, aut etiam voluptatibus distento, vix aliquis tuorum auderet sincerè nunciare.

Non Regem modò, sed & purpuratos omnes terruit potentissima vox, quod Cœlo delapsam crederent; & brevi per totam Galliam effusus

E 5

rumor,

(1) Dilatare Regni spatia quid capis? definitivè tuos tibi terminos Deus, quos frustra transgredieris.

(2) Monstruosum est, si caput grande est; membra tenuia, macilentæ; Rex ditescit, subditus in egestatem datur.

rumor, charissimos Numini pauperes esse, quorum non obscuro patrocínio, in ipsâ aulâ, unde exploditur tantis artibus, tantâ nequitia veritas, causam cœlites susceperant.

Nobile poëtis argumentum dedit illa oratio; & (3) ad dignitatem magis fuit, quòd aliqui asseruerant, cum hæc dicerentur, labiorum motum se advertisse in statua; sive pavor turba-verat mentes, sive placuerat in suæ vanitatis ludum hanc fabulam apud populum spargere.

(4) Isacidem referebat signum illud, efficaci Iyrâ ludentem; quâ spiritus nequam ab (5) Hebræo Rege amovebatur, redibatque misero quies tot excussa furoribus. Nunquam gratiori musicâ vel utiliori prophetam in principis aulâ placuisse, poëtæ canebant, quam quæ ex marmore ipsius, eo die tam faustè processerat: (6) quidquid enim mite & gentium votis propitium cupidorum hominum artibus exulavisset, eo posse sermone revocari: nec ab infesto genio timendum ubicumque audiretur quod statua regiis auribus infuderat, ut plebis ærumnas dignas esse ostenderet, quæ inter ipsa artificum simula-

(3) Auxit thema, vel Poëmatis materiam commendavit.

(4) Davidem Isai filium, Patronymicè.

(5) Saule.

(6) Quidquid enim populo salubre per malos interim homines proscriptum erat, Gygis sermone restitui posse, confidebant.

simulachra oratores invenirent. Sed hæc moneri optimum principem necessarium non erat, & jam desierant illa enormium tributorum onera, quæ subditos premunt ac exasperant.

Neque tamen illa imperandi suavitas caruit monstris quæ terrorem facerent; nam de coelo lapidatum est, & tetrâ nube stillans sanguis dubium fecit, an rediret exacta calamitas. Pavorem vulgi compescuit Principis jussu statim editus vulgatusque à philosopho liber, quo ostendebatur non in malorum augurium dari hos naturæ effectus; causas suas habere, unde necessariò fluant: Ubi generatur minium, non raro purpureas nives videri, soli sui genium scilicet servante vapore, eumque colorem red-dente, cum in modum lanæ silentio cadit sparsis hinc inde velleribus. Marco Acilio, & Cajo Porcio consulibus nubes etiam sanguinem fuisse; orante in senatu Milone, lateres; neque tamen publicæ alicujus calamitatis, cruentos imbres, solidosque fuisse præsagia. Nihil mirum si saxa in altum tolleret turbo involvens, & cessantē illa vi quæ rapuerat, præcipitarent in subjectam civitatem; quotidie arenas in Affricâ, vento excitante, in remotissima loca deferri, eosque cumulos efficere, quos fyrtes vocant, ubi prius lata planities erat, viarumque ordinem ita (1) corrumpere, ut; velut in
pelago

(1) Ita confundere, obruere.

pelago, (2) viatores sideribus cursum regant.

Ergo metum ponerent, (3) & in solatium quoque cogitarent, majorem vim lapidum irruisse in illas domos, quæ principis justissimam iram senserant, ut nemo à Rege inique perculsas diceret, quas publicæ injuriæ vindex natura (4) ampliori saxorum aggere violaverat. Si quid terribile portenderet sanguineus imber, non in malum omen Populo dari, sed divitibus illis qui nequiter emerent: inde enim non malè significari, si deinceps in sua vel regni commoda plurimum auxiliorum à politico corpore extraheret potestas, non ab iis partibus peti debere, quæ jacent; sed ab illis quæ sursum sunt, tanquam non terra, sed cælum ipsum sanguinem daret.

Quod mox dicturus sum, licet longè post evenerit; quia tamen ex Gygis solertiâ ortum est, quo Authore publica negotia restituta sunt, præterire non debeo, nec aliàs possim referre commodiùs.

Aliquando Rex villam petiturus ad viginti milliaria ab urbe distantem, ut mutatione æris ex medicorum consilio incertam sanitatem stabiliret, lecticâ gestabatur, & unà cum illo,
ad

- (2) Ut viatores non secus, ac si in mari essent, stellas (v. g. Polarem) respiciant viæ duces.
- (3) Pro solatio haberent.
- (4) Cumulatiore saxorum procella vitaverat.

ad sermonum voluptatem, ex magnatibus unus: dum (1) non properato gressu muli sub regentibus pueris viam faciunt; Ecce viri duo cum uxoribus, ac miserâ prole, pedites ibant; exteræ illis vestes, sed vultus qui Gallorum essent; nisi quod nimio sole adusti videbantur. Hos cum forte conspexisset Rex, voluit scire unde venirent, aut quò pergerent; & illico vocati, non procul à lectica omnes simul cum lachrymis in genua provoluti sunt. Regem movit non expectata consternatio, ut juberet subsistere lecticarios; & percontatus, quæ patria? (2) quis casus tam acerbos fletus exciret? unus illorum optimi vir ingenii, ut potuit, liquitque per gemitus, ita de se sociisque loquutus est.

Ignosce, Rex, quod in peregrina veste nos conspicias. Olim in Gallia tua geniti nihil ejus cultus perdidimus, quem tibi deberi nos à puero obsequentissimi parentes docuere, licet ad hos amictus calamitas compulerit. (3) Haurimus inimicum aërem, Rex! sed tibi fidi; neque unquam urgentibus malis aliquid nobis excidit quod subditos non deceret. Ego Patrifamilias, hanc in conjugem jam ab multis annis accepi; hic filius noster; hæc nurus est; (4)

sobo-

(1) Sensim, tardè.

(2) Quo pressi infortunio tam amarè lacrymarentur?

(3) Viximus inter hostes.

(4) Genuit filium, id est, Exilii socium, dum maxime importunum fuit, nasci.

sobolem in exilium dedit, cum maxime optanda erat sterilitas: nam inter hostes Gallis progeniem creari pudor est, & prope patriæ injuria.

Me juvenem, nec studiis omnino ineptum, pater ad sacerdotium destinaverat, tunc cum mihi fratres erant (5) qui rusticum opus facerent, illisque succederent curis, à quibus me alienum agnoverat: Sed heus! brevi fratrum funera quos hic labor expectabat, mutaverunt sortem meam; & Pater (6) glebas versare, ac ferere fruges assuetus, ne colonus in domo nostra deesset, invitum (7) damnavit ad stivam. Qui me casus concuterent, quibus ærumnis servarer, jam tum advertibat præsaga mens; nam solos sacerdotes videbam, sacrorum suorum privilegio immunes à tributis, nec posse me defugere quæstorum sævitiam, si crescente regiminis irâ, ut jam timebatur, aliquid in plebem statueretur acerbius.

Patre mortuo, pusillæ fâmiiliæ Dominus cum his ruri agebam, non omnino infœlix; modicas enim opes uterque parens reliquerat, agrum qui necessarias segetes daret, ovium gregem, neque mihi tunc ullus in divites livor, aut odium, quam diu laboribus nostris utcumque frui passa est hominum illorum acerbitas, qui colligen-

(5) Qui agriculturæ operam dabant.

(6) Arare.

(7) Ad aratrum.

colligendis vectigalibus præfecti villas obibant, & tuo nomine postulabant ea à nobis tribui, quæ in publica, ut aiebant, negotia, tuique regni præsidium legebantur. Sed non diu concessum fuit ita vivere; quodcumque sudore comparaveram, tanquam furto collectum reddere cogebam (1) & rebellionis scelus erat, si non plura etiam in fiscum conferrem, quàm quæ opum tenuitas, corporis vires, (2) jejunia ipsa dare poterant, aut terra largiri.

Quid tandem? sublatâ non semel suppellectile (3) in vacuis focis cogebamur ipsam humum pro strato habere, ubi nox quietem fessis artubus indixerat: qui, cadente sole recesserant satellites, per somnos, tanquam semper instarent, non bene sopitis novos terrores ciebant; dormire simul & lugere jam didiceramus omnes; redibant miseris, cum major securitas erat, sævientium minæ, armenta rapta, carcerum imagines,

Sic exactis aliquot annis timui, ne tot ærumnis imparem ad extrema consilia desperatio adigeret: nam plures, ne diutius ita vexarentur, (4) sua fata properaverant. Et jam, quid enim
negem

(1) Seditiosus essem visus.

(2) Parcissimus victus.

(3) Absque lectisterniis ad danda tributa vel venditis vel subhastatis.

(4) Plures se laqueo, vel alia morte violenta sustulere è medio.

negem? in animum venerat, optimam conjugem, charissimos natos; nam præter hunc adhuc mihi unus erat, istâ manu (5) tollere; quam in me postea armarem, ut tot immanium virorum furoribus petitos unus tandem furor (6) absolveret. Sed benè mihi, quod in memoriam rediit, ærumnosæ vitæ non mederi spontaneum interitum; & pejori satellitio in alterâ vitâ laboraruros, qui hujus impatentia citius è viventibus exirent, quàm sineret Deus. Verùm timeo ne longâ malorum nostrorum serie, O Rex! tædio tibi sim. Immo, inquit Rex, ad me enim hæc pertinent: tum ille; Ergo, ab scelere illo me continui, & in consilium calamitatis vocatis familiaribus, sic ad illos sum loquutus: Ut nesciam quid vobis potissimum optem, invisa fortunæ effecit, ô miseri! exilium, an interitum? utrumque crudele. Galliam deferamus, in cujus sinu nos (7) natura educavit, amicos, lares? Moriamur? (8) sed quo scelere obstricti? (9) nocentium est, sic festinata nece, dum stat adhuc sanitas, claudere vitam. Ita hærente me, alter ex filiis exclamat: quid hic diutius hæremus? Pater! Natale quidem solum est Gallia, sed

(5) Occidere.

(6) Tot malis eximeret.

(7) Nascendi conditio.

(8) Sed unde mortem meruimus?

(9) Facinorosorum.

sed patriam vocare jam non sinit intolerabili egestas; sedes mutandæ sunt; amissis omnibus fortunis saltem fuga relicta est, hac utamur; patria erit quæcumque nos terra excipiet; qui rapuerunt cætera, & domum raptant; auferant agros, & si sæviendi tantus amor est, rabidorum canum more mordeant saxa, cum in homines non poterunt. Annuere omnes cum lachrymis, & ne dies consilium proderet, in noctem fugam distulimus, paratis interim in viaticum sarcinulis, donec humanior fortuna ampliora concederet. Aedibus, quod jam inutiles forent, ignem subjicere junior filius volebat; sed prohibui; nam quis scit, inquam, an aliquando non transibit temporum iniquitas; & nos reduces volet benignior providentia?

Ita fugimus, & nescio quo fato, viarum incerti, postquam vagos egit per quatuor menses (1) consilii inopia, tandem venimus in Iberiam; illic per quindecim annos morati, non mutatis certè animis, sumpsimus tamen regionis illius colorem, vestes; sed quàm non libenter novos hos vultus, amictum hunc Galli patimur, inde scias, O Rex! quod statim ac referente famâ didicimus, quàm benè nunc tuis subditis esset; quàm clementer cum illis ageres, amoto virorum illorum consilio; qui authores sævitæ te adeo terribilem toto regno fecerant, ut ad tuum nomen repidaret populus, infantes

F flerent,

(1) Nesciebamus quippe, quid agendum, quò eundem.

flerent ac fugerent, cito venimus, eam felicitatem gustaturi cum omnibus quam omnibus dedisti.

Cum hæc dicerentur, variis affectibus divellebatur Rex; sed (2) ex Majestate erat ut illi motus laterent; igitur ne in longiori sermone nimis (3) laboraret constantia, paucissimis verbis solatus est miseros, jussitque aliquot aureos dari, quibus illorum inopia sublevaretur.

In reliquum iter deinde lecticarii ex Regis imperio mulos agunt; at ille, ut (4) uno teste potuit irasci ac dolere, liberrimè in illos affectus solutus est; & primum quidem nihil loquebatur; sed minas, quas ferox ardensque vultus intentabat, miscebat suspiriis, Tandem detracto pileo, lachrymis madens, sublatisque in Cælum oculis ac manibus: Testem te volo, inquit, summe Deus, populi Regumque judex! omnia hæc me penitus ignoravisse. Ergo Galliam meam sceleratissimi homines, me inscio, carnificinam effecere, & dum Regem agere putabam, monstrum credebar, aut fera quam subditi paverent! O miseram Regum sortem, quos ex ministrorum scelere (5) fama æstimat!

tum

(2) Regia Majestate indignum fuisset, si latentes animi motus prodidisset.

(3) Ne fortè & ipse in fletus erumperet.

(4) Coram unico viæ socio.

(5) Quorum in dolores ex illa Ministrorum vulgus metuitur.

tum femur percutiens, & ardentiori acie terribilis: faciam, inquit, ut subditi mei noverint, me in latrones hos sæviorem esse, quam illi in plebem fuerunt; si qui puniendi restant, cruci dabo. Sed quas tibi grates persolvam, Deus! quod ista me nosse voluisti, quæ nunquam ad me pervenissent, nisi à viatore didicissem? Acerbos animi motus ad ultimum mitigavit lætitia; eam jam esse Galliam, quæ humanitatis famâ spontaneos exules revocaret, quos ante sævitiam expulerat. Verum prolixè damnatis hircinibus, ad ea quæ delecto Petiliano postridie Gyges vidit redire jam tempus est.

TURPITUDO RELIGIONE AMICTA.

Traducitur illud genus hominum, qui sub larva, seu specie Religionis, nulli rei minùs addicti sunt, quam Religionis; idque ingeniosis inductionibus.

(1) **E**Xquisitissimo veneno noxios esse serpentes illos, qui ex colorum splendore, ac mixturâ formosiores sunt, compertum est; sed luserit in hoc natura; generi nostro cerè probrum ingens, illam fraudem apud homines,

F. 2. mines,

mines inveniri: Quod tamen fieri sapissimè scimus, ut obscœnissimos mores occulat, tanquàm vitiorum cortex aliquis, (2) ostensa ad plebis conspectum Religio.

Inter eos qui in templo pietatis larvam induerant, matrona erat, quæ ipso etiam corporis cultu, ne quis superbiam culpæ aut elegantiam posset, (3) mysteria præferebat. Ab Asia nescio quo casu in Gallias morem hunc irrepsisse referebant, ut nobiles foeminæ amplissimo texto fluentes pallas, historiis quoque exornarent, & hæc Christi resurgentis triumphum, prostratosque ad cœleste lumen milites, acu per varios colores ludente, ita induerat, ut ipse fastus, ac vestium pompa crederetur ad religionem pertinere. Sed quàm fictè pia esset hæc mulier, ostendit alia in domo Religio, sacrisque imaginibus imago neutiquam consentiens.

Cupidinis breve (4) signum habebat in cistula, nec quid de abditissimo (5) cultu quippiam mortalium præter unam ancillam novebat; & maritus ipse nescierat Numen illud apud se

(2) Ficta; deceptrix, pallio indata pietas.

(3) Quasi diceret; arte textoria, vel filò ductili in vestes cogebat sacras historias; ut ferè hodie nobiliores matronæ totos hortos circumferunt & sylvas.

(4) Imaginem pictam, ære, vel cera fusam, vel statuario opere confectam.

(5) Devotione.

se coli, nihil aliud in thecâ suspicatus præter (1) mundum muliebrem, quem ab illo in tesseram amoris, mox futura uxor, olim matrona receperat.

Ad hæc sacra ut accederet (2) quidam libri invitârant, eâ arte concinnati, ut nihil in illis noxium latero crederetur. Sermonis venustate præcipui inter cæteros erant, & fictis eventibus, Heroum scilicet periculis, amoribus, fortunæque (3) recedentis, & mox aspirantis vario lusu; ita mulcebant animos, ut ex deliciis innumeros emptores invenirent, ferreturque ineptam esse eam elegantiam, quâ severi quidam scriptores, (4) nec aulæ genio imbuti, pietatem ornauerant: credebaturque facillimè curiosa simplicitas; & quia plerumque segniter vitam ducebant ingenuæ virgines, ne manuum labor, cujus est apud ignobiles usus, (5) dehonestaret natalia, ad declinandum otium

F 3

ejus-

(1) Armillas, annulos, & ejusmodi mollioris sexus parerga.

(2) Poëmata amatoria, quæ Veneris scholam jure dixeris: aded ex ejusmodi librorum lectione nemini licet modesto esse. Infelicia sanè ingenia, quæ vires consumpsere in nugas hæc periculosas. Author factorum & factorum Telemachi in hoc scribendi genere meretur; cæteri plerique vani sunt; nisi forte Argenidem Barclai etiam velis absolvere.

(3) Adversæ.

(4) Nullis lenociniis utentes.

(5) Ne fortè ex labore viderentur esse ignobiles.

ejusmodi libri tradebantur à matribus, eo sæpe successu, ut intra paucos dies doctissimæ puellæ, illud omne scirent quod ad sacra Cupidinis pertinebat. Quâ ratione dandus amor, aut fingendus; qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent castitatem; quo contemptu, quo gelu magis æstuat amantium ardor; quibus artibus (6) codicilli in manus veniunt; quæriter apta privatis colloquiis solitudo; falluntur matres; quâ denique constantia foveatur, etiam inter famæ pericula, parentumque vetita, semel conceptus amor, dataque foedere pessimo fides.

Hæc omnia matrona à venustissimis libris didicerat; frigida primum, & nihil aliud præter Heroum discrimina temporisque gratissimam jacturam cogitans, mox erga Cupidinem eo affectu prona, ut ab quadam anu, quæ venales habebat apud se ejusmodi merces, (7) Numinis signum multa sibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter (8) confidentissimas litteras, virorumque aliquot expressas ad vivum icones, & vario nexu implicatos cum purpura & auro capillos, multâ curâ reponebatur; statisque diebus, educto è cistula Cupidini matrona divinos honores habebat, & tanquam audienti loqueretur, rogabat supplex (9) ne quid

(6) Litteræ amatoriaræ quâ occultâ praxi mittantur, accipiantur.

(7) Cupidinis simulacrum.

(8) Secretissimas,

(9) Aspiraret amoribus, ne quidquam vulgari permetteret.

quid turbaret amantium vota, aut famam inquireret.

Ista mulieris de amore simul, & de famâ sollicitudo videbatur ad illud referri quod Astrologi tradunt, Venerem scilicet occidentalem, sub terra in genesi, Mercurio non configuratam, id efficere, ut lateat concepta cupiditas, & eâ calliditate inter amantes foveatur mutuus ignis; ut nulla lux (1) probrosi caloris indicium faciat, cum tamen prunarum in modum magis ardeat in umbrâ, quàm si solem admitteret.

Talia orantem in secretissimo conclavi matronam subridens audiebat Gyges noster, quod, cum solam se crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur, quos palam negare consueverat. (2) Si quidem quæ eo sæculo in do-

F 4

: morum

(1) Vetiti amoris.

(2) Nam ejusmodi matronæ nihil in publico de amore agi dicive patiebantur: domi & solæ nihil Cupidine pretiosius habebant.

Maruli Epigramma, (neque enim passim invenies) hic de Cupidine adjicere placuit.

Quis puer hic? Veneris. Plenæ quæ causa pharetræ
Non bene provisus certa quod arma movet.

Cur sine veste DEus? simplex puer odit opertum.

Unde puer? pueros, quod facit ille senes.

Quis pennas humeris dedit? Inconstantia. Quare

Nulla DEo frons est? signa inimica facit.

Quæ fors eripuit lucem? immoderata libido.

Cur macies? vigiles cura dolorque facit.

Quis cæcum præit? ebrietas, sopor, otia, luxus.

Qui comites? rixæ, bella, odium, opprobrium.

Qui cælo dignati? homines. Quæ causa coëgit?

Mitior Authore est credita culpa Deo.

morum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantum abnuebant in publico, sed etiam convitiis, quæ hostium essent, crudelissimè insectabantur. Et mox apud se receptæ, conceptis ante signum votis quæ poenitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odii diluebant injurias.

Ad majorem cultum non rarò (3) mactabantur invisæ Cupidini (aves, quæ venturam lucem, & quasitæ noctis cessatura mox gaudia invisæ cantu prænunciant, aut quæ familiarium, quos sopiri maximè interest, somnos importunâ garrulitate discutunt.) Nihil horum matrona ignorabat, ideoque gallum gallinaceum cum histundine numinis suo immolare placuerat, quod amoris, qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinsecus, æque adversantur loquacitas, ac lumen.

Quia castissimus erat Charmion timuit, aliquid videre, quod minimè placeret, si in illâ domo diutius moraretur, & jam nox furtis aptissima instabat, neque ita virum urgebat scrutandorum morum curiositas, ut propterea aut turpia intueri, aut necessariam quietem vellet amittere. Discessit igitur, amplam cogitationum materiem animo volvens, mulierem illam, quæ ut altius falleret, publicè præferebat pietatem

(3) Ex gentilium more Diis, Deabusque illa immolabantur, quæ iis maximè invisæ erant, Cereris, cum glebas agri evertat; aper Veneri, quod Adonidem occiderit.

pietatem, & ut abditam regebat suus Cupido,
tam foedis subiacebat amoribus.

Abominanda fraus inserta vitii Religio, ut
tutius lateant, & sub castitatis imagine eamine
famiam devitent, quæ turpitudini bis debita,
eidem iustissime rependitur, ut fructus ope-
ris ac merces.

Sapienter olim Christiani Imperatores statu-
ere, ne balneis ubi voluptas (1) solutio, cæ-
terisque locis quæ publicis (2) remissionibus
destinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim
cum deliciis salutaris ligni affinitas, & perversè
micat in sceleratis ædibus signum illud quod
in fastigiis templorum, ut ad memoriam Sal-
vatoris revocetur (3) exul animus, Christiana
pietas locare consuevit. Ea lex, quæ prohibe-
batur indecora rerum sacrarum usurpatio, adeo
non vigeat in Galliis, ut ad ipsas triclinii fores,
in quo (4) mimicæ artis periti obscenissimis
comœdiis juvenum animos corrumpere, &
otiosorum pecunias aucupari consueverant,
Christi morientis tristissima historia cerneretur;
& hac imaginum fraude sæpè decepti qui ad
urbem novi accesserant, crediderant templum
esse.

Revertenti à matronæ ædibus Charmioni ut
F 5 in

(1) Ubi agitur liberius, licentiosius.

(2) Vulgò recreationibus, lusibus; neque enim Cruci
cum deliciis convenit.

(3) Mens aliis negotiis distracta, distenta.

(4) Comici vanales, circumforanei.

in suam domum se reciperet, per illam urbis regionem necessarium iter fuerat, quâ histionum aula, ut turpitudinem theatri honestissimè tegeret, religiosas fores ostendabat suis conspicuas imaginibus: quod cum ille conspexisset, suæ adhuc matronæ iratus, cujus spurcicias (5) tanto pietatis ambitu circumvelatas certissimè noverat: O mulier ait, quàm benè mendacium istud lepidum tuis moribus adumbras! sed an potius obvia illa saxa religiosa sunt ut tuam (6) hypocrisin æmulentur? ô falsitatem ubique terrarum diffusam! cui fidam? quid sincerum existimem, si quod sanctum videtur, & ad pietatem me invitat, me decipit? Quis ad signa non hæreat? quis non optet abstrusiora morum patere, ut certum de virtute iudicium ferat, & integumentum fraudem devitet, quod sæpè dum simplicissima videtur oculis loqui, ludit obtutus?

✓ Sacræ vestes ad prophanos usus non servantur, ne Religioni inferatur injuria, & divinorum contemptus in mentes humanas irrepât, si quod mysteriis dicatum est, ad vulgaria vitæ officia assumatur, & in compitis idem omnium cultus sit, qui in templo Sacerdotis. Quod plurimi foedissimam vitam modestiâ oris, castitatis titulo obvelant, damnabilius est, quàm si ad vetita descenderet sacra supplex. Sua quidem

(5) Sub tam falso operosoque pietatis schemate.

(6) Fictam pietatem, *Echeinheiligkeit*.

quidem vitia negant isti; sed, ut suos thesauros
 rarus, ut fidelius servant, & amotâ suspitione
 fruantur securius. Sed ô quàm (1) germanæ
 virtuti noxia est illa pietatis larva! quàm latè
 deleucus & ruborem spargit in immeritos! Nam
 mox ut aliquo casu lapsus est qui fronti malè
 adhærebat adseitus vultus, apud omnes pro-
 pè sit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum
 exemplar in optimis fulget, fucum esse virtuti-
 tis.

Hinc pudor illud vitæ sanctioris genus pro-
 fiteri, cui nemo fidit, quodque ex iniquissimo
 hominum errore putatur, ubicunque fidelissi-
 mum est, ex arte procedere. Hinc nefandum
 illud apud fatuos proverbium: Maximè caven-
 dum à piis, qui (2) iteratâ Religione pluribus
 quotidie sacris interesse consueverunt, quasi cæ-
 teros temnerent, qui Numini se acceptissimos
 esse jactitant, (3) breviori obsequio. Inde pie-
 tatis nomen non despicitur tantum à perditæ
 mentis hominibus, sed & timetur; & qui cla-
 ritati student, famam se consequutos exsti-
 mant, si Religiosos quosque ore insectantur,
 consuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos adigat spectrum
 pietatis, si te, ut æquum est, talem æstimari
 contigerit, qualem ego jam novi; quot ma-
 tronas

(1) Veræ, genuinæ virtuti.

(2) Duplicata pietate.

(3) Audito sacro vel uno.

tronas, quæ longè ab tuis spurciis absunt, & (4) quod fronte significant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

(5) Sic olim nascente Ecclesiâ, bonum nomen suis sceleribus ita deturpabant nostris (6) initiati sacris perditissimi quidam homines, ut à gentilibus putaretur quisquis Christum coleret calcato pudore omnes admisisse culpas, quibus vita inquinatur; cum (7) nefariis Angelis habere quotidianum commercium; delectari homicidiis; omnium denique criminum, quæ societati maxime nocent, mereri supplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic (8) Ophitæ, dum serpentem nutriunt, & suorum sacerdotum (9) incantationibus evocatum è spelunca venerantur, ac passis manibus orant, ut orbium vario tactu, ac lambente lingua, Eucharistica sua benedicat, qui hoc

(4) Quæ, quod videntur, sunt.

(5) Notantur perversi Christiani, primi hæretici, de quibus Nicephorus Tomi 4. cap. 2. multa. De Carpocrate hæc: docebat quoque omnem eos oportere perpetrare turpitudinem, qui ad perfectionem arcanorum sacrorum suorum pervenire vellent.

(6) Baptisati.

(7) Dæmoniis.

(8) Erant hæretici secundi sæculi à Christo nato, qui serpentum genus quoddam venerabantur, existimantes, sacrificio Christum benedixisse, si in ara serpentem conspexissent.

(9) Magicis carminibus.

didicerant Ethnici, omnibus baptisatis passim exprobrabant venenatas aras, divos serpentes, vitam ut à ratione ablònam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, sub ipsa terra, tanquam non homines essent, semoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Christum; neque sub mitiori forma, quam tamen in (1) Æsculapio damnabant, Christiani, suis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis solent, qui (2) Quintiliani dicti sunt, ut si puer superstitionis ictibus intereat, Martyrem habeant; si vivat post vulnera, Pontificem: barbara illa sacra cuilibet Catholico obijciuntur, quanquam nefandas ceremonias, scelerata martyria, sacerdotes suo simul cruentatos, ac creatos sanguine, Ecclesia horreat.

Ita etiam (3) Cajanis negantibus aliquem posse

(1) Non solum in Æsculapii tutela serpentes fuisse fabulantur; sed, quòd & ipse in serpentem mutatus sit, Ovidius lib. 15. Met. somniavit.

(2) Quintiliani partibus Montani adhæserè, sic dicti à quadam Pseudo Prophetissa Quintilla. Ex pane & caseo conficiebant sacramentum; unde & uxores suas Artotyrites vocabant, sacerdotii quoque capaces. Palmaris sectæ hujus superstitio hic ab Authore recensetur.

(3) Cainitæ, soboles Gnosticorum, Caino honores plurimos habuère, nec minores Judæ proditori, ut non ultimo redemptionis nostræ instrumento. Ad hæc affirmabant, salvum neminem futurum, nisi se in vitiis omnibus volutasset. Liber, quem sub Titulo *Ascensionis Pauli in cælum* conflaverant, blasphemiiis scatet.

posse salvari, qui omnibus sceleribus non fuisset obnoxius; eâ Disciplinâ effectum est, ut Christiani omnes crederentur turpitudine morum sibi foelicitatem polliceri, & abominanda quæque agere, ut præmium illud, quod virtus sperare vix ausit, sordidi, immanes, & quotquot latae sunt, legum irâ digni, certissimè consequerentur.

Eadem prorsus est hodie bonorum injuria; cum quis specie tenus pietatem profiteatur, cujus secretò hostis est. Nam detecto quod aliquamdiu latuerat facinore, in ipsam virtutem probrum cadit, & communi cum perditissimis fortunâ sæpissimè (4) involuit innoxios. En dicunt, hic ille est, qui sanctitatis imagine orbem lusit; cæteris fide, quos Religiosa signa, prolixior oratio, demissior vultus, sermo tristior, composita ad modestiam vestis, tanquam quædam pietatis miracula, aliis mortalibus ostentant. Istud vitæ genus, latebra vitiorum est, neque certius illa quæstiveris, quàm ubi omninò non esse fidem facit nimia Religio. Sic in infontes animas plerumque calumnia invehitur, & eorum, qui sincerè agunt cum Deo, existimationem violat contacta unius nequitia, quam longâ calliditate obductam (5) tandem casus ostendit.

Illo

(4) Ita fit, ut æque bonis, probisque maledicatur, si tot inter larvas ex verò æstimari nemo potest.

(5) Quæ tandem nequitia (DEo ita volente) in apri- cum trahitur.

Illo Gygis sæculo vix (1) alterum invenies apud historicos magis ambiguum, minusque sibi consentiens; nam ut tunc immanior nequitia erat, ita major omnimodis Templorum Religio, ipsa scelerum incrementa (veluti quadam morum (2) antiperistasi, ne viribus impar deficeret) imitante pietate. Solitò ferventior ad sacras conciones non modo plebs, sed & nobilium pars maxima ingenti currum servorumque strepitu conveniebat. Altaria exquisitissimis picturis, marmore, auro, suorumque sacerdotum non uno fulgore aut pretio nitentibus tunicis, rei divinæ apud populum venerationem auxerant: & in præcipuis templis tanta ex serico auroque textili supellex, totque calati argenti ad pendulos ignes, cereosque fulciendos vasa fulgebant, ut vix ipsa foret ambitio profusior, etiam si ab solâ opum æmulatione inter vanos cives cultus ille procederet.

Pietatem eo tempore florere maximè (3) probabant sacrarum virginum in singulis fere urbibus, nec non in amplioribus pagis (4) collegia; & ex antiquis alveis tot emissæ in nova mella, in novam foeturam apes, ut nubis alicu-

(1) Nullum tempus, præter illud, quod Gyges vixit tam erat Hypocrisis, & simulationibus infame.

(2) Antiperistasis idem sonat Aristotelicis, quod contrariarum qualitarum. v. g. frigoris & caloris mutua retentio.

(3) Indicabant.

(4) Monasteria, Parthenones.

alicujus instar, dum ubique volant, & suspensæ, ferventesque novas sedes quarunt, subiecto orbi pene cœlum eriperent.

In villis quidem eas domicilium habere viderant majores, quòd puellis intuta hæc loca crederent, (5) statim ac publica quies libidini armorum cessit, milesque grassatur. Verùm pavores hos, & timidissimæ ætatis prisca consilia temnebat tum confidentior Deo pietas, nullâque periculorum imagine turbabatur ædificantium virginum labor, supraque fidem audax castimonia.

Operosas ubique cerneret pertinaci diligentia ac studio, lapidibus, lignis; mercenariorum segnitia ac fraudibus invigilare; disponere triclinia, cellas; nobiles puellas quærere, sollicitare, ut spreto (6) mortali conjugio, in æterni sponsi familiam, cujus amore teneri utilius erat atque honestius, conferrent dotes suas. Neque suadere res ardua; & facili generosæ prolis consilio adeò libenter per omnia parentes annuebant, ut protinus, ne quid illam cogitationem interverteret, ad optatam secessionem (7) velandas adducerent. Quin & sæpe illuc invitæ à matribus trahebantur, ut reluctantibus salubriter fieret pietatis necessitas, illaque seclusæ discerent, quibus sensim, leniterque vanitatum

(5) Belli temporibus,

(6) Nuptiis,

(7) Velo monastico, cucullo involvenda.

nitatum contemptus fit, odium, tandemque oblivio.

Neque segnius Monachi ubique locorum sibi domos construebant, cumque tantarum copia esset, ut etiam se premerent, & subministrandis alimentis laborarent non raro exiliores civitates, nullus tamen propagandi status finis erat; & libentissime populus ferebat onus suum, nihil arduum credens, aut à ratione absorbum, (1) quod jussisset Religio.

Authores qui de (2) pietate scripserant, innumeri; neque Theologi tantum in eam rem tempus impendebant & operam; aliquem venuste scribere posse, satis erat ut ad divina conferret calamus, si atlicæ voluptatis ad modicum tempus pertæsus, (3) cœlum utcunque respexerat.

Amplior quàm antea clerus; & illius dignitatis tanta apud Gallos reverentia, ut Rex ipse gerendis civilibus negotiis, armisque regendis illos, qui Numini ex sua consecratione propiores erant, plerumque præficeret. His omnibus consentiebat non fucata Reginæ pietas, & in meliora quæque adeo prona indoles, ut decipi non posset nisi imagine virtutis. Eo divinorum cultu famam sibi, pietati nomen fecerant Principes, ut jam non pudenda haberetur; sed honestissimi cujusque studio digna, ac prome-

G

mefen-

(1) Quod Dei cultum respiceret.

(2) De rebus asceticis.

(3) Aliquantulam pietatem præ se ferebat.

merendæ gratiæ apud Majestatem via quoque securior.

Verùm quod omnibus maxime pròdesse debuerat Regiæ pietatis exemplum, hoc in plerisque tantùm efficiebat, (4) ut sordidos mores majori calliditate contegerent; nam multis licet haud adulterina diceretur inesse probitas, illorum tamen amplior numerus erat, qui insincerè agebant, & ex sacris etiam viris sæpè repertus est, qui nihil Religionis haberet præter vultum & tunicam; Nam ista publicè deponi fortunæ periculum erat, earumque dignitatum mora, quas accelerare poterat sub Principum oculis simulata integritas. Hac fraude plurimi optimum Regem luserunt, & ad breve tempus (5) iussa in speciem virtus, illos gradus, illa bona non ægrè obtinuit, quæ diuturnam immeritis-foelicitatem effecere.

Præstigiatores tamen viros superabat mulierum in fingendis moribus versutia; (6) & hæc quoque de arcanis quarundam ritibus, quæ inter optimas censebantur, detexit secretus ipse & omnia lustrans Gyges.

(7) Mysticis vestibus, ut prior illa, spectabiles

(4) Ipsa Regis pietas effecit, ut, qui placere cupiebant diligentius fingerent pietatem.

(5) Coacta, ad aliorum oculos composita.

(6) Hæc insuper, quæ narrabit.

(7) Texturis sacris tumentibus.

biles erant, quoties vel in templo conspicienda, vel amicas invisuræ per urbem procederent. Redeuntibus in domum comitem se dederat Gyges; ut quid apud se liberè agerent, certò sciret.

Modicum quietis sumplerant, cum detractis pictis vestibus (1) lugubres pallas induunt, vultusque ad mœstitiâ figurâvere. Interea tecta funebres in proximam cellam inferebantur; & voces sensim flectebantur in gemitus, ut jam intelligeret Charmion, quidquid illic ageretur, ad planctum pertinere.

In cellam deinde receptus cum fœminis, tabulam videt quæ adolescentem egregium referebat, sed multo perfusum sanguine, & inter flentis mulieris tristissimos amplexus (2) animam dantem. Circum, densæ arbores sylvam (3) expresserant, & spumantis apri fugam ita jam videbantur excipere, ut frustra venator currentem feram per tot umbras sequeretur. Facile agnovit Charmion interfectum

G 2 à bo.

(1) Nigras; pullas vestes.

(2) Exspirantem.

(3) Imitabantur; efflebant, sylvæ speciem præbebant.

à bestia (4) Adonidem, dum in Idalio nemore venatur, eâ picturâ designari, & Venerem esse, quæ morienti amasio, cum diutius vivere infœlicissimum juvenem fata vetarent, dabat oscula.

Mensis erat September, ideoque Charmion primò non credidit (licet aliqua jam suboriretur suspicio) mulieres illas celebraturas (5) Adonia; nam Julius more veteri fletibus illis (6) debebatur, qui Dææ lugentis anniversariâ festivitate querelas adumbrabant; sed jam ad ceremonias illas, ubi receptæ essent tempus omne credebatur aptissimum. Ergo tanquam recens aliquod funus incitaret ad gemitus, omnes simul confusos ejulatus edidere. Mox in suaviorem planctum componitur muliebris dolor, & in laudem Veneris recitati sunt aliquot versus,

(4) Fabula habetur lib. 10. Metam. ubi Venus Raptorésque lupos, armatosque unguibus urfos Vitat, & armenti saturatos cæde leones.
Te quoque, ut hos timeas, si quid prodesse monendo
Posset, Adoni, monet: fortisque fugacibus esto
Inquit; in audaces non est audacia tuta.
Sed immemor Adonis mandatorum Veneris, ab apro in femore percussus interiit.
Dente femur niveo niveus jacet ictus Adonis.
Theocritus in Epitaphio.

(5) Celebrabantur Adonia præcipuè Alexandriæ, in Cynæ, & apud Assyrios. Videatur Natalis Comes lib. 5. cap. 16. mihi fol. 530.
(6) Destinatus erat.

fus, qui (1) Amathuntiam vocabant, Paphiam, Citheream, Dearum omnium formosissimam, amoris parentem; rursusque in acerbiora suspiria provolutæ, miseram dicebant, omnique luctu prosequendam, quod delicias suas, sua basia, Adonidem amisisset. (2) Ter repetitis versibus, ter luctu resumpto sacrum illud peractum est.

Egressus deinde cum cæteris Gyges, stupuit ad (3) sanctissimæ virginis signum, quod in ipso triclinii aditu, ut videretur ab omnibus, callidæ mulieres posuerant. Imagini multa in speciem reverentia habebatur: ut quælibet ferebat (4) tempestas accipiebat flores, sorta; ubi sævitiâ suâ hyems ejusmodi ornatus damnaverat, alios flores ars æmula naturæ substituebat, ipsi (5) stirpium honori vix cessuros coloribus. Ad redeuntium festivitatum lætitiâ, quæ vario cultu celebrabantur ab Ecclesia, varii quoque imagini dabantur amictus, & Religionem (6) cumulabat lampas accensa; odorato etiam nutrimento suaviter spirans, nunquamque deficiens.

-
- (1) Habet Venus hæc nomina à locis, in quibus culta est. Amathus civitas maris Ægæi, uti & Paphus, Idalion, & Cytherea, omnes in Cypro.
- (2) Uti nobis hodie numerus ternarius ob multa mysteria sacer est; ita Gentilibus ad superstitiones familiaris fuit. Legatur Virgilius, Ovidius.
- (3) Deiparæ imaginem.
- (4) Ut ferebant anni tempora.
- (5) Nihil concessuros vivis, verisque floribus.
- (6) Addidit; hoc quippe sensu elegans hujus verbi est usus.

Fallax pietatis spectaculum horrens Gyges; salutavit tamen Deiparam & hanc illi orationem habuit: O quàm tibi hîc malè est, virgò! sic tibi redditur obsequium, sic honos? quid scelestius olim in (7) Agrippam Cæsarienses, cum filiarum illius statuas, detractas palatio (ut eo quo poterant modo, quemque vel meminisse turpe sit, illuderent) traxerunt ad lupanar?

Cogitabat deinde admirans, sanctissimæ Virginis in illa imagine patientiam. Haud passæ sunt, inquiebat, cineribus suis labem inferri quinque illæ virgines, quarum reliquias (8) Trajanus in æs liquatum demitti jusserat, ut ad Christianæ pudicitæ insultationem, ex illo metallo, quod sacra corpora acceperat, vasa quædam in balneorum turpissimos usus fierent. Quotquot callidam ingressi urceos illos contrecta-

(7) Non est hic accipiendus Agrippa Menenius eognomento Lanatus, nec Augusti gener, navali, contra Sextum Pompejum victoria, inclutus; sed Judæus, Filius Aristobuli, & Nepos Herodis; hic inquam Agrippa, cui vivo Alexandrini, mortuo Cæsarienses diris modis, quos inter & iste fœdissimus, illuserunt. Vide Gravelon Hist. Eccl. Tom. 1, fol. mihi 32.

(8) Contigit hoc in tertia persecutione circa annum Christi 112, sub Marco Ulpio Trajano. Hic, frustra deprecante Plinio, qui Christianis admodum æquus erat, Antiochiæ quinque Christianas Virgines vivas jussit comburi; cineres deinde liquato metallo confundi, & ex hoc vasa ad usum balneorum fundi: At verò quotquot in iis se laverant, infaniâ correpti sunt. P. Anselmus Desing in Hist. Universal. f. 265.

trectarunt; aut correpti vertigine, cecidere illico, aut furentes, & insanis motibus acti, suo fremitu, suis clamoribus totas (1) thermas replevere. Quin & ultrices puellas (2) expavit Trajanus ipse, factique non multò post poenitens, publicè ponendas sub illarum nomine totidem statuas ex eodem ære conflare imperavit, quibus placaretur Deus, isque honos virginibus restitueretur, quem gentilis furor inviderrat extinctæ castitati.

Tùm ad Virginem Gyges: sic illæ curaverint, inquit, cinerum suorum reverentiam; sic infamiæ, quam sentire post funera haud poterant, vindices fuerint; & tu, virginum Regina! inter scorta patieris conspici imaginem tuam, quasi sub tuâ tutelâ peccent, qui te nolentem, te quoque iratam hîc posuere, & matri simul ac nato (3) illudunt falsissimis honoribus?

G 4

ÆDES

-
- (1) Thermas dicimus, aquæ calidæ, balnea, quibus veteres, ut in Samuele Pitisco videre est, mirè afficiebantur.
- (2) Atque ex hac, aliisque causis nova edicta feralia desiit publicare in Christianos: reipsa passus, in omnes animadverti, quod acerba oratione perstringit Tertulianus exclamans: O sententiam necessitate confusam! negat inquirendos, ut innocentes; & paniri jubet, ut nocentes, parcit, & sævit, dissimulat & animadvertit. Apolog. cap. 2.
- (3) Quia tibi Venerem, filio Cupidinem substituunt.

ÆDES PUDICITIÆ.

Laudatur Matris cujusdam sancta diligētia, atque disciplina in educanda prole.

Penerat apud Charmionem mulierum opinio, nisi alibi meliora conspexisset. Do-
lebat maximè, pietatem quasi (4) lenonis officio
fungi, dum turpissimis moribus velum ob-
ducit, Christoque qui publicis honoribus colitur,
in secretioribus aditis præferri libidinem.

Sed mœstum postridiè refecit alterius matronæ virtus, & in veste quam tot mysteria non
pingebant, pulcherrimæ vitæ honestas. Nubiles
duas filias habebat, formâ cæterisque naturæ
dotibus insignes; pietas tamen illarum vultu
notior, nam latere amabant, & ex matris
disciplinâ fugiebant virorum colloquia, aspectus,
& maximè laudes; quippe in virginum animos,
ni caveant, accessum habent facillimum, & pestiferâ
dulcedine incautos affectus ita inclinant, ut placeat
primum quî laudavit, mox in animo hæreat, & hoc exordio
amor ille insinuetur, quem longè amovet severus,
neque sibi nimium fidens (5) pudor.

Omnia

(4) Leno idem hic est, ac vetiti amoris conciliator.

(5) Severus pudor, id est alienus ab alio sexus consortio, virtus robusta, & piè rustica.

Omnia illis in ædibus ad modestiam culta, omnia casta; nec fallendis horis ullus liber inveniebatur, (1) qui viam præiret ad futuras cupiditates, & ipsâ virorum familiaritate esset aliquo modo nocentior: nam & libri loquuntur, taceant licet, nihilque ad perdendos juventutis mores perniciosius est, quàm in vitæ consortium ejusmodi ruitos loquaces admisisse.

Apud matronam præter pios scriptores alii quoque erant, qui ex argumenti honestate, & amœnitate placerent; & tum, illâ jubente, una ex puellis legebat quod de (2) Spartana-
rum mulierum pudicitia historici referunt. Cibus illarum qui mortem arceret, non qui ministraret delicias: Animus virtutum earum amans quæ haberi absque labore nequeunt; eo-
que in pretio castitas, ut etiam arte studerent eos ignes sopire, qui ad venerem provocant. Quibus herbis (3) obstupefcat stimulus ille, didicerant à suis matribus virgines, illæque postea, ubi filias ad virtutis capeffenda præcepta ætas promoverat, prolem docebant, quomodo non læsâ naturâ, auxilia virtutis in se
G 5 admit-

(1) Qui incitaret ad turpia.

(2) Sparta urbs Laconia in Peloponneso, alias Lacedæmon, illa nempe, quæ ob leges Lycurgi, & castigatissimos civium mores, virtute, non muris cincta erat. Spartani dicti sunt à Sparto Phoronei filio, qui urbem condidit anno mundi 3477.

(3) Compefcat.

admitterent, & ita servaretur necessarius calor ut coctis epulis nihil superesset ad libidinem.

Hæc exempla puellis matrona ex libro proponebat, non ut & ipsæ ejusmodi radices quærerent, quæ forte apud nos non sunt; sed ut ostenderet curam pudoris nunquam esse nimiam, eamque virtutem debere ingenio comparari, si natura non insit.

Deinde agebat quibuscunque fuccis ad servandam castitatem validiora esse, modestiam oris, atque vestium; sociarum delectum; opus quoque, quo virginum manus ab otio abducerentur; quippe oris ac vestium (4) verecundiam internos animi motus significare, raròque viros ad cupiditatem, aut spem incitari, nisi in vultu aut ornatu invitamenta libidis advertant; & ex carne, quæ aut nuda conspici gestit, aut ita tegi, ut sub tenuissimo velo formosior appareat, existiment mercem illam omninò venalem esse, quæ ita proponitur.

Nemo certè, addebat illa, in pudicitiam (5) audet, si suprà conatus viriles suâ se majestate erigit, sicut illæ se faciliè tutantur arces, quæ murorum altitudine hostes terrent, & locorum situ audacissimo cuique desperationem faciunt; secura propemodum est castitas quam ex reverentiâ ac timore nullus oppugnat: Qui sæpè

(4) Modestiam nempe absque scandalosa vanitate.

(5) Turpe aliquid molitur.

sæpè armis peti vult, etiamsi aliquando vincat, temeritatis tamen suæ justissimum præmiũ tandem accipit, vulnus, aut mortem. Superari virgo timet? hostes non advocet blanditiis oris, nimia comitate, vestium mollietie ac luxu; inveniet namque qui (1) obtineat, si tot prælia placeant.

Plures triumphos metit horæ unius acerbitas: non si olim viceris, sed si cecideris; fama quærit. Quæ admissa turpitudine restat flagitii imago, marmorea est, multum durat; honoris non item, fictilem dicas, modicâ enim injuria solvitur, quidquid cadit in illam, aut frangit, aut diluit.

Sed frustra modestissimæ erimus, & in simplici veste virtutem, quam revereantur viri, præferemus, si ad nos liberiores fœminæ accessum habeant; cito enim candidissimos mores inficit aliena pravitas, initiumque morbi est, ægra sanis miscere. Ergo frigidioribus verbis vultuque ad tædium composito amoveantur illæ, si aliter arceri nequeunt; negatisque quæ aliàs deberentur, visitationum officiis, sciant ejusmodi colloquia haud nobis placere, & ita distrahantur, quæ morum similitudine & nominis famâ non conveniunt.

Illud prætereà monebat, quamvis clarissimâ stirpe editas, non tamen ad spectaculum
natas

(1) Vincat.

natas esse. Et vos aliquid agere honestissimum est, inquiebat, neque enim illæ imitandæ sunt; quarum otiosæ manus nihil præter suas chirothecas novere. Statuas esse mulieres illas non ineptè quis dicat: magno enim labore componuntur: suos artifices ditant; placent oculis; & cum in familiis præcipuum locum obtineant, ad nullos tamen usus serviunt. Flores videtis quibus lecti hujus (2) plagulæ, & sedilia ornantur? Ego ipsa unà cum ancillis texui, ne alieno labori deberem meæ domus delicias, & summa mihi voluptas est posse meminisse, cui rei meum tempus impenderim.

Multos etiam in templum contuli ornatus, & fidentius cum Deo agere mihi videor, cum aliquid meorum operum circa Numinis aram audaciam fecit ea petendi, quæ Deus negare non consuevit illis, qui priores dedere. Religionis pars est ista mulierum in rem sacram diligentia; & illa maximè probatur quæ se inverecundè ornari putat, nisi sit altari pauperior. Fortunæ nostræ probum est, aurata matrona, Deus egens; ipso cultu agnoscatur quid differat à suis adoratoribus Numen, nèque plebs aliquid in nobis libentiùs, quàm in templo suspiciat.

Actuosas tamen esse non sufficit, ut inter manuum opera pudicitia servetur, quam otio perire tot exemplis didicimus. Ut constantius
in

(2) Tapetis, siparii.

in eo pudoris proposito maneat : pensate, quàm indecenter inter viros puella versetur, totosque dies infumat in his colloquiis, quæ brevius certè placerent, nisi sexum magis quàm personas quæreret. Neque putetis sponsum in eâ viroꝝ frequentia facilius inveniri; solitarias mariti, si sapiunt, amant; illasque virgines præ cæteris integerrimas credunt, quæ suum vix egressæ limen, & (1) sub matris umbrâ crescentes, nihil unquam egere quod vel suspiciosus timeat. Nullum invenire virum illa meretur, quæ tot viris tam sæpè, tam prolixè loquuta, quasi non sat citò & ad vota nuptiæ procederent, maturè abjecit sui sexus verecundiam.

Sed & illud ad germanam virtutem requiritur: (2) magis illam in pectore habere, quam in vultu, aut oculis; plus pietatis lateat, quàm appareat; nolo vos totam Religionem circumferre in vestibus: plurima vitia sæpè istæ imagines celant, quarum jam usus frequentissimus est apud foeminas nobiles. Mysteria cogitate, non producite; iste apparatus nimius est, ut sincerus credatur; nunquam melius feceritis quàm si naturam imitemini; prius illi de internis, quæ vitam animali tribuunt, quam de cute, aut de pilis cura est: modestia sit in incessu
& in

(1) Sub Matris cura, præsentia.

(2) Potius estote virtuosæ, quàm videri velitis.

& in veste; (3) sed quæ ab animo in exteriora ista effluxerint. Neminem decipitè, castitatis signa in vitiis quoque computantur, si sola sunt.

In exemplum proponebat quoque suis virginibus mulier nobilem plantam, novum Gal-
lis ostentum, & philosophicæ concertationis amplissimam materiam, quam ex suæ naturæ genio pudicam appellabant. Exigua erat, (4) licet ad nativam dignitatem multâ satoris curâ provocaretur, ut (5) ex ipsâ brevitate exteram scires, quæ non sponte in ignoto solo erumperet. Ubi amicam humum, notasque stellas nacta erat, generosam dicebant, & etiam spinis (6) ferocem. Mirum opus (7) inter stirpes & animantia medium, ne à merè vegetantibus, ad sensiles formas, insipienter & saltu quodam videretur natura procedere. Ad cujuscunque corporis levem contactum horrebat planta, & subito motu, complicatisque foliis cadens, tanquam (8) accepto dedecore pudorem

(3) Sed quæ non sit fictitia.

(4) Licet hortulanus studioliè curaverit.

(5) Plerumque peregrini flores & plantæ in Europæis hortis ex defectu generosioris soli, aut solis ægrè admodum educantur.

(6) Armatam, cinctam.

(7) Planta hæc non sola videbatur gaudere illa vita, quam Scholæ vegetativam vocant; sed tertia quadam anima, quæ vegetativa superiôr, sensitiva inferior esset.

(8) Quasi ludibrium passa, vel polluta fuisset.

rem præferebat: sic per breve tempus dejecta, sensim recuperatâ vi erigebat ramusculos, explicabatque folia lætior, (1) donec tot circumstantium experimentis ita lassaretur, ut ad plures horas, prolixâ mœroris imagine, omninò deficeret.

Pudicitiz documenta etiam à plantis habemus, aiebat mulier: suo certè candore lilia castitatem adumbrant, sed non verecundè satis! nam contrectari sustinent: herba hæc, quam sensu præditam fateri necesse est, omninò castior, cætera corpora refugit, contactus reformidat.

Mirabatur Charmion matronam, tanquam ex pudicitiz throno, honestatis leges dantem: sed adventans ex vicinis aliquis, sapientissimos sermones ad alia deflexit, fecitque invito abeundi consilium, ut ad alios pergeret quos videre eo die cupiebat.

NATURÆ APOTHE- OSIS.

Accusantur insaniæ, qui naturam Dei instar colunt, à via veræ Religionis quàm longissimè alieni; *ἡ ποθέωσις* quippè idem sonat, ac relatio inter Deos.

NOn longè à castissimæ matronæ domo alia erat, in quâ (2) multiplicis status aliquot

(1) Donec plurimum contactu deliquium satis longum pateretur.

(2) Varias conditionis, fortunæ,

quot viri modum quærebant (ut olim (3) Julianus ille apostata) quo suum baptismum abluerent; pudebat enim suscepisse; & cum in salutis autorem multa convitia rabido ore protulissent, ante quoddam simulachrum omnes unà procubuerunt. (4) Naturam referre videbatur, redimito aliquot syderibus vertice, in quadratâ basi positam, ut scires immobili lege gubernari universa, & quidquid sub cœlo nascitur, in (5) quatuor resolvi. Cœterum plurimæ ad pectus mammæ tangebant, nec multum distabat à (6) Rumiâ Deâ, quæ pueris lactentibus olim apud gentiles præsidere credebatur, & copiosissimo lacte, tanquam omnium viventium nutrix, quidquid in vitam genitum est, invitabat ad ubera.

Hæc omnia indignabundus Charmion intuebatur, & parum abfuit, quin ex irâ & dolore significaret se adesse: sed tutiori consilio aptatum digito annulum non exiit, ne deprehensus audaciæ suæ poenas lueret, qui in alienas ædes non visus irruerat. In eâ deinde, quâ tume-

(3) Hic Constantis successor, deserta Christiana fide, Deorum cultum impiè restituit, non jam Julianus, sed Idolianus jure dictus. Septem libros evomuit adversus Christum, cui in bello cum Parthis victus poenas dare cœpit anno servatoris 361.

(4) Naturæ simulacrum erat.

(5) Elementa.

(6) Hinc lactentes Rumii sunt dicti: *Rumius est puer, à mamma qui pendet adusque.*

tumebat, mentis acerbitate, notavit non paucos ex eis qui sapientiæ famâ clari sunt, in eam impietatem delapsos, ut nihil ipsâ divinius crederent. O perversitatem nostræ ætatis, agebat ille apud se, sic ergo sub Christiano nomine bacchanalia ante aras ipsas agimus, cum in templo tot larvæ vultus tegant! Ab cultu extero deinceps quis homines noscat, publicisque officiis? quanta latent, quæ si in lucem veniant, non lex, non Principum potestas, non denique plebis iratæ furor, satis unquam vindicabit! Hi qui ad populi conspectum sapere videntur, statim ac nihil (1) à testibus metuunt, immaniter loquuntur de Deo, tollunt omne quod fide novimus, neque in rerum naturâ, quæ opus Dei est, & ad nostros sensus pervenit, aliquid agnoscunt præter ipsam. Hæc ultra agi non patiar, venenum fistulam, Magistratum vocabo. Et in teterrimos hostes citò irruendum: nam quantum à defectione mora distat? & quid mihi debebit Gallia, si malum sciens negligam, illorum torporem imitatus, qui cum possint hostiles impetus frangere, spectant solum, putantque se calathitibus publicis satis succurrisse, si defleant?

In eo concitatae mentis æstu egreditur, detractoque annulo, in cujusdam domum se

H

con-

(1) Ubi soli sunt. Detegit Atheistas, quorum fortè plurimi illa ætate sub specie Christianæ pietatis illudebant Regi.

contulit, à quo consilium sumere in tanto negotio cupiebat; & mox ut occurrentem amicum conspexit; perimus, inquit, Hyppolite! (sic ille vocabatur) ni succurrat magnum ali- quod è coelo, nec vulgare auxilium, brevi pro- scribetur Christus: nova, prorsus Apotheosi, cultores, aras, natura habet; thus illi adoletur; eosque experitur hostes nostra Religio, qui in ejus sacramenta juravere.

Narravit deinde quid ageretur, & censente amico in illam impietatem scriptis ac disputa- tione agendum, argumenta in istos profutura, inquit, à solo Magistratu expectaveris; ne- que enim in illos ratione pugnandum, (2) cum & non audiant, sed legibus. Nulla ægritudo sanatur à medico, nisi prius medicum admit- tat: isti manum tuam non ferent; placet mor- bus; quid in obstinatos remedia perdas & o- peram? sapientum oracula pro me, consen- sum orbis, tot ætatum in uno cultu constan- tiam, contemnent: ede miracula, dubitabunt an videant; aut ad magam naturam referent, quodcumque Deus (3) homine ministro ege- rit in fidei nostræ probationem: Quomodo tibi credent, qui animi pertinaciâ statuerunt nec sibi credere, si vel mortui resurgant, & laxatis

infe-

(2) Verè non audiunt ejusmodi homines rationem: perditur disputatio; cum vel non intelligant vim argumenti, vel declinent frivolis responsis, suam- que cæcitatem ament.

(3) Per hominem.

inferis aliquis damnatorum in orbem veniat,
testaturus quis æternæ Dei iræ ignis serviat;
quæ desperatorum, ubi clementia defecit, ra-
bies; quàm vera sunt quæ credimus.

Illos licet acerrimâ concertatione ad silen-
tium cogas, obstinati semper discedent, inter-
dumque cautiore, ut cum in eruditos incide-
rint, simulent se nihil alienum à Religione cre-
dere, & ab infelici disceptatione abstineant.
Triumphum tuum (+) macerabit mixtus dolor;
ita enim hostes superabis, ut tamen stent; &
ad dolos convertantur, ubi videbunt quos fo-
gere debeant, aut quibus insulare. Quando
se impares agnoverint, (2) ad inimica vexilla pa-
lam non dubitabunt accedere, carminis illius
memores.

*Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus.*

sed statim ut commodum erit, iterum sument
sua scuta, suos enses, quos stolidis, faxque
etiam consciis ineptiæ, timor abstulerat. Cum
ergo ex scriptis, aut ex vivâ etiam disputatio-
ne, nulla penè speranda sit utilitas, satius erit
meo iudicio, ô Hyppolite! si Magistratus in
Theologorum succedant officium, & juris ar-
gumentis scelestissima ora obstruant, quibus
nos silentium imponere haud poterimus.

Hæc autem non. Non

(1.) Vincas sine solatio, & gloria.

(2.) Simulabunt, se Christianos esse.

Non ea Hyppolito mens erat, sed ut suam sententiam in Charmionis animum facilius insinuaret, primum simulavit se ea omnino probare, quæ putasset meliora. Nam ubi nihil proficit ratio, inquit, utiliter in illius subsidium poena venit; & in isto quoque negotio, sapissime initium sapientiæ, timor.

Quantæ urbes, quæ supremæ potestati colla subjecere, ab illâ adhuc non obscure desciscerent, nisi vehementissimos, sed & ultimos Regum oratores, tormenta scilicet bellica, Rex promoveri iussisset, quæ terrore late diffuso, ius Principum ita intonarent, ut tandiu surda rebellio audire cogeretur? Ad hoc tonitruum cessat fatalis ille sopor, quo totæ aliquando urbes sepultæ sunt: sanitas redit: nam sicut ingenti motu, ipsâque Cæsi irâ non rarò purgatur pestilens aer; ita morbosæ civitati sæpè (3) regiâ tempestas non ingens solummodò remedium est, sed etiam unicum; & ubi agitur de obsequio, quod longa non extorsit humanitas; peccat quiescentis Princeps. Et virgas in cælo agnoscit philosophus, quæ excusâ nubibus aquâ contumacem humum feriunt: neque inutilis injuriâ; ita enim fit, ut credita sementis siccitate non pereat, & tandem post elusas spes, frustratumque sapius laborem, tardior terra cultorem suum placet.

Si

Si sponte non sapit populus, cogendus est. Hoc politica ratio docet, hoc pietas Christiana; nam & invitis prodesse jubemur, si possumus, & (1) urgere beneficium, atque etiam intrudere, quod furiosa, vel superba manus non vult. Consilium ergo tuum amplector, mi Charmion! ad conficiendam impietatem Magistratum vocemus; gladium portat, neque sine causa datus est; ut fulserit ille ensis, monstrum pavebit, delitescet, nec nocebit ultra virus, quo jam tot mortales periere.

Sed an volet Magistratus, O Charmion! putas (2) divinum amorem daturum stimulos, ut hanc pestem infectetur? In latrones certe, in sicarios vehemens est; sed timeo, ne tot minis, tot suppliciis in minora scelera savientem, statim ut de grandiori piaculo agetur, aliqua consideratio molliat: nam plerumque adverti, iudices segniores esse (3) cum decalogus jubet, quam cum tabulae civiles illorum operam postulant; & ingentius malum aestimari, si civium vita periclitetur, si pecunia, si quies, quam si pietas, ipsiusque Numinis reverentia.

Modici furti sit reus aliquis, crucem non effugiet, si in illorum manus incidat; nam conscientia non sinit, ajunt, illum suppliciis eximi.

H 3

legem-

(1) Violenter ad frugem reducere.

(2) Credisne Magistratum esse ultimum violatam Religionem?

(3) Segnius puniri eos, qui Legi Divinae, quam qui Civili contraveniunt.

legemque calcari, quâ statuitur, ut qui vitâ noxius est, sua morte utilis sit. (4) Infelicitèr magis, quàm scelestè fuderit sanguinem alius, iratos sentiet iudices, neque casus misericordiam eliciet; tota licet affinitas illorum genibus advoluta, gembunda, supplex oret, ut quod fortunæ noxa fuit, homini condonetur. Et laudanda profectò severitas; nam quo frâno coerceantur vitia si terror absit; si nutiat audaciam indulgentia? Sed ô blandum tribunal, ô humanum quoties de castiganda impietate agitur! nam ubi, aut quando sumus lætati eam publicè exagitari, & puniri pro merito?

Unum vidimus qui cum (5) ob impios, & tota jam Gallia notos sermones in carcerem conjectus fuisset, suis versiculis, & amicorum, quorum ingens numerus erat, patrocinio, addè (6) potestatem flexit, ut non multò post liber evaderet: & (7) ubi non sera Numinis vindicta illum periisse nuntiatum est, doluit Christianus orbis, quòd expiranti datus esset pro patibulo lectus; quòd morbus, quo vel justiores cadunt, liëtoris officium occuparat.

O in-

(4) Ex vehementi fortè iracundia, quæ impotentes facit, aut ebrietate, aut eo casu, quo quis vulnus, non mortem intendit.

(5) Ob blasphemias.

(6) Iudices.

(7) Ubi Deus citò pessimum è vitâ evocavit; irascebantur omnes, quòd in pace quieverit, qui debuisset violenta manu carnificis suffocari.

O indigna humanitas, etiam quiete apud nos
(1) portenta moriuntur! & qui pietatem, qui
sacra, qui Deum deridet, amicis legibus frui-
tur, non terretur iratis!

Nihil ad hæc Charmion; sed videbatur eru-
bescere, quod adeo simpliciter de Magistratu
cogitaverat, ut putaret, statim ac rogaretur,
in impios ausurum. Non venerat in mentem
(2) majores dignitates in tot negotia extendi,
ut circa civilia occupatis vix superfit aliquod
tempus, quod in curam Religionis impendant.
In illò tumultu nunquam ferè audiri violatæ
pietatis querelas, aut ita promitti opem, ut vel
semper protrahatur, vel memoria excidat, vel
tandem (3) ex timida sapientia privatisque
consiliis, concludatur, illud haud fieri posse,
quod à Magistratu Christiano sperari æquum
erat, fecissetque, si agentem pro Christo, ille
ipse qui in civilibus negotiis, & maxime in re
domestica nunquam deest, ardor impelleret.

Tibi mirum, ô Charmion! inquiebat Hyp-
politus, quod hodie didicisti; sed nostros igno-
rare judices putas? illos certè hæc scelera non
latent; sed quia ex timore, aut divinæ rei con-

H 4

temptu

(1) Facinorosissimi.

(2) Primos Justitiæ Ministros tot, tantisque aliis la-
boribus implicari; ut de Religionis hostibus nul-
lum sit tempus decernendi. Acerbè satis dictum.

(3) Ajunt quippe, id deproperari non debere, invol-
vi plures etiam spectatores; dissimulari aliquid
oportere ob affinitates, &c.

temptu delator deest, qui potestatem ad (4) officium provocet, securus vivit & indies ita augetur impietas, ut iure oculati timeant, ne tum remedia quærantur, cum ex mali vetustate illorum omnino (5) usus perierit.

Si per domos passim diceretur (quod avertat Deus) Regem (6) non legitime imperare, stolidos esse qui ei obsequuntur, civesque ex prudentia facturos, si jugum excutiant; nullusne iudex in eam audaciam quæreret, nullæ leges sævirent, ut justissima & tot annos firmata staret authoritas, quæ ita à nefariis hominibus, in privatis colloquiis oppugnaretur? quanti satellites per familias irent, ut convocatis undique testibus, scelus illud pateret, & rebelles traherentur ad tribunal? Sed quia non de corona cujusdam mortalis agitur, sed de Dei imperio, quasi Magistratum nullus Christum verè Regem crederet, nulloque sacramento teneretur ad tantæ Majestatis reverentiam, libera voce impietas quodcunque vult profert; ad nefaria arma provocat quoscunque subegerat Christus, iudices norunt, & tacent.

(7) Substitutis certè iudicibus parci æquum est, ab inferiore enim Magistratu illud auxilium expectari, quod altior non contulit potestas,

(4) Ad inquisitionem, ultionem.

(5) Cum serò adhibeantur remedia.

(6) Non ex legum præscripto, successionis jure, naturalium conditione.

(7) Minoris, ac infirmioris potestatis.

has, omninò ridiculum. Rotæ illæ exiliores, à grandioribus mutuantur suos motus, & tota quiescit machina, nisi illud quod primum est, (1) properaverit. Sed si huic excelsissimo tribunali, inquires, libelli supplices darentur, ut periclitanti fidei præsto esset severissimis legibus? Alia sunt quæ plus urgent, Charmion; zelus tamen tuus laudabitur, dicereturque te optimum virum qui Christi causam suscepisti, verum imprudentem, qui non habita temporum aut personarum ratione, credidisti ea posse perfici, quæ incauto, & remoto à negotiis (2) otiosa solitudo suggererat.

Quid agendum ergo, inquit Charmion? non cessemus, retulit alter, (3) ut se obtulerit occasio, eam impietatem infectari; proderit ostendisse quàm fatui sint isti nebulones; proderit, non tacere, quoties aliquis loqui coget, qui ex nostro silentio (4) redderetur insolentior, possetque gloriari nihil nos habuisse, quo oppugnata Religio suas injurias propulsaret, Sapientia tum, argumentorum vis, (5) æ-

H 5

nea

- (1) Nisi Minister primarius præeat exemplum, urgeat legum vim.
- (2) Vita otiosa hominis non suos, sed aliorum mores taxantis.
- (3) Ubi, vel, quamprimum.
- (4) Audacius peccaret, si nemo esset, qui obloqueretur.
- (5) Os triplex circum præcordia, invicta constantia in confutandis erroribus.

nea frons, franget ex parte hostium audaciam;
& cæterorum qui de Deo rectè sentiunt, ingens
solamen erit ea pugnacis fidei victoria. Sed
interim Numen quoque orandum, ut aliquo
stimulo pungat (6) sopitam potestatem: nam
si voluerit illa, citò non dolebimus, tot inter
nos Christianæ Religionis hostes eâ loqui li-
bertate, quæ fortioribus ingeniis iram creat,
cæteris periculum.

TIMIDÆ HÆRESEOS STRATEGEMATA.

Janfenii, aut veriùs Calvinii Errores,
passim, occultè licèt, grassantes
infectatur.

Equus ille ligneus quem Minervæ sacrum
puravit Trojana plebs, sagacissimo (7) Lao-
coonti perfidiæ delitescens suspicionem fecit:
Cave

(6) Dissimulantes omnia iudices. Hi sopiri dicuntur,
dum vel ex humano respectu, vel peccantium
nobilitate, aliisve prærogativis, timent animad-
vertere.

(7) Laocoon junxa aliquos, Anchisæ frater fuit: ut
alii volunt, Priami filius, Sacerdos Apollinis.
Hic apud Virgil. lib. 2. Æneid. v. 42.

O miseri! quæ tanta infamia cives?

Creditis avectos hostes? aut ulla putatis,

Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulysses?

Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi;

Aut hæc in nostros fabricata est machina muros &c.

Cave machinam : quod Deo videtur offerri, sæpè fraus est, non votum. In urbe media domus erat pietatis titulo nobilis, ad quam cum solito more secretus accessisset Charmion, ea vidit, quæ nemo à probis hominibus expectaret.

Duodecim viri pallidi oris virtutemque miro modo adumbrantis, (1) Tiaram triplici corona micantem conabantur suis insignibus spoliare, ut in humiliorem formam componerent; agebant enim, decus illud non ferendum quo fulgebat præ cæteris : sed lente id opus exequiebantur; nam & coronæ multum texto adhærebant, & Tiaram (2) sapienti manu denudare magis placebat, quam si violenter, aut inconsultè ornamenta convellerent.

Dum prolixo labori incumbunt, varius illis sermo erat. (3) Neminem suæ voluntatis dominio

(1) Insulam Papalem; hæc quippe in tres coronas asurgit, quæ Triregnum dicuntur, vel in reverentiam Dei trini, vel Politicæ in Romanam ditionem, Neapolin, & Siciliam potestatis.

(2) Sensim, & absque purpuræ, fasciarumque læsione volebant coronas solvere. Est id totum allegoricè dictum.

(3) Incipit sectariorum sensus de libero arbitrio, ac prædestinatione texere; Tolle libertatem, neminem rectè cum inordinatis affectibus pugnare: cum non sit volentis, sed miserentis. Peccandum esse necessariò, ad quid ergo crucibus, ferro castigentur facinorosi? salvari, damnari, in Dei, non hominis arbitrio esse. Quasi verò non ignis & aqua fuisset apposita, & manus nequeat extendi ad utrumvis!

minio frui ; & ineptè in cupiditates noxias , rationem insurgere ; publicas etiam leges irasci , cum facinorosis , defectu coelestis auxilli , sua scelera præfixa sint , uti & virtutes aliis , quos ad salutem suâ manu Deus adigit ; ut quemadmodum infernus , ita & beatorum sedes non nisi mancipiis repleatur , & disparis naturæ vincula totum generis humani negotium consumment.

Addebant, (4) Romanum oraculum inane prorsus esse , & sine Numinis afflatu , timidisque ambagibus adeo obscurum , ut non pecces , si contemnas. Organum sapientiæ haud recte dici Ecclesiæ caput ; quod supremum est à subjectis partibus , licet ipsa reclamet natura , (5) officia sua necessario debere mutuari ; Neque de Petro homine loquutum fuisse Dominum , cum de inconcussa veritate promitteret ; sed de Petro hominibus ; & sub singularis personæ nomine aliquem cœtum intellexisse ; ergo quoadusque convocaretur ille cœtus (quod ardui negotii res est) liberum esse unicuique sentire quod vellet : interim instrueretur plebs , dogma firmaretur , quod nullæ manus possint con-

(4) Sententias , decreta Pontificis non esse inspirata à cœlo.

(5) Non modò à capite membra ; sed & illud à membris pendere , ob necessarium partium consensum.

Rectius dixit Joannes Ovvenus lib. 4. Epig. 100. In capite est ratio , & rationis quinque Ministri ; Divinum in reliquo corpore pene nihil.

convellere, ubi altis radicibus, & annoſo trunco ſemel (1) in injurias comparatum ſurrexit: (2) Vaticana fulmina terrorem inferre, non iſtum; cavendumque præcipue, ne vano ſplendore concuterentur Chriſtiani, qui ad tales minas formidare conſueverunt.

Adèò abſurdus erat tot audaciſſimorum ſermonum interpres Charmion, ut adhuc ambigeret, an inter Catholicos verſaretur; ſed inſpecta tabula dubitationem ſolvit. (3) Valcinſ cujuſdam effigies erat (nam vultum hominis ex aliquot picturis noverat) quam ſub alterâ (4) Hypponenſis Antiſtitis imagine eâ arte poſuerant, ut cum vellent omninò lateret; & illum quoque decepiſſet ſubtilitas; ſed ex vetuſtate fractus funis ex quo ſanctior imago pende-
bat totum Valcinum protulit, ut miraretur tam citò integerrimæ fidei doctori tale monſtrum ſubſtitui. Cũ ex adverſo (5) Ipram urbem ſibi

(1) Dogma ubi invaluit, induruit.

(2) Anathemata, excommunicationes.

(3) Anagrammaticæ *Calvini*. Dixit ſe is ipſe ineptæ Metatheli *Alcuinum*; cùm ob impietatem verè dicendus fuiſſet *Lucianus*. Philipp. Briet, ad ann. Chriſti 1509.

(4) D. Auguſtini Episcopii Hypponenſis.

(5) Urbs eſt Auſtriacæ Flandriæ, in qua Janſenius Episcopuſ ſuum *Auguſtinum* procuſſit. Atque hinc ex adverſo picta erat nova *Tagaſta*, id eſt, novi Auguſtini patria. Videatur denuo Brietius ad ann. D. 1657. ubi in rem præſentem multa. Item Joſephus ab Eggs Pontificii docti fol. 876.

sibi pingi curaverant, addito titulo, Nova Tagasta, scire non potuit, neque enim videbat quâ verè ratione (6) Affricanum nomen illi urbi conveniret. Et hi sunt, ajebat ille, quos ex modestia suprâ ceteros in templo suspexeram; isti, isti sunt vultus qui suavissimo oculorum motu, datisque interdum in aurem suspiriis, alios ad pietatem invitabant!

Qui apertè plurimùm inter se distant fluvii, sæpe per (7) secretos meatus nectuntur, & longo aquarum foedere ita sub terris consentiunt, ut cum diversis in locis erupere, eundem tamen gustum servant, eosdemque pisces alant. Non aliter profectò isti qui Catholicorum more (8) Valcinum odisse videntur, cum eo censent; ita enim hominem declinant, ut in fuga nexus maneat; imaginem celant quidem, sed sensus adorant, & ubi soli sunt, teterrimo viro cultum adhibent, abjectâ, tunc cum licet, Hypponenstâ pietate.

Cum hæc ille cogitaret, adstantium unus librum protulit. Valcini ipsius opus erat ita de humanâ libertate agentis, ut omninò tolleretur. Authoris sententiam cum omnes æquali ardore amplecterentur, cautior ex illis monuit absti-

(6) Est enim Tagasta (Tagoast) Affricæ civitas Aurelii Augustini Patria. Universim hic intelliges, quàm nihil inter Augustini, Calvini, atque Jansenii doctrinam distinxerint.

(7) Subterraneis viis.

(8) Calvinum, ut nuper dictum,

abstinendum à verbis, quæ consensum proderent: tutiori viâ eundum quam quæ Valcini ultimo sæculo fuerat, doctissimi quidem viri; sed imprudentis, qui suam sententiam (1) sincerè nimis, & veluti quoddam Religionis obsonium, famelicis mentibus sine sale protulerat. Sibi solitum de libertate blandiri humanum genus, non adduci ut patiatur eripi sibi quod charissimum habet, putatque id propè solum in homine restare, quo à brutis distinguatur.

Meminissent tyrannos ideò in odium venisse, quòd nimis acriter publicæ libertati bellum indixissent, cujus est etiam apud stolidos amor; nec minimum periculum fore, si appareat (2) Theologos catenas orbi indidisse, ut nihil deinceps velle queat, aut agere, nisi quod velle & agere omnino necesse sit. Deinde si aperte fatemini, addebat ille, non (3) lenita verbis suavioribus iacturâ libertatis alienos habebitis ipsos iudices, quos frustrâ sedere, & injustè etiam regiâ pecuniâ aliisque in operæ præmium sub-

(1) Verbis iustò apertioribus. Ænigma texendum fuisse; ne obvius quisque tanta mysteria intelligeret.

(2) Interest, celari, quòd Theologi fatalem necessitatem hominibus indixerint, libertatem extinxerint.

(3) Nisi sub Verborum floribus, ambagibus occultetis ruinam libertatis.

subsidijis ali constabit, (4) si frustra conditæ sunt leges, nec libertas supersit ad ea declinanda quæ vitari præcepta sunt.

Eniam Regum causa est opinio nostra; petent enim utrum inutilis authoritas, quæ tantâ Majestate fulget; an non coercere subditos possit si insolescant, tegere bonos cum à malis injuria imminet, dignitates tollere, largiri, noxios amovere ab aula, aut ex merito promovere gratiosos? nam si nec ipse Rex liber est, quid regno confert ista dignitas, quæ necessitate omnia agens, in subditos quosque, quos sapientiâ regi maximè oportet, arbitrium amittit? fidenter inter nos loquamur, ex nostrâ sententiâ Principum potestas ruit, Majestas nomen est; neque enim illis datur supremum velle, aut subditis ea facultas, quæ requiritur ad obsequium: & cum omnes omninò mortales adigantur ad id quòd videntur eligere; hoc tantum supra ceteros Rex habet, (5) quòd primum in Regno mancipium, nobilibus quoque ornamentis obvelat sortem suam. Sed hæc apud nos servanda sunt, ne læsæ Majestatis rei habeamur; & donec argumen-

(4) Si jam vim non habeant leges. Tangitur momentosum pro libertate argumentum; ad quid enim Divinæ, humanæque leges, si quæ fiunt, ex necessitate fiunt?

(5) Nihil ab aliis peculiare Rex habet; quàm quòd inter mancipia amissæ libertatis (veluti Patriæ) supremum sit, & purpurâ indutum.

mentorū versutiâ, verborumque multiplici
ate, imprudens in nostras pedicas incidat ge-
nus humanum, eâ disputemus sapientiâ, ut
qui Valcinum odere, nostrum amicum non
sentiant. Veniet tempus quò liberè ostenda-
mus, quàm rectè sub durioribus verbis no-
stram sententiam explicuerit.

Hæc omnia Charmion silens audiebat, com-
pressoque, ex timore, zelo tumidus, diras ja-
ctabat in doctores; statimque infaustissimam
domum deserens, narrabo, inquit, quæ vidi,
& vaferrimorum hominum, simulataque pie-
tatis mysterium aperiā. (1) Nam si hæc
admittatur opinio, quæ morum corruptelâ?
quæ conjugum fides? quæ ipsorum sacerdo-
tum castimonia? cum illud sibi quisque per-
suaserit, ad domandos affectus, qui ex corpo-
rum constitutione validissimi sunt, libertatem
non concedi. O maritos infœlices! nisi uxo-
ribus succurrat doctrina verecundior; nisi san-
ctior religio curam thori suscipiat; doceat-
que, mulieres ad suum dedecus non aliquâ
potestate agi, sed liberas ire; nec fas esse Chri-
stianos de amisâ libertate queri, ut effrenatiùs
ruant in ea, quæ justissima lex omnibus non
prohiberet, nisi omnibus à legislatore Deo,
qui novit quàm fragiles sumus, quàm cupidi-
tibus nostris impares, auxilium adesset.

I

Cate-

(1) Hi sunt egregiū partus hujus hæreseos; quam quæ-
ratione tolerant ipsi Protestantium Principes,
non video.

Cæterum hostes non membra sunt, qui sic in caput nostrum insurrexere : nam Ecclesia sapiens corpus est, non furiosum, & in se partium dissidentiâ miserabiliter sæviens ; quodcumque in illam pugnat, alienum est ; & qui ad Petri fulmina non movetur, Petrum non novit, cum eundem, ex deceptæ mentis insanîâ, putet esse (2) Salmoneum. Aliqui liquores ita naturaliter dissident, ut cum illos unum vas capiat ; nunquam tamen in unum corpus coalescant : & isti qui inter nos sunt, non sunt ex nobis. Revelabo igitur quid semoti à turba imprudentissimè dixere ; ut cum in publicum composito vultu, (3) stoicoque vestigio procedent, (4) modestissimæ fraudi nemo fidem adhibeat.

MENSÆ

(2) Salmoneus Rex Elidis superbus pro Deo haberi voluit. Hinc pontem struxit æreum, æreoque curru per eum sublimè vectus tonitrua imitatus est, & fulmina jactis quibusdam per tenebras ignibus. Virgil. lib. 6. *Æneid.* v. 585.

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammæ Jovis, & sonitus imitatus olympi.
Quatuor hic in vectus equis, & lampada quassans
Per Grajum populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, Divûmque sibi poscebat honorem
Demens &c.

(3) Dum Philosophico incessu virtutem præ se ferunt, Author Stoicæ sectæ Zeno esse dicitur, sic appellatæ, quod stans sub porticu extra Athenas deceret.

(4) Ad modestiam fictitiè comparatis.

MENSÆ CRUDELES.

Irascitur Gyges intemperantibus conviviiis, & novô ingeniô pauperum causam agit.

A Pud Gallos, principum edicta citò in oblivionem, aut in contemptum veniunt: (1) neque ipsi Reges aliquid sibi detrahi eâ licentiâ putant, cui ex majorum exemplo, & more gentis patientissimè assuevere. Non quamdiu remedia prosint, sed quàm citò, curæ est: & satis censetur publicis incommodis consuluisset potestas, si recente adhuc decreto in primos transgressores poena cadat, cæteris, ubi lex (2) maturuit, securè peccantibus.

Tanta erat eo sæculo conviviorum luxuries, ut & ipsi epulones non probarent. In unam coenam (3) multorum iugum reditus impendebantur, & (4) dedecus erat non fecisse quod quisque damnabat. Ad frangendos igitur gulæ (5) ambitus, visum est non modicæ pecuniæ

I 2 mul-

(1) Neque hoc ægrè ferunt Reges; cùm id genus inobedientiæ transierit in consuetudinem.

(2) Ubi lex cum suo tempore, ex quo lata est, confenescit.

(3) Tam lauta erat coena vel una; ut annuos ex multis possessionibus absumeret reditus.

(4) Emphasis, in qua Author est multus. Quasi diceret: pudor erat, non facere pudenda.

(5) Ambitionem, excessum, ambages.

multa in eos animadvertere qui conviviorum nimio apparatu quærent venustatis sibi, atque (6) opum famam conciliare. Neque ullus (7) politicam prudentiam culpare nisi injuriâ poterat, quod nimis bonis laborare illos divites crederet, qui tam (8) opulenter insanirent, & in suos usus converteret dispendia voluptatum.

(9) Vitiis tributa imperare, ut parcius timidi-
usque insolescant, ars est non tantum utilissima Regibus, verum & iis qui solvere jussi in profusissimi luxus poenitentiam, ad arctiorem suarum facultatum usum coguntur, servantque liberis, quod turpiter, nisi ea multa cohiberetur, voluptas absumpsisset.

Aliquot menses manserat utilissimi decreti reverentia: mensæ apud divites quosque (10) magis nitebant, quàm constabant, coeperatque non displicere fastidienti fortunæ imperata sobrietas: sed citò disciplinam soluit potentiorum exemplum, qui maximè Regii edicti authores fuerant: & illud sibi quisque licere putavit, quod

(6) Qui divites cuperent haberi ex profusis conviviiis,

(7) Neque licuit sine metu injuriæ obstrepere his Politicis, id est, nulla re magnis, nisi epularum apparatu. Quasi verò hi essent divites, qui videntur.

(8) Tantis impensis fluxam gloriolam aucuparentur.

(9) Multis pecuniariis vitia castigare, ne insolentius, & absque fræno peccaretur.

(10) Tota ostentatio erat in munditijs vasorum, non pretio epularum.

quod non tantum præcipui ex aula, sed (1) ex Magistratum coetu non obscure audebant; ut ipsa legum despectio, quæ fortunis humilioribus formidini erant, traheretur in dignitatis argumentum. Ergo iterum quasi rupto aggerē in divitum domos inundavit (2) gulæ furor, & avarum credebatur, ad naturæ necessitatem, virtutisque non sordidæ præscripta mensas convivis ornavisse.

Parcitati assuetus Charmion vix fidem adhibebat iis quæ dicebantur; nam neque os patentius, aut ventres ampliores habent divites, quàm cæteri mortaliū; neque illis à fortuna concessus est alius calor quo admissas in stomachum escas velocius consumant. Sed quàm verè peccarent ea in re divites, latenti, ut solebat, Charmioni unius mensa prodidit.

Duodecim omnino convivæ erant, & qui illos vocaverat (3) videbatur ad eam ætatem pervenisse, cui sapientia ut plurimum conjuncta est; (4) sed senem regebat adhuc opinio, & juvenum malis post tot annos laborabat cæcitas.

I 3

Aba-

(1) Senatorii etiam viri.

(2) Intemperantissima convivia; nec tam spectabatur necessitas, quàm voluptas. Onerandi erant hospites, ut ornarentur.

(3) Jam esse senior.

(4) Sed etiamnum putabat. famam non sapientiam, sed conviviorum splendore comparari. Atque adeo sub canis fovebat juventutis ineptias.

Abacum argentea suppellex (5) oneraverat, operosæquæ cælaturæ, ac (6) variæ capacitatis vasa, haud ipsi convivio necessaria, proferebantur ad spectaculum. Quod cum Charmion vidisset, meminit Romani moris, quo fiebat ut ex intimis armariis pretiosiora quæque educerentur ad functorum celebrandas exequias. Et rationem invenit convivator iste, agebat, quæ tot mactatæ pecudes, quas mox mensa ista excipiet, (7) non sine honore in sua sepulchra conderentur.

Ut hæc apud se volvebat, ministrorum grex escarum præfecto præeunte, non sine strepitu, (8) in voluptatis præludium primos cibos attulere

(5) Emphaticè dictum; erat quippe hæc suppellex gravior.

(6) Minora, majora, media; ut suis veluti gradibus ad crapulam & ebrietatem eatur. Erant porro ad spectaculum exposita, ut luxus domini, opesque notarentur. Invehitur in ejusmodi vasa, more suo eruditè, Franc. Petrarca de Remed. utr. fort. Dialog. 38. Cùm calix argenteus divino cultui satis esset, aureus humano usui parum est, nisi, pretium faciente periculo, gemmæ etiam peregrino artificio excaventur, quibus bibat infelix homuncio, & polluta mendaciis, atque spurcitiis labra jutundius applicet &c.

(7) Astantibus veluti ad pompam aut obsequium tot vasis pretiosis.

(8) Erant nempe juscule ejusmodi, in quibus jam omnium secutororum ciborum frustilla natitabant; ne esset exordium sine sua propositione, & partitione,

tulere, & juscutorum odore triclinium repletum est. Inter convivantes modicum primo silentium fuit; & vix epulis sua condimenta addere hilaritas inceperat, cum ad lautiores cibos prima mensa sublata est. Alteram avium strues ita repleverant, ut etiam (1) impedirent; nec pullorum justa ætas expectabatur; ex ipsa penè (2) matre educiti, immaturâ morte (3) festinantem gulam inculabant, quod ad promerendos saporos patientia defecisset; sed in istis novitas & pretium placebant, non gustus; mensæque laus ingens erat, eorum quæ nondum ad edentium commodum creverant, obtulisse primitias inutiles.

Succi succis additi; (4) boletorumque advocata in palati solatium dulcis perniciēs, ita naturam per omnia corruperant, ut se ipsa non agnosceret. Novum vanitatis ostentum: sibi gula (5) pyramides erexerat, à quibus tamen abstinere cogebatur, stomacho tot voluptatibus impare, ut solis penè oculis videretur convivium exhiberi.

Ad triplices mensas nondum (6) erubesc-

I 4

bat

(1) Missus alter vix capiebatur à mensâ.

(2) Recens ab ovis exclusi, nondum bene plumati.

(3) Moræ, temporis impatientem.

(4) Boleti optimum genus fungorum. Juvenal:

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis;

Boletus Domino, sed qualem Claudius edit.

(5) Erecta in Pyramidis modum dulciaria, condita Saccharo edulia.

(6) Nondum sufficiebant tres mensæ.

bat superbia ; otiosis jam dentibus quarta data est, & luxu crescente nihil quod ederent convivæ, sed solum quod spectarent, habebant. Longum prandii ordinem non diutius tulit Charmion, sed grande aliquid cogitans, cum musici ad concentum se componerent, & jam voces ex proxima cella (7) obscure audirentur, triclinio excessit ; statimque ut ædium primæ fores, quæ in viam exitus erat, patuere, in suam domum receptus est.

Virum maximè accendebat, quòd redeunti egenorum turba occurrerat, & fame enectos vultus in ea compexisset. Feram ego, ajebat, epulones ita vivere, (8) cum mori votum sit tot pauperibus, & propemodum voluptas ? Si flectere divites non potero, at saltem meo calamo turbabo, & justissimis querelis, inutilem, quem mollissimi convivæ expectant, concentum impediam. Tum sumpto calamo, hanc, ut mentis impetus dictabat, epistolam exaravit :

Egeni Epulonibus salutem.

Ab egenis ad vos venire literas novum est : novum quoque, si ad mala quæ (9) vobis authoribus

(7) Dum chordas ad numerum tendebant.

(8) Cum interim oppressi pauperes mortem vitæ tam miseræ præhabeant.

(9) Per, propter vos.

thoribus patimur, movemini. Nam ad alienas ægritudines haud flecti (1) diuturnâ felicitàte didicistis, & ab vestra mollitie ferreum pectus. Non satis est miseros averfari, quodcumque à nobis ortum habet, lædit vos; preces, odor, ipsæ lachrymæ: Ergo ne superbas aures flebilis oratio, nares putor, delicatissimos oculos offendat noster fletus, epistolam hanc accipite; nam neque clamat, neque foetet, & sicca est. Quid? & illa stomachum movet, & chartæ quæ pauperum manu conscripta est, exprobratis audaciam suam? Quid agant miseri? ostiatim mendicare ærumnosos ubi voluptati indulgetis, (2) ambitiosæ fores non sinunt. Plateas ne nostra inopia impleret, jussistis urbibus excedere, neque conceditur in templis ipsis atrocissimæ egestatis (3) exhibere spectaculum, ut dum misericordiam à Deo divites petunt, dent & ipsi quod postulant. Quid ejctis restat, nisi ut vobiscum scripto agant, qui crudele exilium imperavistis; (4) specie quidem ut ea sævitia ad necessarium opus cogermur; reverà ne ab inhumanis pectoribus opem extorqueret objecta in compitis, & in templis

I 5

cala-

(1) Ipsi nihil mali eum patiamini, nec didicistis compati. Facilior erat Dido, quæ apud Virgil:
Non ignara mali, miseris succurrere disco.

(2) Magnificæ domus.

(3) Nec in urbium templa intromittimur.

(4) Atque hoc sub eo prætextu, ut manuum labore, non precario victum quæreremus.

calamitas? Legite igitur, epulones! legite. (5) Non profutura vobis petimus; concedite quod in luxuriam transit; quod morbos creat; quod præ copia culinas etiam vestras laxissimas licet, facit angustas; quod adventantium servi apud vos expilant; quod jam satiatis canibus vestri quoque objiciunt; quod excitando igni sæpe datur, ne in flatu, aut in folle coquus laboret; denique quod deperditur. Hoc scripto, hoc lachrymis, hoc ipsâ corporum invaletudine postulamus miseri. Naturam (6) non abstulit nobis egestas, ô divites! sed & vos si homines estis, hominibus vitam date.

Lino deinde obsignatam epistolam puero tradit, jubetque citissimè ad illius domum ferre, qui nobilissimos convivas ad prandium invitârat. Verùm ne latoris imprudentiâ author epistolæ præderetur, monuit illum Charmion, hoc tantum ostiario diceret: ab amico ad dominum epistolam mitti, negotium urgere, periculum esse in mora, tradendamque, antequam convivium solveretur. Imperavit deinde ut obvios quosque pauperes moneret, ad fores illarum ædium statim futuram largitionem; properarent igitur, neque ad occasionem segnes essent, quæ perdita non redit.

Singula ut disposuerat Charmion, & etiam foelicius evenere. Epistola convivatori nihil tale suspicanti tradita est, cum ultimam poni
men

(5) Non petimus ea, quæ aut vobis necessaria sunt, aut jucunda etiam; sed superflua tantum.

(6) Æquè ac vos, homines sumus.

mensam bellaria fructuumque acervi significarent, & musici monerentur, statim adfuturum qui tædio affectos ad triclinium duceretur. Sed lecta epistola totam hilaritatem abstulit; nam quis ille qui nobilissimos viros turbare ausus erat; qui pauperum nomine exprobraverat delicias, (1) intempestivis consiliis? nec fivisset saltem convivium finiri, ut qui adveniant hospites, non irati, aut tristes dimitterentur? Deinde uni servorum dictum est, janitorem accerferet qui literas acceperat: posse enim resciri ab eo unde tantæ audaciæ codicilli, & quis lator fuisset; sed ut ab ignoto qui statim recesserat datos esse janitor retulit, in illum, quasi injuriæ conscius fuisset, tota irati domini bilis effusa est; illicoque claves alteri traditæ qui sapientius ageret, cum ab externis, qui in ædes non succederent, aliquid simile diceretur domino perferendum. Convivii finem maturavit indignatio; Neque semel epistola frendentium oculos tenuit; ad singula verba hædere, & ut rationi datus est locus, quam prius ira turbaverat, paulatim furor intepuit.

Jam (2) qualis esset, apparebat frigidioribus con-

(1) Inter epulas incommotis, ad delicias nihil pertinentibus.

(2) Jam fatebantur ipsi convivæ, effusissima hac prodigalitate onerari naturam paucis contentam, egenis subtrahi, quod mortem arceret. Olim sanè non sic, Teste Satyrico:

- - Curius parvo quæ legerat horto:

Ipse focus brevibus ponebat oluscula, quæ nunc
Squalidus in magna fastidit compede fossor.

convivis epularum immanitas ; jam pudebat vanitatis profusissimæ, unaque jam propè mutati, demissis præ verecundia oculis immodestissimi prandii agebant pœnitentiam.

Unicus fuit qui cùm solo luxu in urbe notus esset, timeretque ne (3) ineptissimam famam apud parasitos minueret mensa frugalior, iræ modum non posuit. Adeò fatuus erat, ut crederet eos accepti beneficii gratiam habituros, qui ad tales mensas vocantur ; nesciretque nihil sordidius divite, cujus maxima laus à coquo est ; (4) turpissimumque haberi inter sapientes, si aliquis meritum, quod animi debet esse, virtutumque, mutuetur ab obsoniis. Sed quis stupeat (5) abjectissimi ingenii virum, sua præconia, suam fœlicitatē in saginâ ponere, irascique si quis prudenti consilio aliquid de mensa detrahare cupit, cùm hoc solum supra

cæ-

(3) Ne nomen insolentioribus epulis comparatum &c.

(4) Despici hominem, qui gloriam quærit à lautitiis, non nisi ab animi dotibus petendam. *Convivius vacas*, ait Hetruscus Seneca, *pulchrum tibi studium elegisti, quid huic gustui conveniat, quid illi, quibus aut compescenda famæ ferculis, aut irritanda salsamentis? En præclaram, utilemque Philosophie partem!*

(5) Nihil supra gulam sapientis.

cæteros habeat, quòd ventres splendidius farcit, & (1) curculionum minister in condimenta, quæ foedissimæ Veneri ignes subjiciunt, profundit opes suas?

Dum ille non sana loquitur, alter qui dignitate præstabat, sapientiori sermone verbosum ita compescuit. Is est certè divitum tumor, inquit, ut si quid peccent, monitorem non admittant. Diceres (2) audaciam cum fortunâ datam fuisse, adeò insolenter superbiunt. Non sibi tantum sed vitiis quoque, quibus laborant, volunt reverentiam adhiberi; nam si quis (3) sacras illorum cupiditates vel minimum tetigerit, scelestus est. Author epistolæ latet nos, sed quisquis ille sit, qui nobis videtur insultare, justissimè calamum aptavit in patrocinium pauperum, & voluptuosis, qui se innoxie delictos esse crediderant, suam exprobravit sævitiam.

Egenos tandiu patientes esse plurimum miror; nam destitutis quàm acerbis culinarum ille (4) nidor, quo solo pascuntur, cum ad nostras ædes accessere, frustra sæpè petitori quod servorum voracitas, aut superbia miseris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deest, subito

(1) Curculio, seu Gurgulio ab Anatomicis vocatur caruncula quædam in fine palati ad fauces dependens inter tonsillas.

(2) Una factos esse audaces, ac opulentos.

(3) Execrabiles. Vel certè Ironicè sacras dicit.

(4) Nidor, quasi nimius odor.

subitò irascimur tanquam non homines simus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omninò illis bonis, quæ ad solatia non necessaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad senem versus, cujus luxus eâ epistolâ potissimum damnabatur. Etsi inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod nostri gratia gestum est, cum tua venia dicam tamen. Ista convivium quæ tot nummis constant, totque cibus referta sunt, non uno modo peccant; & quod mirere, convivatoris ipsius finis plurimum adversantur. Quid enim intendit? invitatis voluptatem conferre, famam sibi; utrumque autem ab ejusmodi conviviiis ita abest, ut nunquam tristius edamus, quàm cum tot carniū conspectu (5) adeo fames perit ut tetigisse pigeat. Nam ubi nimia ciborum abundantia fit fastidium, oculi sunt pro stomacho, & jejunos habes convivas, quos ut lautissimè exciperes, totas ferè sylvas suis avibus, suis agros feris spoliasti. Et quid ineptius videtur quàm si nos divites, saltibus, campis vastitatem inferamus, tot curis conquiritas dapes, tanta onera, gemens propemodùm mensa capiat, soloquè aspectu satiandos hospites ad inane spectaculum invitet? Nam quid aliud agimus, quàm ut amici ad tot animalium mortes stupeant; ad tot leporum, tot perdicum acervos,

(5) Perit, quia ex ipso odorum conflictu compescitur, vel quia desperat, satis capacem esse ventrem tot ciborum tempestati.

vos, stragem mirentur, dicantque, mox interituras species tot exhaustas funeribus?

Verùm, si de fama agitur, certissimè interit ea ciborum copia, quæ prodigos & intemperantes prodit, dignosque quos bona omninò destituant, quod à largitore Deo traditis nequivimus sobriè frui. Et licet non sæpè ejusmodi instruantur convivias; cum tamen in illis splendidè peccet convivor, velitque ab omnibus sciri, quantum pecuniarum una hora profuderit, ad pessimam famam multum est, suis vitiis socios, laudatores, lucem optasse; & luxui, qui timere moderatiorum sermones, aut plebis querelas poterat, (1) addita tuba sustulisse verecundiam. (2) Gratiam propè meretur trepidum scelus; multumque ab illo detrahit sua nox. Quæ videri gestit nequitia, improbitatis publicæ, cui certè præit, rea est; neque video quomodò divitum intemperantia apud inferiorum fortunas (3) se absolvat, cum ad illam accesserit, culparum omnium grave pondus, quæsitus splendor.

Sed & si levioribus immorari placet; quid de nobis jactari putatis, (4) qui servorum crapulæ magis, quàm convivis nobilia fercula instruimus, ut prolixis commestationibus ii omninò

(1) Delit talis aliorum de se censuras timere, qui manifesto luxu provocat satyras.

(2) Ferri utcunque possunt vitia, quæ privatim committuntur.

(3) Excusari apud plebem queat.

(4) Qui famulos ante hospites sarcimus, inebriamus.

nò mores ruant, quos sub temperanti domino (5) sobrii lares servavissent?

Itaque animo sedes (6) modestioribus cibis in posterum convivas excipere; & ut verum fatear, jam diu est quòd volebam mensæ meæ modum adhibere; sed ab illa parcite deterrebat (7) malignus pudor, ne apud cæteros divites qui pessimo mori serviunt, illa epularum detractio in probrum verteretur. Verùm epistolæ auctori habeo gratiam, quòd ad egenorum orationem sanctiùs erubui quàm solebam, cùm ad abstinentioris vitæ propositum vultus meos pudor incenderet. Acres quidem sunt codicilli isti; sed perierat auctoris consilium, nisi pupugissent; neque novum est quibusdam morbis, qui calore solvi consuêrunt, irâ mederi.

Sapientissima loquenti nemo succensuit, solus ille insanus cui tota urbanitas, totum ingenium, mensa, doluit epistolæ unius contextu tot viros, qui priùs cum illo (8) peccaverant, tam citò ad frugalitatem fuisse revocatos. Ipse qui cæteros invitaverat fassus est improbas omninò esse eas mensas, quæ, (9) ut paucos admittant, famem publicam urbibus integris aliquan-

(5) Sobria familia.

(6) Parabili, frugali victu.

(7) Stulta persuasio, opinio.

(8) Lautius pransi erant.

(9) Quamvis pauci assideant, famem nihilominus porrendi publicam; cùm viderentur omnia absumi unò ejusmodi convivio.

quando videntur ominari, & id apud vulgus efficiunt, ut quicumque de luxu audit, putet ex æquitate esse ejusmodi divites onerare maledictis.

Interim egenorum numerus ingens speratae largitionis instante jam hora lætior, convivas expectabat. Neque tantum (1) validi accesserant; sed & belli infœlices reliquæ, plerique milites, qui altero pede mutili, (2) adscitissimis, (3) quod supererat corporis ægre illuc advexerant, & cum infantibus miseræ matres, quæ ut facilius obtinerent, prolem docebant quomodo gestu, ac clamore, divitum (4) sævitia frangeretur. Ut turbam pauperum apertis quas obsidebant foribus intuiti sunt epulones, novus pudor vultus invasit; & ne diutius cogerentur in eo statu videri, odoremque paupertatis naribus excipere, quem maximè horrebant, citò pecuniâ in (5) confertissimo coetu sibi viam fecere.

K

PLAN-

(1) Viribus integris.

(2) Ligneis pedibus.

(3) Reliquum corpus; nam plura ejus membra in bello amiserant.

(4) Immisericordia, furiosus luxus.

(5) Copiosissimo.

PLANGENDA FOELICITAS.

Deplorat, & irridet simul miseram eorum sortem, qui, cùm foelices credantur, curis innumeris tacerantur, casui ex alto vicinissimi.

EX vulgi sententiâ divites beatissimi sunt, illique præcipuè, qui ad summos gradus pervenere, & tanquam sydera quædam (6) orbem movent, bellique ac pacis leges ad arbitrium statuunt. Ideo Charmion (7) illius quietis ardens sectator, quam singuli mortales summopere exoptant, non dilatâ inquisitione voluit eas penetrare domos, in quibus dicebatur habitare foelicitas.

(8) Amplissimæ erant ut assentatorum turbam possent admittere, & majestate ipsa testari dominorum potentiam. Quid in una earum viderit, accipite. (9) Porrectissimam aream

(6) In fluxu suo.

(7) Beatitudinis, de qua veteres Philosophi tam operose disputabant.

(8) Ejusmodi hominum ædes erant capacissimæ, quod aptius spatium adulatores haberent, quia ferè, ut apud Ovidium, veniunt in candida testâ columbæ.

(9) Latissimam.

aream, lectisque stratam lapidibus, ne quid invenustum calcarent adventantium vestigia, undique cingebat magnifici operis moles : hanc æquis intervallis distinctæ, ac varii laboris trecentæ columnæ exornabant ; pleniores acciperat pars humilior, ut incumbentium ordinum pondus securius ac decentius ferrent. Neque hîc se totam (1) exhauserat artificum industria : quippe structurâ crescente, veluti per gradus simul procedebat elegantissimæ domus ad regulas artis, non ad barbaræ voluptatis gustum, ordinatissima dignitas : latior erat quæ priori innitebatur surgentis ædificiî facies, & nobiliore diligentia, marmorumque frequentiori (2) incrustatione spectabilis. Opus absolvebant lusus illi omnes in lapide, ac delicta artis, quas prima invenit suprâ cæteras Græciæ urbes in ædium cultu (3) Corinthus luxurians.

K 2

Ubi

(1) Steterat

(2) Incrustatur præcipuè domûs facies, urbem vel plateam spectans, id est, marmore, vel, in hujus defectu, Gypso politiore murus obducitur,

(3) Corinthus Achajæ Metropolis fuit, in medio prope Isthmo Peloponnesiaco sita, unde Poëtis dicitur bimaris, Cæterum hic meminit columnarum Corinthiarum, quæ novem Diametros suâ stili, vel trunci longæ erant; in hoc quippe, ut in omni genere urbs ista excellebat, donec à Romanis solo æquata hanc superbiam reliquit victoribus,

Ubi in atrium pervenisses, duodécim eximie proceritatis columnæ, magno empræ, quidquid antea stuporem fecerat, (4) debebant ex animo. (5) Porphyreticæ erant, ex ære capitella & bases: intermissis Heroum statuis, quas egregia arte nobiles sua etiam commendabat (6) antiquitas.

Verùm hæc præludia tantum esse splendidioris opulentie quàm mox miratus est Charmion? Uterius namque progressus, nihil præter aurum intuitus est, aut aliquid quocunque metallo speciosius. Cubicula Rege digna: Aulae textilibus ex serico figuris veterum pugnas aut triumphos referebant; & quæ ex illis pendebant tabulæ ab artificum peritiâ obtinuerant ut inter exquisitiora suppellectilis non indecorè haberentur.

In præcipuo conclavi (7) opulentissimam naturam ita per omnia ars æquaverat, ut incertus hæreret Charmion, materiamne quæ tam copiose

(4) Superabant ea, quæ hætenus visa sunt.

(5) Porphyrites lapis est in Ægypto rubeus candidis maculis ad multam gratiam distinctus, unde Leucostictos à suis appellatur.

(6) Quia spirabant antiquitatem, quam in eas edegit artifex.

(7) Quasi diceret: nescires, an hic natura, arti, an hæc nature concedat. Geminae, aurum, ebur, argentum equidem pretiosa sunt; sed dubitares jure, an artificis manus non addiderit majus pretium.

capiose profunde batur, stuperet, an quod illam in suos usus tam apte collocarat, ingenium. Suprà omnia fulgebat in aurato recessu lectus oburneus, quem purpura, & ipsa auro (1) rigens, non totum ambebat, ut (2) pugnares tot pulcherrimarum rerum formas, stupens oculus uno obtutu conspiceret. O fœlicem, agebat Charmion, qui sic dormit! ô verè pretiosas noctes! ô pacem omnibus votis expectandam, quæ inter tot bona agitur, quam fortuna, (3) non servato genio constans, tantâ firmitate sancit!

Dum hæc ille (4) lentus spectator non semel intuetur, ecce veniebat vir quidam circumfuso comitatu (5) altior; latâ fronte, oculis non sine (6) venustate timendis, & motu loquaci, aspectus ad eò varios dispensantibus, ut ex illis spem faceret, aut adimeret. Nobilissimæ stirpis erat inter Gallos, neque (7) deerant, qui etiam Regibus ortum dicerent, ut opulentissimi viri, quem suæ plurimùm laudes mulcebant, gratiam aucuparentur.

K 3

Circà

(1) Intexta.

(2) Varias inter se colore diversas.

(3) Præter morem suum: alias quippe non nisi in inconstantia constans est.

(4) Admiratione suspensus.

(5) Cæteris, qui eum comitabantur, corpore præcior.

(6) Mixta suavitate gravibus.

(7) Ex adulationis genio.

Circà illum poëtæ plures, (8) relicto Parnaso inter militares viros didicerant aulæ genium, & pulcherrimis laboribus studebant novo Apollini placere. Ille, ut erat affectus, aut opus probabat, (9) aut impetum, interdumque despiciebat (& ipse Poëta) quod se tamen felici conatu edidisse voluisset.

Dimissis qui ad voluptatem hominis suas chartas protulerant, scriptoribus, densissima virorum turba, promiscui status, duce spe, postquam ad fores, incerta favoris, ac tremens, multum subsisterat, tandem atriensi permittente, ad illum accedebat, (10) flexuosis salutationibus & inclinatione cervicum, non minus quàm verborum blanditiis, significans, illuc tantum se venisse ut iussa acciperet. Varia & interdum dura imperabantur; sed nullus (tanta hominis reverentia erat) qui vel supercilii contractione, vel moestitiâ oris, demonstraret se non sponte amplecti: Sub diversa fronte, vultus tamen omnibus unus, arsque eadem, occultandi non gratos animi motus, iram, diffidentiam, timorem. (11) Perierat circà hunc

(8) Relicta, quam studia amant, solitudine, juxta illud Ovidii: *Carmina secessum scribentis, & otia querunt.*

(9) Enthusiasum, extemporaneam Poësin.

(10) Ad omne obsequium compositis.

(11) Nemo vel vultus poterat ardentioris esse; adeo omnes animi passionēs in viri hujus conspectu opprimebantur.

hunc virum naturæ audacia; & quoties ad conspectum illius se frænum pati, quasi ratione ipsâ esset potentior; mutæ passiones, sui que propemodum oblitz, miratæ sunt? Nulla earum nisi iussa erumpebat: tot mansuetos leones diceres, & depressâ jubâ ad domini vocem trepidos; Nemo enim dolere, irasci, palam amare audebat, nisi cui concessum prius esset.

Tædebat Charmionem tandiu differri quod maximè optabat; nam quis esset in turba ille vir, noverat satis, & semotum videre animus erat. Ut hæc ille cogitabat, oportunissimè adfuit ab remotissimâ urbe nuntius, qui datis de urgenti negotio quibusdam epistolis, (1) adhuc in viam expeditus, & altero pede jam levior, responsum expectabat.

Stante, ubi literas porrexerat, nuntio, fecessit fecelicitatis alumnus, ut solo se frueretur, certius sibi quam alteri crediturus id secretum; & illicò Charmion non visus, illius vestigiis hærens, ignotæ solitudinis fit testis. In eo recessu statim ut fores intimi atriensis manu junctæ sunt, alius omninò apparuit vir ille, quàm intraverat. Oculi pavore hebescere cœpere, frons contracta est, toto vultu pallor majestatem, (2) veneres, audaciam amovit. Vix illo

K 4

secreto

(1) Urgens responsum, mox iterum se in viam daturus.

(2) Decorem, gratiam vultus.

secreto immanior alter apud poetam locus,
ubi,

(3) *Terribiles visu formæ, letumque, laborque,*

Luctus & ultrices postare sedilia cura;

Non expectatam (4) *Metamorphosin* intuitus Charmion, mirabatur, quàm varè hominì esset, quàm miserè foelix, cui sua solitudo tot mala servaverat. Mox ille, ubi solum se credidit, ingenti suspirio divulsus: quid prodest, inquit, tantis imperare, terra marique celebrari nomen meum, foelicitatem aliis largiri, miseros ad arbitrium facere, si & ipse miser sum? gaudia mea (5) oris sunt; fatear mihi necesse est, nunquam ad fauces pervenere: pectus hoc plus moeroris celat quàm patiuntur quos iussi esse infelices; ut timere me disceret, quisquis non amat. Obnoxium habeo, quod foelicitatis summa creditur, principem meum; & quando dignius est, (6) coronâ ludere, quàm ornari? ultra privatum dives sum; quis me fortior? quoscumque timebam, meos feci, vel expuli: arces teneo: sed heus! quid ista ad foelicitatem, si curis conficior? si somnus abit, quem solatorem unum habeo, quoties exuto sensibus

(3) Videtur Virg. *Aeneid.* Lib. 6, v. 274.

(4) Mutationem.

(5) Videor esse felix, non sum.

(6) Regem ad arbitrium habere, quàm Regem esse.

sensibus corpore (1) mortem experiri conceditur.

Frustrâ (2), Melpomene. Theatrum ornât, ut fessum veracibus malis, poëtica mendacia sublevent: Non jucundè alienam tragediam spectat, qui timet suam. Frustrâ oneratur cibis mea mensa, quibus non tantum pellitur, sed etiam provocatur languida fames: frustrâ (ne quid desit) odores saporibus accessere, ut voluptatem (3) premat altera voluptas, & ne sciam cui magis sensus vacet. In mediis epulis crucior; (4) Risu sardonico quæ sæpe diducum ad necessitatem sponte revertitur, & secreto dolore semper aliquid deliciae turbat, quod ceteri mortales non advertunt. Parum est inimicos habere eos omnes, qui ex merito pulsi sunt, aut frustrâ speravere: occultis ho-

(1) Quia somnus est mortis imago, Ictus Lethi prodromus.

(2) Una ex novem Musis, & tragediarum inventrix nomen à modulando habet.

(3) Excipiat, sequatur, suffocet.

(4) *Sardonicus* risus pro ficto, atque amarulento accipitur, derivatur adagium à *Sardoa* herba, quæ ora hominum & rictus dolore contrahit, & veluti ridentes interimit. Itæ risus voluptuosorum *Jonicus*, intempestivè jocantium *Megaricus*, effusior *Syncrusius*, vecors demum *Aiacis* appellatur. Videatur Erasmus Roterodamius in adagiis: mihi fol. 554.

sibus circumseptus (5) custodiam meam paveo. Me exteri devovent; plebs aliena est (6) emptos historicos superat eorum numerus qui odere; (7) qui vel meliora inquisissimo calamo adeò deturpant, ut jure posteritas ignoret quis olim homo fuerim, quis ad verum magis accesserit, adulatio (8) an dolor.

Sed, finiendi questus erant; nam expectabat ad januam nuntius, & negotia urgebant. In eo cubiculo speculum erat, ad quod ille, confectis codicillis, ita composuit os suum, ut mox egressurus iterum felicitatis (9) personam indueret. O fallacem lætitiā! aiebat apud se Charmion, O vultum mutabilem! O (10) Protheo dignum! tenebras illas, pectus illud quod tanta jucunditas tegit quis mortaliū penetret?

O quā sapienter dixit aliquis, necesse omnino ut ille omnes timeat, quem timent omnes! Eadem est sigilli imprimentis figura & ceræ, quæ ex illius contactu & veluti imperio.

(1) mo-

(5) Proprios satellites, eosque, qui latus meum stipant; ut illi plerumque timent omnes, quos omnes, timent.

(6) Poetas & adulescentes, qui genus meum, quæ sapientiam &c. editis meo pretio, ac ære libris, carminibusque vulgant.

(7) Qui etiam veras animi dotes trahunt in culpam

(8) Eorum, qui me oderunt.

(9) Non crederetur ingenuisse malis suis.

(10) Versipellem! fabula Prothei extat apud Homerum Odyss. 4. & apud Virgil. 4. Georg.

(1) modum accipit : isti foelices qui ceteros ad metum cogunt, pavent quoque ; verum & alius : quippe sic volente naturâ ut cum à duriore premitur materia facillor, semper minori tumore iussam speciem referat quàm quæ cælaturæ fuit, in inciso lapide aut metallo profunditas. Trepidat quidem plebs ; sed ea timoris (2) lex est, ut nequeat sine formidine esse qui dedit : immò gravius est ab omnibus unum metuere quàm ab uno omnes : Ubi enim quietè deget, qui se arbitratur tot in suam fortunam hostes concupivisse, quot depressit ut illa consurgeret, quotque ad meritas opes aut gradus promovere, cum utique posset, noluit, ne deterior sui fastigii esset existimatio, si aliquid circâ illud solitam mensuram excederet?

Quidquid facultatum habet aut honoris fortuna insolentior, (3) ad publicum odium confert : & quis tranquillè noverit se invisum omnibus, cum illud unicuique naturale sit vel le amari, & hostium livor pœna quoque sit illius qui advertit, se habere unde tristitiam cæteris ac stomachum moveat?

(4) Au-

(1) Formam insignia.

(2) Condicio, indoles.

(3) Publici odii materia est.

(4) Augustus certè foelix vixit, si unquam aliquis: & tamen devictis terrâ marique hostibus, (5) Jano clauso, tot auctus subactorum Regum tributis, ad unius (6) Cinnae, qui delatus à consciis jam nocere non poterat, memoriam, se miserum profitetur, se dominum orbis, se Romanae civitatis non amorem tantummodo, sed numen ipso Jove charius, acriter deslet; queritur quòd excelsum ita Dii voluerint, ut humiles securasque vulgi delicias experi-

(4) Intelligitur Cajus Octavianus. Augustus est dñs honoris & gratitudinis ergò; quia *auxit* Romanum Imperium, adficiendo Ægyptum, Cantabriam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, Sabasos &c.

(5) Janum is tertio clausit in duraturae pacis argumentum.

(6) Cinna, Corneliae gentis cognomen est. Rem habet cæteris apertis Seneca lib. I, de clementia, mihi fol. 470. *Cum in Gallia (Augustus) moraretur, delatum est ad eum indictum, L. Cinnae stolidi ingenii virum insidias ei fructu, dictum est, & ubi, & quando, & quemadmodum aggredi vellet &c.* ad intercessionem Liviae Uxoris in hæc verba locutus est Cinnae: *vitam tibi iterum do; prius hosti, nunc insidiatori, ac parricide; ex hodierno die inter nos amicitia coeat.*

experiri nequeat; quodque ille opum (1) aggere, & honorum quasi satellitio vallatus, non possit ad eam vitæ statum perungere in quo quies speranda est.

Totum hominem cruciat in sano corpore afflicta pars: nec sunt quæ delectant Cæsarem: quod pungit, unum est: & ut potentum ærumæ clarius patiant, non instantis periculi horror aut inhumanitas, sed Augustum movet in imbelli hoste detectum scelus. Illud est quod anxium principem cogit (2) à muliere petere consilium: illud, quod somnos arceat: quod tam diros singulos ab imo pectore extrahit: quod putatur tot tormentis, non fletibus dignum.

Quam flebilis & illa ad senatum epistola, in qua suas perturbationes ac innumera operosissima dignitatis suspiria describit Augustus ipse, invitatque ceteros ut miserrimi principis sortem desceant, quem sollio affixit fari iniquitas, ac negotiorum servitus! (3) Imperatorem in se non fert, qui civium bona novit: & vinculis aureis constrictus, ipsi pretio irascitur: invocat privatorum gaudia: nimium faventi fortunæ (4) injuriosus, quod felicitatem suam exequere non licet.

Clariss-

(1) Cumulo, acervo.

(2) A Livia, ut dictum est, Conjuge.

(3) Nauseam concepit ex Imperatoria dignitate, qui intelligit, quàm secure, quàm curis procul vivant privati; irascitur splendori suo, malletque humiliorem vitam agere.

(4) Insuper.

Clarissimorum hominum latentes morbos à plerisque libris acceperam, inquiebat Gyges; verum iste mihi vitæ exhibet quod ex solo scriptorum discursu notum erat. Ad suspiciosi cujusdam principis animum satis videtur accedere, qui Regi cubiculi maris undecunque affigi specula voluerat; ut quia oculis terga carebant, adventantium motus atque insidias pavido homini neque tot custodibus tuto, circumductum vitrum ostenderet. Ab omnibus sibi putat perniciem parari magnus iste, quia omnibus hostis neminem videt à quo debeat (si justitiæ ratio non humanitatis habenda est) expectare mitiora.

Cum hæc ego Firmianus de Gyge nostro scriberem, unus amicorum libellum quendam ad me detulit, quo continebatur historia celeberrimi apud Hispanos nostris temporibus Comitæ ac Ducis Olivarii, cujus tanta fuit in creditis negotiis solertia, tantaque, concedente Rege, potestas, (5) ut, præsentē licet sole cætera astra non fulgeant, istud tamen sydus mutuatis radiis principem suum videretur obscurare. Ex ea tamen historia non obscure apparebat foelicissimi hominis continuum (6) cruciamentum; in amovendis calumniis, sibi-

que

(5) Ut prope vilesceret Majestas Regia, cum Confiliarium hunc subditus videret.

(6) Duriusculè sonat; malletm dicere: perpetua anxietas, vel inquietudo animi.

que servando Rege, jugis labor: quem saepe nunc detectis, nunc secretis machinis tentatus, ut tandem rueret colossus ille, Regiae facilitatis atque benevolentiae invisum omnibus Hispanis spectaculum.

Non multum infestus est in cute morbus; sed si intus noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miseraris? vivit foelix, (1) si quod satis ad naturam, habet, & sorte sua contentus est; sub adusta pelle viget animus, neque suum putat malum, quod circa se tantum saevit. Diviti intus ærumnoso hunc compara; quid egenus patitur, quod æquet illud supplicium mentis, illum tremorem qui foelices quosque comitatur, aut si timere dediscant, illam pugnantium affectuum procellam, has dico ambitus, invidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, sibi quæquam alteri nocentiores quiescere non sinunt? hanc à nobis avertat Deus foelicitatem, quæ tot mala eo cautius tegit, quo infligibit acerbius! hac prosperitate fortunatior multo artificum labor, & abjectissimæ plebis egestas. Sed quid? quod isti pessimè foelices calamitatem suam non tantum ferunt; sed fovent, & nisi quiescere cogantur, ad obitum usque suas ærumnas protrahunt?

Profuit multis, (2) eo ducti quo venire metuebant; profuit, ea, caruisse foelicitate quæ voto-

(1) Modò habeat, unde mortem arceat,

(2) Miseros, contra vota, esse factos.

votorum luctuosa erat, ut ad meliora quidem, verum ignota, & despecta bona, ipsis negotiorum turbinibus, & hostili favitia compellerentur: ea quippe rerum civilium conditio, is ludus est, ut & oceani, (3) ubi non raro, dum minantur miscerique maria, madido nautæ, & jam sua vota damnanti, portum dedit fera tempestas. Exemplum vultis apud nos? non minus labore inveniam:

Dum fauste regnaret in Galliis Ludovicus decimus tertius, (4) Stilpo inter paucos Regi charus omnia pene principis sui arcana noverat: si ad initia respicias, nemo melius illo ingentem fortunam auspicatus est; opum enim fundamenta jecerat, cum Regis animum occuparat (5) nec casuri laboris videbatur motem tentare, quam (6) tanta firmitas ferret. Negotiosis honoribus notus, jam timeri; jam clientum vota admittere inceperat, cum major potestas subito exilio amovit ab aulâ, quem toties jubente Rege cladis nuntium tot calamitosi

(3) Sæpius ipsa tempestas vehementioribus procellis navem rejicit ad litus, quod forte sperari tam citò non poterat, pacato mari.

(4) Verosimilius nomen supposititium; neque enim Author illis temporibus admodum vicinus, vel omnino coævus tam aperte scriberet. Ego sane, excussis pluribus libris, nihil reperi.

(5) Nec arenæ lubricæ videbatur inædificare fortunam.

(6) Cui Regis favor humeros submiserat.

mitosi habuerant. Quid illi nocuit hostis? intulit vulnus, sed quo sanaretur, & periclitantem, ut fassus est, ex negotiorum turbine, (1) improbisque vigiliis sanitatem restituit; denique nolentem coëgit, (2) suum fieri. Inde, se inimico multum debere, non obscure profitebatur, benefactorem vocabat, mirabaturque se tot annos cæcum, non advertisse, homine (3) ad opinionem foelici, nihil esse infœlicius.

In Stripone habemus (4) confitentem aulicum; sed pauci sunt qui eo animo patiantur se tranquillos fieri. Authorem (5) boni, calumniantur, furiis devovent; & impactis in alienum caput diris, propriam pacem perturbant. Fulmine afflatos vidisti? aut exanimes jacent, aut attoniti exacto periculo tremunt adhuc; & cum jam sævire Cœlum desierit, nihil tamen audiunt præter tonitru; quidquid vident, fulgur est; & se peti autumant ubi nihil minatur: (6) non dissimilis quorundam aulicorum status, cum jubentur secedere. Do-

L

lent:

(1) Perpetuis, indefinentibus.

(2) Feriari à laboribus, & à rerum alienarum curis ad proprias reverti.

(3) Secundum, videri.

(4) Ex phrasi Juris, fatentem, vitam aulicam plenam esse præcipitiis.

(5) Eum, qui accusandus profuit.

(6) Nam ante oculos versatus in, quod nocuit.

lent: parum est; timent quoque, cum exhaustâ principis irâ, nihil relictum est quod paveat potens sui.

O miseros quibus sua pax pro hoste est! discite vivere; cum vobis (7) in supplicium foelicitas datur, discite frui; nihil boni vobis abstulit, qui negavit negotia. (8) Caucasum amatis, ubi qui vinculis tenetur, pretiosis licet, miserrimus est.

- - - *Rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tundens sæcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.*

Sed ad Charmionem, Gygen nostrum revertamur.

JUDI-

(7) Ad interitum, propriam ruinam.

(8) Mons est Majoris Asiæ altissimus, & nivibus æternis tectus. Porro hic Tityus significatur Jove natus & Elarâ Orchomeni filiâ: quam cum Jupiter vitiâisset, Junonis metu occultavit in terra; unde erumpens Tityus Gygantêâ specie, terræ filius creditus est, eâdem cum Prométhæo pœnâ castigatus. Videatur Carol. Ruæus in Virgil. lib. 6, v. 595, ubi locus ab autore citatus incipit. Cui autem idem dixerit: *pretiosis licet*, non invenio. Certè Natalis Comes Mythologus diligentissimus nihil hujus meminit; nisi forte Jupiter filium suum, ob sanguinis necessitudinem aureis in Caucaſo catenis, amoris causa, ligaverit.

JUDICUM LAPIS LY- DIUS.

Vapulant, qui non ita pro tribunali,
quàm suis commodis sedent, &
accipiendo munera Acceptores
fiunt Personarum.

ELapsis aliquot diebus ad illum locum pa-
lam se confert, (1) ubi causæ agebantur.
Gravissima sedentium judicum species erat;
ætas apta negotiis, & sub ipsâ canitie multus
vigor. Oculus lentissimo motu tanquam cri-
men aliquod (2) in silente turba quæreret, se-
veros aspectus vibrabat, & adducto supercilio
non semel monebat, terribile aliquid quod
hondum os protulisset, ab iniquis debere ex-
pectari. Quàm sanctè disceptationibus pu-
blicis præesse iudices deberent (3) tabula admo-
nebat. Fortuna globo insidens, & plurimo
auro gravis ad senatores videbatur accedere,
& ne (4) purpuratam integritatem depravaret
L 2 (5) suis

(1) In curiam, forum.

(2) In præsentem populo, & suspensione Judicii atto-
nito.

(3) Pictura, vel symbolica imago.

(4) Purpuratos, pro tribunali sedentes,

(5) suis opibus, armata in throno (6) Nemesis ensis fulgore prohibebat venientem.

Nemesis proxime adstabant lex & honor. Illa sub matronæ specie (7) senectutem ita præferebat, ut timeri adhuc posset, nec aliquid animorum videretur amisisse. (8) Frons illi sexu major, ut scires viris imperare, & in cœrulea veste (9) imitationes siderum ad significandam originem, ne quis illi inscius exprobraret vilitatem natalium. Stabat ex altera parte honor in purpura, splendidissimos radios vertice emittens, (10) ut ad amborum conspectum metueret conscientia, dignitas erubesceret,

Inspecta tabula Charmion putavit nihil eo
senatu

(5) Ostensio auræ.

(6) Nemesis, si fabulas, Noctis & Oceani filia; si hodiernam significationem respicis, vindicativa Justitia est.

(7) Nondum erat ob senium debilis aut contemptibilis.

(8) Supra sexum muliebrem gravis, plena Majestatis.

(9) Intextæ erant vestibus stellæ; ut appareret, eam è cœlo duxisse originem.

(10) Ut & nocentes sibi timerent, & Judices erubescerent, tam sancto admotos se esse officio; nisi ex æquitate sententias dicerent.

senatu integrius (1) Areopagum habuisse: sed mox (2) revocatâ sententiâ: quanto facilius est, inquit (3) pingere Justitiam quàm reddere! Videbo an illa iudicum in fortunam severitas, quam gravitate oris, & picturæ symbolis ad plebis conspectum præferunt, etiam in privato eâdem animi firmitate perseveret. Non multum temporis effluxerat, cum iudices illi actis causis, suas ædes inter clientum cuneos, & salutantium obvios honores repetunt. Aliquas observare placuit, ut deinde cum videretur, in eas secretissimè admissus, privatæ integritatis, (4) cujus aliqua suspicio erat, testis locuples fieret.

Vix in primam ædium illarum concesserat, cum vir quidam (5) nummis sibi patrocinium quæsiturus, ad senatorem accessit: verùm vi-

L 3

fâ

(1) Sic appellatur Athenis ille pagus, in quo primus Mars homicidii reus delatus est duodecim pro tribunali sedentibus Diis. Iudices porro de causis capitalibus vel noctu, vel certè coactis aliunde in senatum tenebris agebant; ut audirent tantum, non viderent Personas. Nemini licuit ex artis Rhetoricæ legibus exordiri; ne Eloquentiæ lenocinio sopiretur rigor Justitiæ.

(2) Correxerit opinionem.

(3) Suggillat illas ante curiam Scenas theatrales. lancem, ferrum, Justitiam; quasi verò marmorea aut lignea imago suum cuique daret.

(4) quam habere (ob tantum sanctitatis apparatus) videri poterant.

(5) Empturus Justitiam.

sâ pecuniâ: ocyus egredere, inquit, & illatâ injuriâ scias me memorem fore, quòd tuâ pecuniâ corrumpendum speraveris. Eandem sanctitatem alter in proximo tecto expertus est, & ostenso timidâ manu auro, adeò senatoris iram acuit, ut à servis immineret periculum, nisi sibi fugâ consulisset: sed mox (6) quanto pecuniâ dispendio adeundi essent judicum aliqui, in unius domo paruit.

Multo tempore cliens expectabat ad fores; nec ab atriensi officiosissimis verbis porrectâque vultûs humanitate obtinere poterat, ut sibi laxarentur; agebat enim abesse dominum suum. Hoc cum iterùm ac tertio, irato similis, flagitanti respondisset, interimque alii non molestemitterentur, intellexit cliens absentiam senatoris vocari, si quis pecuniâ parcens, nec (7) placato prius janitore, colloquium viri postularet. Ergo ad crumenam versus: nullo negotio, inquit, reducem facies, quem longè amoverat incauta ac nimium sibi consulens nummorum (8) continentia. Sic marsupio loquutus, tulit ab eo quod durum janitorem exorabilem faceret, & dato porrigenti manum pretio, admissus est in aream.

Sed conciliandi alii erant, & cum à pluribus vernaculis, qui vel ad varia domus officia, hac illac

(6) Quantis impenfis?

(7) Donato, honorario quodam conciliato,

(8) Parsimonia,

Illic concurrabant, vel otiosi expectabant imperium, non semel frustra petivisset, domino frui, iterum crumenæ operâ usus, indulgentissimum habuit hominis cubicularium, qui tunc fortè à senatore digressus, alteri servorum colloquebatur; nec enim prius gratiam postulavit, quàm nummos avidè intuenti proponeret. Et faciam lubens, inquit cubicularius, ut dominum meum videas; sed dum quibusdam codicillis impeditur, placet brevi ambulatione paulò cunctantem opperiri? statim ac ille absolverit, sciet te hîc esse, qui ob negotia veneris.

Dum sic unà repetitis vestigiis, comitanteque Gyge, aream (1) fecant, multus illis deligantium forte sermo fuit: Quàm inquietè vitam ducerent; quàm sæpè duris iudiciis uterentur, qui vel meliores causas haberent; quàm tardè, toties invocatum jus veniret, in miserorum auxilium; & his quidem prolixius immorabatur cliens; verùm sic ad illum alter: In plures annos trahi sæpissimè negotia, quæ breviter absolvenda essent, nimis certè verum est, inquit; sed monebo quo compendio, & quàm foeliciter ad optata pervenias: unum possum, quod & præstabo, sistere te domino meo: tum subridens: sed si non vacuus illius uxorem invisas, inquit; illud si egeris, spondeo per omnia facillimum iudicem.

L 4

Ad

Ad hæc cùm hæreret tristis cliens; inutile enim sentiebat esse quodcumque jam pecuniæ profuderat: quid stupes, ait senatoris famulus: nescis ergo per mulieres hodie forensia negotia agi, ideoque plurimos virorum domi manere, dum uxores per varia tecta, formæ illecebris, & sermonum venustate, deliniunt, flectuntque iudices suos? Honestius certe dominus meus sexui huic, ut jam mos est, obtemperat, accipitque ab illo regulas juris; solâ enim conjuge exceptâ, nulla mulierum foeliciter tentaverit mollire animum illius: legibus (quas alioquin sanctissimas habet vir integerrimus) (2) unum præfert matrimonium. Si igitur expeditam, fortunatamque ad tua negotia viam quæris, ut blandus tibi iudex fiat, uxorem (3) promerere.

Deinde quid mulieri magis in munus placeret, diu inter illos agitarum est. Alius pridè speculum attulerat, cælati argenti laminis, ac frequentibus smaragdis eximium: purpuram alter, ut pretioso vellere commendaretur jam apud iudicem nutans causa; ergo ut muneris novitate magis delectaretur mulier, dandas esse (4) inaures, quas scirent ex pretio, & arte

(2) Stat legibus, nisi uxor sentiat contrarium.

(3) Donis.

(4) Gemmulas, vel margaritas in annulis ex aure pendentes.

arte fore illi gratissimas. (1) In hoc consilium, haud viso senatore cliens egressus est, Gygesque cum eo, maximè dolens ejusmodi captionibus æquitatem violari. Neque hîc solum leges (2) terrebantur; pluribus enim in locis advertit ille, ad accessum eorum qui causæ (3) pretium asferrent, cum à jure timor instaret, tantam servulorum, ipsiusque Domini lætitiâ esse, ut protinùs nosset, fortunam non eos omnes pro hostibus habere, qui publicè infesti sunt.

Unus inventus est qui cum familiæ leges pronunciaret, docebat liberos de protrahendis litibus (4) quæstuosissimam artem; de interpretando jure in amicorum, aut potentiorum gratiam; denique de abjicienda conscientia, quam dicebat perrarò negotiis aptari, rigidam nimis, querulam, & mortalium quieti inimicam. Denique munera commodè à judicibus accipi, & solum ab illis respui solere qui ineptâ pietate, de publico satis, de familia nihil curant; & ut aliis benè sit, sua bona negligunt.

Illud certè apud omnes in confesso est, vix judicem fore integrum qui acceperit; mitigatur enim donis animus, & benefactori nocere

L 5

quis

(1) Has, famulo suadente comparaturus.

(2) Munerum dignitate impediabantur.

(3) Causæ suæ pondus aureum adderenti.

(4) Pecuniosissimam.

quis audeat? in agendæ litis controversia, nihil videt (5) muneribus patens judex, præter munera; ad illorum normam, obistente licet lege flectitur, & iniquus mavult quàm ingratus haberi. Ingens (6) in ea dignitate scelus, cujus hæc ut plurimum origo censebatur: Aliqui erant, qui cùm multo ære (7) vacuos honores emisissent, mox ut spontaneam penuriam sentire cœperant, indignabantur, se non nisi salutationibus nutriri, & ad inanis stomachi fulcimentum advocabant, quæ malis iudicibus semper præsto est, Justitiam venalem. Quid egissent suis opibus destituti? œconomiæ errores necesse erat, compensaret illorum manu jus (8) proditum: quippe defecissent, nisi quæsitam ex honoris immodica cupiditate pauperiem refarsisset (9) calamitas publica. Nec iniquitatem cohibebat, quod laceræ fortunæ invitos reparatores haberent illos omnes, qui in cupidi iudicis familiam suas opes conjecerant. Non quilibet artifex sponte laborat, neque curæ est triremium rectoribus, compulsi, an volentes ii quibus ex officio imperant, opportunâ diligentia, manuque navigationem juverint. Isti ergo nullo discrimine malesuadâ litigantium pecuniâ in suæ domus com-
moda

(5) Corrumpti facilis.

(6) Judicium.

(7) Vacantia officia.

(8) Malè tortum, Legum violenta interpretatio.

(9) Aliorum miseria.

moda utebantur, nec aliam prætendebant avidissimæ noxæ excusationem, quam se ejusmodi munera recipere quidem; sed minimè quærere; neque aliquid justius acquiri quam quod ab ultroneis datur: quasi verò, matrona honestè adulterium admittat, quia non expectatus ad limen accessit, ut mariti thorum deturpet foedissimis amoribus.

Quodcumque peccatum suos patronos habet; & tum nescio quo authore liber prodierat, qui judicium in admittendis muneribus facilitatem non excusabat modò; sed divinâ etiam autoritate firmabat: quasi Deus licentiam illam suo exemplo faceret, cùm à nobis, qui in reorum numero sumus, accipit munera, omnium judex; illudque Sapientis, Magistratibus diceretur: da & accipe. Sed alterius scriptoris, qui rectius cogitabat, facilis hæc responsio fuit: Quidquid Deo tribuitur, non munus est, sed solutio debiti; sed & si munus volueris appellare, illi conceditur, qui & æquitatis prævaricator esse non potest, & ideò tantum nostra postulat, ut postquam in eum collata erunt, in nos deinde copiosius refluant; non enim quia indiget Deus, aut quia avarus est, cupit; sed ne ipsi homines egeant, jubet tribuere quæ in eorum manibus otiosa, statim ut ille acceperit, in immensos redditus crescant; neque seciùs quàm terræ credita seminis

tis

tis, uberiores se messes, (1) datâ temporum patientiâ, certissimè redditura sunt.

Ex occasione authorum qui de iudicum officio ac integritate ita variè scripserant, frequentissimè in privatis colloquiis illa quæstio agitabatur; unde factum est ut Charmion in cuiusdam Theologi domo hanc pro iudicibus (2) apologiam audiret: Non multos equidem eâ in re peccare existimo; neque etiam omnia munera arbitror inhonestè admitti, aut (3) in Justitiam pugnare. Præclarissimum hoc habet inter cætera nobilitas, quòd qui generosa stirpe orti sunt; (4) in famam potius, quàm in amplissimas opes laborant, neque vitam ipsam, cuius apud ignobiles tantus est amor, honestati præferunt; (5) ut penè ex illa animorum celsitate, de ignoti viri natalibus iudicium certum tuleris. Idem utplurimum in senatoribus præstat dignitas sua: Pudet namque quam sumpserunt purpuram vili commercio dehonestare; (6) consilium sumere à fortunâ; dare manum muneribus; latrociniorum vindices, non finit

(1) Expectato tempore.

(2) Defensio, excusatio ex ἀπὸ & λόγος.

(3) Contra.

(4) Pro fama potius, quàm opibus corradendis sunt solliciti.

(5) Ut si Iudicem nactus sis, munerum osorem, credere tutò possis, nobili oriundum esse prosapia.

(6) Iudicare ad vota offerentium nummos.

finit honor latronibus accedere, neque in occulto reos fieri, (1) ne tribunal malè usurpent, cujus justissima severitate & ipsi damnarentur.

Major, credite, numerus illorum est, qui æquitatem servant, (2) quàm eorum qui cum sceleribus mitiùs agunt, quoties aliquid speratur ex indulgentia cessurum in ardentis avaritiæ cumulos, aut (3) projectæ voluptatis luxuriem. Non multos invenies, qui uxorum cupiditati ita consulant, ut illarum manu sanguinis pretium accipere velint, quo familia plus (4) sordium acquirat, quàm potentiæ, aut fulgoris. Sed ex (5) calumnia partium, quibus infœlix in exitu causa, (6) familiare damnum attulit, penè factum est, ut vel æquissimi judices ancipitem apud vulgus famam habeant, timeaturque ab illis quorum nulla est in reddendo jure (7) ambiguitas. Nemo à
foro

(1) Ne & ipsi, qui animadvertere in malos debent, perversi fierent.

(2) Quàm qui sopiti muneribus absolvunt fontes,

(3) Turpissimæ, sordidissimæ,

(4) Plus malæ famæ sordes dicimus id, quod ex turpi ac vitioso quæstu acquirimus; unde maxime avaris impinguntur,

(5) Querelis litigantium.

(6) *Familiare* dictum, vel quòd passim ita eveniat, vel quòd tota sæpe familia propter gestas infœlicius lites patiatur.

(7) Ab iis, qui nihil hæsitant in Jure dicendo, & passim stateram flectunt ad aurum, quasi virgam coryli gestarent.

foro discedit (8) nisi hostis ; si negatum est quod etiam nequissimè concupierat. Miraris ergò, ab hostibus ea jactari, quæ à veritate omninò aliena sunt ? miraris in suos animadversores invehi (ubi spes omnis præcisa est) destitutam nequitiam ? (9) Nisi loquax esset ultio, sapissimè periret: Quid ? negare illi vis, cum (10) manuum usu careat, verborum solatium ? nec ipsa lex (11) in illam eâ acerbitate lævit ; ad levamen doloris aliquot concedit horas, (12) finitque brevi insania mulcere acceptum vulnus. Cum igitur ex disputantibus pars una necessariò damnanda sit, ut altera quod suum est, decemete iudice, recipiat, & ex damno calumnia emergat tanquam aliquis ex ligno vermiculus, fit, ut obtrectatricem mediam civitatis partem iudex habeat, dum alia probat quod ab æquissimo tribunali sapienter decretum est.

De muneribus dicam quoque quod sentio. (13) Exactâ causâ non videtur æquitati officere acceptum à iudice munus. Quæ viatorem præ-

(8) Nisi iratus; licet præter fas petierit aliquid.

(9) Alio se hi homines modo, nisi verborum acerbitate, ulcisci non possunt.

(10) Cum injicere bonis iudicibus manum nèqueant; quid verba, nulli utique nocitura prohibemus ?

(11) In ultionem, puta, verbis absolvendam.

(12) Non prohibet lex aut lachrymas, aut primum furorem ex sententia inexpectata obortum.

(13) Lite finitâ, sententiâ jam dictâ.

cedit umbra, sæpè & impèdit; quæ sequitur non item: si de muneribus agitur, res penè eadem est; nam quæ litem præcedunt, aut etiam comitantur, obsunt luci quæ maxime requiritur in judiciis; quæ sequuntur, ex gratitudine scilicet, & in præstitæ operæ velut præmium, nihil nocent.

Præterea, (1) nimix Religionis videtur esse, etiam durante lite, ea prorsus non posse accipere, quæ cùm modica sint, & patria consuetudo haud improbet, nec vim æquitati inferunt, nec maculam famæ: licet cautioris virtutis esset eâ in re severitas, & timendum, ne qui lævia sæpiùs accepit, ampliora dona experat, cedatque tandem cupiditati cui non assuevit, rigidus officii sui censor, ex toto imperare; multo enim facilius est omnino abstinere à muneribus, quam non peccare in admissis; & rarus est Judex, qui aut velit, aut queat, ut pelago Deus, ita donis certos præfigere limites, ut suam arenam non excedant. Hanc pro judicibus orationem libenter audivit Charmion, verum enim continebat; sed magis placuit, quod postea vir egregius, qui aderat, de patre suo sic retulit.

Vultis audire optimi senis patris mei sapientissima monita, quibus ille cavebat, ne qui ex filiis in paternum (2) gradum assumendus foret

(1) Nimis anxium ac scrupulosum.

(2) Officium.

foret, eo malè uteretur? Nobilissimum par, sed arduum, aiebat ille, innocentia & dignitas; & ideò fere quisque sapiens publicos honores refugit, ne dum in errores alienos animadvertor constituitur, sui judex esse negligat, & lex illi vilis fiat, sive assiduitate tractandi, sive etiam experientia; nihil ab illa metuendum, cum in ipso tribunali delinquitur, (3) unde autoritas in remotiorem nequitiam tota majestate se extendit. Sicut enim non ubi auditur tonitru periculum fit, sed longius, quia obliquo motu præcipitat excussum fulmen, & in distantia sævit; ita qui ex officio tonanti legi vicinior est, majori securitate scelus admittit, quàm qui procul à tribunali audet jus laceßere; & ex quo Judex factus sum, sicut iniquius raptorem me fore intellexi, si læsa integritate diteßcerem; ita credidi esse posse licentias. Sed obstitit, ô filii! justitiæ amor, timorque ne si me authore damnaretur æquissima causa, jacturam deinde resarcire proprio patrimonio cogerer: illasque familias instaurare meis sumptibus, quæ meo peccato periissent. Cujuslibet enim raptoris est obligatio, ut reddat quæ abstulit; & quis neget litis (4) arbitrium immeritæ familiæ ea detraxisse, quæ iniquissimâ sententiâ,

(3) Unde in delinquentes procul agentes severè animadvertitur.

(4) Judicem inter partes litigantes constitutum.

tentiâ, sive legum ignarus, sive emptus Judex, in alteram contulit?

Non conscientia tantum, sed & famæ honestas curanda est, ô filii! Cum nuper uni ex nostris aliquot vini dolia in munus missa essent, ut pessimæ causæ suffragaretur, illaque in cellam vinariam cum cæteris deponi passus fuisset, statim rumor tota urbe sparsus est, nihil ab ebria Justitia sobrium debere expectari: aliis etiam non inurbanè jactantibus, judice frigidissimo eum certissimè esse usurum, quibacî Bacchum non propinasset. Cum illud ubique vulgaretur, solus ignorabat Senator se (1) in fabulam venisse, se famæ pretio redemisse suam sitim. Alius oblatum equum non invitus addiderat præsepibus suis, quid dixisse ipsum putas, qui dederat? cum inter amicos ageret, in verbis venustissimè lusit; nempe ab equo, non æquum judicem facillimè fieri, & sibi equestrem Justitiam velocissimè adfuturam esse, quæ in auxilium (2) partis pedes iret, citòque lassaretur.

Quantò pulchrius, optabiliusque, nihil omninò accipere, quàm accipiendo turpiter ditari, & ea familiæ (3) inserere quæ infament; si aut testes habeant, aut ipsa dantium pravitas,

M

vendi-

(1) Se per urbem circumferri, in proverbium abire, acerbè traduci,

(2) Contrariæ,

(3) Addere,

venditæ sibi nequitia: ultrax, ex merito proderit?

Memini me aliquando legisse, (4) Serapidis statuam, manu ori superpositâ, suos admonuisse cultores, ne ejus originem indicarent, si nosse contigisset; nam Princeps mortalis olim fuerat: mortali matri genitus, & ad Religionis majestatem (5) intererat, populum Numinis sui ignorare natalia. (6) Fortuna, ingens licet, ô filii mei! & Deæ alicujus instar, plebi reverenda, habet tamen quod occulat, si (7) probosâ nativitate ad illud fastigium crevit, unde cæteras

(4) Serapis fuit Idolum Alexandriae ex variis metallis lignisque coagmentatum, quod DEI præcipui loco coluere Ægyptii. Hic Deaster sub Constantino à Christianis exustus est. Ita Francisc. Serra. Alio nomine Osiridem dici volunt Mythologi, qui, si uspiam, hic maximè rixantur. Quòd porro & Apis vocetur (bos is fuit in Ægypto adoratus) inveni in Cicerone Lib. 3. de nat. Deor. mihi fol. 339. *Quid autem dicis? si Dii sunt illi, quos colimus: cur non eodem in genere Serapim, Isimque numeramus? quod si facimus, boves, equos &c. in Deorum numero reponemus.* Sed sensus fabulæ prior ad mentem Authoris accedit propius; quam enim manum ori imponeret bos?

(5) Pertinebat,

(6) Felicitas etiam summa, quam populus suspicere debet.

(7) Si per nefas, per sordida lucra comparata est.

ras superba despiciat. Pessimè divites sumus, si fons opum is est quem debeamus occultare silentio. Facultates non placent quas me pudeat comparavisse. Quid prodest iudici (1) aureum scelus, si ipse, qui reos legibus solvit, fortunam suam non absolvat?

Cæterum, speciosior est auro æquitas, stabiliorque; nam & nitidiùs fulget, & illam cum populo dederitis, semper vestra est. O quantâ audaciâ flagitiosi homines in scelus ruunt, si nos mercatores esse opinentur, & posse redimi quodcumque peccaverint! si nos debitores, si placatos faciant, (2) antequam ipsi noverimus, indulgere, an irasci oporteat! aurum si accipitis, potestatis vestræ certissimum vinculum existimate; exerceri enim in illos non poterit, quibus erit obnoxia: gladium quomodo arripiet manus, quam implebit aurum? an ut reos ex merito feriat, unquam attolletur, si metallo gravis erit?

Sed & pensate, quantò jucundius illud præteriens iudex audiat: ecce æquatis incorruptum servatorem, ecce vindicem scelerum; quàm si illud in aurem venerit: ecce virum in suæ familiæ incrementum, civitatis vastatorem; apud illum quilibet justus, reus est, si inops; miraris divitem? vendit omnia: & ne putes

M 2

aliquid

(1) Aurum nefariè acquisitum.

(2) Priusquàm causam intellexerint; adeòque ignorant, cui partium assisti æquitas velit.

aliquid excipi, jus ipsum. Vides, ut ambulat opimis spoliis indutus? Ex quolibet vestium filo sanguis stillat; illas enim miserorum cruore sibi comparavit: neque (3) lenius dives est, quàm si more tyrannorum plebem mactaret professâ sævitie.

Ex his omnibus intellexit Charmion, cedrina quædam tribunalia esse; sed plura inveniri quæ corrumpantur, & muneribus, tanquam lydio lapide, optimos judices à cæteris discerni.

JEJUNIA ORNATA.

Persequitur stolidam eorum jactantiam, qui in cultu vestium toti sunt; suos interim fame, victûs penuriâ macerant, contenti, splendide se incedere.

Sub ipsâ meridie, cum jam varia per urbem horologia monuissent adventasse tempus prandii, nobilem virum in serico curru, unâ cum uxore ac liberis repetentem sedes suas, obvium aliquando habuerat noster Gyges; nec dubitavit, splendide pransuros, quos tam opulenter regi, gestarique conspexerat. Verùm in domum receptus, mox agnovit totam illam vestium

(3) Neque aliâ viâ ad opus iit, quàm tyrannus.

vestium pompam (1) supplicium ventris jure haberi, & quidquid in curru niteret, opus esse mediæ.

In grandibus patinis parvæ dapes (ad malum (2) ministrantium omen) (3) comptissimis dominis apponebantur; nec alios omnino cibos à frigido foco expectare fas erat, cum illa (4) stomachi solatia in suo cultu stultissima vanitas copiosè impenderet. (5) Venustè quidem edebant nobiles isti; nam studium erat, (6) ne more vulgi in egenâ mensâ accumberent: Sed quid ad naturæ levamentum mappa mundior, tersæ (7) fidelius lances, textiles sellæ, circumque aulæa (8) in fortunæ larvam, suis coloribus figurisque fulgentia?

Qui assidebant variæ ætatis pueruli, consumptis citò eduliis (9) quod nescirent sortem suam) iteratis blanditiis, atque clamoribus alia

M 3

atque

(1) Instruatam esse ex parsimonia usque ad famem arctâ.

(2) Advertebat nempe famulos, nullas reliquias sperari posse.

(3) Splendidissimè vestitis.

(4) Cum à delicatioribus epulis abstinendum esset, ne vestium splendori detraheretur, quod mensas inferretur.

(5) Cum apparatu.

(6) Ne sordidè.

(7) Diligentius.

(8) Ad speciem divitiarum.

(9) Aliàs quippe tardius absumpsissent, & timidius.

atque alia petebant, quæ tenuis dare mensa
haud poterat, memores quid vidissent in aliis:
sed silere pater jubebat (10) compositissimæ
paupertatis tyrones, docebatque, quidquid
velle ausi erant, honestâ patientiâ, & quæ in-
genuos deceret, expectare à parentibus. In-
terea servuli (11) reflexis, ne viderentur, cer-
vicibus, (12) malignè ridebant, gaudebantque
illam ætatem ineptâ simplicitate monuisse do-
minos suos, quam fatuè in serico & auro pe-
nuria foveretur.

Et hoc ipsum sic, apud se versabat Gyges:
Quàm decorè egent, qui sic totas opes suas
(13) spect. culum effecere! sed & quàm cal-
lidè superbia inops sua jejunia ornat, (14) ut
satietatem quandam opum præferant, credatur-
que nihil illis deesse, ubi præter clarissimas ve-
stes, ac comparatam, tumentis familiæ damno,
supellectilem nimiam, desunt pene universa.

Aliquos esse homines ajunt, qui solo odo-
rum haustu famem placant; patutis admove-
re rosas aut violas naribus, eximia illis satietas,
& ubi amicis in effusissimæ charitatis pignus,
convivium ornandum est, collectos undecum-
que

(10) Elegantissimè vestitos pauperculos.

(11) Clanculum.

(12) Satyricè.

(13) Qui, quidquid habent, ad pompam expendunt.

(14) Ut credantur, abundare rebus omnibus; cum
interim ægrè famem solentur, plus, ut ita dicam
tineis quàm vermibus, ubi morientur, relicturi.

que, ex fragrantioribus, flores in fœdali men-
sa reponunt; aut, si piget diligentia, hortos
iplos habent pro (1) cœnaculis. Quàm foeli-
citer plurimi ex nostris nobilibus hanc acce-
pissent à natura ciborum continentiam! si sic
pastis vita maneret, impunè auratis vestibus
circumtecti incederent, quos nunc miseramur
ærumnosè pretiosos. (2) Non pugnaret in
stomachum crudelis vanitas: in eximio cultu
absque creditoribus ducerentur lætissimi dies;
(3) neque dolor esset iis ornari, quæ cum de-
beantur, possessorem suum lancinant.

Non diu sedentes tenuit leve prandium; &
ut (4) explicandis ossibus servi recessere, pue-
rique ad suos jocos conversi sunt, serio sermo-
ne maritus ita cum gemente uxore de re fami-
liari loquutus est: Quid quereris? quid suspi-
ras? mulier! ad hanc parcitatem tua nos ade-
git (5) ambitio: (6) non ita nobiscum egit
fortuna, ut possimus simul magnificè regi, &

M 4

imple-

(1) In hortis cœnant, ut proximiores sint floribus.

(2) Non obesset vacuo, ac latranti stomacho rerum
aliarum luxus.

(3) Neque grave accideret, iis indui, quæ, cum ad-
huc mercatoribus debeantur, tot pudores, curas-
que creant.

(4) Aperendis ossibus; neque enim carnes adhærere
passa erat familiæ fames.

(5) Superbia tua, quâ ambis inter Illustrissimas stir-
pes, ac plurimum felices censeris.

(6) Non sumus illi, qui simul luxuriam in veste, &
mensa ostentare possimus.

impleri; alterum eligendum erat, aut sobria vestis, aut mensa; placuit inani noxijs splendor; sed ô me miserum! (7) qui te ad necessaria jejunia compellentem lares nostros, antequàm desperatæ res essent, & mercatorum turba timeretur, virili roboze non compescui: meum erat uxorem regere, non sequi: ordinem matrimonii foedè ambo turbavimus, dùm tu præscribis quantum insanire luxus debeat, & ego nimium indulgens, ne te gravem sentiam, petitis annuo, querentemque te abjectè haberi, placo muneribus: fortunatè rigidus fuissèm, (8) qui molliter & infaustè toties dolui lachrymas tuas.

Ad hæc mulier visa est ita lugere, ut etiam liberè excandesceret: Et tu non in culpa, ait, qui tot equos inutiles tamdiu habuisti in stabulis? his tu, quasi (9) Diomedis essent, te depascendum tradidisti. Dum in aula tanto comitatu circumseptus vis conspici, & fortunam tuam (10) vexas, ut grandior appareat: dum viros Principes plus imitaris, quàm sequeris:

(7) Qui te, ad hanc paupertatem nos redigentem,

(8) Qui toties me à te vinci, secus, ac virum decuisset sum passus,

(9) Non accipies hic Diomedem Ægialis maritum, qui olim cum Ænea congressus est, ut habet Virgil. 3, Æneid. sed Thraciæ Regem, qui equos habebat ignivomos, eosque humanis carnibus alebat. Eum Hercules suismet equis devorandum objecit.

(10) Ineptè cogis ad majorem viribûs apparatusum,

queris : dum studes placere alienis uxoribus,
& fastiditâ conjuge, turpissimæ voluptates ma-
gno emendæ sunt, diripiuntur ea bona, quo-
rum nunc jacturam in meum caput retorques.
Si plus tibi videor splendoris quæsisse in ve-
stibus, consilio, non superbiâ illud egisse me
existima, ut quicumque me cerneret, ex orna-
tu tuam uxorem sciret esse, non famulam.
His dictis, festinanter virum deseruit mulier,
ne audire ab eo atrociora cogeretur; simul-
que Gyges ab turbata domo egressus, ita cœ-
pit philosophari :

Quodlibet vitium certè habet martyres suos.
(1) Gravem esse suis cultoribus Deum putant
omnes qui ab eo descivere, nec advertunt ipsâ
declinatione incommodi, in aliud pœnæ ge-
nus provolvi miseros, quo nullum acerbius.
Auro dicere quilibet avarus potest, quod mar-
tyr Christo : propter te mortificamur totâ die;
sua enim supplicia avarus & patitur, & amat:
dilectæ mercedis intuitu, in longa (2) spacia
protrahit æumnas suas, nec beatiores credit
quàm qui sub tortore cupiditate jure à cæteris
habentur infœlices. (3) Invidus carnificem

M 5

habet

(1) Qui derelinquunt DEUM, credunt arduum esse
illi servire.

(2) In horas, dies annos.

(3) Invidus torquetur ab alterius felicitate; est nam-
que invidia tristitia de bono alieno. Lepidè
Ovidius :

Fertilior seges est alieno semper in arvo,

Vicinumque pecus grandius uber habet.

habet alterius fortunam, si propitiam viderit; quibuscunque bonis læditur, nisi sua sint. Qui libidinosè vivunt, sub amore suo vapulant. Aliis, ut video, durissimam famem infert immodici vestitus splendor, ut (4) nisi jejuni non fulgeant: jucundo amictu, querulo ventre, neque unquam benè pasti, nisi cum apud invitantes famelici convivæ, diu laborantem, contractumque domesticâ penuriâ, (5) explicant stomachum suum. (6) Quàm acerbè edent isti cum in alienas ædes successerint! quàm minaces carnibus, quàm terribiles erunt, ubi cultros simul & dapes dabit mensa; licebitque iis armis uti, quibus bestiarum cadavera, post venatorum varios ictus, morsus canum, coquorum (7) injurias, ultimo impetu conficiuntur.

(8) Homines ecce bombycibus per omnia simillimos; isti enim vermes tandiù edunt, quandiù sub suo serico non latitant; mox ut illos excepit (9) pretiosus carcer, opusque suum

(4) Ut nisi subtrahant multa stomacho, absque honore in publico compareant,

(5) Gulam farciunt.

(6) Quàm avidè, intemperanter.

(7) Igni nempe admovent, veribus affigunt, in frustilla secant, torrent, assant, veluti cadaveribus etiam infensi.

(8) Festiva similitudo, bombyces nondum serico tectos lautè vivere; mox involutos abstinere omni cibo.

(9) Quia serico, & subtilissimis pro clatro filis circumdantur.

suum peregit artificis oris (1) ambitiosus labor, egere discunt, in totum jejunant, tanquam per id natura nobis innuat, eos omnes, qui, ut carè nimis induantur, se exenterant, jure habere pro cibis suas vestes.

(2) O patientiæ miraculum! nemo diu lorica gestat, quia grave humeris pondus, & corpori humano, (3) ubi se tuendi necessitas abest, haud idoneum: togam ponimus, si nimio calore infesta est (4) cocco licet vel auro conspiciua sit; & tamen inveniuntur, qui famem pati malint, quam vestem abjicere.

Quos justius damnem, nescio; (5) ex superbiâ voraces, an jejunos: Turpissimum certè est, ex ciborum affluentia & luxu quærere famam. Immanis venter, cui tanto labore parantur cibi, quos etiam nauseans & fastidians capiat. Atrox gula, quæ tot (6) cursores habet qui culinas suas instruant; quæ (7) tot periculis quæri vult, (8) quod sæpè ipsa nolit
ubi

(1) Quia serviet iste labor ambitiosis.

(2) O insignem patientiam!

(3) Ubi hostis non urget, vel periculum.

(4) Ostrò.

(5) An illos, qui ostentationis causâ instituunt convivias; an eos, qui abstinere, ut gloriose vestiantur.

(6) v. gr. venatores, œconomos.

(7) Nec enim periculo vacat, aut damnam in præcipitiis montium, aut aprum in vallibus quærere.

(8) Quis enim, non horreat, visam prius, testudinem manducare, limaces, ranas, ostrea, & ejusmodi, quibus sola pretium gula fecit, sanè audax?

ubi repertum est; quæ tot stagna, tot fluvios, ipsumque oceanum turbat, (9) cum ab ventis, & ab syderibus pax est; quæ ingentes feras capi vult, ut (10) modicam partem sibi delibet; quæ condimentis irascitur, ex mollitie, & consuetudine non ex gustu, (11) coquis placari difficilis. Horrendum, ita vivere, ut quod in unam diem peremptum, assum, elixum est, mensi, si sobriè illum ducas, planè sufficiat. Sed insanum quoque, de vestibis præcipuam curam habere. In (12) subere præter corticem nihil videas, quod usibus humanis serviat; infructuosa prorsus arbor cujus tota vis in integumento laborat, ut obducatur (13) egregiùs. Aliter se gerit prudens vitis; quod virtutis habet, sapienter impenditur: quantum opus est, ex ea cortex accipit, sed major de uvis cura; nec dedecus est arboris, quod (1) rami

(9) Dum tempestas nulla est.

(10) Solum fortè caput, pedes, hepar; uti Imperatorum quidam solis piscium linguis, alius cerebro vescébatur.

(11) Nunquam contenta cum coquis, à quibus (gula) quotidie novum ingenium requirit ad intemperantiam fovendam.

(12) Arbuscula est glandifera, corticem habens præcrassum. Videatur Plinius Lib. 16, cap. 8.

(13) Ne scandalum patiantur hodierni Grammatici; dic: *melius, robustius*.

(1) rami informes tanta utilitate peccant. Quid stultius, quàm in pretiosas vestes totam conferre substantiam? sibi, suisque patientiam imperare, ut cæteris exhibeas decentius spectaculum? ad quascunque novitates ambitiosè mutari; dolere, si quis in amictu, quem ad ingens sartorum commodum mos novus induxit, citiùs, aut (2) cariùs infaniam?

Non attritu, aut (3) colorum damno; sed opinione, jam apud nos panni vilescunt. Ut pretium vestis amittas, satis, si per paucos dies visa est; una se vestiendi lex, oculorum fastidium. Ad comparandos hos ornatus, ubi pecunia deficit, sæpè dominus (4) solidiora cadentis fortunæ solatia lugens vendit, suas coenas, sua prandia; non rarò matrona pudicitiam; tanti est splendide vestiri, (5) ut turpiùs credatur, obscure continentem esse, quàm fulgere jacturâ castitatis.

Verùm se prodit tandem tantâ arte palliata necessitas; minuitur in dies suppellex; liberis subtrahitur annona; indicitur fames servis, & ut familiæ (6) leges apud vicinos pervulgavit
aut

(1) Quòd rami sint hirti, scabiosi. Certè hæc sui negligentia utilissima est.

(2) Majoribus impensis.

(3) Aut quòd amiserint colorem.

(4) Optima, quæ supersunt, puta prædia, vineas, agros &c.

(5) Ut adeò malint amittere pudorem, quàm splendorem ornatus.

(6) Statum, conditionem,

aut vernularum loquax egestas, aut ipsa jam vacuæ domus miserabilis species; intutum est foras exire; stat in viis cum satellite sollicitus creditor; qui longo carcere dominum cogat ea reddere, quæ olim in fortunæ suæ decus mutua sumpserat, ut (7) clariùs rueret.

Sed & ampliora in hunc modum meditabatur Gyges : (8) Vexari suis malis miseri solent; verum & ornari possunt, si inter adversa virtus steterit, firmeturque hostili impetu animus, velut quædam concussæ procellis arbores copiosiori radice suam humum amplectantur ut (9) fidelius adhæreant. Martyres jure dicimus poënis suis splendidos; Illustrissimi namque cruciatus quoddam genus est, ita torqueri ut luceas: sic illorum caput Christus lædi ab hostibus voluit, ut per ipsa vulnera, tanquam per rimas, emicarent illi radii quibus totum orbem collustravit: & quia (teste Augustino) velut ignis plurimo vapore circumdatus, Servator propemodùm latuerat, dum hic viveret, occidi placuit, ut expoliatus nube carnis, fulgorem redderet majestatis. Sed quàm rectè, quàmque sapienter poëna admittitur, ut per illam Martyrum fides ac Christi dignitas fulgeat; tam fatuè quæritur ad illum

(7) Splendidè indutus, ut sol occidit.

(8) Urget, confundit miserum sua fortuna; sed extollit unà, si quis noverit uti.

(9) Pertinaciùs.

illum splendorem comparandum qui rem domesticam exhaurit, imponitque spectantium oculis. Quæ (ô Numen!) mortalium fors & quid in ea expetendum credam, opulentum videri, exquisitis operiri vestibus, & se scire miserrimum?

Modica est quæ in contemplando cultu sentitur ab oppressis voluptas; citò luctum movet inanis luxus, (1) cum ipsâ sui ostentatione animum ad secretæ egestatis memoriam revocat, monetque quid ultrà timendum sit. Hujus tamen ineptiæ tantus est in plerisque (2) ardor; ut sæpè matrona liberis fundum perire lubentius sustineat, quàm sibi ornatum: & (3) ne destitutæ familiæ credatur quàm suo corpori crudelior, in gratiam superflui cultus ipsa quoque à necessariis abstinet, & tanquam jubente inedia medico, ne quid repletio noceat, patientissimè sibi jejunia condensat.

Aureum monile suo conjugì prætulisse
(4) Eriphi.

(1) Cùm ejus intuitu revocetur in memoriam paupertas, scil. deberi hæc omnia mercatoribus, domi frigere focum. &c.

(2) Furor, amor infatuatus.

(3) Et ne rei domesticæ magis deesse, quàm corpori colendo videantur; durissimam sibi Diætam indicunt.

(4) Eriphilem libri referunt: neque rarum etiam apud nos maritum tradi, ut superba uxor, verum egens, margaritis conspicua sit, quibus carere, durum putatur. Ecce aliud omninò vanitatis iudicium: cibos credit ornamentis viliores, neque ventris supplicia æstimat, dummodò (5) sub pretio laboret.

O quale par, ambitio ac fames! inflatur illa, stringitur hæc; & tamen cùm naturâ non conveniant, simul degere necesse est, ut ambitio adjutrice fame ea sibi comparet, quæ magis in tumorem suum conferunt.

Tanto impendio quis ferat paupertatem vestiri? (6) Pretiosiores auro lapillos existimamus, quos in annulis metallum illud circumligat. Picturæ injuria censetur, si tabulæ pretium superat ornamentorum splendor, propter quam tantummodò quæsitæ sunt: quid igitur stultius, quam miserrimam fortunam felicium pom-

(4) Amphiaræus Vates cùm ad bellum Thebanum proficiscendum esset, occultavit se, quia prævidit, se in ea obsidione moriturum; Sed Adrastus Rex uxori ejus Eriphilæ promisit elegantissimum monile, quo illa corrupta maritum prodidit, qui primo die ante Thebana mœnia cum curru suo & equis terrâ absorptus est vivus. Anselmus Desingius in Indice Poëtico.

(5) Dummodo venter malè habeat pretiosis tectus vestibus.

(6) Gemma, non aurum, quo involvitur, Imago, non cingentia illam parerga æstimantur; hæc sola indumenta, non corpora.

CONFUX AUREUS.

(1) **I**N progressu sermonis erant duo viri,
cū ad illos Gyges accessit: sic autem
ad alterum alter: (2) Fateor, movent me
gemitus illi, quos etiam silentium noctis inter-
turbare, ex famularum relatu tristis intelligo.
(3) Tanquam mori destinasset, mœstitiā con-
ficit corpus, cibos averfatur, somnum exclu-
sit: Miserum me! in eo statu est mea fami-
lia, ut, (4) nisi opulento genero fulciam, citò
N
cadat:

- (1) Tum maxime sermones miscebant.
- (2) Ut sensum, alioquin obscuriorem intelligas, sic accipe: Pater nubilem habens filiam diviti cui-
dam in familiæ emolumentum cupit tradere;
sed invitam. Hic igitur: fateor, inquit; mise-
retur me puellæ, quam audio etiam per noctem
querelas texere &c.
- (3) Quasi violenter se vellet à vita exturbare.
- (4) Nisi nuptui tradam pecunioso viro.

cadat: (5) ecce ditissimum, qualem nec ipsa vota suspiraverant. Constantissimo (6) ardore, vestium pompâ ac numero famulorum, etiam inutilium ambizioso comitatu, ita magnificè procum agit, (7) ut & humiliter: neque enim pudet quotidianos (8) deprecatores adhibere, qui nos ad misericordiam flectant: In dotem, ne consilio amoris obstet (9) ignobilior cupiditas, petit tantùm quæ in filia mea præcipua sunt, genus & formam: at luget illa, nec placatur divitiis. Arca est, inquit, non homo; inter merces ergo computari me patiar, quæ sic pecuniis æstimor? In genero parens meus censum quærit, non stirpem aut meritum. Bestiam illam non fero, vitulum illum aureum quem sic pater adorat.

Et hæc quidem illa absente me; sed altius ferit, quod & mihi (10) professis suspiriis sæpè loquuta est: virum hunc in supplicium sibi dari, si ad quæstuosas nuptias invitam compulerò. (11) Inter patrem & oconomum medius,

(5) Et ecce ad manus est, supra quàm credi potest, dives; sed averfatur hominem trux filia.

(6) Amore.

(7) Ut se unâ didicerit submittere,

(8) Reconciliatores internuncios.

(9) Ne videatur opes, quod turpe est, quærere, sed puellam;

(10) Apertis, iisque conceptissimis verbis.

(11) Nescio sanè, an meis, an filiae votis faciendum satis;

dius, cui auscultem prorsus nescio, nisi fluctu-
antem animum, constantiâ mentis, quâ polles,
optimoque consilio, firmaveris. Miserebor,
ô amice! an (1) utilissimi propositi, ad for-
tunæ nostræ commodum, tenax ero? ex utra-
que parte certè sunt, quæ invitent ac deter-
reant: Ita vim inferre, feritatis est: verum,
non audire, lugentem, providentiæ. (2) Vix
ad suos contemptores redit semel repulsa feli-
citas: sponte (3) accedentes opes si rejecero,
quis fastidioso reducet ut iterum detur posse frui,
(4) & ex amantium successione agnoscat gnata
mea nihil se rebus nostris nocuisse, cum pri-
mum expulit?

In hoc negotio, nec deliberandum esse, al-
ter omninò censebat, addebatque subridens:
cogi volunt ad nuptias virgines: (5) ut pudic-
itiæ famam consequantur, flent, gemunt, la-
titant etiam non rarò; nunquam tamen ma-
gis lætæ, quàm cùm ex parentum imperio ad
id videntur adigi quòd maximè desiderant: huc

N 2

usque

(1) Ad rem domesticam provehendam quàm maxi-
mè facientis.

(2) Fortuna semel contempta fit contumax; nec ad
arbitrium haberi potest.

(3) Oblatas.

(4) Et ex aliis, qui succedent, amantibus, intelligat
mea filia, nullum se damnum intulisse familiæ,
licet primum amasium repudiârit? q. d. quando
iterum poterit habere tam divitem, ut mihi ob-
jicere queat, se absque Patris detrimento primum
abjecisse?

(5) Ut audiant pudicæ.

usque filiam (paternæ dignitatis immemor)
 penè oravisti ut à te maritum acciperet, expe-
 ctat ut jubeas. (6) Nobilissimæ puellæ inju-
 ria erat hæc de fictitiis gemitibus atque adum-
 brata castitate cavillatio, ideòque durè pater
 accipiens sic audiente se traduci, quam opti-
 mè nôrat virginem suam. Honestius de ea
 judica, inquit ; (7) In illius mores non cadit
 ista pudicitix larva quam in aliquibus videmus :
 vir iste, cui illam collocare constituo, opulen-
 tus est ; sed infimâ stirpe editum, nec (ut fa-
 tear) ingeniosum satis, vehementer averfatur
 filia mea, tanquam peccatura in avos (nam
 hoc sæpè conquesta est) (8) solique corpori
 nuptura, si illum duxerit.

Ad hæc verba (9) ampliori risu diductus qui
 procum ignobilem probabat in generum : &
 quæso, inquit, nonne jam honoris (10) super-
 fluas curas antiquavit consuetudo sapientior,
 ut nulla penè natalium ratio habeatur in nu-
 ptiis, si copiosæ sunt ? (11) Utili honestum
 certè

(6) Ægrè tulit pater hanc amici de simulata filix
 pudicitia, sententiam.

(7) Repugnat ejus integritas omni simulationi.

(8) Trunco tantum, nullis natalium radiis amictò.

(9) Excusè ridens, qui hunc assumi in generum pro-
 baverat.

(10) Nonnè habetur consuetudo contraria? De stirpe
 jam non quæritur, si opes tenentur.

(11) Olim honestas potior erat utilitate; nunc obti-
 net illud Horatii :

O cives! cives! quærenda pecunia primum,
 Virtus post nummos,

certè præferebant, veteres ; sed jam viluit apud nos ea agendi ratio , & ineptus hodie censetur quisquis in eligendo genero , neglectâ familiæ curâ , nimis scrupulose stirpis suæ leges atque superbiam consulit. Optimè quidem si ista conveniant : verùm ubi altero carendum est, eligendum planè quod (1) solidius. Parva res, crede mihi, vacuus honor : (2) pecuniam malim quàm tumorem ac stemmata Nobilium. Recordare quid nuperrimè Parmenius vir egregius fecerit : filiam habebat venustate oris ac virtute spectabilem , in sponsam petebatur à plurimis, quorum non dispar erat rei familiaris status ac originis vetustas ; omnes tamen aliquandiu inani spe refectos contempsit, lusit, amovit, ut gnatam suam opulentissimo adolescenti traderet ; (3) verum iis orto parentibus quos ille, si petas unde sit, nominare non audeat.

Nobiles avos, & te genitorem, nimis certè perpendit tua virgo : nunquid (4) Andromachâ

N 3

machâ

(1) Utilius.

(2) Id, quod Parmenio censuit contra Alexandrum, qui gloriam maluit quàm pecuniam.

(3) Juveni inquam, sed ab iis parentibus descendenti, quos manifestare erubesceret.

(4) Filia Eætionis fuit Regis Thebarum, & uxor Hectoris. In excidio Trojano Astyanactem parvulum filium abscondit in tumulo Patris : sed Ulysyes detexit, & è turri præcipitem dedit, Seneca in Troade :

machâ clarior est? & tamen sic illa ad filium indignantem se abscondi cùm ad necem quæreretur,

- - (5) *Spiritus magnos fuge,*

Animosque veteres sume quos casus dedit.

Generosissimam matrem docuit necessitas quid de filio ageret : urgente fato, probrum non putavit Hectoris prolem delitescere. Verum si & de matrimonio agitur, (6) sæpè lex ab infesta fortuna sumenda est : neque indignum existima illius arbitrio regi, cujus tantum est in res humanas, ipsosque Principes imperium. (7) Aliqui scripserunt terram esse cœli conjugem, quòd scilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat nisi (8) maritus ille superior ac tot lyderibus clarus (9) sordidam, depresamque matrem fecerit. Connubium tamen istud, authore Deo factum est, neque ullus culpât providentissimi Creatoris sapientiam, quod super-

(5) Succedé tumulo natè : quid retro fugis,
Turpesque latebras spernis? agnosco indolem :
Pudet timere. Spiritus magnos fuge,
Animosque veteres, sume, quos casus dedit.

(6) Agendum sæpius, quod suadet necessitas, quàm honestas.

(7) Herodotus in Melopemene tellurem Jovis uxorem dixit, Cœli Homerus in hymno :

Χαῖρε θεῶν μήτηρ, ἄλοχ' ουρανῆ ἀστερόεντος.
Salve magna parens, Divûm, ac stellantis Olympi
Conjux.

(8) Cœlum.

(9) Pluviis, grandine.

superna cum infimis tanto nexu cohæreant: Nihil ergo indignum virgine tua si jungi sibi patitur (1) quod infra se est. An pudet (2) cœli amores, amplexusque castissimos assumere in exemplum matrimonii? Sed jube vocari illam, & ut pater loquere, si opus est: quamvis ego, quidquid dicas, jam mutatam crediderim, ideoque tantum fletus fingere, ne ex levitate animi credatur tandem (3) consensisse in virum illum, quem antè tanto fastidio despexerat.

In suo cubiculo (4) hærebat cum aliquot puellis mœstissima virgo, ad curarum solatium lanam ducens, & quasi manuum arte atque consilio lenitura fatum suum; ad quam dum festinat puer, qui incogitantem advocet, ita Gyges in crudelissimum patrem apud se (5) pronuntiat: Genuisti miser, ut adultam, coactò (6) hymenæo ac (7) probrosâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem sine pudore intueri, quem possit absque lachrymis secretoque odio in thalamum admittere. Pecuniosus est, sed stupi-

N 4

dus,

(1) Cur igitur filia tua nolit contrahere cum aliquo inferioris conditionis homine; si cœlum cum terra dignetur copulari?

(2) Cœli cum terra consensum.

(3) Velle eum ducere.

(4) Erat, agebat.

(5) Invehitur.

(6) Coactis nuptiis.

(7) Indignâ, inæquali, ignobili affinitate.

duſ, ſed vecors vir iſte, ut tu fateris. (8) Paſiphaën viſ eſſe filiam tuam, qui tanto animali illam ſubjicis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex ſtudiorum recordatione in ampliores cogitationes ſic & facillimè effuſus eſt :

Numinibus ſuis, ut ſanctius haberentur, addebant pretium veteres, (9) quaſi majeſtatis acceſſio foret, etiam in diis, auri dignitas, quod omnium panè mortalium conſenſu (10) conſecravit opinio. Fiſtiles Deos, ligneosque, quos (11) ſimplicitatis ingenium diu tulerat, tandem in contemptum adduxit ſua materia; nobiliores conflati ſunt; æneos quoque & marmoreos procedentibus ſæculis erubuit ambitioſior ſuperſtitio, & (12) tanquam decernente avaritiâ, nihil auro credidit eſſe poſſe divinius. (13) Improbam hanc ac ſacrilegam opum exiſtimationem etiam in quibûſdam Chriſtianiſ olim Auguſtinus aduertit; ſunt enim (ſi datur optio illud colendi, quod maxime probat cupidi-

(8) Paſiphaë femina fuit libidinoſiſſima, quæ rem (ſcœdum dictu) cum beſtiis ac tauris habuit, è tauro certè peperit Minotaurum Minois uxor Paſiphaë, in rem eſt fabula; quaſi idem ſit, rudi & ignobili, ac juvenes ſociari.

(9) Quaſi majeſtatem augeret aurum.

(10) Sanctum putat.

(11) Quos homines ſimplices (qui necdum ex materia LEos æſtimârunt) ſuſtinuerunt diu.

(12) Ac ſi arbitrari de Diis debuiffet avarus, cui nihil divinius aurô eſt.

(13) Nimiam hanc & inſolentem æſtimationem.

cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quàm Incarnatum, & pretium sanguinis vilius putent, quàm si Christus perditos homines (1) in metallo redemisset. Nam sicut displicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus est, ita & avaris, quia aureum corpus non habuit, cujus lumen perversis mentibus procul dubio fuisset ipso sole charius. Christianorum aliquos ex (2) immanitate affectuum adeo insanire, ut suum Christum fastidiant, quis credat nisi tantus Doctor scripserit?

Sed (3) ecce in minore negotio, quanquam nec sine Numinis offensâ, non omninò dispar gustus, ac sordidæ cupiditatis furor; iste enim vir, ubi de collocanda virgine consilium init, spreto clarissimi sanguis pretio, quasi nepotes ex metallo suscepturus, optat illi, proponitque invitæ conjugem aureum, per longa miserri- mæ vitæ spatia, ut fulgidum, ita & futurum gravem, non redamanti sponsæ, (4) similem- que in omnibus auro illi propter quod con- nubium contrahendum est.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante pa- trem miserabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipso rubore indicabant,

N 5

fi

(1) Auri pretio.

(2) Ex despotico passionum dominio.

(3) Si fas est, parva magnis componere.

(4) Rudem, insensatum, agrestem

si daretur potestas, quàm profusè (5) solverentur; incessus, ex moerentium more debilis, ut curis fractam, victamque dolore non dubitares.

Neque tamen (6) sic sævissimum parentem movit; pugnabat in filiam dira, cupiditas, & crudelis amici consiliò violentior pater, de pretioso conjuge ita gnatae loquutus est, ut juberet accipere: Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; Ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihi que probaverim? à te legem accipiam, ego pater & senex? ætatis es, quæ non sapit Ut fortunæ tuæ melius sit, ista affectuum dulcedo exuenda est, ex quâ meritis antiorum quietem, ac solatia matrimonii. Vide Principes, exosas sæpissimè ducunt; amorì præfertur fœderum necessitas, neque (7) sympathiâ nubunt, sed utilitate & (8) consilio; accipiunt sæpius, quas nunquam viderè, nisi forsitan ex picturis mendacibus, (9) quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur; neque tamen se mileros dicunt,
(1) se

(5) Quàm copiosas in lacrymas erumperent.

(6) Sed neque hac doloris imagine flexit patrem jam obstinatum, quod acceperat consiliò.

(7) Ex mutuo amore, consensu.

(8) Eo nempe, ut Regno nova jura accrescant, neque aurum solummodo, sed et montes.

(9) Quæ pictoris artem ac ingenium produnt, non sponsam.

(1) se infausto cupidine nuptos, cum aliud quàm quod insincere penicillus adumbrârat natura ostenderit.

An tu Regibus in amando delicatior? disce jungi, non ex (2) naturæ arbitrio, sed ex prudentia Parentis, cujus est conjugem gnatæ suæ tradere, (3) ne videatur illa, si se audiri, si se consuli vel leviter optat, nimium de sponso cogitavisse. Decentiùs maritum ex aliorum oculis, quàm ex suis (4) pudor æstimat; laudatur in virgine illa simplicitas, quæ jubente tantùm patre, amorem concipit, ponitque, si ad ditioris proci accessum, quem ille recens probaverit, ardere jubetur utiliore (5) incendio.

Suspirabat illa, cum hæc ardens pater diceret, & ut facultatem obtinuit, sic breviter ore demisso loquuta est: In filiam quantum tibi imperium natura concesserit, non ignoro, certè, pater! in culpâ sum, si quem nolis, amaverim: Sed an crimen virginis putas, quod ad viri alicujus nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio posset summâ cum laude vel omnes averfari? Ad hæc verba hæsit quidem aliquandiu

(1) Invito amore.

(2) Ex nativa propensione.

(3) Ne virginitatis tædium concepisse videatur, tam anxie de marito cogitans.

(4) Pudica virgo sponsum suis oculis metiri non debet, si consultum esse cupit modestiæ.

(5) Amore.

diu pater, sed mox: (6) æquali obsequio, inquit, odii leges atque amoris à parente puella, si sapit, accipiet; neque pudor est sic rigidam esse, cùm flecti juberis, sed animi pervicacia. Ergo ne te diutius lateat consilium meum, virum hunc, cujus odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi necessitas, ipsaque consuetudo faciet; magna amoris incentiva erunt, fortunæ, quam nondum capis, gustus; pretiosissima, qualis esse Principum solet, suppellex; aurum, gemmæ, (7) ad triumphi speciem accedentes currus; (8) mensa Siculis æquanda; pedissequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui familias reddit honoratiores, matronasque (quod defectu facultatum præstare nobilis affinitas haud potest) in summam felicitatem (9) asserit.

Cæterum, quod vir iste non multo ingenio polleat, rerum tuarum (10) incrementum puta; potieris tu pecuniis, quas tantis precibus, tantoque patientiæ (11) ambitu obtinere à

(1) sub-

(6) Perinde debet obedire filia, seu aliquem voluerit ab ea amari Pater, seu odio haberi.

(7) Currus, qui triumphantium esse solent, Magnifici.

(8) Diodorus scribit, Siciliam optimam esse Insularum omnium; unde adagium *συρακοῖα τραπέζα*, id est mensa prælauta, ac opipara; Syracusani enim (& ipsi Siculi) ut erant olim opibus florentissimi, ita voluptatibus & deliciis addictissimi.

(9) Adducit.

(10) Id ipsum in rem tuam est.

(11) Circuitu.

(1) subfiliis maritis tot uxores nequeunt; non clam ac timide negatas opes, in tuos usus subtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. (2) Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (ut ais) ab urbanitate discedit. (3) Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuisse, referentibus libris, novimus; & hoc natura videtur (4) egisse, ut in collocandis suis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tum puellæ abire permisit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in crastinum, celebritatem (5) ominosam faceret suâ mœstitiâ, aut turbaret suis fletibus.

Sequebatur lugentem Gyges; at illa vix patris conspectum declinârat, cum suum in conclave

(1) Acutioris intellectus.

(2) Neque timeo, ne nascitura proles patris rusticos mores habitura sit.

(3) Quid enim monstro similis, inquit Valerius Maximus lib. 3. cap. 5. quàm Superioris Africani filius Scipio? qui in tanta domestica gloria ortus, à parvulo admodum Regis Antiochi præsidio capi sustinuit. Refert deinde, post obtentam præturam à propinquis ipsi cautionem fuisse, ne aut sellam poneret, aut jus diceret. Subjungit Valerius: *Dii boni, quas tenebras, ex quo fulmine nasci, passi esis!*

(4) Voluisse.

(5) Funestam, suspectam, de futuro dubiam.

clave se recipiens, (6) terribili silentio, majorem verbis desperationem professâ, utrâque manu comis divulsit. Ad acerrimi doloris improvisum spectaculum celeres advolant cum cæteris virginibus famulæ, tantoque ejulatu furentem circumstant, ut ad hos clamores Gygi sua (7) firmitas exciderit. Dum flet ille secretisque querelis acerbissimum patrem (8) devovet, in deliquium labitur miserabilis puella, & mortis speciem, solutis artubus, ac converso circa cor sanguine, (9) casus ostendit. In tam (10) subitâ clade longum erat vini subsidium expectare à servulis, nec aderant, qui darent (11) confusè poscentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè (12) damnatam vitæ spem, in jacentis os conspersa gelida (quæ tum fortè fovendis floribus recens allata fuerat) utcumque restituit. (13) Mox tanquam in ignoto loco errare lumina cœpere, omniumque vultus pavidè intueri. Languidos oculorum hebescentium motus incertos-

(6) Ex incerto eventu dicitur *terribile silentium*, quia desperantibus proprium est.

(7) Ut & Gyges cæteroquin luctum in potestate habens, miseræ puellæ illachrymari cogeretur.

(8) Damnat.

(9) Nam & corruit in terram.

(10) Inexpectato casu.

(11) Cum promiscuè peterent.

(12) Depositam, desperatam.

(13) Supple, puellæ.

certosque, sequuntur, qui vix possent à circumstantibus percipi, gemitus: & ut paululum vires collegit, natura, (1) potuitque verbis indicare, quid tantum doleret, horreretve, hæc prima vox audita est. Nubam! & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ saltem dantur, (2) ut reluctantem animum eâ morâ possim meo fato conciliare! Non satis est me perire, nisi & citò peream!

Turbata deinde petiit, an (3) cimba Charontis solvisset à portu; se enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Desperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod in suam perniciem pressisset cautior ratio, illud non obscure promebat animus haud compos sui. Plura, (4) sed quæ non cohærerent, sæpius iterantem in lecto reponunt, adductisque (5) plagulis, ne lux necessariæ quieti importunè obstaret, exorabilem patrem, ac placidos virgini somnos optantes, abscedunt silentio.

Postera dies, quæ nuptiis destinata erat, (6) fletibus atrox fuit: nondum enim aurora venturum

(1) Ubi iterum loqui poterat.

(2) Ut per aliquos saltem dies assuefaciam animum huic necessitati.

(3) An Stygius portitor paratam advehat navem.

(4) Sed quæ sensum perfectum non faciebant, delirantium more.

(5) Siparia.

(6) Effusissimis lacrymis materiam dedit.

tutum solem nuntiaverat, cum puella, ante quàm ad obsequium accederent famulæ, extremum spiritum egit, sive ipso dolore (7) soluta, sive (ut plurimi conjectabant) (8) pharmaco (9) maturavit fatum suum. Hinc civium quotquot audivere, murmur, publicè optantium ut unius poena discerent cæteri patres, impares nuptias certissimis calamitatibus (10) vindicari; neque liberis faustè imperari matrimonia, quæ nisi sint animorum, conciliante naturâ, crudeliter fortunas ac corpora (11) miscueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus: & ut Gygi relatum est, (12) pompam datâ die jam incedere, festinavit ad templum. In eo locus erat, (13) suis cancellis à populo liber, ut cadaver inter ardentes cereos pullosque ornatus extra turbam sisteretur: In hunc opportuno tempore se contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex crassitudine corporis, aut vestium tactu proderetur, qui tamen latere constituerat, in id consilium profectus cum anulo,

Dum

(7) Consumpta, confecta.

(8) Medicinâ dosin fortè justo majorem excedente; vel, si mavis, sumptû venenô.

(9) Acceleravit.

(10) Excipi, obrui.

(11) Conjunxeris.

(12) Exequias.

(13) Propter clatrum oppositum populo inaccessus,

Dum sic ad maximæ rei eventum se præparat paternæ sævitæ ultor Gyges (nam hoc erat in animo) procedunt ferales exequiæ, & (1) præmissis qui virgâ & voce submoverent immodicè curiosos; statim ut se (2) scindi tulit confertum vulgus, qua patebat via, triginta virgines opertis vultibus in candida veste templum subeunt: Singulis sua fax quam & circumducti flores ornabant in symbolum pudoris, æqualibus spatiis dividebantur, ad longiorem pompam incesu (3) gravissimæ. Funes puellas sequebatur sacerdotum numerus ingens; hos proximè funus ipsum, in capsâ exhibitum cunctis, virginis corpus pretiosissimis induerant: (4) capilli de more nubentium sparsi, ultimo ancillarum officio discriminabantur in annulos; & quia brevis ægritudo puellares genas non (5) exhauferat, sub ipso pallore ita formam servaverat vultus, ut movere lachrymas vel crudelissimis posset, & etiam post fata placere spectantibus.

Feretro accesserat inexpectatæ tragediæ author cum (6) destinato conjugē, virginis pater, quem altè suspirantem, suisque prope lachrymis

(1) Apparitoribus.

(2) Dividi; ubi per medium populum via facta est.

(3) Tardidissimæ.

(4) Capilli soluti postremo famularum obsequio dividiebantur in cirros, floccos.

(5) Non vitiaverat, ademerat.

(6) Sponso.

mis occæcatum, nemo tamen nisi iratus intuebatur, sentiente turbâ, justè illi (7) humanitatem negari, qui eâ caruisset. Digna quidem comploratione ejulantis proci fraudata spes; (8) neque enim crimen viro fuerat in eos affectus exarsisse, qui superâssent humilitatem natalium) (9) verùm major erat defunctæ virginis casus, quàm ut aliud posset plebs clementer intueri ac plangere, in illius cladem atque ora, tota se effundebat miseratio.

Patrem, & procum pari gressu sequebatur nobilis affinitas: amplior amicorum numerus, maximeque eorum, qui (10) communiori charitate, nec atrata veste, lugubres tamen sub modesto cultu pompam auxerant; silentes hos binosque suis incedentes lineis, subito tumultu excipiebat virorum ac mulierum promiscua multitudo, ex vulgi genio ipsiusque funeris conspectu, ne acerbissimæ sorti viderentur denegasse suos gemitus intemperanter clamantium.

Eo ordine in templum admissis exequiis, depositoque cadavere, vix populi rumor sedatus est, ut qui laudationem funebrem in
virginis

(7) Commiserationis affectum.

(8) Neque enim vitio dari poterat homini, quod supra statûs sui sortem amârit Virginem nobilem.

(9) Sed enim omnium dolor puellam spectabat.

(10) Uti sunt cives, confines,

virginis dotes instituerat, commodè posset audiri. Compositâ multitudine, aliud omninò pronuntiavit suo tectus annulo Gyges, quàm quod à publico oratore corona expectabat. Eam vocem Gygi concesserat natura quæ non solum in omnes tonos flecti facillimè posset; sed etiam ab imo pectore ita trahi, comprimi-que in faucibus, ut cum vèllet, proximo cui-que tanquam distans loqueretur. Hac arte, juvantibus fraudem amicis, multos luserat, & (1) defunctorum querelas (2) tanquam ab remoto loco insinuârat stupentibus. Nec dubitavit magna adstantium auscultatione, ipsius-que patris terriculo (quod maximè optabat) loquuturum se, si præmissis gemitu, ad defunctæ caput (3) situs, velut umbra properatæ mortis ultionem reposcens, ita diceret:

O me, sævitia parentis citius (4) raptam quàm natura voluerat! Virginem plangite, virgines: concivem cives. Non is dies meus, (5) qui tulit: in plures annos genita, heu! maturè nimis præcisa sum, & adolescens, cogor umbris misceri. Occidisti pater; non succis non ferro, non fame; sed (6) imperio. Quid

O 2

(7) fato

(1) Quasi ipsi defuncti loquerentur.

(2) Nam eâ erat vocis simulatione.

(3) Stans.

(4) Mortuam.

(5) Qui me è vivis abstulit.

(6) Ut auberem, cui nolebam.

(7) fato insultas, tanquam non siverit gnâtam tuam diutiùs vivere? Ipse tu, fatum meum! ipse tu infaustum sydus, quo premente damnata sum. Ademptam luges, (8) qui fûneris legem dedisti? (9) Sub astro mitiore futura superstes, cito auferor, quia meis præfuiſti natalibus.

Fruere, fruire cineribus meis, ò crudelissimè mortalium! & nunc qualem voles, cadaveri sponſum trade.

(10) His dictis, in confusa lamenta vox effusa est: & ut recedentis umbra esse crederetur imitatione motus sensim imminutam Gyges finivit silentio.

Cessante Gyge, quid in subitis posset cujusque affectus statim ex vario adstantium rumore innotuit. Toto templo trepidæ voces, suspiria, minæ (11) concionem partita sunt.

Plures tamen in vindictam proni, acerbè mussabant, sparsimque, audiente patre, serpebat

(7) Quid morti insultas, crudelis genitor, quasi illa me tibi eripuisset?

(8) Qui jussisti me mori.

(9) Quæ si nacta fuisset stellam benigniorem, diu vixissem; morior citò quia nascenti illuxisti.

(10) Sensus primâ fronte obscurior; sed ita habe; his (articulatè) dictis, vox Gygis in ejulatus desinit, & ut umbra jam fugiens loqui videretur, sensim, quasi loco moveretur, sonum reddidit minorem, donec ex toto conticuit.

(11) Res hæc populum in duos affectus distraxit, cùm pars minaretur patri, pars virgini condoleret,

bat indignantium vox, (1) cum inique vivere qui filiam peremisset.

Paventem, & jam de suo periculo sollicitum monent amici, ut spectante plebe, ad corpus virginis accedat, veniam ab illa exoraturus; sic enim & posse sedari animos multitudinis, & defunctam placari. Dum ille consternatus gemit ante feretrum, postulatque sibi ignosci scævitiā suam, (2) subtilissimo consilio Gyges in adversam partem flectit virginis caput, ut videretur illatæ injuriæ memor, nec parentem audivisse. In eo quoque motu, terribile cunctis fuit, quod ad accessum patris, cadaver copiosum sanguinem naribus emisit, tanquam suam interfectorem non ferens, amoveret prodigio.

Viso cruore, vix continebatur populus; & ne ampliori odio moveretur ad spectaculum, detractis ornamentis, (3) in apertam humum citò condi virginis corpus curavit nobilium prudentia, sicque payore magis ac tumultu, quàm (4) religione & precibus, totum (5) funus peractum est.

O 3

(6) Ma-

(1) Dignum esse, qui & ipse moreretur.

(2) Novo ingenio, neque id gratis ad laudem; quem enim non afficiat mascula hæc fictio?

(3) In tumulum effossum.

(4) Quàm fuis pro defuncta precibus.

(5) Exequiæ.

(6) Maximam urbem stupendi eventus adeò pervasit subita fama, (7) ut cæterarum rerum cives per dies aliquot viderentur oblivisci. Optandæ novitatis causa, rumor: Posthac enim nullus inventus est, qui in liberorum affectus crudè suâ potestate uteretur, & ad æquitatis normam mitigatum est (8) imperium. Timebant Numinis vindictam: acerbæ, neque placabilis territæ conscientiæ querelas: Umbrarum reditum: ipsiusque familiæ cladem, si conjugiorum iniquitate, (9) sese in opes erexisset.

Nec contentus Gyges patrem in templo turbavisse, sapè quoque, ne quietâ nocte uteretur inter tenebras, circa jacentis lectum, novos questus edebat virgineis gemitibus perfimiles, attonitumque citabat ad tribunal.

Satis vexato viro illo, ad aliud Gyges, non minores pietatis fructu solertiam suam transtulit. (10) Civilibus licet officiis per totam Galliam necerentur populares, non omnium tamen una erat religio. (11) Quod sensibus altior

(6) Haud dubiè Parisios Lutetiarum; neque enim ampliorem scio urbem in Gallia, cujus moribus sanitatem vult restituere Author noster.

(7) Ut de re nulla sermo, præter istam.

(8) Parentum in liberos potestas.

(9) Ad divitias pervenisset.

(10) Commercijs.

(11) Quia fidei Catholicæ dogmata oculis subjici non poterant, ac carnalibus hominibus rigorosiora esse videbantur.

altior esset Catholica veritas, ac sæva nimis voluptati, plurimi à paternis sacris defecerant: nec plebejus tantum error: etiam divites familias hæc pestis afflaverat, & ubi commodioris fortunæ tepidis Catholicis spem subjiceret errantium affinitas, (1) indiscretè cum illis contrahebant matrimonia: nec arduum erat sacerdotes invenire, qui vetitas nuptias suâ præsentia, suoque suffragio comprobarent.

Hinc tamen & subversionis periculum, & quotidianæ conjugum rixæ, liberorumque, ferè lempex; circa veritatem Christianam ambiguitas: nam quid ex pugnâ parentum colligeris, præter istud; (2) de rebus divinis nihil dari certum mortalibus, & quæcunque insectatur unus, defendit alter, in disputantium quasi ludum esse problemata Evangelii?

Subfuscâ prolem gignunt candida uxor, & vir æthiops, ut parentes ignorari prorsus nequeant, ambosque proponat in liberis dubius ille color, qui nec ater, nec albus est. Haud profectò sincerius, Gygis ævo erudiebatur soboles in illis familiis, ubi patre ac matre, ex varia institutione, diversa credentibus, continua erat animorum sermonumque dissidentia. Fluctuabat inter illos duplicis fidei turbines

(1) Nulla legum habita ratione. Atque hinc Theologorum diræ in clandestina matrimonia.

(2) Res fidei ancipites esse; sentiendi libertatem permitti cuilibet: cùm pro & contra disputetur.

turbines anxia domus : vel in (3) firmitatis speciem, patribus filii, matribus gnata accedebant, (4) ut in eligenda religione, non veritatis, non recti, sed omninò sexus, ac suavissimæ consuetudinis ratio haberetur.

Audiverat Gyges, virum divitem, at hæreticum, qui puellæ Catholicæ nupturus dicebatur, esse in procinctu matrimonii. Consenserant ex utraque parte (5) parentes, & ut quisque mutuo consilio conceptas conjugalis pacti leges propriâ manu firmaret, in virginis domo (nam hoc sexui debebatur) statam diem elegerant: Facto non multo post conventu, conscriptam, expositamque adstantium oculis sperati matrimonii tabulam nondum ullus suo nomine (6) auxerat, cùm illicò turbandis amoribus (7) haud vocatus Gyges adfuit, abstulitque omnes calamos, ut jam nemo posset exarare, quod ad publici instrumenti fidem pertinebat, statumque nubentium.

Sic ademptis æquisissimo furto calamis, subitum inter Catholicos dubium fuit, an Deus probaret ejusmodi nuptias ; (8) an qui suo
assensu

(3) Defensionis.

(4) Ut in Religione non veritas, sed sexus, & amor vitæ socialis respiceretur.

(5) Sponsi sponsæque.

(6) Pacta, conditiones jam erant relatae in tabulas, sed nemo adhuc nomine se suo subscripserat.

(7) Importunus, intempestivus.

(8) An qui suo consilio, vel consensu matrimonium hoc probarent, à peccato excusari possent.

assensu promoverent, ad summi judicis conspectum haberentur innocentes? (1) Firmiori mente virginis pater prodigium acceperat, avidus opum, nec facillè consensurus, religionis intuitu consilium suum (2) distrahi, spemque dulcissimam evanescere. Sed cum novos peteret calamos, moneretque leve hoc esse, quod assidentes turbaverat, stupuit ipse, ubi sensit occultâ vi sibi contractum eripi, quem habebat in manibus, licet contra conaretur. Tremuerunt cum illo & cæteri, ut jam, vix collatis sermonibus, tanquam Deo significante, quid vellet, omnium consensu solverentur sponsalia.

Attonitam præ cæteris virginem ita solatus est Catholicorum unus: sibi (3) commodiorem virum servari à Deo, qui hunc manifestò improbavisset. (4) Pertinere ad Christum omnes Catholicos, neque sine illius injuriâ mysticas ejus partes matrimonio jungi partibus illis, quibus aliud caput est, quàm quod Ecclesiæ præfigitur ad regimen ipsius: illâ unione mon-

O 5

strum

(1) Minimè ex omnibus hoc factò movebatur Pater.

(2) Impediri.

(3) Ex religione, & dotibus similiorem.

(4) Ita quippe ait Paulus Apost. ad Eph. 5. cap. v. 32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia, cum quibus partem non habent, qui foris sunt,*

strum effici ipsâ chimærâ deformius : nam quid , si membris Domini membra draconis adhæserint ?

Horribile quoque esse è duobus conjugatis unum semper iræ (5) Dei subiacere ; haberi Majestatis ejus hostem, damnarique, si decedat sententiæ suæ tenax. In illâ conjugis jacturâ nihil inveniri, quo soletur orbitatem suam Catholica mulier : quicquid enim dicat ratio, istud majus est ; sperari mariti salutem ipse mihi Deus prohibet : perit, nunquam redimendus : vivam felix, ego caro ipsius, cùm ille comburitur ?

Quod in illis ædibus dictum, actumque fuerat, postea rescivit tota civitas, neque deinceps Catholicis extra Ecclesiam matrimonia quæsitâ sunt.

FORTUNA IMMÉMOR.

Nihil asperius esse, humili, cùm in altum surgit, ingeniosè non minùs quàm facetè narratur.

SI quis è templorùm fastigiis jacentes circum terras conspiciat, vertitur (6) pavore cerebrum, (7) nisi stiterit aut insita animo audacia, aut ipsa

(5) Propter hæresin.

(6) Vertigine.

(7) Nisi fixerit trepidans caput.

ipsa videndi consuetudo. Aliquid simile accidit his, qui (1) è face vulgi ad sublimes gradus, amplissimasque opes pervenere : nam debile caput vehementissimè concutit sortis illius novitas, quæ plebem abjectè miseram tanto celsitatis intervallo infra se (2) intuetur.

Inter copiosè divites, vir erat, ut ferèbant, porcario patre genitus, verùm cui animus ad tot facultates adeò intumuerat, ut pristini status, (3) ac consanguineæ paupertatis, quæ in ejus adhuc cognatione per notissimos agros pecorum curam agebat, non videretur meminisse.

Regiis negotiis (4) ut curaret, diu ac variè implicatus, ex illo munere, se spectabilem, ac plurimorum (5) fortunis pernecessarium plus justo advertens, (6) optabat assiduâ petitorum concursione, quibus (& (7) ex composito) non semel colloquium negabatur, strepere aream suam, (8) in amplius intolerandæ superbix spectaculum. Ad hanc frequentiam tanta

(1) Ex infima sorte.

(2) Despicit, positam videt.

(3) Nativæ.

(4) Quæ in rem suam, per abusum verterat.

(5) Cùm videret, jam plures ex suo favore, gratiisque pendere.

(6) Volebat, assiduè domum suam frequentari ab iis, qui suo Nomine indigebant.

(7) Nam studiosè negabat non raro sui copiam, quæ sæpius cogerentur redire supplices.

(8) Ad pompam majorem.

ta hominis lætitia erat, ut ex cancellis, quibus tegebatur, adventantes quosque, aut abscedentes ex tadio, otiosus ipse, & cùm familiarissimis colludens sæpiùs conspiceret.

Nullus primo congressu, ab inflato aliquid unquam adeptus erat; procrastinabantur quæ magis urgebant; & etiam quæ vendebat beneficia, (9) lento gradu procedebant, ut ex morâ fortius sentirent, qui erant recepturi, ex illius arbitrio pendere foelicitatem suam, ac nisi miseraretur, posse neminem debitas pensiones accipere, aut armorum stipendia; redditu juris pactam à Principe mercedem; vel denique regis donis frui. Ipso salutationum usu, (10) vanitatis gustum adeò sibi fecerat, ut licet fatigatus sæpè quereretur miserum se, qui tot honores excipere quotidie cogeretur, illis tamen haud posset satiari.

Hominem istum non tantùm videre cupiebat Gyges, sed (11) & sanare, si posset; (12) in id conducebat, superbiam viri ad sua natalia revocare, ideoque Gyges, (13) secum tulit, unde illam valde comprimeret.

Eo

(9) Tardius dabantur; ut ex ipsa cunctatione intelligerent petitores, cui gratiam debituri sint.

(10) Hac vanitate adeò erat inescatus, captus.

(11) Saniora, humiliora docere.

(12) In hunc finem profuerat, superbum hominem natalium vilissimorum admonere.

(13) Ligneas soleas, ut mox dicetur.

Eo domum subeunte, (1) nobiles equos agasones aliquot ducebant ad flumen, ut laverentur, ac biberent. Inter eos mulus erat, (2) disciplinæ impatiens, & in (3) prolixis auribus, omnibus equis gloriosior: quem ut vidit Gyges, Domini sui (inquit apud se) imaginem præfert mulus iste; neque enim meminit se asino patre editum; fratres habet, qui pistrino quotidie serviunt, dum nimio esu impinguitus recalcitrat, & phaleratus per urbem graditur, aut nitet in stabulis. Ridiculum animal, (4) improbè etiam genitum, & tamen ipso Alexandri (5) bucephalo superbiùs. Quàm verum est, in abjectiori tumidiorem esse solere arrogantiam! frano generosi equi obsequuntur, duci se sinunt; auritus iste rudentis aselli filius ire renuit; jactatisque impetu calcibus rectorem suum conatur excutere.

Quod in bestia Gyges notaverat, illud quoque in divite mox advertit, cum ad ejus cubiculum pervenisset. Aderant multi: ille omnibus medius, omnes fere increpabat, quòd festinantius vellent perfici negotia, quàm possent.

(1) Generosos.

(2) Contumax, refractarius, fræni impatiens.

(3) Auribus, ut habent, longioribus supra equos spectabilis.

(4) Ex vilissima natum origine.

(5) Dictus sic fuit hic equus, quòd taurino esset, & magno capite, ex Græco Βῆς, bos, & κεφαλή, caput.

sent. Tot petitoribus non sufficere Principis ærarium ; facultates suas Regem haud satis nosse, qui tot pensiones, tot dona sæpè immeritis concederet : largitiones nisi castigaret ipse brevi nihil superfuturum ad graviora regni negotia : denique recederent , seque quiescere tantillum paterentur, quem jam tot anxium curis, immodestis etiam petitionibus ad tædium usque vitæ perduxerant.

Silebant plurimi, & quibus major fiducia erat, demissè requirebant, ut liceret breviter loqui ; (6) neque enim postulata ab æquo deflectere : (7) sed ex prece iratior, cum jam terga verteret, soleas ligneas Gyges, quas de industriâ attulerat, ante illum ponit, ut ad stirpis abjectissimæ recordationem (8) utilissimo pudore suffunderetur. Visis quales olim puer in domo parentis induerat, & ipse (9) sordidissimi gregis pastor, simulque ignoto qui eâ (10) cavillatione antea actam egestatem exprobrârat, eo furore accensus est, ut omnibus qui aderant gravia minaretur, nisi contumeliæ authorem illicò proderent. Sed omnes cum juramento negabant (ut res erat) scire se quis illi sic illusisset. Cum diu ex vultuum inconstantia ac

(6) Neque enim præter fas se aliquid petere.

(7) Ita sanè ejusmodi trahones tanto impetuosius invehuntur in afflictos, quò demissius supplicant.

(8) Ad humilitationem.

(9) Porcorum.

(10) Injuriâ, manifestatione, absurdo dictorio.

ac incertæ vocis indicio frustrâ quæsvisset in arcanum illud penetrare, & jam aliquos videret non satis à risu cohiberi, dolore frendens, nec quid ultrâ loquutus, quò liberiùs exanderet, in proximum cubiculum, comitante Gyge, se proripuit.

Mene, inquiebat, in domo meâ sub tot virorum conspectu ludi, nec posse hostem agnoscere, (1) in quem ex merito mea tela dirigam! Ô dolor! quisquis læsit, securus (2) fruitur malo meo, ridet inscium, quòd accepto vulnere, mihi sic omninò (3) vindicta perierit. Verùm tandem agnoscam; illatæ contumeliæ (4) gaudium hominem prodet; non diu tacebit, qui ex probro meo apud malevolos laudem se consequuturum arbitrabitur. O non expectatum, post tot annos, ac in tantis opibus dedecus! Quis fuisset jam omnes penè ignorabant; stirpis meæ maculam, quàm benè velabat novus splendor, uxor nobilis, mutatum quoque non infelici industriâ nomen! ne quis meorum (5) qui in agris tenuiter degunt, ad me accederet, curaveram sedulus; quid profuit calliditas? (6) quid omnibus penè votis amica

(1) Cui justè irascar?

(2) Gaudet meâ confusione.

(3) Nulla sit vindictæ occasio.

(4) Jactantia. Sic quippe multa produntur; dum injuriæ authores nihil se præstitisse putant, nisi & aliis, quid egeriat, aperiant.

(5) Qui ruri pauperem & abjectam vitam ducunt.

(6) Quid juvat, fortunam me ad mea vota habuisse?

amica fors ? Ecce inimicissimus homo recen-
tissime detegit (7) quod tempus, & maximè
opes tam altè condiderant, & ut citò, qualis
olim fui, tota urbe innotescam, mox per sin-
gulas domos cum cachinno isti garrient, qui
acceptæ injuriæ (8) testes fuère.

Hæc cum ille consternatus, ac (9) fletu gravis
quereretur; fervus quidam rudis adhuc, (10)
& è villâ recens, ligneos calceos quos ex al-
tero cubiculo tulerat, ne quis surriperet, attu-
lit ad dominum, ineptè postulans ab irato: quid
de illis fieri optaret? (11) jam acerbum in rabiem
egit insulsi hominis quæstio: injuriis, pugno,
calcibus significavit quantùm ista averfaretur,
addiditque se famulum cum soleis perditum
velle. Servo fugiente etiam Gyges egressus
est, ne si (12) junctis ex irâ foribus, in illo
conclavi diutiùs hæreere dominus vellet, & ipse
remorari cogeretur. Tum sic apud se Gyges:
Benè est; sanitatem polliceri videtur ista com-
motio: ardet, sudat: si frigide hæc accepisset,
desperata res erat: sic morbus excutitur: ti-
mebit deinceps insolenter fortunâ suâ uti,
(13) diu

(7) Quod per annorum successum: & opum affluentiam latuerat.

(8) Præsentes puta.

(9) Lachrymâs obortis.

(10) Ex pago nuper vocatus.

(11) Supple: Jam aliunde.

(12) Clausis.

(1) diu continebit fastidientem hujus diei memoria.

Post hæc, ad contumaciam viri istius, in mentem rediit (2) libertinorum illorum vetus arrogantia, quos Principes sui traditis Imperii facultatibus, ut ditiora se mancipia dicerentur creavisse, vocaverant (3) ad pileum. Talibus (cogitabat Gyges) publicum ærarium credi, ingens certè Romanæ dignitatis probum erat; verùm & majus, quod illorum (4) sævitiam ferre (5) patriciæ familiæ cogerentur, & ambitiosas abjectissimorum hominum fores, totos dies obsideret in deprecantium

P

tium

(1) Non tam citò obliviscetur.

(2) Libertini antiquo jure civili à *Libertis* differabant; cùm Liberti sint servi manumissi, Libertini autem Libertorum filii, quam distinctionem Imperatores sustulerunt, ut aliqui volunt. Certè Livius promiscue: *Libertinorum filios ab Appio Claudio Censore in senatum lectos* prædit, quod Author respicit.

(3) Ad libertatem; hujus quippe signum erat, Unde Martialis Lib. 1, Epig. 48: *Totis pilea sarcinis redemi.* i. e. omnibus bonis meis emi libertatem

(4) Superbiam.

(5) Patricii fuere dicti progenies Patrum. Romulus ex Patribus centum primò senatores elegit, & his Sacra, Judicia, Magistratus, & totius Reipublicæ administrationem commisit. Centum hi senatores *Patres* tantùm, & posteri eorum *Patricii* majorum gentium verè appellati sunt.

tium habitu circumfusa nobilitas. Quotquot ex præcipuis stirpibus, tanto obsequio, tantâque patientiâ pecunias ab immiti manu extorquere laborabant, fodinis dabant operam, ex quibus plus sudoris quàm auri sibi caperent; / & quoscumque Imperator, velut percepturos spectatissimæ virtutis præmia, ad ejusmodi (6) viros remittebat, sub honoris & auxilii specie (7) damnabantur ad metalla. (8) Vindicabat eo modo se conscia sordium suarum humilitas, & tanquam natura peccasset; quòd nimiâ obscuritate fervorum fatum dejecterat, mancipia ortus sui culpam eâ duritate referebant in nobiles.

Quia abjectè natus est iste vir, pœnam lunt, qui honestis parentibus sunt editi; nihil placidè loquitur: tanquam totâ vitâ iratus, omnibus penè infestus est, qui ad illum accedunt. Hos verbis, alios vultu, quosdam silentio suo (9) exturbat, ut si tandem cogatur tradere quæ justissimè petuntur, nemini fuerit officiosus, quem antea non læserit.

Sed

(6) Libertinos.

(7) Quasi sublevare vellent indigentiam, assignabant illis aurifodinas, re ipsa veluti viles homunciones despiciebant.

(8) Ita se isti trunci contra Dominos vindicabant, & notas servitutis, ac si passi essent injuriam ex servili genere nascendò; mutatâ jam vice, in nobiliores rejiciebant.

(9) Domo.

Sed an fortè humanitatem abjicit, non quod severitas re ipsâ placeat, aut (1) ad vindicandam generis sui ignobilitatem sit tumidus; sed quia rigidum esse, & procrastinare solutiones ad (2) fortunam suam confert?

Certè audivi à multis victam sæpe petitorum patientiam eò devenisse, (3) ut crederet se non male haberi, si partem acciperet, (4) Ubi hoc verbum sonuit, dicunt istum hominem non omnino intractabilem esse, ac dicere solitum: ærarium quidem Principis exhaustum; sed ne diutius expectet petitor, se de suis quod tum potest, non tamen sine aliquo domesticæ fortunæ incommodo, libenter daturum in promptiorem solutionem. Si hoc ita est, ô utilem simulatæ iracundiæ ludum! ô acerbiter quæstuosam! diu negat totum, ut qui toties frustra postulavit, tandem tædio dejectus, ad iniquissimam conventionem accedat, & dato mendaci syngrapho (quasi nihil negaretur) abeat latus; cum tamen partem unam invitus concesserit, ut alteram emeret.

Sic philosophante Gyge, per totam urbem contumeliæ rumor spargebatur, quam incerto authore acceperat fastidiosus ille vir, qui porcorum suorum videbatur oblivisci. Et

P 2

mox

(1) In vindictam obscurorum natalium.

(2) Ditescendum.

(3) Ut gratiæ loco haberent supplices, si, ubi centum v. g. debebantur, quinquaginta acciperent.

(4) Postquam in hoc consensere.

mox imitatione injuriæ, plurimi, nocte obortâ, ad illorum divitum ostium quos sua fortuna inflaverat, varia ponebant, quæ pristinæ fortis admonerent immemores. Stramineos pileos, cultros recenti madentes sanguine, lagenas, prout vel in villis olim pastores egerant, vel in carnario laniones, aut in tabernis vinariis œnopolas; & locus proverbio datus est, quoties aliquis è pulvere ad opes & ad munera assumptus insolescebat: calceorum memineris.

BIBLIOTHECA DIVITIS

Vanissimam esse vanitatem, librorum ostentatione, famam sapientiæ quærere sibi velle; lepidâ simul & acri descriptione palam facit.

(5) SÆpè non res habent, sed duntaxat rerum titulos pharmacopolarum loculi, & (6) eâ nominum vanitate solatur inopiam suam artifex pharmacis destitutus. Istud quoque in plerisque hominibus advertas: ubi se optimis

(5) Sæpe totus Pharmacopolarum splendor inanis est, juxta illud, quod juvenis in Emblemate legi:

Fulget io! vacuis paupertas splendida vasis.

(6) Titulorum varias herbas, succos, syropos &c, mentientium,

optimis vacuos sentiunt, signis student; ambiunt præclarissima nomina, quemadmodum (1) ille Imperator, qui se Herculeum dici voluit, cum tamen nihil Herculis haberet præter spoliū leonis, ac clavum; hæc enim quocumque pergeret, secum deferri impendio curabat, & suis etiam numismatibus cæleri, ut ex Herois insignibus crederetur fortitudini ac victorijs natus.

Talis erat Gygis tempore quidam homo imperitus; sed præpotens, qui, ne videretur illiteratus, ingentem bibliothecam struxerat. Mortuâ sine liberis uxore, suspicioso homini secundæ nuptiæ non placuerant, & (2) odio hæredum statuerat in suam famam conferre, non annuos tantum redditus, sed & latissimi fundi (3) qui hos dabat, maximam partem, (4) ne inultus decederet. (5) Præclarissimas lacunas facile invenit effundendarum opum con-

P 3

silium :

(1) Fortè Aurelius Antoninus Bassianus Caracalla, qui superbissimis ineptiis supra fidem erat deditus.

(2) Quia nolebat propriis agnatis aliquid relinquere; statuit opes ad nominis sui gloriam expendere.

(3) Unde redditus habebat.

(4) Ne superesset post mortem, quo invisi consanguinei fruerentur.

(5) Lacunas dicimus fossas, in quibus aquæ colliguntur. Hic ergo ait; invenisse cum vias, effundendi opes.

filium : (6) Gymnasium ædificavit suis sumptibus : (7) in rurales delicias domum constituit, decimo ab urbe milliari, quasi in ipsam naturam pugnaret, ita non ferens objecti collis interjectu sibi parentioris agri prospectum eripi, ut immensâ pecuniâ intra breve tempus tolleret.

Librorum præcipuum studium fuit : vetustissimos codices diligenter conquisitos carere timebat, nec fastidiebat (8) neotericos, quasi ingenii ac doctrinæ detractio esset novitas laboris. Literatos habebat qui omnes ætates omnem studiosorum penum accuratè scrutarentur; nam quidquid ab orbe condito, ad id usque tempus, omnibus linguis præcipui auctores scripserant, volebat in bibliothecam suam congerere, ne eâ sedulitate videretur (9) Philadelpho inferior.

Tot

(6) γυμνάσιον ab exercendo dictum. Congruebat olim iis tantum locis, in quibus Palæstritæ luctabantur; hodie ludis ferè litterariis proprium esse cœpit.

(7) Ut deliciosè rusticaretur.

(8) Suo primum ævō scriptos; neque enim jure contempseris auctores eo solū, quod recentiores sint.

(9) Philadelphus Ptolomæi Regis Ægypti cognomen est, qui bibliothecam Alexandriæ ferè quinquaginta millia librorum continentem exstruxit. Idem libros Moysis per septuaginta interpretes ex Hebræo in Græcum verti curavit.

Tot (1) accipiendis voluminibus amplissima aula constructa est; & brevi (2) in eum ordinem repositi libri, ut facile esset ex illorum dispensatione agnoscere institutum scriptoris. Cuilibet ingredi volenti statim horis apertus erat locus; & ad studentium commodum, adeò (3) familiarem habebat tantam illam voluminum supellectilem bibliothecæ custos, ut nullo negotio quærentibus traderet quodcumque peteretur.

Receptus Gyges in vastissimam illam (4) mortuorum Academiam (æquum enim ita vocari tot sine vitâ magistros, quos intelligis, consulisque silentio) miratus est literatam opulentiam. Studiorum causâ aliquot illuc viri convenerant; sed non prius quid legerent, aut quid scriberent, voluit scire Gyges, quàm librorum ordinem levi circuitione percurrisset. Ubi tot hæreticos vidit sanctis patribus admixtos; quid isti hirci faciunt cum ovibus? ait, non satis erat illos judicem Christum ab invicem separavisse, ut dives ille, cujus libri sunt, domini sui sententiam sequeretur? Cæteræ literaturæ bonum odorem corrumpit immanis foetor. An forte de Religione am-

P 4

bigit

(1) Recondendis.

(2) Hic Theologi, ibi Historici &c. collecti erant in unum, quod tituli desuper litteris majusculis inscripti prodebant.

(3) Notam. perspectam.

(4) Librorum.

bigit (5) problematicus homo? & fluctuanti, ex prudentia visum est, (6) ea apud se tenere arma quibus! posset Ecclesiam ad arbitrium oppugnare, vel tueri? Non video (7) quo symbolo amicas acies distinguat ab hostibus; nam pari omnes apud illum honore habentur. Quis huic potestatem fecit recipiendi veritatis inimicos? licet vitâ jam careant, nocent tamen; & quid frequentius, quàm putidis casorum cadaveribus, cum timeri desierunt & (8) solo aëris vitio pugnant, victores interire!

¶ Cum nuper in supellectile magnæ cujusdam mulieris, quæ paucis abhinc diebus decessit, arcula inveniretur venenis referta, quorum & (9) usum docebat, simul & (10) antidota, suspectam habuerunt omnes diligentiam illam, quæ non remedia tantum sed malorum causas ab Italia sibi mitti tanto secreto voluerat. (11) Est certè cur interrogem quibus succis homo sanetur; quanto tempore pati suum auxilium æger debeat, non quâ perniciæ certius tollatur:

(5) Cui perinde est, hoc, aut illud credere.

(6) Eos libros, sententias &c.

(7) Quâ distinctionis notâ.

(8) Nec jam aliâ ratione pugnant, quàm aurâ infectâ.

(9) Porrigendî modos.

(10) Remedia veneno contraria.

(11) Est operæ pretium.

tur: quæ toxica (1) lento odio, aut præcipiti iræ, retardatione vel festinatione interitus fidelius respondeant: hæc enim nosse non prodest, & in secretæ ultionis commodum, periculosè tenetur (2) quidquid sollicitat innocentiam. Quo animo vir iste tot pestes collegit? Quid de probitate illius cogitem, (3) qui tam exitio providit, quàm saluti legentium? perire volet aliquis? ad bibliothecam pergat; illic inveniet unde corrumpatur fides, concipiatur impietas; mores ruant, quos antea, ne dilaberentur, continebat (4) certa sui Religio. Sed hîc quoque remedia sunt, dicet? ineptam semicatholici excusationem! ut ægrotos sanet, morbos efficit; (5) vipereum virus potandum lectoribus tradit, ut quid possint in illud sua antidota, norint quicumque volent tanto sui periculo experiri medicamentorum efficaciam. Beneficium non est, nocere ut prosis; nullam gratiam illi debeo, qui ex me

P 5

scire

(1) Lentè interficiant. Excogitavit quippe furor, artem, ita miscendi cicutam, temperandique, ut ii, quibus porrecta est, sæpe primùm post annos decem tabescant,

(2) Quidquid stimulare ad malum potest etiam innocentem.

(3) Qui libros & noxios, & salutes acquisivit,

(4) Secura fides.

(5) Vulnerat Lectores; ut experiatur, quid valeat parata medicina. Quasi verò ideo legendi essent libri heterodoxi, quia suppetunt Catholici scriptores, qui eorum errores refellunt!

scire voluit quàm bene sanaretur acceptum ab illo vulnus.

(6) In agro Campano speluncam esse ajunt, in quam si canem projicias, venenato terræ spiritu ita statim corripitur, ut tanquam mortuus jaceat; vires reddit proxima palus, si deficientem opportunâ aquâ merferis. Ancipitis doctrinæ Bibliotheca hæc, & in contrarios effectus parata, pessimè afflat animos, quibus postmodum, ut creditur, certissimum robur datura est; satis erat (7) si lacum, non specum imitaretur; si optimos quosque haberet aucthores, expulsis his, quorum tabe aliquando pietas nunquam instauranda corrui: nam (8) ubi gustum sui fecit pernicies, (9) timeatur sanitas, & frequenter ita volentes perimus ut non majori studio hostes fugiamus, quam medicos. (10) Austera ut plurimum veritas; (11) familiaris error est, vitiis amicus & curiosis animis multum placens: prohibita lætationi suavius incumbunt qui huc venturi sunt, quam (12) severis illis monitoribus, qui ut neminem fallunt, ita & neminem palpant, docent-

(6) In Italia. *Campanus* dicitur à campestri planitie.

(7) Si solas aquas salutare propinaret.

(8) Ubi placere cœpit perniciofa doctrina.

(9) Refugiunt instrui vel dedoceri.

(10) Rigorosa est, ardua præcipit.

(11) Ad errores proclives sumus.

(12) v. g. Ethicis de virtute disputantibus, Theologis moralibus.

docentque sincère quid de divinis credere, quid agere inter humanos oporteat.

Seriam nostri Gygis meditationem res non injucunda (1) sustulit. Putabat virum illum qui ingentem bibliothecam tanto sumptu constituerat, doctissimum esse, omnibus linguis instructissimum; sed non diu in eâ opinione fuit. Duo viri quos longior lectio fatigaverat, ad modicam remissionem submissa voce fabulabantur; his admotus Gyges audivit utriusque de divite judicium. Unus agebat: quoties volet pecuniosus iste (2) in ignotæ linguæ regionem succedere, satis erit si bibliothecam suam intret; (3) tota enim illi barbara est; neque hominem libri novere, neque homo libros. Alter eleganti ironiâ: Et inde mihi maxima viri existimatio, inquit; commendatur enim præcipuè in exteros charitas; Recipit, vestit egregie plurimos scriptores iste vir, cum quibus tamen non potest miscere colloquia; sufficit viro (4) ad prolixam humanitatem, si moneat aliquis, Syros, Hebræos, Arabes, Græcos adesse, qui ab solo patrio veluti extorres, in Gallia hospitium sibi concedi postulent: ad illorum conspectum exultabundus

(1) Finiit, interrupit.

(2) In locum, ubi alia, præter gallicam, lingua viget, proficisci.

(3) Tota apud illum peregrina est.

(4) Ut humanior sit.

bundus gestit; & quod officioso sermone advenis (5) testari haud potest, id comitate vultus profert, lætoque silentio.

(6) Verùm si non charitati sed ambitioni tribuis, quod tot ignotos, sibi que elingues clementer habet; & hoc excelsissimi animi indicium puto. (7) Illi orbis domitores quorum impetus nec se ipse comprimere potest, nec ripas pati, haud curant quâ linguâ civitates loquantur, (8) dummodò suæ sint. Putas Alexandrum absque interprete intellexisse tot populos, quibus imperium suum auxerat? Non (9) ingens censetur principatus, qui uno idiomate continetur: gloria est, per (10) explanatores rogari à suis; Ergo ne dedecus puta, hominem internuntiis egere, qui referant, quidquid authores isti vernacula sua loquuntur: (11) incitiam facit possessionis magnitudo.

Vide ut ista bibliotheca tanquam orbis (12) quoddam simulachrum habeat suas regiones; neces-

(5) Utpote linguarum harum omnium ignarus.

(6) Sed si putas, illum hoc non agere ex charitate proximi, sed ambitione, famæ scilicet cupiditate.

(7) Bacchus, Alexander, Cæsar, Pompejus, Scipiones.

(8) Modò redegerint in suam potestatem.

(9) Non adedè latè patens is principatus est, in quo omnes subditi unâ linguâ utuntur.

(10) Per interpretes, audire supplices.

(11) Rerum & provinciarum copia facit, quòd nesciat cuivis in vernacula, seu nativa lingua respondere.

(12) Quædam idea,

neceſſe eſt in plurimis peregrinum eſſe divitem iſtum, qui ſuâ ditione omnes occupat; neque ſcio, (1) an in ipſo Latro ſatis commodè verſetur, cui certè non multum aſſuevit. (2) Melius apud Gallos aget, dum nos in varias plagas feremur, ipſo ſinente, qui cum illis nullum poteſt ſtatuerè commercium. Mirum eſt tanto affectu, tantâ librorum curâ (3) literis ignorantiam conſuluiſſe. Sic aliquando (4) Venus voluit loricam fabricari à Vulcano, criſtataſſe caſſidem, otreas quibus ipſa non uteretur; nec enim molliſſimæ Deæ; ſed armorum præſidi Deo incus gemebat ſub malleis; totum illud opus Marti fiebat, qui fabrum haud incitârat ut faceret. Fruamur & nos imperiti hominis (5) diligentia, ac labore; nobis ſtruxit non ſibi hæc varii generis ſtudiorum copioſiſſima ſubſidia.

Plura (6) Gyges audire neceſſe non fuit, ut diſceret, neminem ex ſuâ bibliothecâ debere

(1) An emendatè loquatur latinè; certè non ſolet.

(2) Bene facit, ſi interim in libris gallicè ſcriptis hæreat, dum nos cum varii idiomatis ſcriptoribus horam terimus.

(3) Res monſtro ſimilis, quòd homo rudis (ignorantia) de litteris tam bene ſit meritus.

(4) Venus uxor Vulcani ſed juſtò addiſtor Marti, cui hæc arma, honoris ergò, fieri curaverat.

(5) Libris tam diligenter conquiſitis.

(6) Mendosum eſt, lege: Gygem.

bere æstimari, & quæ in vestibus, in ædificiis, in ciborum nimio apparatu quotidie peccat, etiam non rarò in libris (7) vanitatem insanire. Non quicumque venaticos canes apud se habet, venator est; multis sufficit eâ impensâ famam quærere, ut appareat quàm sint nobiles, (8) quamque absit à necessitate fortuna, quæ tam caro latratu delectatur: libros emere, qui domino suo nihil præter nomen conferant, idem furor.

Aliqui exterarum gentium arma, (9) spathas, arcus, pila, (10) ferratos barbarâ industriâ fustes diligentissimè conquirunt, non certè ut iis pugnent; sed ut ad se (11) divertentibus ostendant, quot modis in se sæviat humanum genus, (12) quæ sit odii ac vindictæ variis in regionibus solertia. Haud dispari animo aguntur, qui libros non ad suos quidem usus habent, sed ad spectaculum; scientiarum fautores imperiti; muti linguarum custodes; adeò patientes contumeliæ, ut sinant à tot scriptoribus, quos ante se habent ac suos domesticos effecere, sibi quotidie (13) exprobrari infamitiam suam.

Viris

(7) Vanitatem, ostentationem quæri.

(8) Quàm non egeant, cum etiam canes alant gratis.

(9) *σπαθίον* gladioli species.

(10) Ferro præfixos.

(11) Venientibus.

(12) Qui sint modi se vindicandi.

(13) Objici, tot habeant nempe testes ignorantie suæ, quot doctos, quot libros alant.

Viris istis callidiores sunt matronæ nobiles; formosas enim (1) pedissequas cavent, ne pulchritudinis opinionem, quam maximè optant, deleat vultus præstantior. Inter libros turpior est ignorantia, quàm si longe ab illis (2) sorderet; neque hoc tamen advertunt plerique divites, qui dum ad inanem pompam, tot volumina tanto pretio sibi comparant, emunt quoque imprudentes suum dedecus: nam statim quæritur de eruditione illius, qui tot eruditos convocavit, & probrum est, si respondeatur; (3) cæco amore in literatos ipsum ferri, neque scire quid loquantur isti authores, quos ad ornamentum suæ domus, tanquam tabulas aliquas jussit exponi.

Non omnibus, qui bibliothecam divitis intraverant, idem erat (4) propositum. Unus (5) ab alto supercilio, ac (6) inusitatâ veste, suspicionem Gygi fecit aliquem esse ex iis, qui terrenorum fastidio (7) stellis miscentur, & ab hominibus tanto intervallo semoti, prope-
modum

(1) Famulas nolunt; ne deformes putentur in comparatione vultus melioris

(2) Distaret.

(3) Cæco, quia nescit, quid amet.

(4) Studium, occupatio,

(5) Attracto, ut ii habent, qui intensiore cura student.

(6) Vestitu, ab illo vulgari abhorrente.

(7) Coelo attingunt oculos.

modum ignorant, (8) quis sit cultus cæterorum mortalium. Et vere erat Astrologus, non de eorum numero, qui sapienter cœlestium (9) facum cursus, (10) fœdera, (11) rixas scrutantur, docentque quam variè profint, aut noceant; (12) quod verè illis sit in regiones, & in ipsa hominum corpora imperium: nam hæc sciri omninò possunt, & nemo peritus negaverit aliquas ab illo nobilium ignium cœtu (13) leges dari, quibus orbis inferior nunc severius regitur nunc lenius, & modò immodicis imbribus, modò siccitate laborat; leves morbos aut civitatibus graves, ac quandoque ignotos admittit, vel lætâ temporum serie fruitur (14) in exactæ calamitatis solatium.

Majora audebat ille Astrologus, & in profundioris amentix studium, tanquam diutino ferore non satis deceptus, adhuc ex antiquo codice investigabat, quomodo hominum vitam ita stellæ (15) definiant, ut nihil vel adipisci,

(8) Qualiter alii vestiantur.

(9) Siderum.

(10) Conjunctiones.

(11) Oppositiones, si phrasin Scholasticam spectas.

(12) Quis influxus.

(13) Hac conditione, ut dicamus, astra inclinare, non necessitare; aliàs ad fata devolvimur tam apud Gentiles imperiosa, ut & Jovi præesse crederent.

(14) In compensationem malorum.

(15) Ordinent.

pisci, vel fugere possint, (1) nisi ad præscripta sui ortus; & quâ ratione, quidquid videtur casus adducere, aut eligere voluntas, ad illa statuta referatur, quæ in nascentes lata sunt.

Magnificis verbis de futuro pronuntiabat author libri; evolvebat omnes ætates, & imperantium syderum (2) particeps, decreta illa explicabat, quibus (si credere dignum est) nullus homo (3) se absolvit, Vitiis natos affirmabat frustra in virtutes eniti: religionem concipi non afflatu Numinis, sed ipso syderum influxu: virgines necessario manere, quibus suæ stellæ viros negant: beneficos homines esse, vel fures, (4) prout in Jovem inciderint, aut in Mercurium: (5) neque virtuti satis virium esse, ut ab improvisâ cæde, aut tristi sævitiâ abstineat, (6) si ita Marti aut Saturno placuerit.

Erat tunc major quàm antea (7) horoscoporum

Q

(1) Nisi ad influxum Constellationis, quæ nascentibus illuxit.

(2) Quasi & ipse à stellis in consilium fuisset adhibitus.

(3) Non subiacet,

(4) Jovem quippe ad mansuetudinem, Mercurium ad rapinas inclinare dicunt.

(5) Neque in potestate virtutis esse.

(6) Planetis omnium sævissimis, ut adeò, qui sub iis, infausto sidere nati dicantur.

(7) Tunc maxima habebatur fides iis, qui ex astrorum situ alicui prædicebant futura. Fortè ab ὄρος terminus; & σκοπεῖν speculator;

porum fides, & ea sæculi insania, ut quovis modo aliquis libertatem impugnaret, illicò subtilis ac eruditus haberetur. Non futilem modò, sed prohibitam esse eam scientiam Theologi ostenderant; inspirante cacodæmone inventam, fotam; ut quilibet (8) provocantes ad vitia stellas lubens sequeretur, (9) in quas frustrà pugnaret, credereturque Religio libertatis umbrâ orbem ludere, ac inepte eos præcipere mores qui rationi consentiunt; cum optimos, aut discordes legibus faciat non laudabilis conatus, vel incuriosæ vitæ ratio, sed omninò nativitas.

Ut solidè plures (10) in perniciosissimum errorem scripserant, ita & jucundè aliqui; sed suprà cæteros placuerat illè, qui amœnissimo commento (quod quia breve est referam) introduxerat Astrologos. Titulus erat: *Astra Damnata*. Hæc autem lepida fictionis series.

In ipso (11) Olympi vertice, sub frondeo tecto aliquos Deorum Jupiter ad convivium vocaverat, Saturnum scilicet, Martem atque Mercurium; & ne quereretur sexus alter se à

viris

(8) Cogentes ad turpia stellas;

(9) Ut quibus frustra resisteretur.

(10) Contra.

(11) Mons est altissimus, cujus apex ab accolis cælum dicitur. Habet porro hoc nomen ab ὅλος & λαμπρὸς, h. e. totus fulgens; neque enim nubibus fuscatur unquam.

viris despici, Venerem quoque, & cum fratre Apolline, Dianam. Ut hilarius epularentur, curas omnes Dii posuerant, lætæque plenis scyphis, quod æternis propinabat. (1) Ganymedes, bibebant suum nectar, cum subito ingenti strepitu, non sine Numinum tremore, mons totus personuit; (2) nam ex veterum Gyantium foelici propè audaciâ dudum timere didicerant. Repentini tumultus causa, aliquot nocentes, qui cum ob nota scelera comprehensi, ante tribunal sisterentur, tanquam ipsorum Deorum suasu sanctissimas leges calcassent, totam criminum invidiam (3) referebant in Numina, & ad cœli fatua plebs, ut ad primas nocentium voces, abjectâ cœlestium reverentiâ, clamaret, comprehendendos esse Deos illos, qui authores scelerum dicerentur; (4) neque arduum facinus proponi, cum omnes

Q 2

mnes

(1) Jovis pocillator

(2) Quia Gygantes (terræ hi filii erant) prope cœlum expugnâssent. Timorem Deorum gratosè describit Ovidius lib. 5. Metamorph, ubi Jupiter præ timore se in arietem transfiguraverat &c.

Duxque gregis . . . fit Jupiter, unde recurvis, Nunc quoque formatus Lybis est cum cornibus Ammon.

Delius in corvo, proles semeleia capro,

Fele soror Phœbi, niveâ Saturnia vaccâ,

Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibis alis.

Rem ingeniosius habet Barclaius lib. 1. Argen, cap. 9.

(3) Imputabat Diis.

(4) Idque expediti negotii esse.

omnes simul otiosi accumberent ; & Jupiter suum fulmen, suam falcem Saturnus, Mars gladium, ut inutilia convivantibus arma posuissent : nec tum potenti virgâ metuendus esset Mercurius, aut (5) Latonæ proles sagittis, quibus confossa Niobes familia momento interiiit, & Venus iræ ministrum, qui noxia cuspidē feriret hostēs, (6) non duxisset Cupidinem : (7) denique fatum, cui & Dii subduntur, ita de illorum sorte disposuisset, ut si festinanter in suprema montis conscenderet civium manus, omnes unâ capi possent.

Religionem omnem abjecerat, vulgi furor, & sibi multum gratulabatur insania quod non homines petebat ; sed Deos. Primum quidem silentio conscendunt missi à cæteris cives ; sed mox ut ad summam planitiem pervenere & in ingens spatium effusi, locum ambierunt, ubi longo imperio fatigati ad curarum remissionem Dii diverterant, quasi fugâ Numinibus

(5) Apollo ; nam hunc tantum & Dianam gemellos peperit. Hoc cum Latonæ exprobraret Niobe Amphionis Regis uxor, ut quæ sæcundior erat, & Latonæ ex contemptu sacra fieri prohiberet ; Apollo & Diana per aëra advecti filios Niobis sagittis confecerunt, suos Matri honores reddituri.

(6) Secum non habuisset.

(7) Hinc toties Diis apud Poëtas exciderê indecora hæc verba : *fata viam invenient, Sic erat in fatis*, sic volvere Parcas &c.

bus præcisâ, exultabundi, illum clamorem edidere quo convivii hilaritas simul, & Olympi quies excussa est. Neque mora: frondeam porticum subeunt, insalutatisque Numinibus una vox omnium erupit postulari DEOS, qui plurimorum scelerum accusati à consciis, (1) si quid in patrocinium cederet; apud æquissimos iudices causam dicerent.

Diis indigna viâ res; sed consensum ab invitis extorsit necessitas, (2) & multum ad specimen innocentiae erat, quod libenter ad tribunal viderentur accedere, (3) Ergo flente Ganymede Jupiter quasi volens suo Olympo deductus: cæteros Deos ita fato consentire docebat, ut etiam suæ dignitatis admone-
ret. Visis Numinibus tota civitas novitate spectaculi primum stupens, mox effuso cursu ut etiam loquentes audiret, ad forum contendit. Illic (4) Ptolemæus sedebat (5) Rada-

Q 3

mantho

(1) Si quid haberent, quod opponerent, quo se purgarent.

(2) Et jam vel ideo minùs noxii habebantur; quòd illico parerent.

(3) Ergo Jupiter, quasi sponte descenderet ex monte, hortabatur Collegas Deos, fatis equidem obtemperandum esse; cæterum quisque conditionis suæ meminisset.

(4) Claudius Ptolomæus Astrologus natus Pelusi claruit maximè Astronomiæ studiis temporibus Antonini Pii, Inventâ ab Hipparcho instrumenta clarius demonstravit. Docuit Alexandriæ.

(5) Judicium infernalium unus.

mantho rigidior, nec humanioris vultus senes undecim, qui ex eminentis scientiæ famâ (6) *Urani* vocabantur. Hos ut Mercurius vidit, in aurem Apollinis (7) demissus, jam quid iste iudex statuatur scio, inquit, virum novi; nullum scelus ab hominibus patrari autumat, nisi quod (8) compulsi peccant, adigentibus Diis, & eadem insaniâ decepti senes isti, quidquid in virtutem pugnat, nobis impingunt, ut mortalium crimina (9) ad innocentiam videantur accedere, dum nos authores habuerint.

Ubi hæc dixerat, siluit; nam quia cæteris cœlestibus eloquentior erat, & ex ejus ore pendebat optimæ causæ (10) fœlicitas, querenda erant argumenta quibus apud *Ptolemæum* se Dii (11) absolverent. Interim urgebat (12) tacentem iudex ut (13) oraret, non semel objectis criminibus quibus dicebantur suam sanctitatem polluisse.

Meditante diutius Mercurio, quo exordio
utere-

(6) *Ἐρᾶν* Pater Saturni fuit, quem Latini Cœlum dixerunt, sonat itaque *Urani* idem, ac cœlestes.

(7) Vel, inclinatus, vel submissè loquens.

(8) Coacti admittunt.

(9) Excusabilia esse.

(10) Felix eventus.

(11) Ab imputata peccandi necessitate.

(12) Rationes excogitantem, quibus Deos tueretur.

(13) Peroraret, diceret.

uteretur, (1) ad inopiam juris referebat rabi-
da plebs cogitabundæ sapientiæ silentium. Tum
Ptolemæus : Quid tu verò, Mercuri! qui ce-
teris dicendi copiam inspiras, tandiù siles? aut
fare, aut ut mutus pœnam cum tuis sodalibus
subi; nunquid isti nocentes vestris consiliis
sanguinem fudere? rapuere alienas opes? in-
vasere toros; in cives quoque suos sumpsere
arma patriæ militiæ desertores? Nunquid &
vestrâ etiam manu impulistis ad facinus? Non
expectavit Mars donec Numinum interpres lo-
queretur, sed iracundiâ calens, juravit per
(2) stygiam paludem (nam majus sacramen-
tum Dii non habebant) flagitiosè ea sibi suis-
que sociis scelera imponi, negavitque morta-
lium ullum nisi sponte (3) nequam esse.

Q 4

Dum

(1) Credebat hoc silentium suspectam facere causam,
cùm sæpe qui tacet, consentire videatur.

(2) Styx fons est ad Nonagrin Arcadiæ è saxis pro-
fluens exitiosus omnibus animalibus. Cæterum,
quia Græcis idem sonat, ac *querulus*, *tristis*;
infernî fluvium Poëtæ fecerunt. Apud superos in
tanta veneratione fuit, ut nefas ducerent, quic-
quam eorum, quæ per Stygem jurassent, non
observare. Si quis Deorum violasset, centum
annis à nectare abstinebat, & Numinis Majestate
erat privatus. Ratio hujus Religionis, si Servio
credimus, fuit, quòd juraverint per rem Divi-
nitati adeò contrariam, ut dixi, tristitiam, unde
Virgil. 6. Æneid.

--- Stygiamque paludem

Dii cujus jurare timent, & fallere Numen,

(3) Malum.

Dum sic insultantium hominum, Deorumque se frustra purgantium mixtis clamoribus forum strepit, interim Dii minores famâ referente audiunt quod illis septem contigerat, qui ut cæterorum principes (4) majori orbis religione colebantur: & quia communis injuria erat, omnes uno consilio, uno agmine festinant ad vindictam. Ingens Numinum turba: præcedebant tanquam lictores, (5) Pallor & Febris, qui suo adventu amoverent cum plebis, tum judicum audaciam: neque arma Diis ultoribus placuerant; sed verbera & fustes, ut ipso genere vindictæ maceraretur insolentium hominum in Deos temeritas. Non expectavit venientes (6) concio: statim adfuturos esse ut rumor in forum perlatus est, dirigit primum populus, mox ipso timore incitante fugere omnes, ut in illo motu facillimum fuerit reos, quos unâ cum Diis adduci voluerant judices, debitis suppliciis elabi.

Ergo præter Ptolemæum suosque assessores qui præ senectute festinanter se subtrahere nequive-

(4) In majore veneratione erant.

(5) His quoque Personam affinxerunt Poëtæ, Virgil, *Æneid*, 6. v. 273.

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci.
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ,
Pallentesque habitant Morbi, tristisque senectus,
Et Metus, & malesuada Fames, & turpis Egestas &c.,
(6) Populus.

quiverant, nullos Dii inveniunt (1) quibus
 furorem admoverent. Stabant constricta lo-
 ris septem Numina, & horrore spectaculi exa-
 cuebant (2) cæterorum Cœlestium iram.
 Redditâ libertate postulaverunt, ut soli sce-
 leris vindices essent, qui contumeliam acce-
 perant. Annuere petitis omnes. Igitur Ju-
 piter Saturnus, Apollo, Mars, & Mercurius
 fustes sumpsere, ut viriliter ferirent; Venus
 & Diana virgas, quòd fœmineo ardori magis
 convenire viderentur. Tum in ejulantes As-
 trologos, frustra que obsecrantes sibi parci,
 impetu ruunt: & ut cœlesti iræ modum po-
 suit vulnerum livor, cruorque, (3) diu cæsis
 cædentes imperaverunt palinodiam.

Ea erat, ut faterentur, mortales suorum sce-
 lerum authores esse, non Deos: si quid influe-
 rent cœli iniquiùs, non eo cogi voluntatem
 humanam, suæ pravitatis ut & probitatis ar-
 bitram, sed ad summum (4) induci. (5) For-
 tuita latere prorsus Astrologos, nec de illis
 scientiam dari quæ sponte vel elegit homo,
 vel

(1) Quos ad pœnas vocarent.

(2) Eorum, qui ex vulgo Deorum erant.

(3) *παλινωδία* retractatio. Postquam satis erant cæsi,
 volebant Dii, ut impiam sententiam retracta-
 rent, revocarent.

(4) Allici.

(5) Nam, Scire nefas homini, quid crastina volverit
 ætas.

vel respuit. Suppliciter tamen petentibus ne omninò damnaretur Astrologia quæ sic in Deos peccaverat, concessum est, ut (6) de siderum motu quantum vellent loquerentur; & quia fabulâs vendere consueverant, (7) nec facilis est solitorum abstinencia, etiam permiserunt Diis, ut de morbis, de frigore, atque æstu, de siccitate, ac pluviis, cæterisque hujusmodi impunè mentirentur.

Rationibus aliqui in Mathematicos pugnaverant; nec ardua res fuerat ostendisse (8) eam virtutem fingi, quæ momento cœlis de lapsâ & ipsâ stellarum festinatione tam citò evanescens, (9) totam vitam manciparet. Sub eodem syderum (10) nexu plures quotidie homines nasci, quorum non una vivendi ratio, dissimilis fortuna, dispar exitus; & ineptè dici furere discordes ventos, fluctus intumescere, ipsum nauclerum oblivisci suæ artis, quòd aliquis qui navì vehitur, (11) naufragii legem nascens acceperit; unaque (12) genesis sit veluti pelagi fatum, quo cogatur (13) statâ die

(6) Ortus, occasus, culminatione &c.

(7) Nec facile est, ab assuetis abstinere.

(8) Gratis eam vim tribuî influxibus siderum.

(9) Pro omni vita ineluctabiles leges dare.

(10) Statu, Situ. Hic ferè Author consentit, in verbis quoque cum Barclaio, qui in Persona Nicopompi fusissimè disputat contra eiusmodi fabulas.

(11) Ad Subeundum naufragium destinatus sit.

(12) Nativitas.

(13) Præstituto, destinato.

die agi in rabiem, ut ille destinatâ horâ pereat quem omninò mergi suæ stellæ voluerunt. Ridiculum quoque asserere, ita convenire omnes causas interitus, ut necessario (1) aquis ferri velit qui ad illas damnatus est, tunc cum paratur à naturâ tempestas, & infidum mare placidis undis vectores ad certum naufragium invitat.

(2) Verùm quia falli homines amant, & fallere, quærebat adhuc apud (3) judicarios inanis Astrologus, unde ipse magis deciperetur, aliosque eluderet, & ad suæ artis vanitatem ampliores conjecturas, grandiora verba colligebat quæ daret (4) lubentibus. Superstitiosum laborem! inquiebat apud se Gyges: sed & spei, si quid faustum promiserit, longissimum (5) cruciamentum; deteriorisque fortunæ, quam & pari audaciâ prænunciat, maturatam calamitatem! nam quis hujus artis fructus, nisi ut prolixâ sollicitudine commodos successus expectem, timeam malos, donec temporum lapsu agnoverim eâ in arte nihil esse suo errore certiùs, nullosque hominum ineptius allucinari quàm qui se prophetas

(1) Navigare.

(2) Revertitur Author in viam, & ad Astrologum, qui in bibliotheca erat.

(3) Astrologiæ judicariæ scriptores.

(4) Volentibus.

(5) Mallem dicere, tormentum.

phetas ex stellarum (6) consortio jactitant, & tanquam orbis oracula fidenter promunt, quidquid occultante Deo nondum tempus (7) evoluit?

Impostores hos ex merito damnavit Augustus. Tiberius, licet aliquando consuluerit, mulctavit tamen. Vitellius jussit Italiâ excedere. Domitianus combussit, ut illustri supplicio ambitionem culpam luerent, & ex igne, qui etiam noctis sydus est, agnosceretur (8) quid peccassent in sydera. Apud nos tamen, ô pudor! secure agunt, nihilque jam communius, quàm dissimulante Magistratu, (9) non sobrias natiuitates texere, fortuitos eventus, libertatis humanæ consilia revocare ad stellarum imperium, & tot Principum decretis castigatæ arti eam adhibere fidem, quam vix damus Christianæ veritati.

In eâdem bibliothecâ alium hominem (10) agebat longè diversa sollicitudo: occupatissimus videbatur, & aliquid spei hausisse à libro quem in manus sumpserat. Ad eum cum accessisset Gyges, agnovit quàm inutili studio (11) tam consensus incumberet. Codex erat
ex

(6) Concurfu.

(7) Palam facit.

(8) Quid *sub infontis cœli invidia*, verba sunt Barclai, peccassent.

(9) Stultas, fabulosas.

(10) Occupabat.

(11) Tam contentiosè, laboriosè.

ex hebræo in latinum versus, qui ad majorem operis (1) reverentiam, in ipsâ fronte lectorem monebat, sacra esse quæ illic traderentur; prophanos arceri à conspectu: eumque diris devovebat qui in occultæ philosophiæ penetrale vellet admitti, nisi esset Sacerdos, aut Levita. Præmissâ comminatione, argumentis probabat gravissimus author, (2) inferioris metalli in aurum conversionem esse possibilem: deinde per Deum Abraham, Isaac, & Jacob, religiosè jurabat, paucis concessam à Deo, sibi tamen revelatam fuisse eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, (3) tanto fortunæ dispendio incassum quæsiwere.

Verùm auri conficiendi leges magnâ ex parte (4) ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, (5) ut ipsi Oedipodi desperationem facerent, Nihilominus frustra conantem

(1) Commendationem; ut nunc ferè plures titulos, quàm libros habemus, titulos inquam, in quibus nulla ætas intemperantius peccat. Vilipenditur scriptor, nisi in fronte plus ostendet, quàm in corpore.

(2) Crylopeiàm.

(3) Tantis sumptibus; nam, ut ait Ovvenus: Fecerat ex nihilo Deus unicus omnia: contra Tu, facis, ut fiant cuncta, chymista, nihil.

(4) Obscurissima.

(5) Oedipodi, an Oedipo, perinde est. Id nomen sortitus fuit à tumore trajecti pedis. Otiosum est, referre multis, qualiter propositum à Sphynge Ænigma solverit.

nantem in caliginosa illa documenta virum incitabat promissi magnitudo, nec (6) ingratus labor videbatur, qui propositis tot opibus cupiditatem (7) acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretiosa vocabula, ac tenebras (8) Cimmeriis densiores in illo codice Gyges advertisset (nam legebat cum alio) ita secum: Iste vir, qui metallorum conversioni tantoperè studet, non mihi videtur Astrologo sapientior; artem sectatur (9) quâ egeat: nam quæ tandem (10) prodixi operis utilitas? ignium, quos frustra accenderis, fuliginem diu bibisse, & in illam incurrisse inopiam, quæ ineptæ diligentiz nunquam non merces fuit?

Multo auro quærunto aurum metallici homines; (11) quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud unquam perveniri, nisi per ipsum. Diceret Numen imitari (12) metallo-

(6) Frustraneus.

(7) Accenderet, auget.

(8) Fuerunt Cimmerii in Asia Amazonibus proximi, qui cùm sub aëre nimis crasso, & densis exhalationibus obnoxio viverent, adagio locum dederunt: *Cimmeria tenebrae*.

(9) Quâ pauper evadat.

(10) Diuturni laboris.

(11) Nam credunt, non nisi per aurum fieri aurum; ut planta pretiosa non aliter ac ex semine pretioso nascitur.

(12) Aurum.

tallorum principem; nam & suos adoratores habet, & adipiscendi leges eadem censentur apud alchimistas, quæ ad obtinendum Deum Christianis datæ sunt. (1) Etenim in se ducit Christus tanquam via, & ad se perducit tanquam patria; sed nunquid non istud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam se dat quærentibus, inquit, nisi (2) auro itinere sint usi, ut ad aurum, scopum laboris, & votorum finem deveniant. Nugatorum hæc disciplina, ut scilicet profusionem illam opum excusent, quam gradum ad illas profitentur, & eâ spe deceptus dives aliquis, dum confectatur copiosius aurum, imprudenter sinat illud deperdi, (3) quod sine clibano, sine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita investigantium adeò nota est processu temporis (4) tenuitas, ut ex rei familiaris penuria, & pannoso cultu (5) pertinacem alchimistam penè à cæteris secernas. Huic tamen studio hodie non pauci se dedunt, cui postquam diu sudavere, ignem suum majori religione foventes quam vel olim suam
(6) Ve-

(1) Ille est enim via, veritas, & vita.

(2) Aurò tanquam viâ.

(3) Absque artis adminiculo acquisitum est.

(4) Paupertas.

(5) Aliquem, qui pertinaci studio aurum quaesierat.

(6) Vestam sacrarum virginum sedulitas, demum una dies multorum annorum spem (7) metit, & totum operosæ diligentiae præmium, laboris ipsius poenitentia.

Sed & si aurum arte fit, nolim certè invenire secretum, quod nisi jacturâ libertatis in alios haud possim (8) effundere. Nam si deprehendar, statim à Principe custodes aderunt, qui mihi tanquam reo advigilent, ne elabar, invitus damnabor ad opus quod elegeram; & quia pretiosus ero meo Regi, (9) quæ pretiosorum omnium fortuna est, mea quoque erit, captivitas. Tantum verò arcanum nulli concedere (10) labor esset scientis; studia licet foeliciter processerint, ingrata sunt; si sileas: nulla sine socio jucunda possessio est. Nolo ita dives esse, ut cogar abscondere meas opes; ut timeam frui, ne usus me prodat, & suspicionem furti faciat opulentia, cujus ego causam celaverim, ut libertati meæ consulam.

Sed

(6) Una fuit ex Diis Penatibus, quos Æneas in Italiam advexit, Virgil. Æneid. 2.

Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Hinc *Vestales Virgines*, quibus curæ erat æternus ignis.

(7) In fumum abripit.

(8) Expendere.

(9) Ut pretiosa omnia diligentius asservantur, includuntur.

(10) Difficile esset docto homini, laudem utique quærenti ex ingenii sui felicitate.

Sed cur de successu laboris, tanquam dari posset, mihi jam imaginatione blandior? Plurimos certè referunt, qui faustè circa hanc artem sudavere; (1) verum audacibus cœptis quondam faverit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingeni sui luce discutiat? In avaritiæ spem simul atque supplicium scripsisse videntur authores isti; (2) celant, quod ne celarent, edidere: involutis locutionibus, ad majus scilicet inquirentis negotium, addunt (3) figuras obscuriores, & in tantâ caligine si quid fortè luminis curiosum animum solatur, fulgur est, aut tristissimi solis quidam radius, quem vix nube emergentem urgens & circumstans vapor obruit.

Felix cui non est nisi ad licita, & ad vera ingenium! sed pudet ea tantum modò nosse quæ profiteri salvâ pietate possumus; (4) & quasi non satis pateret superbis animis veritas, in mendaces disciplinas & plerumque nocivas ambitiosè extendimur, fluviorum more, qui tu-

R mentes

(1) Sed esto, affecti fuerint aliqui, quod optârunt.

(2) Texunt perpetuum *Ænigma*; leges quippe *albas, nigras Reginas*, & ea nomina, quibus suam larvam nunquam exues.

(3) Ut videre est in libro illo, quem Laico cuidam fratri ex ord. S. Bened. falsò an verè inscribant, nescio, nec aulam determinare.

(4) Et quasi veritas non amplum satis objectum esset vastioribus ingeniis,

mentes ripam indignati (5) innatant agris, (6)
& ipsâ sui licentiâ coenosi fiunt, cum prius so-
litis (7) septis conclusi, ut commodè ad gen-
tium usus, ita & (8) nitidissimè fluerent. Sed
ecce novum Gygi spectaculum, tabescentis
scilicet invidiæ operosam planè diligentiam.

Aliqui sunt, quos sic (9) aliena fama dis-
cruciat, ut nullam ægrius calamitatem perferant;
(10) quoties novum aliquod sydus in conspe-
ctum prodit, & insolentiâ folgoris admiratio-
nem orbi movet, latrant lumen, nec placan-
tûr rapidi & acres, nisi nube condatur claritas
illa, aut vertente cœlo occidat. Ex isto (11)
Zoilorum genere unus librum recens editum
legebat, non ut eruditior inde evaderet: sed ut
si quid peccaverat author, colligeret errores,
qui in egregium opus incuriâ, scriptoris, aut
oblivione irreperant. Neque solos defectus
notabat; etiam quandoque in optimis invenie-
bat quod inscitix tribueret mordax animus; &
ubi dignitate rerum, aut subtilitate ingenii co-
geba-

(5) Exundant in agros.

(6) Et ipsâ hac excursionem.

(7) Littoribus, crepidinibus.

(8) Limpidissimè, absque sordibus.

(9) Aliorum laus, honor.

(10) Quoties liber novus vulgatur; quod allegoricè
prosequitur.

(11) Zoilus Sophista, hoc uno fuit celeberrimus, dicam, an
infamis; quod Homerum, ejusque scripta ausus sit
reprehendere; Unde *Homeromastix*.

gebatur ad reverentiam authoris; (1) tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquissimam diligentiam cum (2) ex charta agnovisset Gyges in quam suas notas referebat criticus ille; O perversum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores isti, nisi quod suum est; cum, tamen alienâ miseratione plus cæteris mortalibus egeant; mendosi censores, punctis suis digni, & (3) ex ingenii tenuitate ad illud amaræ scriptionis institutum compulsi, quod omnium abjectissimum est, atque facillimum, & eorum quos procaciter carpit vestigia serviliter sequitur.

Argumentum suum (4) invenisse ingens est scriptoris apud eruditos gloria; major, (5) si in amplissimâ rerum scire non allucinatur ratio; si à se non dissentit, quæ sæpius circa initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur, quæ incipienti fuit. Imperito victori, & in (6) multum iter fuccincto plurimæ occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente solo sæpius intercissæ viis viæ; sylvæ

R 2

variis

-
- (1) Tanquam fauciatus flebat ex invidia.
 (2) Ex tabulis, vel papyro, in quam mendosa vel errores referebat.
 (3) Cum Marte suo, opus nullum possint in lucem emittere; in aliorum scripta coguntur grassari. Est nempe, ut non nemo dixit, facilius, remiges censere, quam remum ducere.
 (4) Ex propria penu desumpsisse.
 (5) Si cohærenter thema prosequitur, si Nilus sibi semper est similis, nec unquam tepescit.
 (6) Longum,

variis callibus incertæ, aut ipsâ dumorum asperitate haud penetrabiles; decursus aquarum sine pontibus, neque saltu superandi, absentibus scaphis; præcipitia, montes: nihil remoratur eundem, nihil turbat, si se credit alteri, & exercitato duce utitur. (7) Gravissimis certè curis ingentique labore se exonerant critici, dum in suæ famæ ineptam affectationem libellos conflant; quorum tota agendi ratio scriptoris alicujus mentem, verba, syllabas quibusdam criminationibus insequi, ac veluti regente filo incedere; ne illo adjumento destituti authores in proprio opere, ut in labyrintho, pereant. Scribunt quia scripsit alter; Egregiam verò laudem! (8) priores enim gradum facere nequeunt; nec alium plerumque petulantissimæ (9) animadversionis ordinem calumnia servat, quam quem author ille tenuit, cui infesta est, ut censuram jure dixeris hederæ simillimam, quæ seipsâ non stat, ipsique muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt isti convitiatores, quòd magnitudine cœpti territi, suarumque conscii

(7) Haud dubiè nihil agunt hi miseri scriptorès; inventionem quippe & dispositionem alterius jam vident, nec alium habent, qui supersit, laborem, nisi, quod superius dixerat, *vestigia serviliter sequi*.

(8) Ante alium scribere non audent.

(9) Crisis, correctionis.

conscii virium, etiam (1) argumenti inopiâ laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine nec ipse (2) Phidias fecerit: semper in aliquo ars peccat, si arduum ac grande opus, aggreditur; (3) & necessaria culpæ solatium est, naturam, quæ ut doctior agendi regulas arti præscribit, sæpissimè errantem intueri. Nullus scriptor adeò insons, ut apud severum judicem omnino se possit absolvere. Post tot annos adhuc citantur ad tribunal (4) Homerus, atque

R 3

Virgi-

(1) Inventionem destituuntur.

(2) Sculptor laudatissimus. Hic Olympiæ Elidis urbe imaginem Jovis ex ebore sculpsit sexaginta cubitos altam.

(3) Solutio est, quod ipsa sæpè natura peccet, licet Magistra sit artis.

(4) Vacant quippe Homërum non pauci affectatum Poëtam. Virgilius vapulat in multis, v. g. quod in eadem tempora Didonem & Æneam coniecerit; quod tantum 12. libris sit complexus Æneidem: nam Maphæus Vegius negat actionem Poëmatidis esse completam. Atque hinc assuit librum decimum tertium, in quo dolorem Rutulorum, Turni funus, Æneæ nuptias describit. Ut taceam, quod Jacobus Masenius ex S. J. ferulâ audaci innumeros Virgilii versus castiget. Ciceronem quod attinet, nihil invenio, nisi apud Plutarchum, quod in Jovis fuerit mordacior; unde, ait ille, *nimis insolenter bis utens pletosque acriter offendit*. Cæterum illud Quintiliani Eloquentiæ Regno Tullium gloriose asserit: *Ille se profecisse sciat, cui Cicero val-*

Virgilius; Cicero patrono indiget, qui inanitatis accusatum in optimam eloquentiæ famam afferat; (5) Ennianas phrasas objecit illi aliquis; nimiam in verbis mollitiem alter, numerosque qui plus justo ad musicam accederent. Ita fert humana conditio, ut quidquid à nobis fit, saltem ex parte reprehensioni pateat; sed absurdius nihil, aut iniquius, quam maligno calamo aliorum lapsus perstringere, (6) ut supra errores positi videamur, qui tam (7) solutè, tam protervè arguimus. Stulti est, optimam messem damnare, quod inter segetes, extra agricolæ curam, inutiles aliquot plantæ eruperint: Genius ille, qui non libenter bonis immoratur, & ad solatium suum errata quærit ut corrigat, muscis similis est, quæ non sanis partibus, sed putidis adhærent.

Quotquot hodie eruditi viri scribunt, eodem quo

de placebit. Videatur Bohtslaus Balbinus Verisimil. cap. 10. dignus sanè scriptor, qui laudet Ciceronem; dignus, qui à Cicerone laudetur.

(5) Ennius Poeta Romanus, de quo Cicero pro Archia: licet esset in sententiis copiosus, verbis tamen illas minùs comptis proposuit. Unde *Phrasas Enniane.* Virgilius aliquando quid ageret, interrogatus, respondit; *ex stercore Ennii aurum colligo.*

(6) Quasi errare ipsi non possemus.

(7) Libetè.

quo (1) Achilles fato videntur geniti ; suos enim Therſites habent , qui generosæ virtuti convitiantur ; verùm facili irâ plectendos , cùm ad hoc ſatis ſit , vel pugno , ſi illo uti placue-rit , vel contemptione , quâ digni ſunt , ineptè garrientes caſtigaviſſe.

Calumniam vocat Auguſtinus illam (2) nominum impoſitionem , quæ puriſſimis ſtellis adulterorum Deorum , furioſorumque crimina videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens ? non curant ſydera , inquit , quid de illis mentiantur Aſtologi , quid ſchola vomat ; conſtantiffimè fulgent , & æquali ſemper motu exercent curſus ſuos. Majori offenſâ claris authoribus inſultat invidorum grex ; ferantur tamen ut ſuus illos genius incitabit : magnam orbi injuriâ facient iſta lumina , ſi ob rabularum impudentes quærelas quieſcant , ac lucere deſierint.

Non omnium qui illic libros pervolvebant , ea infania erat , ut vellent vetitis , aut inani- bus ſtudiis detineri , vel ex odio , ac dolore animi , in aliorum labores animadvertere ; Ariſtotelem legebat unus ; alter diſcebat à Seneca , quam ſit felix etiam in adverſis , ſapiens , quàm Deo dignus , qui in paupertatem , in

R 4.

dolo-

(1) Fuit Therſites omnium Græcorum fœdiſſimus , quem Achilles , immoderatus ſibi convitiantem pugnâ ictu interfecit.

(2) Puta Jovis , Martis , Veneris , Bacchi , Herculis &c.

dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit. Sanctiorem Philosophiam accipiebat à Chrystostomo Ecclesiastes quidam junior, & eo magistro Pauli genium induebat, ut Christianæ veritatis securior interpret esset, & in perditos mores utiliùs inveheretur, Nec rationes tantùm, aut acumina; sed figuras ipsas, quibus concutitur animus, quem argumenta vix moverant, studiosè colligebat, & ad (3) Promethei similitudinem, veluti cœlo admotus, sacrum ignem rapiebat, quo deinde frigidos auditores incenderet.

Ad hos maximo gaudio affectus Gyges; Isti libros norunt, inquit, cum quibus honestè, atque utiliter amicitias contrahant: utinam pari prudentiâ ac successu cæteri studerent, nec alios literatos haberemus, quàm qui (4) sapiunt.

Cùm hæc ille mente agitare, librorum præfectus legentes admonuit, horam adesse quâ jubebatur egredi, & dimissis qui illuc se studiorum causâ contulissent, bibliothecæ (in crastinum, eodem quo soletet modo referendæ) jungere fores. Ita studentium labor finitus est, omnesque discessere.

REGU-

(3) Is homines ex luto finxit, &. ne quid desset operi, Minervæ auxilio igne cœlesti animavit.

(4) Ad sobrietatem, qui profuturis student.

REGULI.

Impotens quorundam Dynastarum Tyrannis in subditos, & pessimæ dītescendi artes trahuntur in apri- cum, præsertim illæ, quibus in scri- bendis militibus acerbè illudunt Principibus.

Virorum qui tum regia negotia curabant, solertia fecerat, ut intra Galliæ fines nul- lus civis publicam quietem lacefferet; sed à fi- nitimis pericula imminebant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum (1) defectione audacior hostis, Regem ipsum ad extremas usque imperii urbes acciverat, ut animos suis adderet, exteris metum (2) pro- piores majestate. Hæc cum agerentur, pau- cissimi tamen ex viris nobilibus sponte ad Re- gia castra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ stimulus (qui perrarè ab (3) ingenuis stirpibus abest) patriæque ipsius charitas non modica essent incitamenta ad ma- turandam profectionem. Multos voluptas; otium plures; non paucos detinebat in pro-

R 5

vinciis

(1) Ad hostes transeuntium perfidiâ.

(2) Suâ ipsius præsentia; uti apud Virgilium: *urget præsentia Turni.*

(3) Nobilibus familiis.

vinciis aut rei familiaris cura, aut probrosus nobilitati timor.

Aliquos ex istis audiverat Gyges expectari in urbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipse sibi domicilium collocarat; & ut fenestræ innixus, adventantes in equis conspexit, sumpsit annulum; mox faciliè in illam domum, ad quam pergebant equites, admisus cum cæteris. (4) Ut de salute omnium utrinque multâ humanitate quæsitum est; & in (5) triclinium amicissimi hospites successere, plurimus de rebus ludicris sermo fuit; tum ad graviora delapsis, ex temporum conditione, & regii exercitus non unâ apud omnes famâ, de politicæ administrationis prudentiâ, foelicitatè, erroribus, suam quisque sententiam protulit: Eâ ratione obsideri urbes ab otiosis, duci fossas, muros everti, fugari hostes, ridebat festivissimus Gyges; & quàm (6) securè audaces sunt nobiles isti! inquiebat, quàm faciliè remoto à periculis de periculis loqui! fictitios hostes isti non timent: O si veros non metuunt! nam quis sciat, quid in bello futuri sint, qui bella forsitàn, (7) nisi in tricliniis, non videre;

(4) Postquam, quo loco esset valetudo, &c.

(5) Triclinium sic dictum est à tribus mensis, & totidem thoris; sive lectulis, in quibus accumbebatur.

(6) In Triclinio scilicet, & inter vitra.

(7) Picta in tabulis; vel, ut est apud Ovid. Epist. 1. Heroid.

Atque aliquis positâ monstrât fera prælia mensâ.
Pingit & exiguo Pergama tota merô.

videre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, sed medici, qui ad sui Hippocratis formam commodissime (1) ictus declinantes doctè tamen loquuntur, quàm graves corpori humano, & quàm altè recepti sint.

Proh dedecus! isti magnâ ex parte ensem gerunt, ut nihil pro patria agant, nihil audeant, (2) & fortitudinis imagine obvelent segnitiam suam. In ipsis Galliæ finibus minatur hostis; jam propè munimentis quibus tegimur, admovet ignes; diu ac valde in nos paratus, despicit (3) tumultuaria arma; seros milites, tyronesque, (4) quos exercitatis subito consilio objicimus; vocat honor ad partium auxilium; Rex ipse in castris est, & (5) quiescunt! Quid differunt à togatis militares isti, nisi quòd (6) ad forum sunt inutiles, & ore minaci hostes, quos sibi ad arbitrium creant, provocant quoque, & (7) inclusi, regias cohortes disponunt, hortantur; promoveant? Iepidi duces, in quoscunque su-

mant

(1) Vulnera fugientes; ex arte tamen sua, multis disputant, quàm gravia sint, quàm alte recepta.

(2) Et sub militaris virtutis specie vitam ducant otiosam.

(3) Conscriptos citò, atque ex improvviso milites.

(4) Quos cum iis committimus, qui prope sub Galea jam canuere.

(5) Domi hærent, fornaci, quàm fossis castrensibus propiores.

(6) Ad causas civiles.

(7) Mœnibus, arcibus.

mant arma certissimi reportare, (8) incruent-
tas victorias ! Ita pictores conflant exercitus,
præliorumque imagine telam implent
nihil à militibus metuentes, qui penicillo (9)
authore prodierunt, (10) eodemque ca-
dent, statim ac novo labore in eâdem telâ ar-
tifex ludere volet, & fecisse poenitebit.

Quam turpe ad (11) tubam non moveri istos
nobiles, qui ideò cæteros dignitate antecedunt,
ut ex ipso honore, ubi respublica periclitatur,
& Rex hominibus indiget, invitentur ad ob-
sequium ! Plebis est, torpor iste, quæ non nisi
coacta, aut receptis intra viscera hostibus,
(12) commodat manus; & solùm præsto est,
cum aut à Principe imperium instat, aut ab ar-
mis jam penè circa (13) focos rutilantibus, pe-
riculum.

Noverat Gyges, nobilibus viris igneam esse
indolem, nec amantem quietis; ideoque in
venationem immodicè pronam, (14) quòd ille
labor

(8) Suo sanguine non staturas.

(9) Adumbrante.

(10) Et ejusdem penicilli adminiculo prosternentur;
si primi laboris, quo dimicantes expresserant,
poenituerit.

(11) Classicum.

(12) Ad signa coit; operam suam addit.

(13) Domesticos larès.

(14) Cùm ista occupatio propter pugnae similitudinem
multum afficiat generosos animos.

labor quodam præliorum simulachro pugnaces animos oblectet, & in (1) ferarum mortibus (maximè si insequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam suam tutatæ sunt) adumbret meliores victorias. (2) Cur ergo ajebat vacant isti? cùm liceat ferri in hostes, nullumque possint edendæ pugnæ theatrum invenire patentius aut illustrius, quàm quod nunc exterorum audaciâ gallicæ virtuti (3) excitatum est?

An fortè ex illis sunt (4) quos campestres Regulos vocant, & periculoso honori præferunt quod nullò discrimini patet, villaticum imperium? Certè nihil Regno dulcius, si pacatum, aut saltem nulla in eo insurgat potestas, quæ timeri digna sit. Rusticos habent pro subditis viri nobiles; in istâ agrestium turbâ, ut audio, suâ purpurâ sæpe conspicui, adeò principes agunt, ut qui illos in pagis viderit, putet Reges esse, ita (5) licenter potestate suâ utuntur; sibi solvi tributa (6) ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuste, servulorum latellitio

(1) Prostratis feris.

(2) Ad quid igitur umbratilibus hucusque proeliis exercitati non prodeunt ad verâ certamina?

(3) Erectum est.

(4) Quos *suuâsas*, id est nobiles ruri degentes vocant, qui malunt in villis suis dominari, & ut ita dicam, boves hortari, quàm milites.

(5) Despoticè, liberè.

(6) A paupere plebecula.

tellitio reluctantes quoslibet cogunt ad opus, canes sibi nutrirī jubent, ut qui vel currentem leporem (7) intueri non audet rusticus, illum tamen capiat domino suo.

Cū sic cogitaret Gyges; illique varia de bello loquerentur (8) quippe illud ex historiā noverant, (9) & pluribus sæculis mixti, pugnaverant aliquando sub Alexandro, Scipiones habuerant pro ducibus, Cæsari fuerant à consiliis) agrestis quidam derepente in triclinium (10) irrumpens, horrendo prorsus spectaculo omnium oculos in se convertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis mixtus cruor ita mutaverat speciem, ut vix posset agnosci, qui acceperat injuriam. (11) Prementibus suspiriis anhelum pectus erat, urgenteque dolore interclusa vox, ante stupentes, poscentesque unde illi (12) hæc perniciēs? per longum tempus nihil satis significans. Secerdotem cui crede-

(7) Fortè ne teripeta putetur, acerbè dictum; sed verè: quis enim hodie vel intuetur feram diligentius, sine metu carceris aut exilii?

(8) Nam discursum subministrabat historia, non quod decentius fuerat, experientia.

(9) Et de variorum seculorum seu temporum rebus gestis loquentes, jam de Alexandro, jam de Romanis Scipionibus disputabant, jam ipsi Cæsari subministrabant consilia, q. d. cum supercilio, & crisi, aut hunc absolvebant, aut illum damnabant.

(10) Emphaticè, neque enim impoliti homines, salutato prius janitore, intrant.

(11) Propter succedentia suspiriis suspiria.

(12) Hoc vulnus,

crederent, accepti vulneris (1) religiosum testem secum duxerat rusticus, & ut consumpto illo impetu qui atrocissimis moeroribus ad primos adstantium contuitus verba intercidi, pacatiùs ingemere misero concessum est; ante dominum domûs supplex, tremensque (nam dubitabat (2) an vel læsus audiretur) in hos sermones prorupit:

Ecce me, (3) filii tui miserabilem hostiam; cerne, ut ferro non pepercit impotens ira; neque solum caput sensit quid fureret: intuerere repetitis ictibus fractum corpus, livore tumentes lacertos, & si nudum conspici fas est, agnosce quoque in humeris (4) non disparem insaniam: heu me qui mortuo fratri nimium fidelis, dum unicam ejus gnatam (5) quam mihi decedens reliquerat, non aliâ charitate apud me teneo, quàm si illam genuissem, tot procellis locum dedi! Ne quære quid peccaverim, (6) crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, si irritum

(1) Idoneum satis, veracem.

(2) Aggressorem, læsores, si impatienter audimus, mirum non est; at verò hic timuit loqui, licet inique, & per summam injuriam læsus.

(3) Quem filius tuus furori suo tristè immolavit.

(4) Nihil mitius inflicta vulnera.

(5) Quam ut meam filiam tenere diligo, tantæ me crudelitati exposui.

(6) Peccavi nihil, nisi peccatum sit, noluisse me fratris meæ ultimæ voluntati contravenire,

irritum volens testamentum parentis, eam alteri in sponsam concesserim, quam quem ille nuncupavit. Diu est quod (7) ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario suo tradi vult, qui junior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, sed submisit, sed orans ne (8) impari conjugio, quod & ipsa puella horrebat, nos afflictos vellet, læderet sanctos (9) quibus religio debebatur. Nihil nostræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valuere; invitam (10) ab invitis tulit; & quia injuriæ haud satis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam sibi infensum rebellemque, in cæterorum exemplar (ut ipse retulit) qui talia auderent, ita me mulctavit filius tuus, ut in ipsos ficarios, Numinisque contemptores mitius à iudicibus decerneretur. Tu pater, aut filium imperio cohibe, ne ultra sic sæviat, (11) aut in totum mori jube, quem ille omnino

-
- (7) Nondum nubilem.
 (8) Impari, vel ob puellæ inidoneam ad nuptias juventutem; vel quod in agris genitam non deceat jungere homini delicatius in urbe educato.
 (9) Quorum ultimis voluntatibus, utpote sanctis obtemperandum.
 (10) Rapuit.
 (11) Occide insolentem, licet me non interemerit omnino. Moriar libenter; neque enim Chyrurgi me restituent; certè ad laborem jam inutilem futurum.

nō non trucidavit; lubens solvar, neque enim corpus placet, acceptā injuriā, cui mederi vel solertior ars nequeat, jam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ prius (1) emicuerat: extincta est in omnibus miseratio; dicebant enim jus nobilium esse, ut in (2) obnoxios quosque rusticos omnia possent, nec nisi ex illorum arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in conjuges. (3) In mercedem solvi diutini famulatus ejusmodi matrimonia, nec gratiori spe conductos fideliter constanterque dominis adhærere, qui ad obsequium sumebantur: rusticis familiarem esse eam audaciam, ut jugum excutere velint & rædio suæ sortis (4) dedignentur patientiam illam cui nati sunt. Merito vulneratum qui id noluisse quod imperaverat dominus; & si quid in raptu injurium legibus esset, crimen censeretur illius, qui neptem postulanti domino tam superbè negaverat. Rediret igitur in domum suam (5) instructor, satis sibi concedi existimans, quod ejusmodi querelas aure placidâ excepisse vir nobilis, mendaciis utique

S

refer

(1) Quæ prius ex vultibus astantium promicabat.

(2) Subditos,

(3) Sensus fortè primo intuitu obscurior. Ita re-
habet ejusmodi divitis patrimonii puellas in præ-
mium dari famulis, aut pedisequis, hac quip-
pe spe fidem eos longam dominis præstare.

(4) Nolint illud pati, quod debent, recusent subesse.

(5) In futurum cautior.

refertas, dignasque quas averfaretur, ac fufte comprimeret.

Vera tamen efle ea omnia affirmabat (6) facerdos, petebatque virginem patruo reddi, ut ex parentum voto nuberet, ubi aptam viro curisque (7) familiaribus præftitiflet ætas maturior.

Non is erat nobilium fensus, ut ad sacerdotis monitionem vellent in rusticum humanius agere; fed dum ille luget, & fupèrbè amovetur à confpectu, alibi melius fufurus lachrymas fuas, adolescens intrat cum epiftolâ, quam ut domino tradidit, cæteri officiofè paululum fecedunt; ut ab illis remotior, fuis codicillis liberius incumberet. Medios nondum abfolverat, cùm (8) percurrentis vultum invafit fubitum incendium, & mox voce acriter fublata: nifi in rusticos austerius agimus inquit, tota ruit nobilium exiftimatio, reverentia, potestas. En agrestium illorum novum facinus! en quid aufi in alterum filium meum! Is verò contextus epiftolæ erat:

Ut noveris, Optime pater! quàm protervè in me peccare rustici foleant, difce inconditæ temeritatis novum aufum, & ex poftrema injuria collige, quàm non leniter habendum fit iftud

(6) Ille, qui cum eo testis advenerat.

(7) Rei domesticæ, œconomiæ,

(8) Raptim legentis faciem rubor, qui iracundorum efle folet, invadit.

istud hominum genus, (1) ut in officio maneat. Agros (2) qui nullius erant, ne absque domino essent, jure nobilium tibi sumpseras, prohibuerasque ne in posterum rusticorum ullus in eos sua pecora intromitteret: Per aliquot mentes obsequiosi, tandem mutato animo ad pristinum morem, inconsulto me, rediere, eâ etiam fronte ut dicerent te pagi tyrannum, te acerbissimum hostem, qui incolarum pecudes, quarum lacte nutriuntur, solvuntque annuatim durissimum vectigal, ab solo illo arceres, in quod ex veteri usu, æquale jus est omnium. Nec verentur quas obtinuisti nuper à Principe literas publicè (3) calumniari, tanquam in commune damnum (4) leviterque concessæ sint. Omnia vitæ subsidia sibi eo diplomate eripi furiosè inelamant; teque multam magis à Principe quàm ampliores agros meritum, qui fraude, (5) emptoque regii consilii suffragio tam foedè, tam audacter Majestatem luseris. Eâ insaniâ incitati, suos greges in tua pa-

S 2

scua

(1) Ut imperata faciat, patientius subsit.

(2) Ad totam nempe communivitatem pertinebant, ut sit in pagis, ubi certa quædam præta non unius, sed omnium pecoribus communia,

(3) Murmurare.

(4) Leviter conceduntur, quæ subreptitè obtinentur, si Princeps vel Judex non auditis de super partibus, vel Juribus disponit.

(5) Consilia Aulici consensu mulieribus extorto.

scua plurimi illorum deduxere, quibus servo-
rum meorum manu validè amotis, iterum rebel-
lat rusticana contumacia. Hanc premere (in tan-
tum crevit) jam nequeo, (6) cùm maximè ad
illorum questus sacerdotes accesserint, ob hoc
maximè infesti, quod (ut palam queruntur) sub
plebeio nomine, nobiles viri invitis (7) templo-
rum rectoribus, decimarum redemptores ea si-
bi bona adscribant, quæ altaribus (8) vota sunt;
tu consule, tu jube, optime pater! quid fieri
in tanto negotio oporteat. Si vi agendum est,
& imperas, auxilia mihi dari à vicinâ nobilitate
sedulus curabo, & in castigandis rusticis se-
gnem non habebis filium tuum. Vale.

Ad epistolam indignabundi omnes dixerunt.
plecti debere rusticos; convocandos ex amicis
qui contumaciam illam comprimerent, opem-
que promittere. Quod ut audivit Gyges, O
Regulos! ait apud se, quàm insolenter con-
cessis titulis abutimini! (9) Ad hoc ergo stir-
pis honor ut agrestes pro mancipiis haberetis?
(10) ut periret, etiam apud subactos, conjugio-
rum

(6) Cum insuper iis patrocinentur Sacerdotes; cau-
sam, ut ajunt, cum iis communem faciant.

(7) Parochis.

(8) Debita.

(9) Ideòne nobiles estis nati, aut nobilibus per gra-
tiam Regis adlecti?

(10) Ut inter subditos sublata sit libertas collocandi
suos, suasve in matrimonio, quo volunt?

rum arbitrium, quoties vestrorum aliquis sponsa inhiat, quæ egentem, & sordido famulatu notissimum, ab infimâ sorte erigat in honestiorum (1) imaginem? Non ea est Regis adversus nobiles viros sævitia, ut præscribat quem cui-libet generum velit, si opulentâ virgine notus est; (2) Neque enim legitimè jussis conjugis potest ipsa majestas illorum fortunas augere, quos ex servitiis, aut ex charitate æstimat. Et hoc tamén audent isti! O affectuum humanorum haud ferendam (3) tyrannidem! Non bene coguntur matrimonia, quibus conciliandis ideò amor præficitur, (4) ut læto successu excludant, quæ compulsis partibus familiaris est, maritalis vinculi pœnitentiam.

Communes agros tollitis! & ut solertiùs lateat iniquitas, sub emendicato diplomate sævit in vulgus! An soli habitabitis super terram? an de vobis, non de ipso Deo dictum est: (5) Domini est terra, & plenitudo ejus? O egregios unitatis amatores! ne vario incolarum jure terræ (6) discretæ sint, alienos fundos patrimonio vestro jungitis; Pacis humanæ cul-

S 3

tores

(1) Sortem, statum.

(2) Neque enim Rex ipse Jure potest coactis illos matrimoniis divites facere, quos amat.

(3) Oppressionem! non est ferendum sanè, cogi aliquem ad amandum.

(4) Ut neminem pœniteat initi matrimonii.

(5) Psalm. 23. v. 1.

(6) Ne divisi sint in plures fundi: per Ironiam.

tores certè eximios! ne mixtis hæreditatibus lites insurgant aut odia, ut omnia vestra sint religiosè curatis, (7) Alexandro simillimi, dicere sæpius solito: se ideo bellum orbi indixisse, ut uno Rege, iisdemque legibus foelicius ageret. Et vos etiam quis non dicat illo Principe beneficentiores? (8) Etenim ut terrarum dominus fieret, nihil dabat; vos saltem, ne ejectos agrestes, tristes habeatis, aut querulos, comparatæ hæreditatis leve pretium ad arbitrium solvitis.

Hæc illo cogitante omnes ad promissum obsequium festinaverunt; (9) si quid durum ageretur revocandumque ad tribunal, mercenariorum testimonio ac judicum cæco favore, rejecturi in rusticos.

Hæc materia congruit, quod exactis quatuor mensibus Gyges vidit, cum ad amicum pergeret, qui ægritudine impeditus & solatio egens,

(7) Hinc ille apud Curtium lib. 4. cap. 11. *ceterum nec mundus duobus solibus potest regi: nec duo magna regna salvo statu terrarum potest habere.*

(8) Etenim Alexander (ne ignores, quo jure orbis latro sit dictus) nullo rerum pretio soluto invasit in provincias: vos numeratis, saltem aliquot nummis, emere soletis agros, non ex toto rapere.

(9) Si quid acerbius statuissent in rusticos, & Judicis inquisitione dignum, testes corrupturi, qui contra innocentes dicerent.

egens, illum per varias epistolas ad (1) rus suum, invitârat. Festus erat dies, mite cœlum, & rustici aliquot in apertum fortè conveniant, ut otium fallerent, ac sole fruerentur: quid inter se agitarent homines isti, cupiit scire Gyges, suum tunc consulto indutus annulum, ne (2) pedester videretur ab obviis: placuerat enim viro sic incedere; (3) neque nummis, sed valetudini consulens, ad maiorem corporis exercitationem equo cavere voluerat.

Pueros amoverant rustici, & qui ætate ac (4) facultatibus grandior erat inter illôs, ita cæteris: Credite, nobiles isti possunt ad modestiam cogi: habent supra se quem timeant, sævitiam suam dediscent, si deferantur ad Principem. Scitis quid in Regem peccaverit paggi dominus, (5) cui nos natalium sorte sumus obnoxii? nam de cæteris minùs curo: Amplam pecuniam acceperat; ut milites (6) legeret, quibus ipse præficeretur: Et quidem quasi (7)

S 4

serio

(1) Prædium, villam, Pandguf.

---(2) Hic locus iterum prodit Zachariam Lexoyiensem Capucinum, cujus Instituto non congruebat, equo vehi.

(3) Non utique, ut nummis parceret; (nihil habenti quippe nihil dœst) sed motu corporis prodesset valetudini.

(4) Opibus, possessionibus.

(5) Cujus fundo adscripti sumus.

(6) Conduceret, conscriberet.

(7) Fideliter, bonâ voluntate.

seriò mandata Principis ageret, pulsari tympana, tubas audiri per aliquot dies ambitiosè curavit, ut jam latè diceretur non temnendam partem exercitus, ubi convenisset in aciem tota belli vis, virum hunc debere moderari. Verùm audite fidissimi hominis diligentiam: non quàm feliciter dimicaret Rex, sed quàm privatâ fortunâ ditesceret, providit in ipso militum delectu dux egregius: satis enim illi fuit (8) modicâ impensâ ineptos plerumque collegisse, (9) quos etiam ex parte regis copiis subduceret, postquam ad inane spectaculum abituro mox milite completi ordines, non suspiciosæ potestati tam vafre quàm turpiter impo-
fuissent.

Neque semel crimen istud admissum est: quoties (10) ad majorem virium suarum fiduciam jubebat Rex lustrari exercitum, vel ad horam supposititii bellatores destitutas viris turmas flagitiosè supplebant, vel (11) infami inter ipsos duces commercio, idem sub variis signis, ad stipendiorum fraudem, mutuatus miles

(8) Mit schlechtem Handgeld.

(9) Quos iterum dimitteret, si lustrato exercitu numerum fecissent, Regemque nihil mali suspicantem decepissent.

(10) Quo securius sciret, hostibus se suis parem futurum.

(11) Infamiam certè merentur ii duces, qui sibi invicem milites commodant, dum numerus inicitur, vel suppletur.

miles comparebat, tanquam in theatro luderet, nec de personarum sed de scenarum numero duntaxat inter armatos ageretur. Dolum hunc si Princeps nōverit, de pœna non ambigo: scitis enim carnificis manu nuper præcisum fuisse nobile caput, cui penè præter hanc culpam nihil objectum est, ut tam turpiter caderet. Sed quia scriptis major fides quàm verbis est, ecce chartam, authore me, plurimorum manu subsignatam, quâ probatur (1) armorum hæc ludificatio toties regio honori efficiens, & (2) infesta victoriæ. Nobis solum fido homine opus, qui ad aulam tantæ rei indicium non cunctanter & intrepidè deferat. Quis vestrum, ô viri! satis firmo vultu & animo erit, ut negotium hoc pro communi bono, nostrique justissimâ ultione suscipiat, dum Rex non longè hinc abest, & (3) solatia ruris captans, majoribus curis exoneratus, in rem nostram videtur commodior?

Cunctis diu timore silentibus, unus tandem non ineptè censuit, rusticos ad hoc opus haud esse idoneos, qui nec loqui Principibus assueverunt; cultuque agresti ut & sermone aulicæ (4) pravitati profectò cachinnum elicerent.

S 5

Quid

(1) Hæc in numero militum infidelitas.

(2) Victoris impediens.

(3) Cura liberiore fruens, cum simplicibus sine pompa agens, &c.

(4) Insinceritati, fastui, politiæ, superbiæ.

Quid verò si & Rex ipse nobilium novis artibus delusus chartam hanc vel convitiis plenam arbitretur, velut futilem omninò contemplerit? Ergo hoc solum aiebat superesse rusticis; ut suos oppressores (5) nullo vindictæ solatio ferant, usuque miserrimæ conditionis durecant in malorum tolerantiam.

Cùm hæc lugens diceret, cæteri pariter lachrymabantur, ipseque Gyges flebat; sed mox animum acuate misericordiâ, (6) chartam tulit, quam datâ opportunitate deferret ad Principem: sed quod rusticis profuturum erat, acerrimum timorem movit, dum nesciunt, quis raptor hujusmodi scripti fuerat, in quo tot nomina conspici absque multorum periculo vix poterant, si inconsultè proderentur.

Post hæc jucundius ad amicum festinavit Gyges, quem cum per dies aliquot solatus fuisset suavissimis colloquiis, etiam illius operâ de Regulorum tam pace quàm bello indecoris moribus, multò instructior in urbem reversus est: & statim ut scribendi otium fuit, hoc ordine digessit in chartâ, quodcumque de regulis & (7) de castrensium stipendiorum expilatione

(5) Absque vindicta ferant, & servituti discant assuescere.

(6) In quam querelæ, seu veriùs accusatio conjecta erat.

(7) Kriegs, Sold / Gage.

tione non dubius acceperat: Laudatâ primùm Maieſtate quod publicæ quieti, armorumque ſucceſſibus, (1) ubi belli neceſſitatem jura fecerant, tam ſtudioſè conſuleret, eorumque inſuper fide commendatâ, quos Rex in curarum ingentium partem aſſumere voluerat, ſenſim descendebat ad ruſticos, (2) vilem certè regni portionem ſi facultatem reſpicias, verùm non deſpiciendam, ſi numerum, utilemque Principibus ipſis laborem attentè perpenderis. (3) Ab his enim plerumque fit militia robuſtior, & auctior gaza, in quam ci- ves profectò minus conferunt, ut tota fere regni vis atque dignitas conſtare videatur ruſticorum nervis, abjectiſſimæque fortunæ dili- gentiâ.

Deinde (4) quàm ſimpliciter vitam dege- rent, quàm conſtanter obſequentes eſſent, (5) quàm inepti ad illa audenda promovendaque ſcelera, quibus (6) pulſatur regia dignitas, niſi Nobilium animis ac pervicaciâ compellantur ad facinus, inſinuabat Gyges, & verborum le- nocinio Regem optimum, jamque (7) miſe-
rent

(1) Ubi urgente Juſtitiâ bellum gerendum eſt.

(2) Contemptibilem Regni partem, ſi opes attendan- tur; ſecus ſi numerus & labor.

(3) Ex agris quippe legitur miles robuſtior.

(4) Quam ſine ſplendore, deliciis, &c. ut quibus panis plerumque & caſeus vitam ſervat.

(5) Quàm non ſint ambitioſi, infideles, &c.

(6) Vexatur, impetitur.

(7) Aliunde in miſericordiam pronum.

rerum facilem, ampliori humanitate inclinabat in
agrestes. Illorum verò sortem maximè desse-
bat, quòd in pagis tot regulorum dominatu
ita premerentur, (8) ut si ex jugo & labore
æstimanda sit natura, pecudes potius quàm ho-
mines censueris. Nulli datur agello suo tutè
frui: si ad latiore Domini habitationem, vel
ad ferendas arbores, (9) quæ longo ordine
ad illius fores adventantem quemque ambi-
tiosè deducant, videtur commodum; deserenda
est miseris paterna hæreditas: (10) pretium
ex ementis imperio: rusticorum culpa, quòd
de obsequio vel modicum (11) deliberant,
quòd spontè non pereunt. Ad eliciendum con-
sensum adhibentur minæ: servorum non rarò
(12) iussæ manus: & valida sævæ potestatis ar-
gumenta, fustes. Quidquid annuorum redi-
tuum debent viris Nobilibus rustici, si non suo
tempore solvitur, vel agnellis ex pauperum
grege, vel etiam ovibus, cæterisque quæ rus
alere aut procreare consuevit, emenda est do-
minorum patientia; nec egestas excusatur,
(13) quòd elementa nihil dederint, unde dili-
gentius

(8) Ut si ex subjectione & labore rem definimus, spe-
ctamus.

(9) Quæ paribus iuter se intervallis distantes, &c.
Alcen-weiß.

(10) Solvitur, quantum Dominus cupit.

(11) Cunctantur; nec sponte sua perdunt.

(12) Violentia.

(13) Quod annus fuerit inclementior, siccitate, vel ni-
miis pluviis laborarit terra, grando vastarit se-
getes.

gentius cogi pecunia potuisset: regulis rusticorum mora vel duplex fructus, vel crimen est.

Cùm hæc Gyges in chartâ conscripisset, addidit quoque Regis injuriam videri, si tot nobiles (1) summi imperii imitatione id audeant, quod subditis non licet: Et tantæ sævitæ subiaceat, (2) quæ germanæ potestati tam libenter obsequitur, solvitque justius vectigal rusticorum simplicitas. Sed ut Rex in agrestes esset proclivior, causam illorum regiis negotiis ita Gyges attexuit, ut ostenderet rusticorum tyrannos plerumque eosdem esse, qui militum stipendia in privatos usus converterent, magnoque armorum detrimento (3) extenuarent legiones, quibus excitandis Principis ærarium tantâ sui jacturâ laboravisset.

Quâ ratione luderetur (4) facillimus Princeps, narrabat per singula: peccatum illud jam in morem transivisse apud viros nobiles, nec in furtis numerari, quod inscio Rege sic rapiunt.

(1) Quasi essent absoluti domini, nullis pactis vel conventis alligati, uno verbo *Souverains*.

(2) Legitimo Principi. Hoc sensu dixit Cicero 3. de offic. Sed nos veri juris, *Germanæque* Justitiæ solidam, & expressam effigiem nullam tenemus.

(3) Subducendo post initum numerum depono militem.

(4) Optimus, indulgentissimus.

rapiunt. Inde fieri, ut (5) rarus miles ingen-
 ribus Regum coeptis non sufficiat, & in vexan-
 dis rusticis atrox sit, ne deficiente stipendio
 illis omnino subsidiis destituatur, sine quibus
 agi vita non potest, aut qui inter copias est
 admissus, officio suo defungi. Hinc fit ut
 egenos (6) prædonesque pro militibus exer-
 citus habeat, Patriæ etiam suæ justè timendos,
 quâcumque profecturis in hostem iter fuerit;
 (7) focos enim suos tam expilat armata pau-
 pertas, quàm hostium. (8) Insistebat maxi-
 mè quòd variis temporibus aliquot urbes eo
 rectorum peculatu suis orbatæ præsidii hostili
 solertiæ patuissent: curaret ergò Rex, ne illa
 (9) arcium solitudo, dum privatis quorundam
 hominum rebus mirificè consulit, publicis no-
 ceret: neque enim in ipso hostium confinio
 sapienter civitates custodiri, quas in exitium
 comparat (10) occæcata ducum providentia,
 &

(5) A raris & extenuatis ordinibus, uti sylvas voca-
 mus raras, quæ oculis sunt perviæ, arboribus in-
 frequentes.

(6) Ad furta quippe adiguntur stipendiorum defectu.

(7) Nihil inter amicos & hostes interest his homini-
 bus; quod Cicero in Orat. pro Leg. Manil. con-
 tra exercitum Luculli luculenter est questus.

(8) Exaggerabat præcipuè, quod, diversis licet tem-
 poribus, urbes non paucæ milite præsidario sint
 destitutæ (ne scilicet Duces cogerentur pendere
 multa stipendia) & hostibus deditæ.

(9) Arcium evacuatio, destitutio.

(10) Quas in exitium dat cæca ducum providentia,
 & rerum suarum studiosa.

& ad summæ pacis veluti ostentationem vacua militibus securitas.

His, ut tantæ rei conveniebat, nervoso sermone explicatis, etiam aliquorum nomina promebat Gyges, (1). qui regiæ militiæ impendio suas ita facultates auxerant, ut cæteris peccandi cupiditatem simul & audaciam suo exemplo facerent. Non paucos tamen aiebat inveniri, qui sordes has omninò averfarentur, dignos planè quos Rex fidei memor ad altiora promoveret. Cæterum ne Regis justissima vindicta ad sævitiam diceretur accedere, si tot Nobiles plesti imperaret, quot in creditam sibi militiam tam turpiter deliquerant, culpam hanc pulcherrimè utiliterque plurimis posse condonari, si paucorum damno admonerentur, quanto sui periculo deinceps nobilium ullus crimen illud admitteret.

Ubi hæc Gyges exaravit, rusticorum querelam cum sua aptissimè (2) compactam deferret ad Regiam, quâ tamen ratione illam in manus Principis (3) trajiceret inscius adhuc: sed anxio sollicitudinem mox abstulit cursor cum codicillis adveniens; nam ut hos, multo cum honore, expectanti Regi porrexit, eâ (4) subtilitate Gyges suam chartam ad illius pedes devolvit,

(1) Qui milites non militaturos substituendo, &c.

(2) Conjunctam.

(3) Deferret.

(4) Dexteritate.

vit, ut inter tot epistolas, vel cursoris vel Regis ipsius incuriâ videretur (5) cecidisse. Dum humili obsequio colligere (6) abjectam omnes festinant, purpuratorum unus cæteris diligentior eam obtulit Regi, quam ut (7) solvit ille, nec ullo deprehendi indicio posset, cujus manu conscripta, aut unde mitteretur, acerbissimis oculis in attonitum cursorem intuens, petiit, quâ audaciâ ejusmodi codicillos sine nomine ad se perferendos accepisset: sed negante viro talibus se literis (8) infamasse suum munus, in varias cogitationes Rex perplexasque delapsus est. Verùm sensim redibat Principi vultus amœnior dum legeret, nec multò post; quisquis (ait) ista me scire voluit, amicus est, non vulgari præmio certè donandus, nisi nomen suum ex animi diffidentia, meique ignoratione latere voluisset. Neque tum plura Rex, ne ex verbis aliquid illius consilii palàm fieret, quod ad tempus celare constituerat.

Quid monuisset author scripti (9) non tardè ostendit insolita judicium in ejusmodi fontes inquisitio; sed ex Regis mileratione, regnan-

(5) Excidisse è manibus.

(6) In terram delapsam.

(7) Sigillo fracto aperuit.

(8) Vel de præterito, vel præsentis dicit, se infideliem nunquam fuisse, aut corrumpi facilem.

(9) Mox ostendit insueta hætenus Judicium in ejusmodi Regulos, seu dynastas quæstio.

gnandique (1) solertia fuit, quod clariores, tanquam non peccassent, inter fidissimos computati sunt: satis enim si inferiorum multâ discerent non impunè fore, si quis in posterum nequiter ditesceret, ex militum stipendiis.

Inter calamitosos quibus gratiæ spes omnis adempta est, præcis cervicibus, spectaculum sui fecit Nobilis ille, quem rustici suis querelis in crimen vocaverant; & quia sic jubentē Rege judices pronunciaverunt, duplici titulo illum plecti, quod militum stipendiis injustè poritus, etiam in agrestes tanquam pagi sui Princeps (2) summam potestatem exercuisset, compressa fuit illa Nobilium dominatio, quâ tot Reguli esse videbantur, quot in villis sæviebant.

EDACITAS CASTIGATA.

Invehitur in violatores Sacri Jejunii, Medicos plus justo faciles, eosque omnes, qui sua sponte laxissimos nimiam indulgentiam foveant: corrigit autem delicatos artibus non injucundis.

Interim, quia (3) sacrum tempus instabat, plurimi desipiebant, & in novas voluptates
T inepti-

(1) Prudentia, quod illustriores ex iis, quasi rem optime administrassent, de fide eximiam laudavit.

(2) Regiam.

(3) Venum jejunium, Quadragesima.

ineptissimè solvebantur. Aliqui in curribus, plures in equis, major pars (4) ad humilio-rem insaniam coacti, pedites ibant; & per vicos, vario larvarum spectaculo vestiumque insolentiâ, insulsæ plebis admirationem, risum, clamores excitabant.

Donec (5) furor ille se poneret, & pacatiùs per commotæ urbis regiones viatores incederent, decrevit Charmion domi hære, & eorum quæ viderat texere historiam, eâ ratione, (6) ut magis curatio morum esset, quàm gestorum narratio. Nam licet plurimi authores scripsissent de moribus; omnes tamen pridem decantati argumenti prolixas quæstiones (7) satis mœstè tractaverant, & nullus eorum adverterat, philosophos lectoribus suis ad nimis seria (8) oscitantibus nunquam prod-esse faciliùs aut efficaciùs posse, quàm si manente (9) proposito, veste mutatâ, historicos agerent.

Reditâ (10) mente, inceperant cives modestiùs

(4) Minùs sumptuosam.

(5) Insania hæc; solemus quippe omnem excessum furorem dicere.

(6) Potiùs medicinâ.

(7) Absque amœniore litteraturâ, Poëseos subsidio, &c.

(8) Audienda, legenda indispositis.

(9) Mores corrigendi consiliò, sæpe enim, ut medicinam patiatur æger, in aureo poculo porrigenda est.

(10) Finitis Bacchi orgiis, discussâ crapulâ.

destitutus versari, & indictis jejuniis atque oratorum qui coelestes minas intonabant sacris vocibus, larvæ & audaciora quæque scelera palam cesserant, cum solito more Charmion, visurus quid (1) in privato homines agerent, domo suâ digreditur. Non multum processerat; cum ad divitis ædes, quæ fortè patebant, jam suspiciosum compulit carniū odor. Plures ex amicis vir ille ad prandium vocaverat, & quia non omnes ita pietatem abjecerant, ut vetitis cibus vellent sibi propitii Numinis furorem excitare, curaverat prudens convivator, ut inter (2) damnatas epulas intermisti pisces modestioribus viris apponerentur; & ita ad arbitrium quisque sumeret, quod videretur commodius, intactis quæ aut gustus horrebat, aut improbabat Religio.

Ad immanis licentiæ conspectum stupuerat noster Gyges, nec satis (3) credebat corruptissimi hominis impudentiam, qui conscientias laxiores ejusmodi cibus ad (4) scelus provocabat; cum flagitiosas subito (5) (ne quid caloris, vel levi cunctatione perderent) epulas circumdant, premuntque carnari. Neque de

T 2

more

(1) Quid domi suæ agerent; an vita privata illi publicæ devotioni responderet.

(2) Prohibitæ, præcepto Ecclesiæ vetitas.

(3) Rectius fortè, capiebat.

(4) Ad violationem legis.

(5) Ne impotentem jam sui orexin modicâ etiam mortificatione impedirent,

more Christiano invocatus Deus, antequam ventres pascerentur; precis loco risus fuit; frustra importunissimis clamoribus concionatores raucos fieri, qui ceteros mortales vellent abstinere à carnibus, ne soli (6) pituitâ & ciborum, quos esse noxios toties monuerant medici, malâ coctione laborarent. Sed cacichnum compescuit subitus omnium pavor, & maximè illius, (7) qui Religionem eâ ciborum ambiguitate traduxerat, non expectata consternatio. Quippe dum (8) effrenatius loquuntur, & ex primo famis impetu concitatiores tangere vetita properant, voce, manu, pedibus etiam Charmion omnia turbat. Mixtis ita confusè epulis, jam inutilem & (9) condimentorum vario colore deformatam subitâ diligentiam convivæ mensam deserunt, improvisoque tumultu ita in omnibus fames perit, ut ciborum, qui promiscuè turpiterque in ipsis etiam sedilibus jacebant, non meminissent. Unde illa tempestas, nemo sciebat; divinitus tamen immissam dicebant qui Religione tenebantur; & dum lances, hæc, illac dispersas, jactatasque aut fractas circum lagenas attoniti servi colligunt, jejuna interim, tremere discit jam pallida voracitas.

Ne

(6) Spissò phlegmate, malis humoribus.

(7) Qui piæ consuetudini Ecclesiæ, cibos vetitos esu-
rialibus miscens; illuserat.

(8) Contemptibilis.

(9) Jusculorum.

Ne quid de illâ re vulgaretur præceperant famulis domini; (1) sed imperio factum est difficilius silentium. Ipso die per totam civitatem rumor increbruit, cœlesti manu illis in ædibus turbatos qui vetitis uti non timuerant, Inde vulgi in ipsos magistratus indignatio, quod sinerent laniones ejusmodi gulæ irritamenta ita audacter, ita publicè exponere, cauponesque adeò impunè prohibitis ferculis onerare mensas, quoties licita mollissimorum hominum palatus fastidiebat, ut nulla penè apud Christianos temporum distinctio haberetur.

Neque minus peccare medicos ajebant, qui ne artem suam nimîâ severitate (2) proscriberent, nobilium (3) faucibus grati, illud omne quod intempestivè gula optabat, statim ac jejuniis dicati dies inceperant, nullo penè ægritudinum aut personarum delectu, fatebantur laboranti stomacho pernecessarium esse. Ad hæc accedebat sacerdotum facilitas, mosque pessimus, ut ipso qui cinerum dicitur die, (4) antequam quid nocuisset abstinentia, ex sola piscium, quos nondum aut mare aut stagna dederant, nausæâ, plus libertatis adeden-

T 3

das

(1) Sed eò ipso ægrè magis silebit. Nitimur in vetitum.

(2) Odiosam redderent.

(3) Gustui, delicatiori gulæ.

(4) Antequam jejunare incepisset, sola piscium, etiam nondum captorum recordatione &c.

das carnes, quàm cineris petentibus concederent.

Si vel leviter turbabatur (5) quies, aut modicam rursim excitabat saliva frequentior, statim pisces in culpâ; si pallorem, si macie confectos vultus ostenderat spectaculum, (6) si caput errabat, devovebantur omnium malorum causa cibi; & vocatus illicò medicus testabatur exleges esse, qui sic deficerent, ut urbanissimo testimonio tota comedonum niteretur de edendis carnibus facultas, ipsorumque Theologorum, qui nimis creduli omnium propè votis annuebant, (7) officiosa conscientia.

Aliorum tamen, qui effræni omnem disciplinam solverant, audacia fecerat, ut optimi illi haberentur (8) qui damnari absque prælatorum licentiâ noluerant. Chartam enim ostendisse quâ pinguis mensa simulatæ ægritudini prohibitas epulas ministraret, maximum pietatis argumentum; (9) & absque scandalo temnere Ecclesiam putabatur modestissimum culpa

(5) Somnus.

(6) Vertigine.

(7) Laxa, blandiens, nimis facilis.

(8) Qui licentiam comedendi carnes obtinuerant.

(9) Modò abesset scandalum, & alii, qui id videbant ostensa scheda excusationem fecisset, à culpa absolvebantur; licet re ipsâ Ecclesiæ præcepta luderent.

culpæ genus, cui etiam deberetur, ut singulis virtutibus, sua laus.

Interea haud silebant concionatores, ut vel finem faceret pessimorum hominum libertas, vel saltem publicè (1) verberata erubesceret; & cum perturbati convivii rumor (2) suspensam adhuc civitatem teneret, factum est ut ex sacris oratoribus unus, præsentē ipso Charmione sic in carnarios loqueretur.

Ecclesiæ, an hæresi, nomen dederitis, dicite ô abjectissimi mortalium! (3) usque quo claudicatis in duas partes? ad altare Catholicos esse quid juvat, si inter adipēs, mox ut plebi Christianæ imperatur abstinentia, cum hostibus (4) censemini? Invenistis, ô carniū voratores! quomodo ore sacrilegi esse possitis, etiam si taceatis. Ergo frustra jusserit Deus, vos legibus, vos matri obsequentes esse, nisi ventri placuerit? Ergo saluti obstabit fastidians gula, & ipsō cœlestium amore sagina potentior? venenatas carnes quis edat, si sciat brevissimæ voluptatis certissimam pœnam, funus? quidquid prohibente Ecclesia in corporis solatia deglutitis, mortiferum est.

T 4

(5) Porcos

(1) Traducta, castigata verbis.

(2) Rei novitate, insolentiâ attonitam.

(3) 3. Reg. 18. v. 21. accedens autem Elias ad omnem populum ait; usque quò claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum.

(4) Agitis confundimini.

(5) Porcos intueri in Romanorum vexillis aliquando noluerunt Judæi, quod putarent se non satis prohibitas escas odisse, si quod ori concessum non erat, oculi conspicerent: O gens ad Christianorum dedecus plusquam imperatum fuerat, sobria! non ipsas tantummodo carnes averſata es; ne vel suâ imagine religiosa corpora polluerent, etiam picturas horruisti. Sed discere à Judæis vetitorum abstinentiam nimis vobis gloriosum, O helluones! doctores habete canes ipsos: Captâ prædâ, urgente stomacho, fixis etiam ipsâ in carne dentibus temperantes sunt, si jejunos esse suus dominus jubeat; vestros docete ventres illam philosophiam, quæ arte & imperio, esurientibus belluis tam altè infunditur; non pudet humanas mentes, (6) quæ regendis corporibus natæ sunt, à brutis superari?

Quàm vilibus, sed & quàm tetrissimè epulis, quàmque parcè avarus utitur, ut quod sibi subtrahit miser, in suos acervos transeat, & (7) inanitate stomachi fiat fortuna tumidior. Pallida vigiliis ora, & ex jugi inediâ attonitos, patentesque, plusquam natura voluit, oculos,

-
- (5) Apri inter militaria signa locum obtinebant; quia confecto bello, inter quos pax fieret porcâ cæsâ fœdus firmari solebat: à quo qui resiliiret non aliter ac porca lapidibus obrueretur. Videatur Samuel Pitiscus, item Lipsius de Milit. Rom.
- (6) Quæ appetitui inordinato imperare deberent.
- (7) Ex stomachi jejuniis marsupium pinguescat.

oculos, si lubet, intuemini. Placet volenti fames sua; placet horridior victus; neque curæ est, (1) quam injucundum sui spectaculum orbi exhibeat, dummodo auro accedat aurum, & ad comparatas, sed intactas opes, stultissime exultet, (2) sibi crudelis, etiam dum sibi obsequitur, pecuniarum cupiditas. Tum ad Ecclesiam versus concionator: quàm vilis es, inquiebat ille, quàm despecta apud tuos, ô Ecclesia! quid te sponsam domini tui, quid te quoque matrem nostram, toties iteratis sermonibus jactitas? quod vitiis ultrò concedimus, hoc tibi negamus Christiani: Etenim jucundioribus cibis abstinere, invisus nutrir, si avaritia jubet, & utile & dulce est: arduum non modò si imperas; sed iniquum, & ad tyrannidem propemodum accedens sævitia.

Verùm quousque, ô certè non amplius (3) Domini cultores! sed abdominis: quousque pinguedini magis quàm Deo, quàm vestræ saluti studebitis? Nunquam legistis apud Cyprianum, in proprio adipe fixæ libidines bullient, & inter sartagine flammeas miserabilia corpora cremabuntur? Sed hæc apud vos nulla sunt: stupidas, ac propè carneas mentes non movet malum imminens. Ergo ad libitum prohibita

T 5

vobis

(1) Quàm tristis & pallens in publico appareat, quam visu deformis.

(2) Sibi noverca; tam enim deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

(3) *παρρηγομασία* per adjectionem elegans.

vobis edite; talibus vixisse, etiam suo modo proderit: Nam & vos ad libidinem vegetiores utique facient, & athletis illis edacibus, certissimo fato, mox ut pasti fuerint, interituris, per omnia simillimos, qui saginantur in pœnam, ut carius pereant.

Cum his quoque addidisset ille Ecclesiastes ad terrorem auditorum, quam retulimus de subverso convivio historiam, multum gaudebat utilissimæ (4) tempestatis author Gyges; & modico risu perstrictus ita secum loquebatur: O Annulum! quod te pretium æquabit? si diu ita foelix ero, per te quot bona non faciam?

Sed ut licentia illa, quæ divitum propè omnium esse inceperat, (5) efficientius compesceretur, (6) non satis fuit in eam sacros oratores invehi, nec unius exempli, de quo & plurimi dubitabant, ad id sufficiebat totâ urbe sparsus rumor. Novo igitur ingenio Charmion cogitavit, antequam jejuniis dicata tempora effluxissent, tot divitum mensas (7) afflictere, ut nemo deinceps quod edere fas non erat, quietè comederet.

Cucur-

(4) Confusionis, terroris.

(5) Fortè, Efficacius.

(6) Nondum suffecit, quod concionatores in edacitatem dicerent, nondum, unum tantum exemplum per urbem sparsum; cum multi dubitarent de fide.

(7) Affligere, terrere.

Cucurbitas sylvestres quas (1) Colocynthides vocant, vili pecuniâ comparatas, in minutissimas partes ita (2) pulveravit, ut contritis aspersa levi manu esculenta sic delicatis faucibus acerbissima fierent, ut non amitterent colorem. Hac arte non semel divitum multi à prohibitis epulis abstinuere, & primùm (quod nescirent unde tanta illa ferculorum amarities) coquis irati, (3) mox ut didicere, plurium qui similes mensas struxissent, eam calamitatem fuisse, ad sobrietatem compulsi sunt. Religiosam abstinentiam maximè suadebat, quod illam ciborum injuriam apud verè ægrotos non adverterant, quasi hominum status, edendique varias causas distinguente (4) providentiâ.

Jucundissimum quoque illud fuit, quòd ad Matronæ cujusdam conspectum, quæ (5) concessos ab Ecclesia cibos averfata, ne piscium usu (6) vultus caderet, solebat illicitis uti, affam perdicem ita momento foedavit, ut vermibus scaterere

(1) Sylvestris cucurbitæ genus est, sativâ minus, mediocris pilæ magnitudine fructum ferens purgationibus alvi accomodum, ut ait Plinius, Vulgus herbariorum *Colloquintam* vocat.

(2) Mallem dicere, comminuit, vel, in minimos pulvericulos redegit.

(3) Mox ubi audivêre, pluribus id genus miseriæ obtigisse.

(3) Decernente Deo, cui amarus, cui dulces hos cibos vellet.

(5) Esuriales.

(6) Macilentior fieret.

tere videretur. Testudinis musicæ chordas aliquot secum tulerat; sed in frustrâ consultò ita sectas, ut quælibet pars vermiculorum mensuram non excederet. Has (7) in fumantem avem, antequam quid de illa detraxisset mulier, plena manu jacet Charmion, (8) & quasi animam calor daret, illicò cœpere moveri, ac putidæ carnis in cultissimâ mensâ exhibere spectaculum. Ad subitam mutationem horruit illa, neque qui aderant servi (9) lenius concussi sunt, mox perdice damnatâ, mulieris jussu admissi canes, qui projectam comederent.

His omnibus effectum est, ut qui ventri nefariè indulgebant, deinceps (10) modestioribus epulis, quoties jubebat Ecclesia, Catholice vescerentur. (11) Sed & oppugnatae veritatis præsidium fuit illa Charmionis in tot mensas, quæ per urbem irreligiosè peccaverant, insultatio. Multi enim tunc temporis
haud

(7) In fumantem adhuc perdicem.

(8) Et quasi calor ex perdice prodiens animâisset frustilla chordarum &c. notetur ingenium authoris; chordæ enim quæ instar restis sunt tortæ, resolvi cœpere ad sensum caloris.

(9) Minus sunt territi.

(10) Ad jejunium spectantibus.

(11) Transit author ad aliud, licet connexum, genus argumenti; sed id ipsum, quod Charmion nunquam visus, toties illuserit, malè jejunantibus, multum profuit asserendæ veritati, Angelos dari.

haud credebant aliquos esse spiritus, qui (1) extra carnis hujus commercium nobiliorem vitam agerent, essentque (2) quolibet elemento subtiliores. Angelos toties hominibus apparuisse ac eorum ductu tot victorias atque Regiones obtinuisse Judæos, (3) frustra referebat divinus codex: bonas mentes, aut regnanti Deo assidere, aut in certissimum subsidium mortalibus mitti: Dæmones quoque existere, (4) qui virtuti insidiarentur; & , vel prædam quæsituri, vel ad tempestatum (5) insaniam collecturi nubes, per aëra discurrerent, donec æterno carcere inclusis omninò adimeret Deus illam quæ in viventium exercitationem justissimè concessa est nocendi facultatem.

Dogma hoc tot eventis, tot rationibus firmatum, mera fabula à plerisque habebatur; (6) nec apud fatuos ipsi Ethnici, quorum tamen

(1) Qui absque carne.

(2) Etiam aëre & igne.

(3) Non poterant persuadere sacræ litteræ.

(4) Qui, ne virtus coleretur, vigilarent, vel, qui homines probos vexarent.

(5) Majorem vim.

(6) Neque ipsis Ethnicis, quos tamen adorabant, fidem habuere. Certè apud Plutarchum de tranquillo & seren. animi fol. mihi 96. Menander: Assistit omnibus Dæmon (Angelus) ut natus est quisque illico.

Quæ sententia jam inter Theologos est communior, non scilicet ab infusione animæ, aut collati Baptismi; sed à nativitate assignari cuique Angelum.

men erant reverentiores, auctoritatem inveni-
 nerant. Nam quid notius inter philosophos
 quàm cœlestibus orbibus (7) intelligentias præ-
 fici: spiritus esse qui Regnis, qui civitatibus
 præsunt; qui etiam privatorum curam susci-
 pientes ad virtutem capeffendam dant animos,
 vires, & aliàs incautis subeunda pericula, suâ
 luce, suô præsidio amoven-? Talis erat (8)
 Socratis ille genius qui nutantem & incertum
 à noxiis solitus erat avertere, ne quid ageret
 quod Socrati exprobrare vel inimicissimus pos-
 set. Et si de (9) nefariis spiritibus etiam agi-
 tur, quotquot historici de rebus Romanis scri-
 psere, spectri illius meminerunt, qui Bruto
 jam suis partibus desperanti, petentique quis
 esset, respondit: ego sum tuus malus Genius.
 His adde, tot seculis tripodes loquutos; sta-
 tuas quoque, quasi ipsæ metuerent, in pro-
 ximæ cladis præsagium subito sudore manantes,
 (10) & quidquid ludente Dæmone, dum ad-
 huc vigeret superstitio, Græcia vidit, aut Ro-
 ma

(7) Angelos intelligentias vocârunt Aristotelici, Dæ-
 mones Platonici.

(8) Videatur Plutarchus de liberatâ urbe Thebis, &
 de Socratis Dæmonio, ubi inter alia: mea qui-
 dem sententia non infelicitè comparatum est,
 ut ab excellentiore mens mente, & ab animò di-
 viniore trahatur foris attingente, sicut solet con-
 tactum sermo habere ad sermonem, & lumen ad
 luminis resultum, &c. fol. mili 777.

(9) Malis angelis.

(10) Videatur Valerius Maximus *de Prodigis*.

ita mirata est. Hæc omnia fieri nisi spirituum ministerio haud certè potuere, qui muto lapidi sermonis imitationes addere, eâ quæ illis nota est industriâ, ad arbitrium possunt, & ad mortalium stuporem, quoties lubet, reddere elementa vocalia.

Virtus illa, quâ magnes ferrum allicit, simulque tactum cogit, si motum facilem præstiterit subjectus cardo, eandem cœli partem quærere, inventamque constantissimè intueri; illa inquam virtus, cùm nostros omninò sensus fugiat, creditur tamen, & ignotæ causæ non minor apud nos fides est, quàm effectus illius, quem nescire haud potest (1) quisquis effecta ad magnetis leges solaria perspexit. Esto, spiritus illi non videantur quos tamen credi Religio imperat; tanta ab illis acta sunt, fiuntque quotidie, (2) quæ supra corporeæ substantiæ vires eminent, ut angelos; latentes licet, sua virtus prodiderit. Nam unde illa, quæso, saxorum articulata vox, toties audita, quoties oracula cecinerunt? & unde in (3) arreptitiis illa facultas pluribus linguis eruditè loqui,

(1) Quisquis horologia solaria, observatis declinationibus magnetis, facta conspexit.

(2) Quæ vires humanas superant, atque hinc apud SS. PP. angelos dari, absoluta authoritas est. Et convincit naturalis ratio; nisi enim angeli existent, deesset huic universo perfectissimus omnium gradus, substantiæ nimirum complete spiritualis, & intellectualis, ut scholæ loquuntur.

(3) Energumenis, malo spiritu vel insessis, vel, extrinsecus assistente, agi solitis,

loqui, quas nunquam didicere? Rudes foeminas, pueros græcè fari, cùm Græciam esse sæpe nec nôrint, certissimum est argumentum, præter humanos spiritus, alias dari mentes, (4) quæ non ad vitam quidem, sed ad potentiæ spectaculum, in corpus aliquod delapsæ, illud regunt; eaque organa non tumultuosè, sed consultò movent, quibus sermo efficitur; ut quidquid velit angelus, omnibus linguis, ipsâ ignorante animâ, quæ naturaliter corpori inserta est, distinctè pronunciet.

Error hic quo negabatur alios esse spiritus (5) quàm qui carni immerfi sunt, inde processerat, quod qui se totos corpori dederant, in brutorum modum nihil caperent præter id (6) quod acceperant à sensibus. Ut stultissima opinio exploderetur, effecit noster Gyges, interrogitans licet, & longè alia meditatus, quàm ut illam de spiritibus veritatem assereret. Nam quia invisus tanta variis in locis patraverat, omnes uno ore fassi sunt, aliquos sine dubio spiritus dari, qui humanæ probitatis, ut & nequitiae testes, Deo jubente, bonis sæpissimè faverent, & in sceleratos sævirent pro merito.

I. DYO-

(4) Non utique, ut corpora vivificent, quod animæ est officium.

(5) Quàm animas hominum rationales,

(6) Aut palpabant, aut videbant,

(1) *DIONYSIA.*

Damnat immodicum vini usum, & frustra bibacitati in historiis, Patrocinium quæri, ostendit, malamque ebrietatis sobolem.

Non tantum aëre circumsepti vivimus, sed & illum spiramus omnes; neque tamen major pars hominum satis novit, quod perenni internorum motu, in caloris (2) levamentum non plus exturbat, quam trahit. Nam quanti sunt qui de his, quorum etiam usu vita subsistit, philosophantur? Nihil aëre fortius, debilius nihil; (3) montes concutit si irascitur, & totas aliquando urbes subvertit, cum tamen vel muscis volantibus cedat ipse, & in omnes

U formas

(1) Dionysia cum Brumalibus confundit Pitiscus Samuel à Brumio, aut rectius Bromio, seu Baccho sic dicta, & jam à Romulo instituta, ad hæc cum turpe sit, alienâ quadrâ vivere; suum quisque cibum potumque in Symphosia afferebat, Natalis Comes festa illa dici putat Dionysia, in quibus certabatur inter calcandas uvas, qui citius plus musti exprimeret. Fol. 497. quod author noster vero similis respicit.

(2) Levamen dixeris latinius. Temperat autem haustus aër calorem pulmonum, per cujus lobos fertur, refertur, hepatis &c.

(3) Neque enim terræ motus, & concussionis aliunde proveniunt,

formas, prout locus coëgerit, patiaturs se effingi. Talis propemodum Gallus: si de bello quidem agitur, nulla gens illâ natione acrior: nam quis ad furentis Galli impetus non pertimescat? si de moribus, (4) vix in orbe aliquem populum invenies, qui facilius, ubi cum exteris mixtus est, peregrinæ improbitati consentiat. Ille inquam urbium domitor, mox ut armis quievit, & in otia delapsus est, quidquid vis efficitur.

Inter Germanos & Gallos nova fœdera intercesserant, nec quid utrinque prætermittebatur, quo (5) ille nodus strictiùs fideiùsque coalesceret. Aulam impleverant Germani, & frequenti consortio, (6) non Francorum tantummodò vestes magnâ ex parte corruperant; sed & suam quoque sobriæ genti dederant stimulum: illisque authoribus, apud nobiles Gallos magno applausu recepta erat opinio: (7) Heroes vino non minùs quàm virtutibus effici, aut nobilium armorum fœlicitate. Ex illis qui cum

(4) Vix natio alia tam est cerea in aliorum, cum quibus agere incipit, vitia.

(5) Nova amicitia, vinculum novum.

(6) Non tantum Gallis habitum Germanum persuaferant; sed etiam bibacitatem, quod vitium Jure nescio, an injuriâ passim à Gallis scriptoribus, Germanis impingitur.

(7) Gloriosum esse, vino etsi liberaliter poto, non sterni, & inter ebriorum jacentium rudera, stare posse.

cum Germano legato venerant, unus erat quem ab haustu & urceis vocabant Biberium. Nunquam ad satietatem perpotasse, fama erat, & bibacissimo cuique ita (1) metuendum, ut nemo (2) mente illæsa posset ad tot sanitates provocanti ex æquo respondere. Dolium dixisses qui tot scyphos tot amphoras capiebat.

Ineptam bibuli hominis gloriam meditabatur Charmion, cum duo juvenes, quos ad eundem dominum pertinere indicabat unus vestium color, per urbem incedenti occurrerunt. Amplissimas lagenas (3) præcipuo vino graves dextrâ gestabant, sinistrâ hederam: & quasi nihil urgeret, pleno gradu ambulantes, ad obvia quæque, de more servorum, spectatores otiosi, etiam inter se fabulabantur; sed exhaustus cursu alius ac sudore madens, qui seros accelerare jussus fuerat, (4) mox ut ab illis audiri potuit, intercisis multo anhelitu clamoribus, manuumque jactatione cunctantes increpans, simul monebat, dudum à domino expectari, nec impunè abituros.

Hæc cum audivisset Charmion, subito consilio in obscuram porticum, quæ tum fortè objecta est, ad modicum tempus secessit, ut aptato secretè annulo, simul ac egrederetur, extrâ

U 2

conspe-

(1) Satis emphaticè; quasi nullus abque timore cum vinoso hoc Hercule congregaretur.

(2) Absque certâ ebrietate, & rationis naufragio,

(3) Generosissimo vino plenas,

(4) Jam eminus,

conspectum fieret. Mox (5) adolescentes, ipse ardentior, concitato gressu adipiscitur, & una cum illis domum subit, in quâ dicebatur minax dominus de servorum morâ queri. Plures illic mensæ assidentes, (6) de famosissimis vinis ambitiosè loquebantur; & ad novi meri, quod nuper ab extremâ Galliâ, ubi vitis generosior, allatum fuerat, celebre nomen, duos ex servulis miserant, qui de cœnopolâ emptum festinanter deferrent, simulque hederam: nam placebat (7) in solutiores delicias celebrare Dionysia. Multarum virium vinum erat illud, & mox ut communi potatorum suffragio probatum est, detracto pileo singuli sibi (8) viventem coronam imposuerunt, omnesque unâ, exundantes penè scyphos sublimi manu tenentes, (9) hymnum Baccho cecinere.

Quid aiebat Charmion, an me mea fallit acies? non ex vulgo isti sunt; licet enssem posuerint, nobiles tamen arguit vestium cultus, & maximè famulorum frequentia: ô sordes!

qui

(5) Duos cum vino famulos citatiore cursu assequitur.

(6) De præstantissimis vinis non sine gloria vel delicatioris gustus, vel opum ad pretiosa adeo sufficientium, loquebantur.

(7) Ut festiviùs biberetur.

(8) Respicit ad ritum veterum; quia cum omnia coronati, tum maximè convivia celebrabant.

(9) Ut est apud Virgilium: *adfit letitiæ Bacchus dator*. Plurimas Baccho odas cecinere Orpheus & Euripides Poëtæ Græci, credo non lauru tantum, sed & hederâ digni,

qui egiptiâ stirpe editi sunt (1) in id opprobrium patiuntur se devolvi; & quasi non sufficeret vitiis illis laborare, (2) quæ dignitatem aliquam præferunt, etiam turpiter peccant! Sic ingurgitari vinis ingenuos quis ferat? ac (3) ut fiat sitis ardentior, (4) falsiusculis illam per tot horas provocare, quam tamen benè extinguere, cum merso stomacho corpus simul & ratio nutant, penè non sustinent.

Quis ex Gallis Germanos fecit? vah! tam modico tempore discipuli, jam suos magistros æquant! jam temperantia apud illos sic viluit, ut cum temulentos aliquis petet ad colloquium, non pudebit responderi à servis, (5) quod nullâ famæ injuriâ in justissimam excusationem ajunt passim à Belgis usurpari: potatione recens est adhuc dominus meus, stertit in lecto, abi rediturus ad vesperam, commodum enim non habebis donec ebrietatem prolixior somnus excusserit,

Quid tandem Gallus erit; si fœderatarum gentium omnia vitia eâ facilitate suscipiat? Jam plurimi quod cum Italis mixti sunt, nihil

U 3

penè

(1) Ad luctam seu palæstram bibacitatis.

(2) Quæ illustres creduntur decere; uti despoticum dominium, superbia, &c.

(3) Ut nunquam expugnetur sitis.

(4) Cibis, eduliis falsis.

(5) Quod absque turpitudine, & veluti in legitimam excusationem &c, uti ii habent, qui Republicæ causâ absunt.

penè sincerum loquuntur; quidquid in urbanitatis, aut amicitiae speciem proferunt, non immerito dixeris aut tricas, aut ambages. In promissis verbosi, postquam simplicioribus (6) spem fecere, tandem contemptos destituunt; tota illorum prudentia, cæteris (7) nox est; & licet fulgorem suum habeant, non videntur tamen, adeò radii illorum cum tenebris consentiunt. Binos vultus habent viri isti, ut ille ex fabulis (8) Janus; uno propitii, altero quem non intueris; sæpè truces, ut prorsus nescias cum tibi magis irriserint, plusne ab amicitia sperandum sit, quàm ab odio timendum. Ab Italis quoque venit ad nos ille luxus, qui in domesticâ supellectile, in aulæis, in picturis etiam ac signis, quibus à nomine artificis, aut ab ipsâ ætate pretium est, tot pecunias quæ creditoribus debentur, stultissimè ac iniquissimè effundit. Restabat ut à Germanis disceremus quàm sit capax vini humanum corpus, & quot sanitates una bibentis sanitas absque damno ferre queat.

Interim potabant voluptarii homines, &
unus

(6) Postquam credulis illudere.

(7) Obscuritas est, ænigma.

(8) Janus apud antiquos sive Dæmon, sive Rex urbanus fuit, & perbenignus, à ferinâ & agresti vitâ dicitur homines ad aliam meliorem revocasse, quare eum bifrontem fingunt, tanquam, qui alteram ex alterâ vivendi rationem instituerit, ita Plutarchus in vitâ Numæ apud Natal. Comit. f. 121.

unus illorum, qui medicæ disputationi aliquando interfuerat, retulit, se tum multa didicisse, quæ ostenderent ineptissimum fuisse (1) Pindarum, cui fons suus (2) Hippocrene adeo placuit, ut inde frigidus Poëta, nec sua lauro dignus, aquam optimam caneret; Medicos pene haud necessarios esse, ubi vinum admitteretur; & merito Bachum hujus (3) artis peritissimum dici, quòd vinum sit omnibus morbis, quibus affligatur mortalium vita, singulare remedium. Deinde affirmabat utiliter dari (4) nascentibus, cum nihil sit quod pituitam, quæ scater infantium ætas, magis attenuet, incidat, coquat. Juventutem illo optimè uti, ne robur caderet; senes in illa frigiditatis atque crudelitatis necessitate, quæ ultimæ ætati adveniunt, non impunè quod illis superest temporis ducturos, si vinum negligant. Illud quoque non tantum ad fugandas curas pernecessarium esse, sed & ad illos spiritus arcendos, qui (5) melancholicis atra consi-

U 4

lia

(1) Fuit is poëta Thebanus, Xerxis Persæ temporibus florens, & Princeps Lyricorum; cujus virtutem dixit inimitabilem Horatius lib. 4. Od. 2. ubi etiam omnia ipsius opeta commemorantur, quæ inter & hymnus fuerit de laudibus aquæ castaliæ, seu Hippocrenes, vide Ludovic. desprez. in Horatium.

(2) Fons ad Heliconis montis radices musis sacer.

(3) Medicæ.

(4) Jam parvulis.

(5) Atra bile laborantibus.

lia subjiciunt; venenis esse antidotum; balsamum vulneribus; paralyticis suos nervos restituere; lethargicis excutere soporem; eodemque adju tore effici, ut apoplectici excitentur & spirent, epilectici conquiescant. Nam pestem vino amoveri, exsiccari catarrhos, notius esse quàm opus sit ut referat.

His auditis, alter qui historię magis quàm medicę arti studuerat, ne vini patrocini um deseruisse crederetur, retulit de Alexandro, Magni nomen meruisse, non quod Asiam suis armis obtinuisset, (6) sed quod vina amabat; & prolixus convivator, etiam ad scyphorum pugnam aliquando provocabat subditos, jucundissimo bello ita deditus, (7) ut multorum

(6) Scatet Curtius, ad quem lector remittitur. Quod ad Scyphorum pugnam invitârit suos; reperi demum apud Plutarchum in Alexandro sub lit. d. cremato Caluno Alexander convocatis amicis solenne convivium instituit, in quo vinarię potationis cartamen, & coronam victori proposuit. Bibacissimus omnium Promachus quatuor ingurgitans congios palmam meruit, & unius talenti coronam accepit, tribus tantum postea diebus superstes. Cæterum unum & quadraginta potando spiritum eructasse, Chares tradidit, hæc ille.

(7) Eorumque optimorum virorum, quos inter Callistenes in convivio comprehensus; & Clitus, ut cæteros taceam, excubantis hastâ confossus; dum Alexander tantum iræ conceperat (verba sunt Historici) quantum vix sobrius ferre potuisset. Enim verò mero sensibus victis &c.

rum funera, qui nimio vino interierant, ab ejusmodi voluptate Principem non averterent. (1) Antonio, qui suis poculis famosus fortunam quoque suam bibit, Addebat & (2) Catonem, cui non semel in anno placebat procurata ebrietas, ut lassatos seriis animos exhilararet, & ita utilissimam imperio sanitatem tueretur.

(3) Politicæ insuper ignaros fuisse ajebat Principes illos, qui in ultionem homicidii totâ Ægypto vineas sustulerant, ne plebs quæ vino peccaverat, deinceps ebrietate fureret; optimos enim cives eos esse, qui potu, (4) si forte aliquid à Principe nocuit, iram mergunt, & ex vini genio ita veritatem loqui consuevere, ut (5) notissimo proverbio locum dederint. Merito suspectos esse qui totâ die sapiunt, & à potantium hilaritate nimium aversi tristes sæpissimè cogitant, quibus machinis, quâ vi imperia moveantur, ut publicâ pace excussâ, in illo tumultu privatis fortunis melius sit: Denique nihil optimo vino jure præferri; & quia se moriturum sciebat, nolle se

U 5

dulciori

(1) Intelligitur Marcus Antonius Cleopatracæ amator.

Fertur is, prælio apud Actium, infelicius gesto, rebus desperatis vinum poposcisse, quo epoto se speravit velocius moriturum, Franc. Serraz

(2) Quod mirere, schola etiam Salernitana id suadet.

(3) Regiminis rationem ignorasse.

(4) Si forte à Magistratibus durius sunt habiti.

(5) *In vino veritas*, vide qq. convivales Plutarchi.

dulciori fato occumbere quàm (6) quod Principis cujusdam fuerat, qui damnatus ab alio, concessâ de genere mortis optione, voluit in aromatici vini dolio vitam extinguere, ut acerbiter casus leniret naufragii suavis.

Quia hæc omninò insulsa non erant, & aliquis literarum odor (7) sermonum licentiam temperabat, à risu Charmion non abstinuit; sed & cogitabat: Quid istis profuit studuisse? frustra rivos argenteos fontes emittunt, si in cloacam præcipitant. Quidquid literarum isti didicerunt, inter pocula foedatur. Ex floribus mella conficiunt apes, venena araneæ; quod isti bibuli in suam perniciem vertunt, candidioribus ingeniis ad formandos mores multum (8) esset.

Plurimis morbis vinum mederi quis negat? Sed quid stultius quàm si vel utiliorum intemperanti usu naturam ipsam cogas iis te interire, quæ sobriæ hausta profuissent? quid infœlicius quam ægrorum remediis ea labi corpora, quibus vires non parvè sufficiebat ipsa ætas, ac elementorum sub optimo cœlo optimum (9) foedus? Vinum sumere cum jubetur

(6) Comes aliquis Anglicanus, Majestatis læsæ reus optione mortis ab Eduardo IV. datâ, elegit mafifico submergi. Circumferuntur etiam ejusmodi fabulæ in Floro Daniæ.

(7) Discursus, vel potius sententiarum ineptiam.

(8) Prodesset.

(9) Autemperatio.

tur à medicis, sapientia est; nec in totum etiam ea voluptas prohibetur, si cum illa ratio virtutesque consentiant. Verùm eâ hodie infaniâ bibunt perditissimi ganeones, ut sapiùs merfa, tandem omninò hebescant, cadantque hominum ingenia, & plures à vino morbi quotidie creentur quàm levare idem possit. Multorum tortor vinum, multorum funus; podagricis dolore magis quàm deliciis notum, non raro desperationem fecit, frequentissimè poenitentiam.

Quid autem iste in sui vini prædicationem de Alexandro mentitur? Pessimum nomen habet apud historicos Princeps ille, quod vino semel & iterum victus, ea fecit quæ lachrymas ab ipso extorquerent, postquam sui compos vir militaris, ad mortem amicorum, quos illa ebrietas tulerat, doluit, & erubuit. Cæterum, Alexander erat, cùm inter hostium tela impavidus ducem simul agebat & militem, cùm à voluptate abstinebat, non cùm biberet: & quia in illud probrum aliquando lapsus est, (1) dubitavit historia, an magni cognomen

(1) Dubitabant Historici. Longum esset omnium de eo judicia recensere. Damnat illum sæpe Curtius, Seneca, alique. Seneca lib. 1. Epist. LXXXIII, refert Alexandri Macedonis Exemplum, qui Clitum charissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori voluit, certè debuit. Et epist. XCIV. agebat infelicem Alexandrum furor aliena devastandi; an tu

men mereretur, qui animis ingentibus, qui clementiâ ac felicitate ceteros Principes vice-
rat, tantæque fuit castitatis, ut pulcherrimas
virgines, quas jure victoris tanquam suas alius
tulisset, ne formâ earum caperetur, sæpè nol-
let intueri. Generosissimo Principi, atque inter
ethnicos continentissimo, ita nocuit illa ebri-
etas, ut efficeret, ne apud authores qui de
illo scripsere, totum Alexandrum haberemus.

Nimio vino Catonem suam maculasse sa-
pientiam, haud verum est; sed adeò rarum
Catoni bibere, ut etiam cùm ex medicorum
præscripto paulò largius potaret, historici no-
tarent. Neque putandum est vino deditos re-
verentiores Regibus esse, cùm nulla sit major
audacia, quàm quæ Baccho inspirante rapit ar-
ma, & sæpe à vino initium sumpserint illi tu-
multus, quibus tot Principes destituti sunt,
aut cæsi.

(2) Rationis opus est obsequium illud quod
Regibus deferitur à subditis. Ubi prudentia
deficit,

putas sanum &c. insanum, infelicem dicit; tan-
tùm à Magno abest Alexander. Plutarchus quo-
que quæst. convival. lib. 1. cap. 6. mortem Cal-
listenis inde ducit: quippe calicem Alexander
dictum, qui grandis erat, ut ad eum (Calliste-
nem) pervenit, rejecit, nolle se, fatus, Alexan-
dri calice hausto, Æsculapio opus habere.

(2) Sicut lex ipsa rationis est ordinatio, ita non nisi
ratione utentibus fertur, aut impletur: quid igitur
ad facienda imperata conferat temulentia ra-
tioni inimica?

deficit, frigidis illius consiliis, securisque, ut plurimum succedit noxius calor, qui si vino quoque augeat, furiosam plebem, ac suis ignibus cæcam, non sinit Majestatem revereri, aut futura prospicere.

Sed ô quàm falsè! & quàm nefuriè dixit iste vir, optare se abjectissimi Principis sordidum interitum! Morientis nulla voluptas est, nisi quæ à virtute ortum habet; Exeuntem nullus liquor juvat, (1) nisi lachrymæ. Quàm diversa loquatur ebriosus iste, cùm extremis temporibus vicino vina sua in memoriam venient, hymni illi, quos vix patientia Christiana ferat, etiam si ab Ethnicis canerentur: sic dies effluunt, sic noctes?

Charmionis meditationem turbavit impurissimorum hominum, quibus jam sua ebrietas salaces stimulos fecerat, obscœnus sermo. Sine Baccho frigidam esse Venerem dixit aliquis; alter subtilius, ac fortius; absque illo (2) libidinem monstrum haberi, & prope (3) ad fidem non esse, si quis dicat (4) ignominiis potuisse abstemium. Isti qui tot vinis madidi, (5) sitis imitatione ad promptiora pocula urgebant festinantium famulorum diligentiam, citò in spurcissima prolapsi sunt.

Suos

(1) Vel à poenitentia expressæ morienti, vel à virtute decedentis circumstantibus imperatæ.

(2) Non esse possibilem libidinem.

(3) Credi non posse.

(4) Peccasse in hoc genere vitii.

(5) Quasi adhucdum sitirent.

Suos unus amores narrabat, ut quàm feliciter redamatus, ad optata pervenisset, cæteri scirent; & abjectâ (6) silentii fide illud omne effutiebatur, quod ut taceret constantiùs, toties Numine invocato, se perditum voluerat, si vel animi perfidiâ, vel sermonis levitate aliquid de turpissimo secreto excideret. Alter fingebar fecisse (7) quod solum in votis fuerat; & in palmam obscœnitatis, plures volebant ea de se credi scelera. quibus nec fortuna favere toties solet, nec penè humani corporis vires sufficiunt.

RELIGIO VINDICATA.

Nihil aleâ magis obesse patrimoniis, demonstrat, nihil furiosos excitare potentius ad blasphemias, quas in illustribus viris æquè, ac in egenis plecti cupit,

HOs cum pati amplius non posset Charmion ob verborum spurcicias, in alterum conclave, unde rumor audiebatur, se contulit. Alii erant eo ludo implicati (8) in quo temeritas &

(6) Comparti fœdissimæ promissi.

(7) Fingebar, se re ipsâ id fecisse, quod tantum optaverat.

(8) In quo nihil ingenio, artive; totum fortunæ debetur: *Ein Spiel/ bey welchem man mehr Glück als Verstand brauchet.*

& casus, non ratio aut consilium valet. Ne vero de sola temporis, aut pietatis jacturâ ageretur, ingentes pecuniæ jacebant in mensâ, ad spem metumque ludentium. (1) Pallere vultus aut incitari, commune omnibus, quoties fortuna tacitis votis aderat, aut videbatur recedere.

Incogitantes nautas fluctu rapiente in Oceanum (2) devolvi, & mox eodem referente, suo restitui navigio, aliquando vidimus; sed quod in pelago rarum, hoc in ludo frequentissimum erat: nam subito alearum jactu foelicitate ereptos, rursus in opulentiam (3) referebat casus, & ea varietate ludentium statum quassabat alternata fors; ut nemo diù ad comparatas pecunias lætaretur, aut ad perditas deficeret.

Quanto dulciùs, ajebat Charmion, concessis à Deo opibus isti fruerentur, quàm trepidè sperant, & ut alienis facultatibus augeantur, suas exponunt, quas si tandem, ut fit sæpissimè, ludus exhausserit, frustra dignitates à patribus expectabunt filii, matrimonia gnata! Quis hic alearum (4) furor, ut homo, cui
sua

(1) Varii affectus & colores in ludentium vultibus apparebant.

(2) Mergi, & mox iterum eodem fluctu sursum nitente in navim projici.

(3) Quos jactus aleæ primus fecit miseros, restituit alter suis opibus.

(4) Abusus.

sua constant, (5) egestatem quam tantopere reformidat, pluries in die experiri sustineat, & ut levi spe reficiatur incertus animus, toties pavere & irasci.

Ad breve spectaculum (6) metheora effingit natura, (7) fluxos in aëre ignes, coronas, arcus, (8) solesque, mox ut admirationem sui fecerint, interituros: breviora ludus ostendit, fortunas momento sublimes, momento dejectas, quæ ut invidiam cupidis fecere, (9) mox illos ad risum detorquent, aut, si humani sunt, ad miserationem.

(10) Aleatoribus ita perierat ratio, ut ista non adverterent. Dum sic ludo incumbunt, contigit ut unus illorum eâ die cæteris infœlicior ingentem pecuniæ (11) vim amitteret, quo factum est, ut ipsi Deo iratus, non dejeret tantummodo, sed horrenda impietate, (12) inauditis ad id usque tempus sermonibus, notas blasphemias cumlaret. Ad scelestas

(5) Toties se exponat periculo extremæ paupertatis.

(6) *μῆτεωρα* quæ in aëre fiunt, *Luft-Zeichen*. Juxta Aristotelicos corpora imperfectè mixta; pro elementorum genio ignita, liquida, aërea, apparentia.

(7) Non veros, non duraturos.

(8) Quos *Parthelios* vocant.

(9) Mox alios ridere faciunt, alios misereri.

(10) Adeò erant lusu obstupefacti.

(11) Summam.

(12) Novis blasphemias tritas illas, seu hætenus usitatas impiis, vinceret.

stas hominis voces nihil primò Charmion, nisi se cruce signare, mirarique, quod adstantium nullus furentem animum (1) revocaret ad Numinis reverentiam; moneretque contumacem, nisi silentio premeret diros animi motus, se protinus aleas projecturum in ignem, ne impietatis conscii haberentur, quibus ad tam nefarium scelus non defecisset patientia, aut domus ipsa repentino casu ruens, ludentes contereret.

(2) Quo fræno teneatur jacturæ impatiens animus? quid non audeat, ubi se destitutam sentit à fortuna, rabida impietas? Phreneticus ille tam acerbè, tam constanter in Deum injuriosus fuit, ut pavere inciperent qui aderant; sed duplicatus derepentè terror, cùm Gyges non visus mensam sic leviter movit, ut tremere ipsa, & aliquid videretur minari acerbius. Verùm (3) illo motu cessante perditum hominem ad novas execrationes compulit infœlicissimus ludendi ardor, quas ut iterum Gyges compesceret, denuo mensam, sed fortius ita concussit, ut ex pavore, vix collectis quæ prostabant, pecuniis, omnes uno consilio fugerent.

Relicto deinde scelerato illo, cujus voces vel ipsa ligna horruerant, agitaverunt cæteri:

X

(4) an

(1) Admoneret justî timoris, ne irritaret Deum.

(2) Sed quid suggeri sibi patiatur desperans, furiosus?

(3) Ubi denuo mensa constitit, tremere desit, &c.

(4) an res deferretur ad judicem: In eâ quæstione haud idem omnium sensus. Aliqui dicebant Religionem summopere lædi, si ab illâ accusatione abstinerent: jam per Gallias illud scelus non vulgare tantum esse, ubi deterior ludus turbatas obstinato damno mentes ad impia impelleret; sed & à frigidis sæpissimè usurpari, (5) qui nullâ jacturâ provocati, aut tristes, verum famam eâ insaniâ quæsituri, nova convitia publicè fundebant in Deum, non ferenda mancipiis; iniquissimâ opinione juvenes ita corrumpi ut inveniendis ejusmodi contumeliis ingenia sponte laborarent, & ille subtilior haberetur, qui in Deum perviciaciâ, contemptu, inusitatis injuriis esset atrocior; timendum ne Regno ista ferenti aliquid accideret triste; Cœlestem iram quæ tot annos non audienti similis à suppliciis abstinuerat, tandem posse lassari; & sæpe effundi in Principes, qui se satis foeliciter regnare existimant, si despecto à subditis summo Deo, (6) ipsi reverenter habeantur, & quodcumque in mentem venerit, ad arbitrium faciant.

Probata quidem omnibus quæ de atrocitate sceleris dicebantur, & de Numinis irâ: sed inclytis parentibus erat genitus sceleratus ille,

&c

(4) An deferrendus sit Judici blasphemus.

(5) Qui, licet nihil ludendo amittant, ex merâ tamen petulentiâ, & infami gloriolâ audaciæ, &c.

(6) Modò ipsis deferatur honor.

& timebatur (1) ne Religionem quæ in eum testibus esset pugnatura, vindicta exciperet. (2) Qui pessimam causam cum opibus habent, minis agunt, & justissimâ delatione sæpe frustrantur tribunalia, quod metus ipsâ pietate sit fortior, paucique inveniantur qui ad arduum nobilissimumque facinus (3) pares animos acceperint. Quid? & ipsi iudices gaudent ejusmodi reos non vocari in crimen, ne aut periculose illos damnent, aut scæde absolvant; (4) & tota ferè illorum in egentem nequitiam auctoritas armatur. Hic implacabiles, hic novâ severitate insueta supplicia aliquando quærunt, cum pauper ea egit dixitque, (5) quæ Magistratus iram merent, & expedit (6) in ampliore sedentium famam publicè vindicari.

Functis hominibus parcebat (7) olim medicina, ne crudelis videretur si sectis illorum cadaveribus (8) instructior fieret, & nostrum

X 2

genus

(1) Ne Religio eorum, qui testes futuri essent blasphemiarum, odium incurreret apud consanguineos.

(2) Qui Rei sunt, & simul divites.

(3) Qui tantum animi haberent, quantum turpitudinis prævaricatio.

(4) Perdunt rigorem omnem in pauperes?
Dimittunt corvos, vexat censura columbas.

(5) Quibus decet irasci Magistratum.

(6) Quo justiores audiantur.

(7) Secus ac nunc fit, ob anatomiae seu analysis utilitatem.

(8) Doctior evaderet.

genus reverita, si quid de internis scrutandum erat, humaniori consilio sæviebat in (9) simi-
as: Eodem prorsus genio in nobilissimos
quosque reos aguntur plerique Judices; nam
intactos abire sinunt, quibus atrociora suppli-
cia debentur; (10) & quæ ab illis manus absti-
nuit, ita in pauperes incitatur, si quid in
leges grave peccaverint, ut non rarò ab æqui-
tate sævitia deflectat.

Tunc temporis (11) Vaurclorius quidam san-
ctioribus Christianæ Religionis mysteriis ita
illuſerat, ut vulgatâ criminis famâ cogeretur
Magistratus abominandum hominem in carce-
rem detrudere. Non diu captivitate illâ ma-
ceratus fuerat, (12) cùm impium libertati red-
didit sua nobilitas, & reverentia sanguinis, (13)
quem ille foedissimis moribus, & maximè Nu-
minis contemptu tam scelestè corruperat. (14)
Pone, viliori manu perpetratum id crimen:
nunquam evasisset pauper, aut ignobilis; adeo
generis splendor, atque opes ex scelestissimo
quoque

- (9) Homini in partium nexu &c. simillimas.
(10) Et quæ divitibus pepercit, ita in pauperes sævit
iniqua justitia: ut &c.
(11) Fictum nomen aut patronymicum.
(12) Cùm natalium nobiliorum intuitu iterum liber-
tati redderetur.
(13) Licet huic stirpi ingentem maculam inusserit,
(14) Demus autem pauperem id peccâsse.

quoque innocentem creant, (1) & judiciorum momenta sunt.

Hæc sciebant qui de illo alio quem Charmion ab aleis & nefandis sermonibus suâ industriâ (2) tulerat, inter se loquebantur, & ided plures innuebant, ut periculosam, ita & inutilem delationem fore; sed numero minor, animis fortior fuit altera pars; & quatuor viri qui religione præstabant denuntiandi hominis provinciam susceperere, cæteri si vellent silerent, aut minuerent crimen, cum in testes vocarentur.

Ut primùm audiere judices, visi sunt ingenti ardore illud negotium amplecti, & subito satellitio comprehensum hominem velle se in exemplum cæteris nobilibus dari, qui simili infaniâ atque impietate furerent. Verum aliquot mensium lapsu frigidioribus effectis, tandem quidquid grave crimen illud habebat, (3) visum est ad ebrietatem pertinere, nimixque severitatis esse, si (4) vinum in nobilissimo viro, alio quàm carceris supplicio plecteretur.

Tunc in memoriam rediit non delinquentis

X 3

tis

(1) Et dicendæ sunt sententiæ, cum respectu ad nobilitatem, & opes.

(2) Abegerat.

(3) Visum est, ebrietate excusari posse.

(4) Si ille in vino excessus acerbior, quàm carceris pœnâ castigaretur, neque enim jam ipse, sed vinum peccaverat.

ais tantum claritas, sed & emendationis spes, Gal-
liaeque ipsius commodum, si ad sapientiam eâ
animadversione compulsus, regis in castris mi-
litaret. Ex illis stirpibus servandos esse, qui
(5) cum licentia ætatis, vel contagione mo-
rum plura peccaverint, maturi postea officio-
rum utilitate pulcherrimè compensant quid-
quid in contemptas leges actum est; (6) & sæ-
pe pœnitentiâ vapulatam religionem quæ tar-
dos iudices in ejusmodi reos incitabat; (7) nam
peremptos redire non posse, cum illorum ope-
râ eget exercitus, & frustra functorum no-
men invocari, quos perire voluit pietas civili-
bus negotiis non rarò (8) infesta, & in iis quæ
huius vitæ sunt, plerumque cæcutiens.

Eâ (9) mollitiæ, eâ iudicium morâ (10) fe-
curum crimen erat, nisi pauperis calamitas jam
propè extractum carcere virum nobilem ad
merita supplicia revocasset. Egestate & divi-
tum sævitiâ in desperationem actus fuerat ho-
munculus quidam, & in eâ mentis caligine,
plurima in Deum loquutus, etiam de virgine
matre

(5) Ubi ex impetu juventutis, vel prævæ societatis
exemplo &c.

(6) Et non rarò pœnitentiæ materiam habuisse eos
Iudices, qui ex zêlo religionis feverius in ejus-
modi delinquentes animadverterant.

(7) Occisos revocari ad vitam non posse.

(8) Suis scrupulis noxia, & plerumque ad res politi-
cas cæca pietas.

(9) Conniventia.

(10) Impunè peccatum esset.

matre ea dixerat (1) quorum propè crimen memoria. Furentem multi audierant, & re illicò delatâ ad iudices, ita animos zelus accenderat, ut vix benè auditis testibus, (2) sponte confitentem reum, tanquam negaret, acerbissimâ vexatum quæstione, intra paucos dies flammis darent.

(3) Festinantissimo iudicio consenserat pium vulgus, & pereuntis, nullæ spectantium lachrymæ, gemitus nulli acerbissimum fatum lenierant; sed ut de illius nobilis veniâ, qui mox de carcere egressurus dicebatur, sparsus est rumor, ingenti tumultu concitata plebs, neque sine armis forum implevit. Una vox omnibus: Nisi dives ille pari supplicio afficeretur, quo nudiustertius pauper, se iudicum officium (4) occupaturos; damnationem insuper accelerarent, nisi & perire vellent ipsi: non ferendum enim, ideò nequissimum hominem suppliciiis eripi, quod affines, quòd amicos in eo senatu haberet, aut denique corruptos pecuniis. Leviora pauperum crimina esse, quos ad nefaria necessitas adigit, quàm divitum qui ex voluptate scelesti sunt, & maximè istius, cuius nota impietas in eam audaciam creverat,

X 4

ut

-
- (1) Quorum vel meminisse scelestum.
 (2) Licet sponte fateretur, equuleo tamen torquerent, & ad rogam damnarent.
 (3) Præcipitatum sententiam probârânt simplices, &c.
 (4) Præventuros, & effracto carcere ducturos ad par-
 supplicium.

ut quicumque Deo injuriosi prius fuerant, homini perditissimo (5) compositi, viderentur innocentes.

Deliberante adhuc Magistratu, aulæ fores in quâ judices recumbebant, repetitis frustra per aliquod tempus ictibus, tandem ingenti conatu, ab iratâ plebe afflictæ sunt; & fervente multitudine, cum vix obtinuisset silentium ille qui principem locum in senatu obtinebat, quantum potuit voce contentâ, ut audiretur ab omnibus, petiit: quid vero meruissent judices, ut eâ vi dignitas illorum tam indignè haberetur? inauditum illud facinus esse: si quid expectarent à Magistratu, precibus multò fœlicius obtineri, quàm armis: & licet forsitan justissima essent petituri, iniquitatis tamen speciem habere tumultus illos, qui jus extorquere malint, quàm à volentibus accipere. Ad hæc jam modestiore plebe, timentequæ ne plus deliquisset quàm causa illa merebatur, qui audacissimus erat inter illos, nec omninò imperitus, cæteris in eum intentis in hæc verba prorupit:

Vel iniquissimo (6) equiti quod à vobis meruit, reddite, judices, vel pauperi vitam: non enim ita interierit ille, quem ad impios sermones adegit, orta ex divitum immanitate desperatio, hic autem inultus abibit. Egenum
tam

(5) Comparati.

(6) Equestris ordinis Nobili.

tam cito damnavistis! (1) quid suspensos tenet adhuc divitis scelus? donec tam acerbè peccantis memoria prorsus in populo evanesceret, tandiu tribunal expectavit! & prope perierat detestandi flagitii (2) imago; sed illam (3) excitavit miserrimi hominis vobis damnantibus properata mors. (4) Ergo quòd officiosi estis in Deum, debetis inopiæ nostræ, & torpabit in iudiciis Zelus ille Religionis, quem tantopere jactatis, nisi ex plebe ærumnosus aliquis, ad leges quas jam opulenti neque sentiunt, neque etiam timent, vos oblitos compulerit? blasphemavit pauper, moriatur; blasphemavit nobilis, vix damnetur ad carcerem; & inclusus, regiis sumptibus vivat, (5) ut in fortunæ proventus cedat ipsa pœna; ut ditior sit, quia reus, & iudices videantur non de supplicio hominis, verum de œconomiâ tanquam procuratores cogitavisse.

Sermones hos sequutum est populi murmur eadem confuse iterantis; vixque à turbidis obtentum est, ut ad modicum tempus recederent, donec decerneret Senatus quid de illo divite agendum, cujus mortem tanto ju-

X 5

dicum

(1) Quid sententiam in divitem suspenditis?

(2) Memoria.

(3) Revocavit.

(4) Ergo propter solos pauperes suum asserere honorem Deo potestis? & jacebit illatæ Deo injuriæ vindicta, nisi egenus peccarit?

(5) Ut, dum ære publico alitur, familia libera ditescat.

dicum favore, totque artibus delatam multitudo postulabat.

Quod æquitas; ac Religio non potuerant, hoc à tribunali metus obtinuit; nullus fuit ex senatoribus qui impium absolveret. Jam vinum peccasse dicebat nemo: subita mutatione (6) restituta est homini ratio, ut justissimè ab omnibus damnaretur. Neque visus regno utilis, aut emendationis spem dare, qui consuetudine peccandi cœlestem iram ita provocârat, (7) ut Gallis placari nisi ejus interitu haud posset. O judicum potestatem cæteris mortalibus inconcessam! oculos ad arbitrium habent, ac ponunt: quid mirabilius in (8) Lamiis suspexit credula antiquitas? Cùm nox (9) lucro est, statim optantibus ingruit, cùm dies utilis, illicò nascitur: ut jure dixeris, lucis ac tenebrarum dominos; crimina sint ipsis altiora montibus

(6) Jussis est, fuisse sobrius. Nihil proderat ebrietas prætensa.

(7) Ut frustra Galli sperarent propitium Deum, nisi in hoc Nobili fuissent ulti violatam Religionem.

(8) Lamiae à græco λήμη, seu sordibus oculorum. Ab antiquis mulieres esse credebantur, aut vetius dæmonum quædam phantasmata, quæ formosarum mulierum specie assumpta, Juvenibus insidiabantur. Hæ, cum foris essent egregiè oculatæ, domi prorsus cæcutiebant. Nacht-Frauen.

(9) Cum nox, vel tenebræ ad lucrum faciunt, profunt, cæci fiunt Judices; Argi si dies est utilior.

bus, & Deo notissimâ impietate injuriam inferant, non videbunt si volent.

Divitem (1) novissima exempla meritum pronuntiaverunt jam oculatissimi judices, licet aliquid ex supplicio demerent ad vitandas nobilium querelas, (2) qui se minus mori existimant, quoties non vulgari fato pereunt, & probrum etiam minui, si damnatos ob scelera ingenuos ad distinctionem plebis maneat suum dedecus.

Ad æquissimam sententiam quamprimùm pacata plebs; & supplicii famâ ad aulam perlatâ lætatus Rex terribilissimi monstri interitu (3) expiatam fuisse suam Galliam; addidit quoque: edicto se curaturum, ut judices in eâ Numinis injuriâ ad humanitatem non flecterentur, & nemo eo scelere constrictus vel levem gratiam à Majestate expectaret.

OCEANUS AULICUS.

Sub erudita allegoria à mari traducta aularum tumultus, fluxum, refluxum, hyemes, monstra, describit.

Subtiliter, licet impiè, naturam nostram Lucianus

(1) Ut cæteris tristi exemplo esset, moreri &c.

(2) Qui se mori vix sentiunt, si morte tollantur non plebejâ, creduntque abesse infamiam, si vel inter supplicia habeatur ratio natalium.

(3) Deo reconciliatam.

cianus adumbravit, (4) cum hominem quendam, qui Superiorum numero adscitus fuerat, dixit constantissimum hunc immortalium statum diu ferre non potuisse, supplicemque orasse Deos, ut tantæ dignitatis pertæsum, pristinæ conditioni quæ nova semper suggereret, restituerent.

Si impietatem demas, facetosum illum (5) non ægrè probaverim: nam varietate rerum magis delectamur, quàm rebus ipsis; adeò inquietos agit novitatis amor, consiliique ad diversa respicientis mobilitas. Quid pulchritudine amabilius? & tamen possessori suo quàm non rarò vilescit? injucundam facit consuetudo, & nisi ardere conceditur alterius formæ desiderio, prior illa, quam solam suspirare licet, non amantis solatium est, sed speciosa calamitas. Ita est omnino: bonorum (6) successione, non usu metimur felicitatem nostram. Placet lux, sed si non perpetua, sæpissimèque occidat, ut toties rediens, fastidienti oculo
nova

(4) Chironem, quem cum Menippo colloqui facit Lucianus in Dialogis suis. Is ergo Chiron: *ἔχ' ἡδὺ ἀπολαβεῖν τῆς ἀθανασίας* &c. jam mihi desierat esse jucundum, immortalitate frui; nam quod jucundum vocant, id ego neutiquam simplex, sed varium quiddam esse arbitror - - - neque enim in eo voluptas est sita, si perpetuò fruaris iisdem; sed omnino in permutando est posita.

(5) Jocum hunc ægrè admodum ferre non possum.

(6) Quadam varietate, vicissitudine.

nova sit, sui que tadium auferat, per alternas noctes (1) repetita nativitate. Pax ipsa quam tot bellis (2) demereri volunt mortales, quam tot emunt maioris gemitibusque, ubi obtenta duraverit, contemnitur, tempestatum, quas ipsa sedaverat, desiderio.

Ad naturam plane (3) concinnata est hæc Gygis historia; tadio obstat sua diversitas: nam quia ille vir nunc in illam domum penetrabat, nunc in alteram, prout se dabat occasio, sæpe factum est, ut omnino (4) pugnantia una dies ostenderit. Facillimum quidem erat omnia quæ ad eandem materiam spectant in unum cogere; verum historico non rerum, sed temporum ordo servandus est; & quæ laudaretur in docente, in referente crederetur ineptissima diligentia. Gygen sequor, non rhetorum, aut philosophorum præscripta, & ad delicias lectionis plurimum facit, quæ casu evenerunt, quadam etiam casus imitatione scribere. Prævisos dolores minus ferire ajunt: idem prorsus & de voluptate censeas; non expectata magis placet: & quæ de Gyge narramus gratiora erunt, quod ferè semper non cogitantibus occurrent.

Aulam velut quendam oceanum esse aliquando

(1) Repetito ortu.

(2) Comparare sibi.

(3) Accedit, naturam imitatur.

(4) Diversa, ex diametro opposita.

quando legerat, in eaque inveniri scopulos, fyrtes, animalium pugnæ, immanes cetos (5) quibus esca piscium vulgus; tempestates, naufragia, syrenas etiam, quæ (6) faciliores quosque cantu alliciunt, neque placent nisi ut perdant. (7) Ventorum adeò regionem esse plagam illam, ut nunquam ab illis quiescat; & quidquid in ea agitur, aut faventibus auris in portum succedere, aut averfis mergi.

Semel quidem aut (8) iterum aulam videbat Gyges; sed nihil præter tumultum in eâ adverterat. Igitur ad hujus (9) elementi naturam scrutandam solertius, denuo placuit in illud admitti, eâ tamen ratione, ut (10) Plinio fortunatior esset, qui incautâ diligentia Vesuvii flammæ propius lustrans, dum nimis (11) Philosopho studet, ab illis absumptus est. Nihil officere viro poterat, si annulo suo tectus, inter

(5) Qui se piscibus minoribus, ignobilioribus nutriunt.

(6) Molliores, deliciis assuetos cantu fascinant, suaves ideo, ut perdant, juxta illud: *dulce malum pelago Siren lacrymosa voluptas.*

(7) Ventorum esse, ventis esse propriam regionem illam.

(8) Altera vicē.

(9) Oceani Aulici; allegoriam quippe prosequitur.

(10) Floruit hic sub Vespasiano, patria Veronenfis, & fumo ex intumescente Veluvio suffocatus perijt, dum ad explorandas incendiij hujus causas justo propius accessit.

(11) Philosophia.

inter vaferrima ingenia, & plerumque timenda verfaretur.

Eâ die folito copiofior aula erat, ubi cùm & Monachos, haud cæteris diffimili motu, furfum deorfum curfant, erectisque cervicibus, intuitus fuiffet Charmion: ô verè Oceanum! inquit: nam & hîc quoque (1) amphibia funt, quæ duplici elemento ita utuntur, ut æquali facilitate filvas trajiciant, & æquora. Claustrum certe ab aula multum diftat; illud quieris locus eft, procellarum hæc; & tamen ifti ad utrumque ita nati funt, ut cùm fua illis (2) pax displicuit, fubire fluctus cum cæteris poffint, & fervato fpiritu iisdem turbinibus volvi.

Pifcium innumeras effe figuras ajunt, quasdamque inveniri non tantum corporis humani, fed & veftium, quibus uti confuevimus, (3) imitationes: Verum quod referentibus libris haud credidi, hoc jam cerno mirorque, pifces Monachos. Sed quia videbantur duo ex illis cum aliquot aulicis mixti, fatis commoto pectore ac vultu, ad quæfita refpondere, voluit fcire Charmion, quid illi agitent, & unde hæc fermonum vis, ruborque qui dicentes incenderat.

Frequen.

(1) Animalia tam in terris, quàm aquis viventia, Cicerò vocat *ancipites bestias* lib. 1. de nat Deor.

(2) Solitudo, vita tranquilla.

(3) Formas.

Frequentius illi in aulam concedere solebant quam solitarios deceret; & tot negotiis implicati dicebantur, ut sui status virtutumque, quæ servari nisi semotæ vix possunt, non viderentur meminisse. Hos cum forte obvios habuisset quidam aulicus, malitiosè petierat: an ignis corripuisset cœnobium, ut sic monachi fugerent? (4) Dentatam quæstionem audiverat alius, cujus risu mox plures acciti, circa hos convenerant, ut & ipsi, si quid jucundum esset caperent, & si videretur, aliis etiam facetiis lacefferent (5) cucullatam patientiam. Jam ad quæstionem non ineptè senior responderat; & in amplioris discursus seriem, odiumque status illius, qui diversos à cæteris mores profitetur, ita tum monacho aulicus, cum ad illos accessisset (6) subtili vestigio Gyges auditurus quid dicerent:

Ne quæso molestum tibi sit, ea à me audire, (7) quæ cum æqualiter cogitent omnes, nullus tamen, ut opinor dixerit tibi. Melius, credite, ac decentius vestra vos solitudo, quàm hic locus excipiet. Mores alios, alias etiam à nobis vestes non ideo induistis, ut inter nos quotidie mixti, aut ostenderitis quàm vobis displiceat cultus vester, aut nostrum denique,

qui

(4) Acerbam, injuriosam.

(5) Monachos cucullo involutos.

(6) Tacitò.

(7) Quæ licet omnes mecum sentiant,

qui tantum ab illo dissentit, (1) continuâ quasi exprobratione damnaretis. Avibus quidem delectantur aves, sed non extra suam speciem; neque enim ciconiæ corvos, aut aquilas milvi quærunt; cum quibus versari debeatis, ex plumis agnoscite. Sed negotiorum causâ hûc convenitis: quæ autem illa? oro; aut aliena certè, aut vestra sunt; si aliena, ô vos simplices, ne dicam fatuos, qui ut cæteri melius habeant, abdicatis, quam tamen tot exornatis laudibus pacem vestram! An peribit Respublica si non procuretur à monacho? & tot capita civilibus nata negotiis, quid bello, quid pace agendum haud satis scient, nisi à vobis, quos ignorari melius sit, oracula veniant? An forte in precum vestrarum libello legistis Aristotelis Politica, illudque didicistis otiosi, quod peritis Magistratibus vix infudit sua experientia, suus labor: & militaribus viris tot annos ducta ætas sub casside, & clypeo? At sunt privatorum negotia, non Regni quæ ita vos agunt, & ad hos tumultus invitos rapit, non quietis fastidium; sed in miseros charitas: ipsi gerant, quorum interest facultates non perire. Vos esse sæculo mortuos quis credat, si quoties amici aut affinis alicujus familia vexatur, tanquam sitis præ cæteris viventes, subito casu ad primas invocantium quærelas venitis in auxilium? status vestri, (2) quem sensibus

Y

exutum

(1) Continuo quasi contemptu.

(2) Sæcularibus curis, in consanguineo affectu.

exutum tantopere jactatis, pudor est tot quotidie (3) defunctos excitari; verum non Angeli voce, sed hominis, ut sic suscitatos feriat divinum illud verbum, quod tyranno in martyres sævienti aliquando dictum est: tibi resurrectio ad vitam non erit! ideò autem hæc refero, quia notissimi, totiesque etiam à vobis decantati sermonis, videmini memoriam perdidisse.

Atrocia hæc erant: sed (4) ut copiosiori licentiâ posset & ipse monachus quæ cogitabat effundere, jam placidior aulicum subridens rogavit, ut donec loqui non turbatus sineretur, si quæ in solitarios proferenda restarent, liberè diceret. Tum ille: De alienis quidem negotiis dicebam, quorum curam ineptè, ac etiam inhonestè suscipitis. Quid autem si vestra? turbidos certè vos esse arguent, nec invicem officiosos aut patientes, qui controversiis componendis toties adhibetis externos, & tam frequenter ad (5) lilia provocantes, lassatis regiam benevolentiam, satis vobis adfuturam, si aliquando subveniat. Neque enim negavero,

(3) Sæculo mortuos.

(4) Quasi diceret; ut pleno, paulo post, ore responderet, distulit primos tantisper impetus.

(5) Ad Galliarum Regem, cujus insignia sunt lilia, licet teste Caramuele in Oncyelop. Evang. buffones olim fuerint, quos successu temporis assentatio, novâ metamorphosi, in lilia convertit.

gavero (1) eâ potestate solitarios quandoque indigere; verùm nemo mortalium probet, apud vos tanta agitari, ut in claustris patronos, judices, ipsum denique jus negotia non inveniant.

Sed gratia nostri forsitan, aulam teritis, ut (2) repentes animos accendat zelus vester? paululum vini si in multam aquam projicias, vincitur! inter tot aulicos citò monachus in aulicum transit, faciliusque nos illum mutamus, quàm ille nos. Si quid levitatis habet aula, si quid iniquius sperat, si dignitates assentatione quærit, aut vili in viros principes obsequio, citò has artes, (3) hæc fortunæ compendia discit monachus, & fastiditâ veste, quâ religiosus dicebatur, inquietus (4) apud se agit quâ tandem illam ratione commodius, si placeant opes, aut si honor, decentius exuat. Visco tota aula oblinita est; qui ad illam accesserit, capitur, nisi celerrimo fortissimoque volatu, insidias declinarit; ad gluten hoc, quod tenacissimum sit multumque adhæreat, plerique vestrum (5) pennas suas amisere. Quid vobis cum aulâ monachi? æmulari nos vultis? quomodo liceat monebo: consuetudinem vestram, collo-

Y 2

quia

(1) Regis assistentiâ, authoritate.

(2) Tépidos in religione, vel justitiæ administratione.

(3) Expeditam ad opes, ad honores viam.

(4) Secum cogitat.

(5) Pata illas contemplationes.

quia vestra, ex vestitus morumque disparitate vitamus, & nos fugite. De cætero, ubi vos non sæpe videmus, reveremur; si quid (6) tum tanquam homines delinquitis, laret nos: & facile excelsissima virtus putatur, quæ non ambit laudari, aut conspici; quæ ad ima non descendit. Sacra sua (7) Eleusis ideo abditissima habuit, ne detecta vilescerent; (8) redite vos cellulis vestris, & modestiores socios imitamini, qui totum institutæ vitæ pondus semoti sustinent, dum hîc aulicos agitis, quos cæteri rideant.

Ubi hæc ille loquebatur, (9) tunicati quidam incedebant prolixis vestium laciniis sui-que ordinis insignibus conspicui; quos cum vidisset senior monachus; An & isti peccant, ô Aulicè! inquit; suâ dignitate ita sancti sunt, ut si quid in nobis sacrum, illud habeamus, quod ipsi nos (10) tetigere. Si vel divina loquimur, vel ad altare accedimus, illorum omnino

(6) Quia vos quoque infirmi estis.

(7) Eleusis oppidum Atticæ est, ab Eleusio loci Rege sic dictum. Cereri hîc sacra fiebant in specu subterranea ob multa beneficia Triptolemo præstita.

(8) Amate solitudinem.

(9) Hic verosimilius Cardinales, ant Episcopos designat, uti ex contextu patebit.

(10) Quod per impositionem manuum nos sacros fecere. Ex horum nutu agimus, dum vel dicimus ad concionem, vel pro sacro tribunali sedemus.

omnino munus est, neque culparum aliquid condonamus plebi, nisi ad id prius potestatem petentibus nobis fecerint; ut scias quantum supra monachorum statum emineat illa sanctitas, cujus, (1) cum effundi placuit, ne solâ se frueretur, rivus ad nos pervenerunt. (2) Christianam perfectionem, ad quam nos solitarii toto nisu, totis visceribus properare jubemur, jam adepti sunt proceres illi, (3) & ex fidissimo portu, quem contulit illis sua dignitas, sæpe nos in fluctus frustra enitentes miserantur, aut naufragos deflent. Certè tu rigidus, aulice, si quod in perfectissimis viris minimè culpas, tam acerbè damnas in nobis, ut nisi scelesti aulam adire haud possimus (4) quam ipsi pietatis duces non frequentant modò, cum in urbe est stabilis; sed & mobilem constantissimè sequuntur, non amissâ sanctitate.

Y 3

(5) Ple-

(1) Cum aliis quoque communicare aliquid dignata est.

(2) Episcopi quippe tenentur esse perfecti, ut qui animam suam jubentur ponere pro ovibus.

(3) Et quoniam de sua sanctitate securi jam sunt, miserentur eorum, qui etiamnum cum suis vitiis luctantur, & in apicem eniti cupiunt.

(4) Quid aulâ nos ejicis; cum illos patiâre, qui Regem & domi, & foris assiduè comitantur; quin sanctitas eorum periclitetur?

(5) Plerosque illorum suis in sedibus fixos, nec alteri in pacatiores somnos commissi sibi gregis curam concredidisse, equidem scio, sublimesque illos spiritus pulcherrimè movere suos orbes, qui absentibus angelis aut perverse agerentur, aut omninò quiescerent. Illustrium laborum eximix nec citò lassandæ sollicitudinis fama ingenti rumore venit ad nos, & illi (6) maxime sponsis suis digni habentur, qui nunquam deserunt, illudque Apostoli sibi dictum existimant, quod Deus conjunxit, homo non separet.

(7) Sed quia vix credibile est aliquos ex divinis illis hominibus inveniri, qui in suam dignitatem scientes, diuque peccare velint, inde conjicio crimen haud esse monachis in aulam ingredi, cui tot procures, quorum virtus cæterorum lex, adeoque est eminens sanctitas, ita se dedere, ut tanquam sedium suarum obliti, stipatores Principum agant, & nusquam sint nisi ubi Rex.

(8) De Alexandro forsitan audiveris: cap-
ptum

(5) Equidem non ignoro, plurimos pastores suis, non alienis, aut vicariis curis, præesse ovibus &c. ad rem est, quod angelis comparentur orbium cælestium motoribus.

(6) Ecclesiis suis dignissimi sunt, qui in iis resident.

(7) Concludit: ergo si nemo rectè diceret, tantæ dignitatis viros in aulis peccare; quis damnabit Monachum, si aulam ingrediatur?

(8) De hoc videatur Seneca in controvers.

ptum piratam qui lembo sua latrocinia exercuerat pluribus verbis increpabat, quòd mortalium quietem in ipsis undis insectaretur: Sic verò ad illum miser: Ego reus, Alexander, quod timide, quod navigio uno piraticam ago; tu innocens quia palam, totque triremibus, ut sub illis pelagus gemat? Ad nos redco: quòd verecunde, quòd necessitate compulsi agimus, quid reprehendas, si illud ipsum toto anno, totâ aliquando vitâ illi faciant, quos tu orbis lumina vocas, & ex eruditione atque sanctimoniâ suspicis? Aulâ excedant illi, suisque sedibus restituantur, ut nos repetamus (1) rupes nostras: Nam quis dicat illud solitariis prohiberi, quod illi ordini conceditur, qui præ cæteris sacer est: qui divina (2) sublimiùs tractat; qui ab aulico tumultu tantò plus tenetur recedere, quantò plus tranquillitatis requiritur, ut illud expleat, quod à turbidis implicatisque, & aliud agentibus, geri non potest? (3) Si extra culpam sunt exemplaria, illi rei qui imitantur? & nostra forsitan solitudo, justius à nobis se queretur destitutam, quàm ab suo duce exercitus, ab suo pastore grex, plebs à medico tot vulneribus saucia, ut qui derelictam viderunt, dicant: quis medebitur tui?

Y 4

Quod

(1) Cellas in montibus constructas.

(2) Cum splendore & Majestate.

(3) Si non peccant alii, qui pro exemplo esse debent; cur reos inter habeantur, qui exemplum sequuntur?

Quod dixisti de negotiis, si nos agnovisse contigisset, dixisses sapientiùs. Sua aliquando baptismata, suas sylvas deserebat ipse Joannes', (4) ut principi esset à consiliis, qui audito eo multa faciebat, & regimini per tot prudentiæ civilis anfractus sapissimè pexplexo, certius ac divinius lumen infunderet. Qui longiùs à vitiis absunt haud certè negabis Numini propiores esse, ex quo lux illa est, quæ nec fallit, nec fallitur. Mendaces radios habet non rarò quorundam hominum sapientia, quibus si se Reges credant, aberrabunt ab illâ regnandi foelicitate, ad quam certissima, ac etiam unica via (5) sagax pietas, non (6) flexuosa illa nequitia tot funestis meritò infamata successibus. Hanc verò oculatissimam pietatem sæpe regibus dederunt, tanquam aliquo coelo deducti, solitarii homines, & ideo absque (7) prophetis quos speluncæ aut ipsorum cacumina montium negotiis dabant, sæpe non visum est ex prudentia, aut bellum inchoare,
aut

(4) Herodi.

(5) Sagax pietas, illa sana est, quæ conjunctam habet serpentis prudentiam, & columbæ simplicitatem.

(6) Quæ per politices malæ errores, per strophas & mendacia id sæpe egit, ut pro laude tulerit infamiam.

(7) Monachis, Eremitis, Religiosis; neque enim ignorant historici, quid contra Turcas, quid contra Fridericum Palatinum id genus hominum egerit.

aut cum hoste pacisci. Neque tu etiam ignoras nostrâ tempestate unum ex illis, quos in totum (1) à regimine amoves, adeo utilem regno fuisse, ut functum amarissimè fleverit purpuratus ille minister, quo in distinguendis hominibus præficiendisque, aut consulendis nemo certè sagacior. Jam vides solitarios, si vocantur à Principe, non ineptos publicis negotiis. Aliorum autem privatas res haud curamus; nisi dicas illis nos implicari; quia iudices interdum provocamus ad integritatem, principes ad misericordiam; ubi (2) pudens egestas nummisque destituta, leges pavet, quas non læsit; aut infortunatis illis omninò opitulamur, quibus ad majestatem nisi per nos non daretur accessus.

De nostris quoque negotiis habeo quid respondeam. (3) Adeò pax nostra diuturna & nota est omnibus, ut si quid illam leviter concusserit, & modici mali nascentes molestias pervulgârit, vel minus cauta prudentia, vel auxiliorum necessitas, continuo ingentes tumultus fingatis; cum tamen apud nos rari sint

Y 5

illi

(1) Ab aulâ abesse cupis.

(2) Erubescens, confundi timens, si ipsa causam suam diceret.

(3) Adeo vivimus concordēs, ac pacifici; ut etiam minima quæque, & sæpe inevitabiles (nam in humanis agimus) discordiola, vobis grande bellum esse videatur. Sic post longam ierenum etiam macula minutissima in sole notatur.

illi motus, quos (4) ut patimini fama non loquitur, quod consuetudo admirationem tollit, illisque vita vestra damnata est.

Præterea, ut infrequens apud nos ille domesticus turbo facillimeque placandus, ita non rarò à cupidis hominibus impetitur res nostra; qui quod sciant nos quieti deditos ac pietati, perferendis injuriis aptiores esse, neque illarum memores, audacius, si quid opum nobis contulit religiosa fidelium beneficentia, in eas peccant; & modo annuis redditibus, modo agris ipsis imminet, quasi facultatum securitas nulla esse debeat, & in illas jus omnium sit, ubi ad (5) quietos pervenere. In tantâ tamque frequenti prædatorum ac nequiter insultantium injuria, restat ut tribunalia, & aliquando ipsi reges nôrint, (6) quàm malè sit illis, qui inermes & noxii, nequid adhuc in illis aliena nequitia concupisceret, tot bonis se abdicaverunt, ut quicumque copiosos dicit, & nimio otio obesos, illorum tamen labores, vigilias, paupertatem denique timeat profiteri. Hæc sunt negotia quæ invitos nunc in forum, nunc in aulam ipsam aliquando nos compel-

(4) Qui, si vos inter oriantur, nesciuntur; quia cùm quotidiani sint, & vestro statui maximè familiares, desierunt esse novi.

(5) Homines neminem laceßentes, sicque non laceßendos.

(6) Quàm malè habeantur, qui licet inermes sunt, nocere tamen creduntur. &c.

compellant, nunquam recessuros à solitudine, si non ipsi cogeretis.

Dum ita suas agit partes monachus, Charmion cogitabat non illos nocentiores semper esse, in quos lingua invehitur licentius, & sæpe peccata apud ineptos minui, (1) cum dignitatibus accedere.

Sed his intentum avocavit ad alia vir quidam, qui submissâ voce, (2) ne ad cæteros perveniret, amico loquebatur. De potentissimo homine inter familiares sermo erat, quem æquali damno aliqui nuper violaverant, (3) dum ita perditum credunt, ut nunquam rediret proscripta foelicitas, aut facultas ultionis: fugerant alii, affectu in adversas partes trahente, & misellis spebus incubuerant, à quibus fortuna abfuerat. Auditis his agnovit Charmion, quàm verè in aulâ scopuli esse dicantur, in quos si impingas, frangeris: impetu enim tangi non sistent; quàm duri sint testantur quassata circum navigia.

Arma virum, tabuleque, & Troia gaza per undas.

(4) Sed & nimium si recedas ab illis scopulis,

(1) Cum in viris ad dignitates promotis inveniuntur.

(2) Ne ab aliis audiretur.

(3) Quia non putabant, futurum, ut ad suam redeat fortunam hic purpuratus, & ulcisci contra illatam se possit injuriam.

(4) Allegoria, qua indicat, malum esse necessarium, his (aulæ) scopulis illidi; cum etiam saluti sint sæpè.

līs, quæ tot naufragia fecere, vix habebis ubi jactâ anchorâ navis hæreat, si te à cæteris remotum terris aliquando atrox tempestas per commotos fluctus circumagat: saxa enim illa, quæ tot periculis, tot mortibus famosa sunt, non paucos fervavere; & si leniter, ac præmissâ veluti (5) bolide, ad illa accedas, sæpe pro portu habebis, & rerum tuarum securus non timebis pelagi minas, aut ventorum insaniam.

Vix hæc didicerat Gyges cum visis aliquot mulieribus, quarum una vultu ac dignitate præstantior malorum omnium causa ferebatur, quæ cum vulgus, tum principes ipsos ad satietatem exercuerant; aliisque præterea, quæ blanditiis vel nobilissimos viros habuissent in conjuges, vel incautos atque inaniter sperantes exhausissent suis opibus: & istæ forsitan, inquit; Sirenes sunt, licet (6) Acheloum partem non agnoscant, neque illas Calliope genuerit.

In

(5) Βολίς, à Græco βάλλω, Jacio; est perpendiculum nauticum, quo maris altitudo exploratur.

(6) Sirenes, secundum fabulas, tres fuere sorores, Parthenope, Lygia, & Leucosia Acheloi fluminis & Calliopes Nymphæ filiae, si Servio credimus; alii quippe Mythologi Matrem iis dederunt Terpsichorem Musam, quod tenendum existimo; cum Αχελώος Acarnanum fluvius ex Pindo oriatur Musarum sede,

In extremis Neustriæ partibus Sirenem aliquando viderat Gyges, quæ (1) recedente pelago aquis destituta in arenâ jacuerat, & flebili voce in proxima domo, quæ ad oram maris sita est, justissimum timorem moverat ne ex pueris aliquis in aquas lapsus, cum se expedire à periculo non posset, hos ederet gemitus. Cum subito ad pereuntis repetitos clamores accessissent diligentiores famuli, pro puero piscem vident. Humanum planè caput, sed paulò crassius; capilli breves; oculi, nasus, aures nihil à nostris dissentiebant; sed os grandius, & ferinis dentibus terribile. Manus illi nostris per omnia similes, verum absque brachiis mirabili naturæ ingenio sub utraque mammâ ad natandi facilitatem videbantur erumpere; & ubi ad pubem usque humana se figura (2) produxerat, tanquam oblita sui, & fluvidi elementi leges sequuta, desinebat in piscem.

Multùm distant ab illa, inquiebat Charmion, aulæ Sirenes: ubi commodius natent, novêre: mox ut (3) recedentes aquas adverterint, soler-

(1) Ad maris refluxum.

(2) Extenderat, porrexerat.

(3) Allegorice. Ubi sentiunt, eorum, quos amaverant, fortunam nutare, aufugiunt; juxta illud Ovidii:

Dum favet, & vultu ridet fortuna sereno,

Indelibatas cuncta sequuntur opes:

At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,

Agminibus comitum qui modò cinctus erat.

solertissimè fugiunt; nam alto æquore ferri gaudent; gemunt suaviùs: quod humanum illis deest, venustiori forma compensatur; caliditate nocent, non dentibus; denique rariùs capiuntur, quàm capiunt.

Juxta mentem Platonis cuique orbium cœlestium sua Sirene præficitur, ut ordinatissimos motus comiteretur, quæ maximè placet, symphonia: Neque his similes sunt Sirenes aulicæ, quidquid enim movent, ab ordine deflectit; quidquid canunt, non Deum delinit, sed exasperat.

Quis vero iste, qui tanto comitatu, tanto fastu graditur? Non ex modicis piscibus aliquis: Cetus est, ah! ex suis iconibus hominem novi: ut tam vasto animali sua moles constet, minora voranda sunt. Quantas fauces habet hæc fortuna! sufficiatne tot fœcundum bonis pelagus, ut tantam voraginem expleat?

Alter mœstissimo vultu, nexisque articulis, & in ipsâ ambulatione sæpe (4) hærens à cæteris recesserat, ut (5) suo dolori solus esset, & iis qui tamdiu expectabundum sperare jusserant liberiùs irasceretur. Longè diverso genio alius veniebat à Principe, & multis jam facultatibus ab eo donatus, quotidie etiam

(4) Sub sistens identidem, meditantis more,

(5) Ne haberet arbitrum,

iam illis honoribus crescebat, qui (1) lentius dari consuevere.

Ambos ut vidit Charmion, in isto inquit oceano sunt, qui cessantibus ventis progredi nequeant; suntque quos amica quidem, sed violentior aura ita promovet, ut non sine periculo felices sint; (2) festinantibus enim sæpe nocet velocitas sua. Media pars horæ effluxerat, cùm vir quidam concitato gressu in ædes regias intravit. (3) Vultus illi haud pacatus, & qui hominis esset aliquid ingens nuntiaturi, si fari sineretur. Sed à pluribus rogatus quid didicisset, quid afferret, nihil cunctatus ibat, filebatque. Quiddam tamen grande in aulâ patratum haud vanè conjiciebant omnes, maximè cum id verbum incaute excidisset, se ad Regem properare, neque (4) fore apud eum sine culpâ, si in audiendis amicis vel modicum tempus insumeret.

Hunc sequi in interiorem domum Gyges constituit; nam huc usque in areâ tantum sub-

stite-

(1) Honoribus, ad quos non nisi per plurimos gradus, & probata diu in Majestatem officia ascenditur.

(2) Ferè enim citò perit, quod citò fit: nocet impetus, & lente festinandum est.

(3) Turbulenta erat facie, & grande aliquid afferentis.

(4) Minimam quoque moram, quam alloquio daret, culpabilem futuram,

fliterat, ad investigandam aulicæ vitæ rationem omnibus (5) mixtus, imminensque non modo singulorum verbis, sed & silentio ac nutibus, qui per sæpe in principum aulis, cum loqui non placet, aut fortunæ periculúm est ingenuitas, inter cordatos pro voce sunt.

Ubi pervenit ad Regem vir ille, (6) repetitis quæ tanto fastigio debebantur ad humum penè salutationibus, hoc solum addidit, omnia ut imperaverat, foelicissimè esse peracta.

Tum Rex: quâ verò constantiâ animi tulit non expectatam captivitatem? num turbatus, aut insolens aliqua dixit suis natalibus haud digna, vel injoriosa Majestati? Respondente nuncio, nihil tale factum fuisse, solumque colore mutato captivum interni doloris dedisse indicia, & ad Regis nomen patienter sustinuisse in medio suorum exarmari. (7) Sic Rex ad proceres. repentinâ hominis clade ita percussos, ut quasi res sua ageretur, conceptum timorem non bene occulerent: Quem locum apud me habuerit vir iste, inquit, qui nunc primum vobis cernentibus à me digressus,

(5) Omnium se lateri jungens, & ad verba & supercilia scrupulosè attendebat.

(6) Post multas genuflexiones Sacræ Majestati debitas

(7) Pro Sic ad sensûs perspicuitatem præmitte: *deinde Rex ad Aulicos. &c.*

sus, mox ut in suas ædes pervenit, meo jussu detentus est, omnes nostis. In immeritum mea beneficia cecidisse agnosco jam, ac doleo: (1) nimio benevolentiae meae usu fastidivit felicitatem suam: Et quidem plurima, quæ in me peccavit gratiarum immemor, potuissem non recordari, nisi ea secretè molitus fuisset, quæ pessimi quique in Principem suum audent, cum ad hostes deficiunt,

Regis hæc verba (2) non pari animo excepere qui audierant; omnes licet consentire viderentur in eam Regis solertiam, quæ publica mala unius ruinâ averterat, Nec de flagitio ambigebant plurimi, cum utique ærumnosum esse in aulâ, & Principis ira percelli, (3) satis sit ad criminis nomen. Aliquot tamen vultus sibi vim inferni eo in cœtu nolentes testabantur, non tantum (4) jacturâ coloris; sed & lachrymis, quas improvidè cadentes illicò negabat sub hilaritatis larvâ prudens dolor, se non ausus profiteri. Quod ut

Z advertis

-
- (1) Abusus est gratiâ meâ, & pene familiaritate.
(2) Non eundem in omnibus affectum hoc verba impetraverant; aliis rebus suis parem ruinam timentibus; aliis de meliore conscientiâ, atque in Regem fide gaudentibus.
(3) Cum ex eo, quod Rex alicui irascatur commissum crimen arguatur.
(4) Subito pallore.

advertit sagax Gyges: (5) Quis hic orbis, ait, ubi fletus culpæ sunt, si non ad præscripta fluant; ubi lætitia jubetur, cum maximè gaudii sensus omnis præcisus est? O naturæ sortem gravissimam! ad alacritatem cogi tunc cum perditis amicis aut desperat, aut furit.

En quod ab aliis toties incredulus auditor acceperam, (6) facinorosis nullus unquam iudex prohibuit gemitus, cum ad crucem traherentur; levamentum illud doloris in aulâ solâ damnatum est, nam hîc si calamitosum plangis, si suspiras ubi non licet, instat crudelis delator, qui te charitatis reum (7) potestati deferat, tuosque singultus calumniatur, quod latentis animi statum, sensusque (8) rebelles nimium audacter explicuerint. In mœstitiâ ipsam proferuntur testes, indicia innumerato sunt, ne quid quod lugentis perniciem maturare potest, memoriâ excidat; unde ille acerbissimus mos, ut amici amicos negent, statim ac fortuna mutata est, nec securè de illorum casu doleant. O non omninò miseros, quibus flere conceditur! eâ aulæ sævitiâ effectum

(5) Quid hoc novi, quod contra naturam pugnetur & lacrymæ, quibus siacerius nihil, in crimen vocentur?

(6) Ad mortem condemnato permittuntur fletus; ex aulis proscribuntur.

(7) Judici, Regi.

(8) Contrariam animi sententiam:

effectum est, ut inſcelicibus quibusque aulici, in ipſo lætitiæ uſu, invideant ſuas lachrymas.

Dum his cogitationibus abripitur Gygi animus, vir nobilis captivo illi ſummâ charitate conjunctus, verùm novæ cladi inſcius adhuc, in cubiculum Regis lætè, ut ſolebat, ingreditur, eam quoque in omnes toto corporis habitu comitatem præferens, quæ dolos utiliter celat, veſtit odia, livorem pingit, cæterosque noxiſſimos affectus nullibi quàm in aulâ atrociores. (1) Alacritatem hominis caſtigavêre ſubitò omnium vultus: nullus fuit qui annueret ridenti, aut amicè conſpiceret. Tanquam peſte afflatum crederent, declinare omnes virum, ut in ampliffimo conventu ſocietatem fruſtrâ quæreret, (2) alieno jam facto laborans quod nondum acceperat. Nihil verò (3) eâ in forte, Regis intuitu durius, etiam plusquam conceperat odii arte fingentis, ut ex ipſius oculis intelligeret miſer ſibi exilium imperari. Haud ſatis capientem ex principis conſpectu quid ſibi fortuna loqueretur, adſtantium unus breviter monuit, præpotentem amicum, cui ſuus favor innitebatur,

Z 2

tur,

(1) Feſtivam comitatem mox correxit triſtior aliorum aſpectus; nullus vicariæ ſigna lætitiæ dedit.

(2) Miſer, amici ſui inſelicitate, quam ignoraverat.

(3) In hac adverſitate nihil intolerabilius Regiâ fronte, quam inſuper coacta quædam ira fecit aſpectu-
riorem.

tur, conjectum esse in custodiam; abiret igitur suâ Regem præsentîâ liberaturus, quam ferre hæud poterat. Perculso vix satis virium reliquit teterrima vox, ut festinanter regiam, nunquam rediturus; desereret; sed omnino recedendum erat, & perditis spebus jam successerat non fugæ tantum necessitas; sed & (quod infortunium aulicorum crudele fatum est) hujus quoque (4) diligentia.

Aleuntem comitatur noster Gyges; tamdiu enim stare non valebat (5) sedentarius homo; ex hoc ipso miratus tantos qui apud se quietem adeo molliter sectarentur, ubi divertissent in Regiam, totos dies absque cathedris agere.

Interea magno misceri murmure pontum.

Toto namque palatio rumor serpebat, ruptum esse ex Regis Imperio virum nobilem, cujus alter amicus ferebatur; (6) hinc obviis quibusque timor ad istum quoque accedendi, & ex longo intervallo frigida salutationis officia, quam afflicto negare, cum prior gratiam dedisset, omnino non poterant.

Tum sic cogitabat Gyges: Aulam esse oceanum, quis neget? quot fortunæ his fluctibus
se

(4) Diligenter fugit, qui cautè, qui nulla etiam fugæ relinquit vestigia, aut indicia.

(5) Cellæ, vitæ solitariae, studiis assuetus:

(6) Hinc ab illo jam abhorrebant, & frigide admodum salutabant virum; idque eminus: hoc quoque omissum, nisi infelix salutasset prior.

se credere, tot naves sunt; imparia certè versantibus undis onera; quædam enim ad tempestates fortiùs sunt comparatæ, suisque velis commodius utuntur; omnibus tamen una fors, sæpe ferri quò nolunt; latè circumstans periculum trepidè intueri; non plus inter aquas ab aquarum insaniâ, quàm ab hostili igne metuere, qui si semel, flantibus auris, noxiè accensus est, cum fugæ præsidium desit, omnino pereundum. In eo autem damno, quæ, priùs non periclitanti socia navigia adhæserant, ut vastantem flammam devitent, foedus solvunt, ac vel otiosâ miseratione commoti, vel se evasisse gestientes, quotquot ea sibi declinatione consulunt, procul spectant amicorum incendium.

En destitutum Aulicum: infoelicem nemo palàm audet solari, nemo loquitur, accedit nemo; omnes quippe ardentis fortunæ vel leves scintillas reformidant; & putem in aulâ stabiles amicos inveniri, cùm haud læsi terga vertant famliarissimis quibusque, statim ac principibus accepti esse desierunt, tamque citò deficient? Ubi (1) in rus suum secesserit vir iste, nullus nisi furtive inviset; si qui scribant, (2) ipsæ epistolæ sub pallio vel consciâ tantum nocte traditæ, pavebunt, ne qui se

Z 3

promi-

(1) In prædium, villam; Auf sein Land, Guth.

(2) Ipsæ epistolæ, licèt quàm occultissimè mittantur, chartâ verè bis pallidâ, bajulos suos timebunt.

promisisset latorum, delator fiat; qui fastidiebat agrestes, jam pene pro æqualibus habebit exul miserrimus, vel mœstissimâ solitudine, (3) ut scilicet brevior vita intolerabilis ærumnæ compendium faciat, conficiet corpus suum. Redibit in memoriam pristinæ foelicitatis imago, clientum frequentia, adulatorum tot artibus (4) adumbrata fides; intumescantis spei, cum nihil sibi impervium crederet, audacia; inter fletus continuo occurret, quàm benè initia procefferant; quàm sæpè Rex familiariter loquutus; denique jam inimicos frui illis bonis, quæ aut tenuerat ipse, aut ventura prorsus erant, (5) nisi ea calamitas immiti manu optimæ fortis contextum præcidisset.

Ut aulæ genium profundius nosset Gyges, duo etiam viri effecere, quorum alter memorabat quibus modis novitium (6) aulicum lussisset apud Principem, & incautæ simplicitatis fidem nimiam, (7) quæ omnium mentes ex se æstimans, maturius sua secreta prodiderat. Alius per omnia probabat habiles dolos, vicissimque referebat, quàm sæpè pari versutiâ usus, improvidæ virtuti, jamque sibi placenti fortunæ

(3) Ut brevior vita absolvatur à miseriis.

(4) Fictitia, astuta, colorata.

(5) Nisi mala fors ex insperato filum prosperitatis rupisset, omnibus Parcis crudelior.

(6) Recens ad aulam promotum.

(7) Qui, cum bonus esset, suo alios pede metiebatur.

fortunæ eos struxerat laqueos, à quibus se expedire serâ prudentiâ; ipsoque amicorum suffragio nequiverant.

His ab auscultante Gyge perceptis; En, de quibus audiveram; syrtes, inquit: nihil hîc securum, ut video; ubique discrimina latent; & tamen sunt qui malint experiri hos fluctus, quam quietè in modicis urbibus agere, aut in ipsis villis se suâque fortuna tutè frui. Quod aquarum istud fascinum, ut neglectâ terrâ, quasi tæderet nativæ quietis, mobile illud infidumque hominibus pelagus tot mortales, alias oculatissimi adire velint, ac tandiu patientissime incolant? & hæc apud se cogitans, turbulentissimum elementum, non sat ipse quietus, deseruit. Dehinc, domi suæ tranquillior coepit inquirere, quo regente pelagus illud moveretur. Ut Philosophus audiverat, (1) lunæ oceanum subdi, quæ humidis corporibus præest; sed & didicerat ut Theologus, esse Angelum, qui, ab aquis nomen habens, videretur in procellosum illud ac fluxum corpus, ne suos terminos præteriret, imperium obtinere.

Dubitanti utra potestas aulam ageret, opportunè succurrit ista distinctio. Duos motus novimus in oceano, regularem unum; nam quemadmodum (2) quartana ad horam venit; podagra ad tempus respondet; purgatio, si

Z 4

nihil

(1) Ad lunæ influxus aut sisti, aut extolli mare.

(2) Febris.

nihil obstitit, statum diem servat; quemadmodum præsto est ad mensem suum partus; sic aquarum illa vastitas intervalla habet, quibus se (3) retrahat, & quibus reddat. Nihil hoc motu ordinatius: & ubi five horam mutat, five (4) ampliori fluctu arenas mergit, non tamen à se dissentit sine lege, nam in eâ varietate adeò constans est, ut expectatus semper adveniat, & nautis scientiam fecerit.

Motus alter oceani turbulentus est, ferus, minax, neque ullas regulas habet, ex quibus futuram perniciem, (5) nisi forte cùm instat, prævidere quis possit. (6) Supra omnem prudentiam tranquillum amicumque navibus mare agit in rabiem, & spumantes ac subito casuros montes eâ vi jactat in aëra, ut nubes credas coire in prælium, & cum undis misceri.

Aula duplex ille motus agit; nec dubitaverim, inquit Charmion, illum esse ab angelo; qui normam aliquam sequitur; qui nemini per se infestus est, qualem majores nostri sub optimis Principibus vidêre? Nam tum certis legibus regebatur aula, & constantissimâ æquitate sua probos quosque ac Regi fidos præmia

(3) Affluat, refluat.

(4) Profundiore aqua.

(5) Nisi jam jamque improvidis adsit.

(6) Ubi nemo prudenter timere potuerat.

præmia manebant: (1) secuta virtus temporum vices, ministrorum faciles iras, aut Principum haud pavebat; qui peccaverant, plectebantur ex merito.

Verum non raro accidit, aulam ita turbari, (2) ut constantiorem sapientiam tempestas abripiat, nulla navis in tuto sit; flant terroremque latè spargunt etiam inter se pugnantes venti: intercipit pereuntium voces fluctuum fragor, ipsisque volventibus attolluntur quæ depressa prius, sub illis altissimè jacuerant; quas tum regulas sequatur politia frustra quæsieris; negotia tot sine lege concursantes atomos diceres: æquali horrore omnes timent: perit cum profusis opibus iustitia: fluctuat non privata tantum sed etiam publica fides: (3) nec saltem anchoræ suæ spes miserrima meminit ad præsentium malorum solatium.

Motus ille ab Angelo certissimè esse non potest: propterea referendum credo ad malignum aliquod sydus, quo regnante omnia ruunt, ac tanquam peccasset, pax ipsa proscribitur.

Z 5

Ita

-
- (1) Securus tunc erat, qui sibi bene conscius; nec de temporum vicissitudine, aut Ministrorum primariorum affectibus anxius erat vir probus.
- (2) Ut ii quoque naufragentur, quos sapiens experientia, & circumspectior ætas pridem in tuto collocasse videbatur.
- (3) Nec spes, ipsi spei, in Anchora est, quasi diceret; adeò dejiciuntur sæpè, ut nullus malorum finis, nullus deinceps portus speretur.

Ita philosophabatur Charmion, id maximè stupens, quod cum tempestate faviente religiosores fiant qui se pelago credidere, nunquam tamen pauciora vota aula conciperet, quàm cum turbida est, nec nisi Deo miserante sua quies reditura sit.

SENECTUS DELIRANS.

Seni maledicit, splendendum ædificium, dum sepulchrum debuerat, erigenti, quodque intolerabilius, in decrepita ætate amanti.

JAm tum amplissimam civitatem novæ quotidie ædificationes in maius spacium extendabant; non advertente Principe (4) ea urbium monstra timenda Regibus, suo sæpè motu totas provincias inclinavisse; (5) neque præterea providentiam videri, si tot una nutriendis civibus, ex ingenti cibariorum transuectione variis in locis carè à populo emerentur ea naturæ beneficia quæ profuse suis in regionibus creverant. Inter tot nova ædificia unum eâ venustate fulgebat, ut qui (6) negotiosi festinabant

(4) Tam vastas civitates, ad seditiones esse pronas, difficulter legibus coërceri.

(5) Neque consultum esse civibus &c.

(6) Ut ii etiam, qui negotiorum causâ per urbem ferebantur, tantisper morando oculos recreare, operæ pretium ducerent,

nabant per urbem, ad tam bellum spectaculum libenter aliquid de suâ diligentia detraxerent.

Annulum suum ad quædam alia sumpterat Gyges; sed conspectâ ædium illarum pulcherrimâ fronte, scire voluit an (1) recessus eâ dignus; & quis (2) tanti habitaret: Ut introeuntibus voluptatem atque admirationem omnia facerent nihil prætermiserat luxus: sed (3) multæ ætatis, & etiam podagricus videbatur, qui tantis sumptibus hanc sibi recens domum posuerat, & inter stantes artifices recumbens ipse in gestatoriâ sellâ, quam mollis pulvinus auxerat, quærebat à singulis an quæ imperârat perfecissent; cur tam lente procederet opus; (4) nam pictores ac statuarios tenebat adhuc apud illum ars sua, neque festinanter tot additæ per cubiculorum ambitum tabulæ ornamenta sua accipere potuerant, & in amplissimâ porticu vacuæ bases expectabant sua (5) Numina.

Ad hæc Gyges fatuitatem hominis plusquam suas ædes demirâns: quanto sapientius senex iste

- (1) An interior domus frontispicio reponderet?
- (2) Quis ille esset, qui in ædibus tam magnificis habitaret?
- (3) Sed admodum senex.
- (4) Necdum enim ultimam manum adhibuerant.
- (5) Simulacra, statuas.

iste (ajebat) de (6) sarcophago, quam de domo cogitaret; illum jam pedes deficiunt; curvatur annorum pondere misellum corpus, jam magnâ ex parte sepulchrorum noctem admiserunt caligantes oculi; & quam venuste, quam ambitiose per longa tempora, quàm magnifice habitat anxius curat. Quasi nova ætas canitiem amovisset, hoc ipsum quod bene agere unicum potest, haud agit, senem. Non meminjt adeo construendis ædificiis senes olim ineptos judicatos fuisse, ut cum publico ære reficiendi pontes erant, ad suffragia non admitterentur, ideoque vocatos (7) depontanos. Cum orbe exeundum est, novas figit sedes vetulus iste; & quod testamento debetur in saxa, in picturas, quibus fruuntur alii, tempus terit, quasi prolixior vita illum maneat,

(6) Sarcophagus à Græco σαρξ, & Φαγῆν, lapidis, sive marmoris genus est, in quo corpora defunctorum condita citò ad ossa rediguntur.

(7) Apud Samuel. Pitiscum lego: *Apellabantur senes, qui sexagenarii de ponte (Tiberino) dejicebantur.* Primis nempe Reipublicæ temporibus in Comitibus per pontem suffragia ferebantur. Displicuit id vegetiori juventuti, Imperatorem jam non à senibus morti proximioribus, quàm publicis officiis obeundis, eligi debere, existimantes; atque hinc conclamavêre Juniores, ut de ponte dejicerentur sexagenarii, non utique submergendi, sed à suffragiis repellendi. Vide *Adag. Erasmi. Rôt.*

neat, quem cæteris mortalibus (1) incommo-
dum fessa dudum natura tot morbis expellit,
& lassati ampliùs hæredes, tot querelis, tot nu-
tibus, tot denique votis exturbant.

Verùm unde illa in senibus ædificiorum in-
sania? credo, ut longioris vitæ imagine miti-
getur ille dolor animi, quem ex dierum suo-
rum brevitæ concipiunt; nam reviviscere ali-
quo modo sibi videntur cùm actuosi sunt, &
robustissimæ sanitatis quadam umbrâ mens lu-
ditur, cùm senex in tot cœpta, in tot curas,
non compulsus, sed sponte se extendit.

Præterea, cum cæteris fere voluptatibus de-
stituti sint senes, facileque credant se sperni;
dulcissimum est novas sibi in eâ ætate delicias
procurare; & quasi ad renascentis imperii o-
stentationem, plurimos conducere artifices,
qui ad nutum obtemperent. Sed jubeat, dis-
ponat, diuque servatas opes paucis mensibus
dissipet infatuatus senex, interim properabit
mors, & alia domus subeunda est, unde non
exeat.

Sed forsitan famæ suæ consulit providus
homo? ita verò! nam cùm fato suo functus
erit, multo post tempore dicetur: toto vitæ
decurso paternis laribus contentus, sub finem
vitæ quàm sublimes prætulit spiritus! quàm
largè prodigus! quàm fortiter respuit amico-
rum

(1) Quem jam inutilem Reipublicæ, & natura, & im-
patientes hæredes mori cupiunt.

rum piorumque hominum consilia, qui vel familiæ, vel egenis suadebant illas facultates relinqui, quas tandem absorpsit immanis structura; & posteris frequenti reparatione non importunus modo, sed noxius labor! Diu vivet, qui sic splendide functus est; qui inter artificum turmas diem suum obiit.

O senectutis deliramenta! ô insulsam superbiam! sic fama quæritur? ut qui domum tuam viderint, cogitent te annosum desipuisse: ineptumque negotiis, cùm te tandem fugerent homines, fugeret quoque mens & ætas; ne solitarius ac omninò otiosus videreris convocasse operarios, egisse cum lapidibus?

Si saxorum movendorum amor erat, urgebatque dementem gloriæ cupido, consultiùs egenis quam vanitati (2) mansionem statuisses, ut receptis quos ubique extorres agit divitum sævitia, tuas illi laudes dicerent. Neque tibi muta defuissent præconia, si ab egenis gratitudo defuisset: ipsum namque opus factorem suum indicasset posteris silentio suo, & illud in optimæ famæ securitatem, te pauperum hospite verissimè dici ex Evangelio potuisset, si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Sed ab hominibus celebrari parum est: si in id opus contulisses opes tuas, laudatorem haberes Christum ipsum toties admissum, quoties vaga ejus membra tuis tectis succederent. Quæ apud Deum fama est, æternum manet:

nam

(2) Xenodochium, Orphanotrophium, Nosocomium

nam unde deficiat? quæ extra ipsum quæritur, citò perit; & quis ab ædificio privato diuturnam speret, cum neque pyramides illæ Ægyptiæ, illa orbis miracula, authorum suorum nomina ab oblivione vindicare potuerint?

Fidem videtur amisisse iste senex: nam si servat adhuc quid, in temporali domicilio totus est, neque quomodo habitet curat, ubi illum egressum sæculo æternitas exceperit? in alterâ vitâ commodas sedes nulli habent, nisi qui hîc sapientes architecti præsentî operâ, futuris laboravere: etenim subædificante Deo, mansiones illæ à mortalibus fiunt, quæ promittuntur immortalibus.

Hæc erat nostri Gygis cogitatio, cum jubentem Dominum in suum conclave, ne (1) tenerum caput sol aut nimius aër læderet, famuli deferunt: quos cum amovisset a conspectu quibusdam epistolis cœpit vacare. Has cum ille exararet tremulâ manu, Gyges in altera mensâ codicem videt, ubi expensarum quæ ad ingentem fabricam pertinebant, ratio habebatur, ne in comparandis quæ tanto operi necessaria fuerant, aut in numerandis tot artificum (2) justis deciperetur hominis Providentia. Fortè fuit, ut & in hac mensa the-
ca

(1) Debile calvum.

(2) Mercede, ob præstitam operam. Hinc parentalia, aut exequias dicimus *justa*, id est debita ab hæredibus & propinguis.

ca calamaria esset, cujus illicò occasione hæc in fronte libri ex sacris codicibus scripsit Gyges, ut quàm insipienter novam sibi domum struxisset, senex agnosceret: Stulte animam tuam hac nocte repetent à te, & quæ parasti, cujus erunt?

Tum ad illum accedens, miratus quid scribendo gemeret, majori stupore tactus hæsit, ubi argumentum epistolæ vidit esse amorem. De nuptiis cogitabat, & nescio cui adolescentulæ suos ignes, suos singultus eâ verborum elegantia, iis argutiis commendabat, ut qui vultum hominis non intueretur, crederet eum in illâ ætate, cui non sapere, & levia loqui, statim ut amat, pene concessum est. Quid, agebat Gyges, in isto funere velut quædam noctua infidet libido?

Iste qui tam intempestivè amat, credit adhuc posse amari? quæcumque illum in conjugem accipiet, nubet cineri, non viro. Si ad illud sepulchrum lubens videbitur accedere, ob id solum faciet, quod sperabit inter ossa, ac siccas carnes, aliquem se thesaurum reperturam: horrebit tamen sperans: illudque spectrum amplexata, (3) horam cogitabit quæ ab illo infœlicissimam divellat, ut si iterum nubendum est saltem non illud videatur conjugium

(3) Properare cupiet mortem, quæ mariti funere solvat miserabiles amores.

gium quod quasi jubente (1) Mezentio cum carne mortuâ alligatam vivam copulet, ut foetore intereat.

O jam non commentum, sed historiam quod de Cupidine & morte poëtæ luserunt! mutavere arma: Cupidinis jaculum mors sumpsit; & dum senem perire vult, amatoriâ sagittâ percussus, in has cogitationes compulsi, ut se miserum credat, si non habeat uxorem: (2) verum quas non dabit Zelotypo homini curas forma præstantior, si in domum frequentes amici conveniant, & mulier (pudica licet; quia tamen pulchra amari mos est, & ferè necessitas) alteri quàm marito placuerit?

Rugarum suarum conscius, (3) quàm injucunde adolescentem ager? semper queretur se despici à muliere; quidquid literarum scribet illa, putabit (4) fatum suum; tot emptores pudicitiae credentur, qui munuscula miserint; de omnium fide sollicitus, perpetuâ famulorum (5) successione studebit suspectam

A a

uxoris

(1) Tyrrhenorum Rege, quem ob inauditas crudelitates, quas inter & illa, de qua Author, regnò subditi exuerunt.

(2) Sed quot curis agitabitur senex, melioris formæ uxorem nactus?

(3) Quàm ineptè juventutem finget, adolescentiæ mores imitabitur?

(4) Argumentum continere alieni amoris.

(5) *Famulorum successione*, id est, adventu, præsentia perpetua.

uxoris castitatem tueri; & cùm fecerit omnia; cùm speculatores habuerit, qui de illâ certissimè referant; cùm duplici serâ tutus erit, & totâ nocte etiam accensus ignis vigilabit ad custodiam, nihil de timore decedet.

(6) Sed & amet atque ametur, neque illum pavidæ & insomnes curæ discrucient: nubendi tempus non est cum mortis nuntia senectus abstinendum esse admonuit; nisi illos velis imitari, qui ob scelus in majori Britannia, à iudice damnati, ut ultimam vitæ suæ noctem jucundius agant, petunt, si carent uxore, ut in ipso carcere liceat novo matrimonio supplicium auspicari, quod postridie passuri sunt; nam inveniuntur mulieres, quæ lucelli spe infastas nuptias contrahere cum scelestissimis velint; & conjugii brevitatem atque infamiam non cogitent, modo pecunia egestatem sublevârit.

Grandis erat, & suo digna ingenio sic apud se meditantis Charmionis philosophia. Sed si videbatur senex insanire, qui eâ in ætate positus de uxore cogitabat: quid putas de illis senibus dixisset, qui illicitis omninò amoribus canos suos dehonestant? vitam illorum exhaustis vino doliis justissimè compares; quibus solùm restat sua fex: nam priorum temporum senes illi nihil servavere, nisi spurcicias; decrepitam ætatem, cloacam effecere, in quam

quid

(6) Sed esto, demus hoc &c.

quid præterita ætas foedum habuit, confluit. In cæteris memoria labens, adeo constanter retinet turpitudinum imagines, ut nulla vis, nulla ratio, nulla ipsorum corporum infirmitas, aut impotentia delere eam possit.

Sub ipsâ mortis falce luxuriosi sunt; & si quid religionis in animo superest, nihil tamen de obscœnitate minuit illa divinorum recordatio; pavent simul & peccant: perditissimo amore jam non ducuntur, sed trahuntur; vivunt non quomodo volunt, sed quomodo cœperunt: & dum consuetudini non resistitur, necessitas facta est voluptatum mancipiis.

PRINCIPUM AUCU- PIUM.

Turpius peccare adulatores poëtas in laudandis Principibus atque Magnatibus, quam eos ipsos, qui laudari se sustinent; eruditè demonstratur.

SI tempore atque ingenio benè utatur ars; (1) neque abdicârit patientiam, quid non tentet foeliciter? quid ab illâ tutum erit? frustra delitescant in speluncis suis feræ; pisces

A a 2

immen-

(1) Neque, ob tardiores successus, impatiens fiat.

immensis fluctibus condentur, & notos in oceano recessus trepidi subibunt; frustra pernicibus alis aves cœlum petent: quidquid terra celat, invenit, vel sagacitate canum usa, vel ducentibus ipsorum animalium in profundiores latebras vestigiis; quidquid natat, hamo, retibus obtinet; quidquid volat, aucupio.

(2) Nunquam tamen subtilior ars, quàm cùm capit & Principes: hic autem modus, ut se didicisse Gyges à peritissimis aucupibus referebat. Sub eodem tecto duo viri habitabant, unus poëtica illustris, alter soluti sermonis eloquentiâ clarus; & tum forte fabulabantur, cùm ad illos Gyges venit. Prolixam chartam manu tenebat qui in poëticis excultus ferebatur, & subridens ita socio: Fœlicitiùs certè in (3) Hesperidum hortis, ubi malâ aureâ opulentæ arbores emittunt, quàm in summitate Parnassi, qui egenâ tantùm lauro nobilis est, Musæ degerent. Nam quem mihi dabis Poëtam, qui condendo versus, illas opes obtinuerit, quas aliis non rarò confert sordidus labor, & in parvis diligentia?

Virgilio

(2) Nunquam tamen ars vires suas exerit gloriosius, quàm cùm Principes etiam irretit.

(3) Hesperides erant Hesperii (Atlantis hic frater,) filiae, Ægle, Arethusa, Hespertusa. Hortos illæ habebant non procul à Lixi Mauritaniae oppido, ubi anguis esse dicebatur, aureorum pomorum custos. Vid. Nat. Comes lib. 7, & Virg. lib. 4. Æneid.

Virgilio jam multum tempus apud Augustum manenti, ne absque præmio sudasset tantus poëta, panes dati sunt; pertinacius digniusque laboranti, iterum panes; ut venustissimè Augusto dixerit Virgilius ipse: si ex illâ mercede liceret de optimi Principis conjectare natalibus, nihil aliud credere se posse, quàm pistore genitum, qui tot opum Dominus, poëtæ dudum expectanti nihil præter panes dedisset. Eâ forsitan voce Augustus ad illa lenta compulsus est, quæ postea contulit; sed ut tardè, eo etiam numero data sunt, ut inde (1) Maro paupertatem quidem vitârit, non attigerit opulentiam. Tristior omninò fuit Homeri fors; (2) egenus vixit; despectus à suis, adeo clarus post mortem, ut qui ingenium viri contempserant, de cadavere (3) contenderent.

Vide quod consilium mihi fecerim; clarissimis poëtis ingratus plerumque labor fuit, functos Principes cecinisse; vivos volo promere-

A a 3

ri:

(1) Sic Pater Virgillii dictus est, quia ex *Majorum* erat fâmilîa.

(2) Ita sanè Plato jo de Repub. vixit pauper, & per urbes erravit.

(3) Colophonii videlicet, Chii, Salaminii, Smirnæi. vid. Cic. pro Archia. Neque id immeritò; nam, ut ait Vell. Paterculus lib. 1. hist. cap. 5. *in Homero id maximum est, quod neque ante illum, quem ille imitaretur; neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est.*

ri: præconiis suis plurimum delectantur Magnates; quod officiorum assiduitati, periculis etiam sæpius negant, laudibus dabunt; eâ arte illos capi ita certum est, ut si quis peritè hos laqueos incautis paraverit, nemo de successu ambigat.

Optimè retulit orator; sed si lubet, videamus, quàm venustè mentiaris in isto carmine. Poëtis ea fingendi libertas cumulatè concessa est; nobis cãutius agendum, ut quidquid dicimus, ad veritatem videatur accedere: decet enim nos, non ille (4) Apøllinis furor, qui vos ab humanis rapit, inspiratque calentibus quod cæteris loqui fas non est; sed modestior per omnia, frigidiorque assentatio. Idem Poëtæ sperantis, & Oratoris aulici propositum, fallere; mulcere animos encomiis; naturam, cum quid rarè facit, imitari; id est, quæ per se minutissima sunt, in amplissimam gestorum seriem extendere; ex pigmæis creare Gygantes, Colossos; ingentes animos formicis artusque terribiles addere, ut qui ista legerit, vel audierit, putet ambos de elephantis, aut leonibus loqui. Sed fraus illa Oratori majore sagacitate ornanda: etenim orator dicitur vir bonus

(4) Enthusiasticus, quem Poëtis præsentiora Numina immittunt. Unde Claudianus de Rapt. Proserp.
gressus removete profani;

Jam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum &c.

bonus dicendi peritus, & licet eodem (1) fascino utatur, (2) fama tamen servanda est. Verùm tu qui cæterorum Poëtarum more non timidè, aut obscurè soles fingere, dic, quâ ratione in Principis benevolentiam aditum tibi facies? frustra illud opus tentas, nisi multum placueris.

Argumentum poëmatis erat, regiis armis oppugnata quædam civitas, quâ jam de deditiōe cogitante, Princeps aliquis advenerat, ut lauros facillimâ manu meteret, quas justior fama debebat (3) laboriosæ virtuti. Ita non rarò redditæ sanitatis (4) nomen usurpat, qui sub finem morbi vocatus venit, non peritus medicus, sed foelix. Et tamen Principem illum, (5) qui vix suos hortos, suos amores reliquerat, ut ad hostes pergeret, invictissimum prædicabat Poëta: ipso Marte ferociorem: præliis assuetum, cùm quidquid præliorum antea vidisset, (6) specillis vidisset, voluptatem ex

A a 4

aliorum

(1) Laudis, Adulationis.

(2) Cordati oratoris, qui dicit, quod res est, veritate, non fabulis nititur.

(3) Illis nempe, qui in diuturna, ac periculosa obsidione toties vitam suam attulere in discrimen.

(4) Ægrum restituisse, videri cupit; felix, quod remittente jam vi morbi advenerit, non causa, sed testis redditæ sanitatis.

(5) Qui suis voluptatibus recens vale fecerat.

(6) Eminus puta, ut quidam volones solent tubâ optico magis, quàm gladiô, manûve præseates.

aliorum discrimine captans, ipse à periculis tutus.

Attonitos incivitate tutelliares Deos describat carmen illud, mox ut venientem fense-
rant; commotas sponre arces, sed quæ non
caderent, nisi Principis imperio, cùm propior
solo nutu, ea munimenta deleri juberet, (7)
quæ tot turmis, tot machinis, tot ignibus ne-
gaverant obsequium. Absque illo (8) Achil-
le bellum absolvi non potuisse; fato illius pu-
blicam foelicitatem deberi; tanto siderum ne-
xu editum, ut quâdam necessitate Principis
arma victoria sequeretur. Ad hujus Galli con-
spectum (9) leonem tremuisse; quidquid vi-
rium, quidquid animorum miles habuisset,
fluxisse ab illo; nam ut caput exercitus fuerat,
ita & cor; unde illa nervorum calorisque ad
extremas usque (10) partes diffusio. Deni-
que non foelicius Amphionem lyrâ suâ
olim (11) civitatem excitasse, quàm ille alte-
ram

(7) Quæ hætenus contra tot impetus obsidentium
steterant.

(8) Ultimo ariete.

(9) Alludit ad insignia urbis obsessæ, vel Principis
hostilis. Aliunde verò circumfertur, ex quadam
antipathia, leonem fugere, Gallo conspecto.

(10) Exercitus turmas.

(11) Thebas; nam cum Amphion suspectas haberet
vires Phlegyarum, per id tempus hostium, The-
bas muris cinxit. Fabula est, Amphione Lyrâ
canente, saxa sponte sua affiliisse. Horat. in art.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor, urbis
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
ducere, quo vellet &c.

ram diruerat; (1) Hebræo duci comparandus; Cæsare foelicioꝛ, cui aliquando satis erat (2) vidisse, ut vinceret.

Cùm hæc fusè, & numeris vocem inflantibus, legerentur à poëta, indignabatur Gyges, & ita apud se: O adultores, servum pecus! & hæc patienter, hæc libenter Princeps audiet? injuriâ mercedem quærit scriptor iste, nam ita hominem laudâsse, lusisse est: justè profecto, & ad poëmatis hujus naturam egerit munificentia Principis, si auctori speratam mercedem fustè, non pecuniis solvat. Adeone desipit adumbratus Heros, ut nesciat qualis sit; quàm non libenter deseruerit privata studia, otium, delicias suas, ut inter tumultus bellicos spectaculum sui faceret? fierine potest, ut ad picturæ istius conspectum, quam ut ipsi similimam exhibet Poëta, non erubescat, non succenseat?

Verùm nihil horum formidabat carminis auctor; & socio effusissimè ridenti, quod (3) tantos animos mollissimo homini daret, ita excusavit versus suos: Nihil agimus, amice, nisi impudenter mentimur; falsis adeò sunt assuetæ Principum aures, ut si quid sincerum de illis protuleris, perrarò benignè excipiant.

A a 5

Plures

(1) Antonomasticè.

(2) Quod de se ipso Cæsar in comment. scripsit.

(3) Tantam fortitudinem affingeret,

Plures (4) modestiæ suæ pœnituit; si ex vero tantum laudas, nihil ad tuam fortunam efficiēs. Recordare quàm largus in suos laudatores fuerit ille (5) Purpuratus, qui ab aliquot annis apud nos extinctus est. Tanto cultu illum prosequuti sunt ex nostris scriptoribus aliqui, ut exteri venustissimo (6) tractatu nobis idololatriam objecerint. Vigilantiorem syderibus, unus dixit; dignum quem sol ipse miraretur: stupefactam ad hominis perennes curas coelestium luminum turmam. Nihil ego certè audacius, nihil quod à veritate magis alienum dicam: nam tremuisse muros civitatis, omninò minùs est, quam stellas stupuisse: vis autem scire, ut quæstuosum fuerit Poëtæ suum carmen? singuli versus auro æstimati sunt, brevissimo labore amplissimam mercedem tulit.

De isto quoque purpurato, tanquam de Deo ita quidam loquutus est, ut etiam trinum diceret. Salutis authorem cecinit ex assentatoribus unus; alter incarnatam sapientiam retulit, quæ mortales miserata cum illis misceri voluerat, ut præclarissimis laboribus, ingentibus

(4) Remissioris laudis.

(5) Fallor, an is Armandus Richelius? Barlæus sanctè Poëta nobilissimus, hunc super astra extulit; altius prope Petrus Labbe in Elogiis.

(6) Ut editò librò improbârint, exteri, quod hominem illum Dei instar suspiciamus.

bus meritis, cruce denique, Galliam vetusto regiminis delicto corruptam, damnandamque, redimeret. Epistolas lege quæ viventi datæ sunt; (1) vix aliquas modestiores invenies. Sed inter alias illa eminet, quæ (defuncto quidem illo Principe) authorem adegit, cum jam id securè posset, ut professâ culpâ, & in locum blanditiarum substituto ad Christum voto publicè oraret sibi ignosci, quod tanto thure mortalem placaverat.

Et vere, ait alter, nimia fuit in hunc virum assentatio; sed utcumque condonanda; nam certum est ingenium illud, quod & ipsi hostes fassi sunt, nostræ ætatis scriptoribus dedisse suâ prudentia cæterisque virtutibus, quæ in politico homine eximiæ censentur, non ignobilem materiam. (2) Sed vix fero tantis præconiis exornari Magnates illos, qui præter suam fortunam nihil habent quo intumescant, aut distinguantur à cæteris.

Si quis hospes, quæso, in Ægyptum venisset, cum toto Regno tympana ac tubæ natum
(3) Apim

(1) Vix erit, quæ non laudet nimium.

(2) q. d. Tolerabile est, viros, qui virtutibus atque aliis dotibus verè excellunt; etiam cum aliquali excessu laudari: at verò quis probet, tot panegyres, immeritis, & non nisi natalium sorte, vel Principum gratiâ magnis recitari? multi nempe jam Plinii, pauci Trajani.

(3) Apim significabant, rogassetque sibi ostendi numen illud, non putas Ægyptios erubuisse, qui suum vitulum petenti prodidissent? nihil enim aliud Apis; & tota ineptissimi cultus ratio, quod illud animal, vel illudente dæmone, vel ludente naturâ candentem maculam gestaret in fronte, in tergo aquilæ effigiem, duplices in cauda pilos. Hic Ægyptiorum Deus ad cujus ortum nemini licebat non latari; quo peremto, præconis voce luctus publicus indicebatur, ut ad bovis funus quisque plus lachrymarum effunderet, quàm in ærumnosa domo, vel in patriæ ipsius cladibus acerbissimi calus expresserant.

Sublimis stabat medio in templo bos egregius, dumque suum fœnum vel porrectum mandit, vel ab imo revocatum stomacho multo labiorum motu ruminat, proni sacerdotes, supplicesque, ac trepidi thus adolent; ad mugientem bestiam pervenit, cum suo suffitu Religio; votum sit omnium, belluæ salus; & ne meritis quoque laudibus careat, non tauro patre, sed (4) fulmine genitum Apim musici vario carmine intonant; supremos honores illi debe-

(3) Huic Deastro, de quo alibi, jam suo ævô illustre Rhodius Anaxandrides,

Haud esse vobiscum queo commilito,

Concordibus nec moribus, nec legibus,

Per maxima intervalla differentibus,

Bovem Colitis: Deis ego inasto bovem.

(4) Dignam hac laude bestiam! quem enim partum

deberi qui cæteris bobus natalium dignitate, ac signis præstantior haberetur.

Mentem meam quid simulem? quoties aliquis ex magnatibus illis ingenti præconio extollitur, qui suæ fortunæ (1) mole magis insignes sunt, quam vita, aut ingenio, Apis collitur. Et vide ne tu tuo poëmate ad sacra illa sis delapsus, quæ justissimè in Ægyptiis damnamus.

Supra merita Principes velle laudari, maxime probat quod de Alexandro dicitur: Recessurus ab quadam regione, ingentia arma fabricari imperavit, quæ humanam omninò mensuram excederent, spargique per agros, ut eâ arte decepta posteritas crederet aliquando, gyganteâ mole fulsisse, quidquid sub Alexandro pugnaverant; neque mirum tantis hominibus cæteros mortales, aut vi, aut sponte fuisse obnoxios: (2) nam quis ille exercitus in quo pusillum nihil? in quo sub immensis artubus pares animi (3) referebant illas acies quæ olim in cœlites pugnaverant? Putem quoque illum Principem, tot serpentes, tot leones, tot ursos, ac efferas gentes finxisse, in illâ quam ad Aristotelem scripsit epistolâ, ut eo com-

bonum speres à fulmine, & à *bruto* fulmine?

(1) Nimia indulgentiâ,

(2) Quantus enim ille exercitus, in quo Gygantes sunt omnes.

(3) Simillimi iis, qui imposuerunt Pelion Ossæ.

commento crederetur, quidquid in orbe fortius est, atque immanius cecidisse Alexandro.

Fabulis laudari Principes volunt; certum est, si tamen (quod fortè non adverteris) aliquid veritatis ejusmodi commentis inferatur; illo enim vehiculo eget laudantis falsitas, ut jucundè, leniterque ad Principis animum perveniat; & non sine fundamento videatur adulatio suam machinam struxisse, cujus summitas nubes dedignata, ipsis æquat syderibus. Aliàs assentatione lædatur Princeps: & laus quæ à merâ fictione petitur exprobratio est non præconium.

Itaque crediderim ego tuæ fortunæ esse consultius, si de fortitudine taceas, & in Principis istius fœlicitate atque prudentiâ totum carmen tuum (4) luseris; (5) alioquin ridebunt quotquot audient, & si sapit ille, musam tuam non feret, quæ militari fronte pacificum caput, sic jocata coronaverit. Versus quidem tui sunt elegantes; sed memineris floribus aliquando tyrannos, hostes suos suffocavisse, & te pulcherrimis Principem certissimè læsurum, si in immerita ejus acta tantam præconiorum copiam indiscrete projicias.

Plura quidem vobis, ut dicebam, quàm nobis oratoribus concessa sunt; sed sit etiam aliqua,

(4) Occupetur.

(5) Aliàs rideberis, si hominem à rebus militaribus abhorrentem, fabulis tuis Marti adscribas.

qua, poëseos veluti hypocrisis, ut quæ fictionibus nata est, videatur ideò tantum fingere ut sub illo ornatu veritas digniùs, magnificentiùsque appareat; per se enim inculta est, nuda, & licet formosissimam dicant, amatores tamen plerumque non habet, maxime ex Principibus; nisi & ipsa aliquo (1) fastu aulæ genium imitetur, discatque (2) fucum pati, & cum illo comitatu incedere, quem fabulæ dabunt: sic enim majore strepitu veniet, (3) monebitque, aliàs fortè non observaturos, quàm sit conspicienda mortalibus.

(4) Aliquid Regie dederit Princeps, hîc siste, hîc finge, non discipulebit famæ suæ cupido nubem illam latiùs spargi, ut in ampliores terras videatur effudisse suos imbres. Semel in acie visus est? gaudebit magnò verborum ambitu prædicari sua pericula, suos animos (5) hostium quoque vires atque audaciam, quos ut fortissimos atque obstinatissimos describes tuis
versi-

(1) Apparatu.

(2) Colorari.

(3) Nam solent oculos aliorum in se convertere illa, quæ cum pompâ & Majestate incedunt.

(4) Demus, Principem, munificentiam Rege dignam ostendisse; argumenti satîs habes; nemo est tam famæ suæ negligens, ut prædicari nolit.

(5) In hoc Pnncto plerique peccant Historici, & Poëtæ, quòd, licèt Victorem admiraturi rapuerint calamum, hostibus illius nescio quos panicos timores tribuant. Quasi verò gloriosum id belli duci, si Leo dicatur, sed contra lepores.

versibus, clarior apparebit illa virtus quæ dimicantes contrivit. Præteriti certaminis imagine pasce, delecta principem tuum; revoca quidquid terribile pugna habuit; prostrata hominum cadavera; equos vel temerè fugientes absque Dominis; vel in ipsa morte insanientes; desperationem hostium; ultimos perëuntium fremitus, hisque admixtam, dissono clamore, alacritatem vincentium.

Grandis inde bellicæ virtutis scena fit; & quia inter hæc artis ludibria aliquid veritatis insertum est, facile putabit Princeps se heroibus parem; placebit sibi, deinde tu illi, quod ejusmodi voluptate, ac gloriæ sensu animum demulseris, & in præmium laboris dabit, quod tantopere concupisti. Nam tui carminis finis est, non Princeps, sed pecunia: & spe incitatus laudas, non famæ illius studio, aut subditi, ut videtur, obsequiosa charitate.

(6) Illud tamen maxima cura celandum est: nam omne oleum tuum amiseris, si, quæ latent vel leviter appareat, scriptionis improbitas. Vide picas, corvos, passeris, quam suspiciosa aves sunt, quanto tempore positam ab aucupe escam intuentur, quanto circuitu timent. antequam tangant: capi non possunt nisi ita industria lateat, ut naturæ esse videatur, quod artis

(6) Sed pecuniæ fordida cupido abscondenda est quàm diligentissimè. Solus Martialis impudenter postulavit, parasitus celebris, si quis alius.

tis est. Vis inescare Principes? cautè age; citò se dabunt in laqueos: ita quidam ex nostris has insidias magnatibus paravere, ut qui capti sunt, muneratum à se Authorem sciant, non se irritos arbitrentur.

Hæc audiens Gyges artem discebat quâ tamen nollet vir sincerissimus uti; simulque studebat non advertere Principes, quoties impensè laudantur, toties quæri in prædam; & inanissimis præconiis aurem dare, quæ specie obsequii illos ad optata dona sollicitant, ac superbos efficiunt.

Plurima certè sunt quæ Principes viros suæ mortalitatis admoneant. Escarum illa tot conviviiis nunquam explenda necessitas; illa naturæ officia, quorum non possint absque pudore meminisse; dolores, morbi; & quidquid in dedecus, aut in supplicium, Deo vindicante, genus nostrum perpetitur. (1) Sed utilissimis monitionibus ita plerumque officit dignitatis splendor, ut qui his radiis circumseptus supra ceteros eminet, minùs se mortalem quàm Principem sentiat. Quid modesti ab illo expectes, si jam sui propemodum oblitum, in altiores cogitationes erexerit adulatio? si in coelum se asserat? & panegyricis assuetus, neminem amet, nisi qui abjectissimo laudum servitio, ac mendaciorum concinnitate gratiam illius promeruerit?

B b

Sub-

(1) Sed tot laudibus circumfusi nihil prope audire possunt, quàm adultores,

Subtiliora quoque audivit in aliâ domo Gyges, ubi de capiendis Principibus confidenter inter se agebant duo Aulici. Querebatur unus se hæcenus infelicem, qui illud aucupii genus ignoravisset, petebatque doceri; & hæc callidissimæ artis præcepta accipiebat ab alio :

Aulicorum Numina Principes esse, bene nosti : putas autem satis, si adores? Illud quidem multum placet, à cultoribus suis frequenter thura accipere; prostratas ante sublimem fumantemque aram subditorum fortunas intueris sed alia sunt quæ minori pompâ licet tamen potentiùs, atque utiliùs, animos eorum demulceant. Ab ipso supremi Numinis cultu disce Regibus famulari, ut tibi propitios facias.

Maxima pars Religionis non in eo constat, ut canticis, atque procurationibus Majestatem Dei profitearis: parva sunt ista, quibus tamen, tanquam præcipuis, adeo indulget absurdum vulgus, ut vix aliquem ex plebe invenias, qui putet se in Religionem peccare, si hæc signa prætulerit. Præter numeratas preces, lustrales aquas, campanarum sonitum, cæteraque ejusmodi, quorum usus ad externi cultus rationem admissus est ab Ecclesiâ, præter hæc inquam, quæ sensus feriunt, & vel ab (2) impio quôque possunt simulatè exerceri, nihil aliud esse Religionem putat insulla multitudo.

Quid verò Theologi docent? illa certè esse
opti-

(2) Atheis.

optima, placere Deo: sed nos illi minime acceptos fore, nisi & ipsum imitemur, illudque, quod obsequiosum os cecinit, ac sacri Ecclesiae ritus significant, (1) vita pronunciet. (2) Crucifigi cum Christo major est cultus, quam, si charitatem morientis, fuscumque sanguinem, ac invictam sub tormentorum sævitiâ patientiam grandibus præconiis exornes. Panegyrici optimum genus, facti mores ad exemplar: voluntas ad placitum illius ordinata, quam flecti non est æquum, cum suprema omnium sit, nec aliâ lege regatur orbis, cujus homo tantum pars est.

Recordare quid dixerim, quodque non abnuis: Principes habemus pro Numinibus; ergo colantur ut Numen, scilicet imitatione magis, quam hymnis, ac laudibus. (3) Pingere in te quos revereris; se agnoscant, cum te cernent; observa quid velint, quid agant, sciasque inde tibi formulas dari, quas præterire non licet.

Princeps aliquis indecorè in alteram partem cervicem flectebat; nullus aulicorum fuit, qui recto capite incederet, omnibus collum (4) reposuit cura placendi; sed inepta hæc, &

B b 2

nimis

(1) Exprimat. Mens voci debet concordare.

(2) Præstat Christum agere, quam *Virgilium Christum* scribere.

(3) Exprime mores, Genium, incessum, vocem tui Principis. Hujus esto Simia, ut placeas, &c.

(4) Obliquè ad humerum flexit.

nimis (5) professa adulatio. Animum Principis imitare, non corpus; nam histrionum est aliorum gestus mentiri, neque caret injuriâ, quod natura in Principe peccavit, hoc illi similitudine defectus tanquam in speculo proponere,

Cum aliquot calvos (6) Authore Sejano simul in aulam introeuntes, ut choreas agerent, Tiberius conspexisset, illicò excanduit, putavit, eo tripudio sibi illudi, quod calvitio deformem, ætas simul, & voluptatum intemperantia fecerant. Balbutit Princeps, claudicat, curvus graditur, ne imitere; ne quod ignorari maximè cupit, agnovisse te sentiat: alii defectus sunt, quos utilissimè, non hærente quidem linguâ, aut pede dubio, vel inflexâ spinâ, sed tuis moribus exprimas.

Si mollis est: & tu mollis esto; lauda delicias, convivia, amores: extolle, quod captus formâ mulierum, vago Cupidine insanit; quidquid dicis, quidquid hortaris, subjiciat faces, ut majori corripiatur incendio; atque etiam, si est opus, & altioribus secretis dignus habearis, ministrum te Veneris præbe, (7) reluctantem pudicitiam illi concilia; nihil probrosum est quod Principium gratiâ fit, & fortunam

(5) Aperta, manifesta.

(6) Instituyente jocum Sejano, à Seja DEa, frumenti, antequàm hoc ex terra erumperet, præside, sic dicto.

(7) Etiam eas, quæ repugnant, fac Principi faciles.

nam nostram promovet. Aliquos novi quos adhuc deturparet sua paupertas, nisi facilem ad opes viam ista officia dedissent, (1) quæ tamen cautè celanda sunt, ne inde exurgat calumnina, & in tuam famam debacchetur.

Venationem amat Princeps tuus? nihil loquere præter canes; amove illum (2) à consilio, ut insectetur lepores, cervos; & si fortè audaci telo percusserit occurrentem aprum, lauda egregium facinus, ut sæpè victoriis illis delectetur, quæ magis canum sunt, quam hominum, & tempus illud omne absumunt, quod debetur publicis negotiis: Beneficium putabit, quòd à regiminis curis illum ad ferarum certamen & avium pugnæ transferas. Non meministi (3) Romani illius, qui nihil eximium habens præter aucupandi artem, ita perdidices, merulas, corniculas cepit, ut simul & Principem suum; & ad illud dignitatis fastigium aviarius pervenerit, quod bellator mereri, atque obtinere debuerat? Magnum fecit non militaris labor (4) per solitos gradus scandens, ut summa attingeret; non animi vis; sed industria, ut sponte aversum à negotiis Principem, illis remissionibus delectaret, in quas primum

B b 3

ad-

(1) Quod libet, licet; dummodo nemo sciat.

(2) A Regni negotiis, curis publicis.

(3) Qui nullâ re excellebat, unde dignus imperio esset.

(4) Magni cognomen indeptus est, non quod gradatim (von der Picken auf.) ad summos in bello honores emerferit,

adverterat. Suas dignitates alii, suas opes illustrius consequuti sint, illo certè viro nemo unquam, meâ sententiâ, faciliùs optatam felicitatem aucupatus est.

Vides quanta sit aspirantis fortunæ solertia, Principum moribus studere, ut nihil illis proponas, nisi quod amant? Si pecuniarum amore teneri illos agnoveris, protinus novos habendi modos cupidis subministra; non diu sine mercede erit consiliorum utilitas. (5) Nec de plebe multùm cura; laboribus nata est, neque crudele videtur aliquid æumnarum addere necessariæ calamitati. De cætero (6) cave ne aliquis te diligentior illa consilia proferat, antequam promas; soli enim tantorum Authori debetur gratia, non illis qui Regiam cupiditatem ad modica aut ad nota compellunt. Si ergo benè quid (7) somnias, festina effundere; fructus Principis, etiam tuus erit, dum nihil ad gazam illius tuo ingenio perveniet, antequàm quod pollicitus est, promptissimâ solutione acceperis. Sic ego quon-

(5) Nec, quid dicat populus, sententiæve, timeas; nulla crudelitas est, eos, qui ad calamitates & nati, & dampnati sunt, vexare. *Fatis jam debitus Aruns*, est vulgus.

(6) Attende, ne prævenire.

(7) Si igitur novus subditum emungendi modus in mentem venit, &c.

quondam Principem meum demeritus sum,
& ita publico ærario consului, ut fortunæ meæ
magis; illasque sim consequutus opes, à qui-
bus sæpè, ut tu haud ignoras, non dedigne-
tur (1) prementibus negotiis ipse Rex auxilium
mutuari.

Quod de amoribus, de venatione, de pecu-
niis dixi, etiam intellige de sævitiâ; ferus est
Princeps? ne avertas illum à sanguine; suscita
veterum injuriarum imagines, objice novas;
si quid incautè in illum peccatum est, scelus
voca, iram nutri; sic placebis turbido, nec
amoveberis ab aulâ, qui ex animo Principis pe-
penderis, acceperisque mores tuos.

Nondum omnia in illam rem dixerat senex
Aulicus, cum subita tussis ab invito Gyge ex-
cussa, aliquem adesse colloquentes admonuit:
(2) Sed frustra sub aulæis, ipsoque strato quæ-
situs est. Hinc pavor utrique ingens, ne ad
Principes perveniret ejusmodi sermonis com-
municatio, periretque assentationis aulicæ quæ-
stuosissima illa & antiquissima ars, quâ per-
sæpe capiuntur.

B b 4

TRI

(1) In subitis necessitatibus, v. g. bellorum.

(2) Sed non invenère hominem annulo suo miraculo-
sè tectum.

TRIUMVIRATUS IN SYLVANOS.

Tres viros, invido dente, austerioris vitæ instituta traducentes, ridet Gyges.

NE optimo colendæ pietatis consilio (3) frequentia noceret, viri aliquot in sylvas secesserant: ignotum penè cæteris mortalibus hominum genus. Præcipua illis cura, latere, & pati: Dies labore ducebatur; ipsa quies, (4) ne securitate peccaret, tanquam in militum statione, interrupta vigiliis: lectus, stramen: cibi, radices: aspero vestitu, constitutisque per alternas noctes flagellis, ita sponte ad castitatem erudiebantur, ut subactum eâ (5) sævitiâ corpus animorum tranquillitatem haudquaquam perturbaret. Summa inter illos concordia; fuga honorum; studiumque ea agendi, quæ Deo acceptiora esse, ratio vel pietas ostenderat. Ab cæterorum hominum consortio ita semotis, ipsa (6) secessio dederat nomen: nam quòd

(3) Ne urbium tumultus, & tot hominum oculi pietatis opera impedirent &c.

(4) Somnus ipse, ut nullum faceret peccandi otium, vel occasionem, militari prope ritu, succedentibus sibi vigiliis abrumpebatur.

(5) Carnis & sensuum maceratione.

(6) A sylvis, in quas se abscondebant, sortiti sunt nomen.

quòd in sylvis degerent, eos vulgus simpliciter appellabat Sylvanos.

Dum sic, quasi in (1) altero orbe uni Deo operantur, interim pervadit ipsas urbes fama virtutis, neque enim diu tanta lux condi poterat; Sed maximè, postquam plerique nobiles illam vitæ rationem sequuti, cæteris sapientissimæ secessionis exemplum fecerant, prioris instituti fastidio.

Magna persæpe virtutis securitas, ignorari. Diu servatur tectus ordor, quem nimius æc cito dissipat, solque ipse radiis allicientibus disperdit, si ex pixide eduxeris. Solitariis hominibus sua fama nocuit: (2) Ad multiplices pietatis curas magno civitatum consensu, renitentibus tamen ipsis, vocati sunt: & quidem foeliciter ac prompte plurimos animi morbos (3) abstulere, quos Medicorum notæ manus prolixâ curâ convellere nequiverant.

Fortunatos successus non tulit (4) Triumvirorum averâ mens. Igitur cogitare, quâ ratione Sylvani, qui jam urbibus ex officiorum sedulitate chari esse inceperant, iterum in suos

B b 5

saltus

- (1) In mundo extra mundum Deo serviebant.
- (2) Ad curam animarum, etsi volebant invitati sunt.
- (3) Consiliis in sacro tribunali datis, exemplo item vitæ Religiosæ, precum assiduitate.
- (4) Trium, qui veluti Magistratum in Religionis Republica se gerere, arbitrabantur. Cæterum *Ænigma* hic textit Author, cujus solutionem consultè Lectori relinquo.

saltus compellerentur. Virorum nomina pene eadem (5) que olim Romanam Rempublicam tot cladibus exercuere: Unus enim (6) Tonianus, Lepidus, alter, tertius vocabatur Augustulus. Quâdam die cum in illud consilium convenissent, sic præsente Gyge suum quisque in insontes stomachum profudit: Et prior quidem Tonianus, quòd æstuanti bili impar, eam diutius comprimere haud posset:

Amovendos esse dicitis, inquit, perdendi sunt. (7) Non videtis quantâ superbiâ se extulerint, quòd iniquis temporibus tanquam rebus publicis necessarii à nostris antecessoribus quæsi sunt? Ambitiosis, & plusquam satis est (8) alienâ jam sollicitudine se onerantibus

(5) Hic Magistratus, quemadmodum erat contra leges institutus, ita minimè erat diuturnus. Huius ineundi culpam Antonio adscribit Plutarchus pag. 924. sub litt. D. in hæc verba: *Erat populo Romano illorum Triumviratus maiorem in modum gravis; culpa tamen in Antonium conferebatur potissimum, qui Cesare natu major & Lepido potentior, in vitam eam luxuriosam & perditam, ut primum emerfit ex negotiis, est revolutus.* Hunc porro triumviratum constituerunt, ne rerum summam ad unum devolvere viderentur.

(6) Per anagramma *Antonius*.

(7) Superbiunt, quia vocati sunt à nostris ad ministerium.

(8) Alienis se negotiis, curis, immiscentibus.

bus nihil antiquæ solitudinis restat, nisi nomen. Ipso suo instituto sylvarum incolæ, quid morantur in urbibus? ex quo admisimus homines istos, qui mixtis laboribus in sacram segetem nobiscum succederent, quoties experti sumus (1) duros messorum! Suum nobis subsidium (2) nimio vendunt, utcumque ferendi nisi & exprobrarent. (3) Auxiliares copias non fero, quæ suprà nos in tantum crevere, ut ipso numero timendæ sint, si animis avertantur, & suâ jam famâ noceant, dum ubique vulgatur, (4) majores animos habere eas acies; (5) minore sumptu ali; constantius arma ferre; haud curare stipendia; denique militare fidelius.

Jam nobis invitis præliari volunt accitæ in opem turmæ; neque suos tantum duces nostris æquant; nescio quos ex militum vulgo in cælum tollunt, tanquam ea egissent quæ ex nostris imperatoribus nullus. Sua manu additas Christi imperio regiones verbosè commemorant; suorum facinorum annales texunt, quibus pietatem (quâ sæpe orbantur) ac literas apud populum ventilent, ut jam eâ arte per totam Galliam elari sint.

Audite

-
- (1) Proventibus suis studiosiores?
 - (2) Juvant nos, sed multa mercede demerendi.
 - (3) Periculosa sunt suppetiæ, si Exercitum, cui in auxilium venere, numero superant.
 - (4) Generosius in vitia & infernum pugnare,
 - (5) Mendicantes quippe intelligit,

Audite propositum meum : tota vita cum libris versatus, ad illam eruditionem perveni, ut aberrantem quomodocumque Ecclesiam, possim avitæ fidei, ac optimis moribus restituere. Totum lumen illud quod hausi à libris, in Sylvanos convertam; sentient quid valeat mea doctrina, (6) ubi odio accesserit.

Immitis censor decerpam ex illorum voluminibus quidquid minùs prudenter scripsere; (7) ipsam charitatem, quâ prodesse mortalibus voluerunt, accusabo veneficii: in sceleris ultionem, lentos judices meis querelis provocabo; quodcunque unus peccaverit, omnibus impingam; tollam fidem authoribus, qui clariores ex illis prodire; verminosos, impuros; latronum, homicidarum fautores describam, publicas pestes. Ad mea monita sine dubio hærebit saltem vulgus (vernaculâ enim linguâ, ut notior sim, homines aggrediar) magna famæ detractio (8) suspectos reddidisse. Sed quàm putas laborabunt, si & ostendero etiam à fide alienos? In hoc maximè enitar; quidquid magis sincerum exaravere, affirmabo scaterere

(6) Ubi in invisos præliatur.

(7) Et hoc ipsum, quodd scribendo prodesse voluerint multis, in pessimam partem interpretabor, præstigia dicam.

(8) Suspicionem sanè faciunt ejusmodi diffamationes. Hinc dixit quidam: *Audaçter calumniare; semper hærebit aliquid.*

tere erroribus. Ansam dabit perplexa (1) ratio scribendi; terminorum æquivocatio: ipsa sermonis eloquentia sæpè rebus fidei haud exactè conveniens: in has me tenebras penetrabo, ut quæ cogitavi, nocturnus hostis secure perficiam.

Quis legentium satis patientiæ habebit, ut velit (2) in notas meas inquirere, omnesque eos pervolvere auctores, quos dente tetigerim; Donec se omnino apud vulgus Sylvani purgaverint, multum temporis effluet: & quam interim dulce, in eas angustias invisos homines perpulisse, qui se cæteris meliores eruditioresque jactaverant! nec conscientiam timeo; (3) hosti quaquà nocere, jus naturæ est, & pars pietatis, insolentissimos homines religiosè calumniari. Itaque furiarum (4) occupabo officium; admovebo ignes, qui fumo simul & ardore infuscent quidquid usserint. Et ne ipso vindictæ usu tandem fatigatus animus, ab injuriâ quiescat, voto obstrinxi me, quidquid virium habebo, quidquid temporis, ad obitum usque in id opus insumpturum.

Cum hæc (5) Tonianus magno impetu dicere,

(1) Obscurior hinc inde Phrasis.

(2) Censuræ meæ rationem petere, singulos, quos carpam, Auctores, evolvendo?

(3) Sed cum moderamine inculpatæ tutelæ,

(4) Suscipiam,

(5) A Verborum tonitru.

ceret, sic apud se Gyges: (6) tantane animis caelestibus iræ? Et hic homo sacer est, & ita sævit, & ita loquitur? ad Altare sic succensus accedet? non ponet odia? & cum sacra hostiam tenebit manu, animo ferox, in gravioris sacrificii recordationem cogitabit Sylvanos?

Lepidus, ex sui nominis significatione satis esse credidit, (7) si lepidè noceret. Ergo risu incepit. Et mox, Quam jucundè inter mortales sim receptus, haud scitis, inquit. Stellæ ludebant cum natus sum: Nam (ut accepi à matre) nescio quis Mathematicus qui fatale momentum noverat, interrogatus: quid verò futurus essem? pronunciavit: eâ die hominem editum, qui facetiis foret ipso Luciano foelicior. Quod in me igitur fortius natura posuit, ac subtilius, illud vibrabo in Sylvanos; jocose pungam, nec credar verè hostis qui festivus insultabo.

Ampla ridiculi materia, ipsum Sylvanorum nomen; quæsitæ, ad sordidam egestatis suæ pompam, vestes; horrida suppellex, & quidquid in illis superbiam (8) perversâ viâ sequitur. Virorum osium, labores, ipsam fraternitatem.

(6) Virgilii hæc admiratio est, quòd Juno insignem pietate virum, Æneam, tot volvere casus, tot adire labores, compulerit. lib. 1. Æneid.

(7) Per jocum.

(8) Novo modo, inusitatâ viâ.

nitatem, quam morum similitudine, & communitate rerum sibi fecere, traducam scommatibus, ut nemo putet suâ famâ dignos, quos ego sic luserim. Eâ ratione despectio fiet status illius in quo tot ineptias cæteri, detegente me, adverterint, & pudebit viris illis adjungi, quos in fabulam vertero. Quid plura? historicum sic foeliciter agam, ut quicumque ad me accedet (1) voluptatem ex verbis percepturus, simul lethale venenum hauriat, & necessaria fuga solitarios illos aut contemnat, aut oderit.

Ad vafram hominis propositionem trisere alii, ipseque Tonianus, optimè, inquit: etenim dolus an virtus quis in hoste requirat? Me leonem procul dubiò dicent, qui (2) professio odio immeritos dilaniabo; vulpem te, qui mordebis callidiùs. Verùm quid vocemur parum interest, dummodò cadant quos perdere volumus. Si animo impetus respondeat, ingentia vulnera faciam, latè nocebo: tu qui non odisse videberis, ex hoc acerbior, per secretissimos meatus penetrabis in medullas: non enim meministi verbi istius: molliti sunt sermones ejus
super

(1) Ita sanè nemo pejùs nocuit, quàm melioris stili Scriptores, si argumentum tractavère, à fide, à bonis moribus alienum. Calvinò nihil elegantius, nihil festivius Rotterodamo, nihil acutius Euphormione &c.

(2) Aperto.

super oleum, & ipsi sunt jacula? Laudabis interdum viros, & dentatos lusus inferes malignis præconiis. Quod tanquam seriò in ipsorum commendationem texes, retexes statim; nam, ut puto, tua mens hæc est, ut nihil beneficii maneat, cujus (jocans licet) tam properâ mutatione egeris poenitentiam. Ita scribes, ut si opus sit, possis à calumniâ absolvi, & sales vocare quidquid aculeati protuleris in hostium nostrorum perniciem.

O sagax planè consilium! ô armorum utilitatem nostris temporibus solertiam, (3) ut qui fortè ensem ense amoverint, nec aperto Marte satis ruent, omnino tuâ versutiâ tuisque insidiis pereant. Et, oro, laborem istum ne distuleris; dum ego audacior, neque multùm curans quid de me sentiant Catholici, aut Roma decernat, volumen compingam, omni alio atrocius.

Tu verò quid in rem nostram, Augustule, quo ingenio putas Sylvanos debellandos? Aliquid ingens profecto meditaris: nam te cogitabundum arguit uno in angulo hærens oculus; longumque silentium; sensus nostros accepisti, tuum & ipse, si lubet, animum prome.

Augustulo frigidior malitiâ erat, atque tetior. Quid si autem, inquit, aliquod vitæ genus

(3) Ut eos, qui palam lacessiti se defenderent oculis machinis petas,

genus institueremus, (1) quod inusitatis moribus & non expectatâ luce Sylvanos istos obscuraret? Aliquot viros novi (2) jam spontè à cucullo alienos, hos monebo, non abjecto sæculari amictu in unum convenire, iisdemque legibus regi; & ut auguror, facilè in id consilium ituris, me ducem constitutam. Anachoreticæ disciplinæ aliquid non hætenus visum, mitiori instituto temperabitur. (3) Theologiam famosis sententiis; sacellum, quod & egregium nobis erit, insolenti cultu ornabo, ut quidquid ad nos pertinebit, ipso novitatis charactere (quæ verò multùm placet) insigne sit. Eâ ratione comparatis plurimorum animis, non deerunt qui frequenti præconio insuetæ vitæ propositum mirificè commendent, dicantque Sylvanos meritis longè inferiores esse, quorum jam (4) ex incautâ sui proditione, solitudo ac quies omnino perierit. Ita consenuisse institutum illud, ut nihil prioris sanctimonix deprehendatur in posteris; & magno Dei consilio, quosdam nostrâ ætate miræ pietatis viros aliquid religiosius ostendere

C c

Sylvanis,

-
- (1) Quod in novas leges juraret, & quemadmodum novitas placet, Sylvanis redderet acceptius?
- (2) Aliunde Monachis infensos.
- (3) Sequemur sententias à tritâ viâ abhorrentes, Ædes sacras inusitato hætenus ornatu faciemus hominibus curiosis charas.
- (4) Propter frequentiores cum sæcularibus conversationem,

Sylvanis, quàm quod ipsi profitentur. Ita sensim evanescet importunissimorum hominum opinio, ubi aliquid apud nos (5) faciliores Christiani deprehendent, quod ex fronte melius putabunt, suspicientque lubentiùs.

(6) Magnum erit, si & aliunde in eos clerus insurgat, studiisque ac vestium reformatione trahat animos, quem vetus inscitia, & immodesti cultus libertas in contemptum adduxerant. Magna credite, Sylvanorum erit injuria (7) imitari quod faciunt. Et quàm sæpè vicit suum exemplum, æmulatio?

Annuebant Tonianus & Lepidus; cùm Gyges triumviratum illum diutiùs non ferens: Operam, inquit perditis; quisquis in Sylvanos sic armatus est, illæsis hostibus, tela (8) consumpsit. Ad invisi hominis monitionem obstupere illicò tres viri, & jam non de Sylvanis, sed de voce sollicitos deseruit Gyges, vehementer miratus, Christianos inveniri qui tot artibus in optimam vitæ formam hostiliter agerent.

FU-

(5) Simpliciores.

(6) Ruent profundius, citiùs.

(7) Si sint, qui illos imitentur, sæpe foelicius imaginem exprimunt, qui ad imitationem pingunt.

(8) Perdidit, frustra torfit.

FUNUS VIRTUTIS.

Choreas intempestivas, & plerumque cum pudoris periculo conjunctas damnat Autor.

Qui omnia nosse vult, necesse est omnia videat atque audiat; per hos enim præcipue sensus scientia fit, qui subtiliora rerum (1) idola, facilesque ad discendum vias inquirenti animo subjiciunt.

Dictum fuerat Charmioni aliquem ex magnatibus nocturnas choreas brevi daturum matronarum præcipuis; & licet intempestivam hanc virorum atque mulierum convocationem minime probaret, quod sciret periculis plenam, & inde non raro rixas, odia, sæpius autem flagitiosos amores exoriri; tamen adesse voluit, (2) ut cum ejusmodi saltationibus aliquis se patronum diceret, certius in illam licentiam inveheretur, cujus discrimina non à theologis tantum accepisset, (3) quos ex illarum rerum ignorance ac studiorum

C c 2

suorum

(1) Ideas, species,

(2) ut si quis probaret ejusmodi choreas, aut excusaret efficacius (ex oculari inspectione) adversaretur,

(3) Quos, utpote in Musæis hærentes, dicebant immerito calumniari; mitiorem laturus sententiam, si modestissimam recreationem coram vidissent.

suorum mœstitiâ nimis rigidos ferebant, sed etiam hausisset à sensibus.

Vespera appetebat, & ne cui matronarum suæ stellæ deessent, quidquid gemmarum habebant, in nocturnos ornatus ex cistulis suis deprompserat, quæ inter fœminas acris est æmulatio vanitatis. Omnibus sui cultus major cura, quàm si de patriæ salute ageretur: de singulis capillis (4) in consilium ibant; nihil ad formæ venustatem satis, nisi quod centies dubitantibus matronis amica specula ostenderant; nam suspecta ancillarum fides, & deformitatis periculum erat, alienis oculis tantum negotium concredidisse.

Ex plurimarum auribus dependebant (5) bina patrimonia, insulæ, saltus, & præternaturam videbatur tanta onera gestare cervices levissimas. Ut candidiores genæ apparerent, nigra quædam (6) corpuscula, tanquam muscas cuti admoverant, eâ arte, ut quod consilio & prolixâ patientiâ positum fuerat, casu videretur adhæsisse. Formam (7) augebant pretiosissimæ vestes, additæque armillæ laceratis, quos propemodum à cubito nudos in reliqui corporis conjecturam ac spectaculum amoris (8) voluerant, ut non solo mamma-

rum

(4) Consultabant speculum,

(5) Et propria & mariti hæreditas.

(6) In Lunularum aut stellarum formam secta.

(7) Commendabant, spectatiorem reddebant,

(8) Circumagebant.

rum ad papillas usque conspectu, in illâ saltantium turbâ ferirent intuentes.

Postmodum provectâ jam nocte currus audiri coeperunt, & publicas ita vias præcedentium facum splendor collustravit, ut scirent aurigæ quâ pergerent, vitarentque facillimè quodcumque in illo equorum rotarumque tumultu carpentum occurreret. Ad strepitum, Charmioni somnus excussus est: nam paululum dormire placuerat, ut cæteræ noctis vigiliam ferret faciliùs. Dum induitur, & insaniam, inquiebat, tunc moveri, tunc mortalium quietem perturbare, cum cessationem operum indicit solis absentia, ipsaque natura nos admonet spiritus illos somno reficiendos esse, quos diei labor, & curarum multiplex æstus absumpsit! Diem, ut puto, odere isti noctivagi, (1) quòd gratuitus est, quòd & eo fruitur pauper; & facum lux ideo placet, quia emitur, nec egestatis est, cum sibi quærere fulgorem cum astra deficiunt. Totam vitæ humanæ rationem mutavere: ne aliquid cum illis commune plebs habeat, aliâ horâ petunt stratum, aliâ surgunt, aliâ coenant; & maxima illis voluptas fit, tunc loqui, tunc turbari, cùm ceteri silent, & cùm toto orbe quiescunt.

Neque timent istæ mulieres, quarum causâ

C c 3

tot

(1) Quòd gratis datur, non emitur, pauperibus etiam communis est.

tot currus intempestive agitantur, per noctem cum gravis est aër sic ferri: morbos non pavet hîc saltatricum mollities; si quid dies nocuit, habent pro (2) Æsculapio tenebras: (3) cæterum miraculis famosa sunt loca illa, quæ nocturno tripudio destinantur: nam statim ac in ea pedem inferunt, fugit dolor ille capitis, ille artuum languor, qui in templo, cum mature surgunt ad pietatis officia, aut longius sacrum ducitur, redire confuevit. Nihil quod placet, noxium est: illa mala, quæ medicos advocabunt, cogentque debiles dormi hære, & acerbissimis remediis uti, non invehunt vigiliæ istæ; sed in sacris ædibus, quæ ut plurimum nimio frigore sunt insalubres, nimis protracta religio.

Sed cur noctu? cur cum viris (4) qui mariti non sunt, gaudent suis rhedis gestari mulieres istæ?

Certè cum horâ & cum ipso consortio maximè, castitati non convenit. An forte (5) satis duxit uxorem maritus, cum in sponfam accepit? ideoque turpe habetur, si ubique ducat? & eum nemo dubitet de conjugio, aliis tradenda est, quoties per noctem jube-

bit

(2) Medicina.

(3) Ironicè & ad sexus tam curiosi confusionem.

(4) Non suis, vel adhuc solutis?

(5) Alludit ad phrasin, quâ dicimus: *uxorem duxit*.

bit agi currum suum? & castitatis non suspectæ argumentum est iste mos; quo fit ut quisquis venustulus in mariti officium volet succedere, illam ducat ad choreas?

Indutus vestes Charmion, annulum sumpsit, & cum jam pauciores currus audirentur, quòd saltationis hora instaret, pergit ad domum illius, qui matronas invitârat. Neque multum substiterat ad januam, cum laxatis à custode foribus in aream admittitur; mox aliquot matronis mixtus, ipsum triclinium subit, in quo, donec convenirent omnes, quarum gratiâ nocturna hæc lætitia erat, cæteræ quæ (1) diligentius venerant, ut cujusque ferebat conditio, in orbem sedentes fabulabantur.

Sua musicis in editiore triclinii parte sedes erat, & in lucis commodum justo ordine suspensæ funalibus quinquaginta faces, per varia ex nitidissimo cristallo specularia ita diem æmulabantur, ut vix ipse sol, dum nubes amovet, gaudetque conspici, (2) decentiùs fulgeat.

Ubi tot ignes vidit Charmion, an! inquit apud se, ne sit istud (3) funus virtutis! tum coronam illam virorum atque mulierum cir-

C c 4

cum-

(1) Quæ, saltus amore, maturiùs aderant.

(2) Lucidius, illustrius.

(3) Hinc titulus fabellæ, q. d. tot inter faces apparatum funebrem timeo virtuti.

cumspiciens, revocavit ad memoriam verbum istud scripturæ: (4) congregatio taurorum, in vaccis populorum; cogitavitque quàm potens in alterum sexum esset sexus ille, qui infirmior dicitur; & quidquid turbidum magis, hominum vitam exagitat, (5) opus esse mulierum. Non multo post cum nulla amplius ex primariis foeminis desideraretur, & musicam silentium expectaret, dictum est modulatoribus ut plectro saltantium motus regerent.

(6) Aliud sibi spectaculum fecerat Gyges; non quàm bene saltarent matronæ, sed quàm castè, quàm Christianè vigilias illas agerent, scire volebat. Omnes penè motus animi conspiciuntur in oculis; si mœret, graves sunt ac languidi; si irascitur, illica minaci flamma feroces sunt; si pavet, micant quidem, sed tremulâ luce incerti, ut non metus tantummodo, sed ipsius periculi imaginem non obscure præferant; si amat, rident; in osculorum præludium suaviantur & ipsi, fatentur, petunt, & amœno prorsus incendio significant illum placere, illum optari, in quem contentas acies
toties

(4) Psal. 67. v. 31.

(5) Juxta tritum illud: *Est iterum tanti foemina causa mali.*

(6) Sed non aderat Gyges, sententiam laturus, quænam ad artis regulas castigatius; sed castius saltaret.

toties vibras. Ut de matronarum animis conjectaret Gyges, omnium oculos intuebatur, & in plerisque tanquam in amatoris codicillis legebat (1) Cupidinem.

Ne tamen aspectuum severus nimis interpret esset, aut levis; ut commodè potuit, (2) aures dedit iis quæ sedentibus matronis dicebantur, dum aliæ fidibus pedes moderantibus, flectebantur ad numeros. De forma illarum sermo erat; quàm venustè saltavissent; quid magis justissimam admirationem faceret, pulchritudo oris an animi? quàm foelices quos illæ dignarentur suis conspectibus; ad hæc, annuendo negabant quodcumque de illis dicebatur eximium, & sermones compescendo, qui de illarum præconiis erant, modico risu ac suaviter aver sæ, provocabant ad alios; placebat quoque de matronis illis loqui, quarum forma deterior, aut mores minus ad modestiam compositi, meliorque fama quàm mererentur frequentes cum maritis querelæ, inepta pietas, aut etiam secreta turpitudine.

Cum ista audiret Charmion; & hæ choreæ, inquit, sunt innocentes? quid turpius illis, quid crudelius? si quod scripsit Plato verum est, amorem in calidiori sanguine gigni conceptumque ad amantis primùm oculos, tenues

C c 5

spiritus

(1) Impurum amorem,

(2) Audiebat discursus, qui fiebant inter otiosè sedentes,

Spiritus mittere, qui cùm ab illis ad amatæ quoque formæ lumina pervenerint, mox ad cor ipsius properant, quòd sedem illam naturali ac necessario motu petant, unde sunt geniti: Quot putem matronas amare; cùm tot viri suum illis amorem profiteantur; & nullos penè videam, qui comptulas, & amari gestientes, pudicè aspiciant?

Inter tot voluptatum incentiva, (3) quæ maneat frigida castitas, cùm sæpe ad conspectum formæ unius, quam nec exertæ mammæ, nec vestium elegantia, nec ad musicam (4) fractæ motiones augent, pudicitia pereat?

Civitates ferunt ortum habuisse (5) ex accessu ad ignem; quòd cum priùs homines nullo commercio jungerentur, sensim ex occasione ignium, frigus depulsuri convenere; inde prolixiùs loqui; contrahere amicitias; inire connubia; urbes meditari, struere; condere leges; illam denique civitatum ac provinciarum concordiam statuere quâ constant imperia. Aliquid simile in isto virorum ac mulierum cœtu adverto: tanto affectu tantâque frequentia certissimè non convenirent, nisi quisque ignem quæreret; non enim satis est illis, proprio calore aduri; alienâ flammâ corripì volunt: & quid ab illa immune, cum verè

(3) Quis non ardeat?

(4) Compositæ.

(5) Quod plures, ad excitatos ignes accesserint.

verè sit stupa collecta, Synagoga peccantium?

Ad chorearum istarum excusationem forsitan dicent; nihil turpe in illis videri, neque unquam passuras matronas, si vel in leves actus prorumperet, virorum licentiam. O choreas innocentes! quòd viri Cynicorum more, spectantibus universis non id agunt quod nulla nox satis altè celaverit? (1) interiorem pudicitiam violari nihil putant, modò corpus sibi labem inferri non sinat; os non promat, quod probavit animus, & honestam dicunt quæ corrupta corde, tam libenter, ac toties, spectante Deo, admisit (cum ulteriores delicias fama negaret) oculorum adulterium?

Nocturnæ saltationis turpitudinem comitatur etiam, ut perspicio, atrox illa crudelitas, quæ absentes perimit, magorum sævitiam imitata, illorumque quos odit excitatis imaginibus infligit vulnera, ut exemplaria pereant, & lateat manus, quæ intulit injuriam.

Sed quid agant istæ remotiores à cæteris, ubi consumptâ cerâ lux tenuior est, scire cupio. Nihil in isto cœtu audivit Gyges, aut vidit, (2) quod magis læderet. Pedissequæ erant, quæ saltationi minus intentæ ad quam nemo (3) invitabat, cum viris aliquot miscebant

(1) Animi, cogitationum.

(2) Nihil turpius vidit in his choreis,

(3) Quia ignobiliores,

bant liberiora colloquia. Sed & illarum una cum adolescente nescio quo obscurior, faventibus tenebris ipsoque tripudii tumultu, magis ab honestate recesserat, videbaturque ne ultra in verecundiam peccaret, solo, circumstantium timore cohiberi.

Hic patientiam perdidit Gyges! & ut flagitiosam (4) concionem solveret; tirione quem primum (5) focus obtulit, magnum opus aggressus est; Concitatissimo impetu se intulit in choreas; mox (6) demissus ingentes in ipso pavimento literas exarare cœpit, stupente coronâ quod non visâ manu sub omnium oculis ejusmodi scriptura procederet. Ad spectaculum non modo turba expaverat, sed & matronarum ac puellarum aliquæ in deliquium lapsæ sunt; nec erat qui ad sublevandam ægritudinem, merum aut odores postularet; una cunctis sollicitudo, quæ manus characteres illos faciebat, & quid scriberet?

Nunquam (7) grandior expectatio, aut majus silentium fuit, donec scirent quid monere eos vellet (8) spiritus ille, qui jam pluribus in locis sævior, hucusque tamen nocturnis choreis, tanquam (9) pietati minimè adversa-

(4) Multitudinem.

(5) Cominus.

(6) Pronus in pavementum.

(7) Nunquam major fuit confternatio.

(8) Spectrum illud jam in pluribus urbis domibus notum.

(9) Innocentibus, piis.

versarentur, omnino pepercerat. (1) In hanc autem sententiam scriptura loquebatur: *Ædibus his cœlestis imminet ultio: nisi perire amatis, cito fugite.* Horrendam comminationem (2) nemo bis legit, & ut prima vox aliis mandata totum triclinium percurrit, morituros omnes nisi statim recederent; quisque vitæ amore, præcepti fugâ, nullo ordine servato, festinavit ad fores. Sed jam aperiri præ multitudine haud poterant, & stipatis corporibus, horribilis omnium clamor suspicionem incendii fecit his ad quos per silentium noctis ingenti circuitu pervenerat: Ergo non domestici tantum, sed & ex vicinis plures seminudi, ne (3) componendis vestibus moram traherent, in auxilium veniunt. Et mox prostratis foribus, quod quisque se primum vellet in illo turbine, uno impetu in aream, quæ latè patebat saltantium torrens effusus est.

Unus interim quietè agebat Charmion, & nondum triclinio egressus, ingenti lætitiâ fruebatur, quod tam citò paucissimis literis, eam sibi (4) solitudinem fecerat, fugaratque lucifugos; & intra se ita ajebat: Nocte pios convenire ad Religionis opus vix fert Ecclesia, ideoque vigiliæ illæ per totum annum sublatae sunt,

(1) In terrâ autem hæc verba scripserat.

(2) Ob periculum ruinæ jam jam imminētis, ut putabant.

(3) Induendis.

(4) Quod evacuatâ areâ solus fuerit.

sunt quarum usus olim fuerat, & in dominicæ nativitatis honorem una relicta est, quæ tamen sic violatur à pluribus, ut illorum nequitia in proverbium venerit; & sinam ego per tenebras insanientium conventus fieri, cum impediendi potestatem habeam in annulo? (5) reddam soli saltatores istos, qui suas faces illius fulgori prætulere. Quiescere cogam turbidos, & lucrum quod ab ejusmodi pervigilio emergit, (6) medicis eripiam; ita unâ charitate tribus consulam quæ choreis certè præferenda sunt, animæ, corpori, crumenæ; & sic religiosè benefecero, ut etiam sui amantes, & avaros demerear.

SCHOLA AMORIS.

Negat rectè tolerari Comædos obscænos raro aut nunquam absque pudoris jactura adeundos, vel audiendos.

Homicidium (7) doceri palàm est, ut qui-
cumque (8) hostem meditatur, discat
à peritis quo ingenio, quo impetu, quâ secu-
rius parte illum confodiat; & quoties fœliciter
pecca-

(5) Faciam, ut si volent, saltem de die saltent.

(6) Nolo, ut medici tot ægritudines, quæ intempestivis saltibus contrahuntur, curando discant.

(7) A gladiatoribus v. g.

(8) Hosti suo imminet, nocere cupit.

peccavit sagax crudelitas, tiro laudatur quòd
 sævitix præceptis bene usus, peremerit inimi-
 cum; magister, quod effundendi sanguinis re-
 gulas ritè fideliterque docuerit. Aliquid tamen
 ista disciplina habet, quod non omnino vitupe-
 res; nam quia frequenter (1) ipsa virtus ar-
 mis peritur, & fit pugnx necessitas, inde mo-
 dum accipit, quo certius se contegat, ac feri-
 at. Sed nefandum planè, (2) quod in scho-
 lam amoris scena ornatur, & ad histrionum
 spurcissimas scurrilitates tot viri cum feminis
 inverecundè conveniunt.

Olim Romæ (3) Pantomimi magno populi
 concursu exhibebant suos ludos, nec crube-
 scebant spectatores ea intueri, quorum exem-
 pla (4) in ipsis numinibus præcesserant,

Suam

(1) Etiam innocentes, probi viri &c.

(2) Quòd ad docendum amorem lascivum.

(3) Pantomimus dicebatur veteribus, qui nihil
 non gestibus exprimebat, qui effingebat, &
 imitabatur omnes Personas in scenis. Extat de
 hoc epigramma apud Samuelem Pitiscum:

Mascula fæmineæ derivans pectora sexu,

Atque aptans lentum sexum ad utrumque
 latus.

Ingressus scenam populum saltator adorat:

Sollerti prodit pandere verba manu.

Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur adstat,

Illustrat verum, cunctâ decore replet.

Tot linguæ, quot membra viro; mirabilis ars est.

Quæ facit articulos, ore silente loqui.

(4) Hinc apud Balde in Uran, viâ. *Mercurius fur-
 tis gaudet &c.*

Suam (5) Ledam, suam (6) Danaëem jam non furtivè amabat Jupiter, & ita in cygnum, & in clarissimum imbrem mutari gestiebat, ut vellet ab omnibus sciri, Deum esse, qui sub plumis adulterum ageret, & sub auro fundereetur.

Quod Vulcanum celabat Venus, (7) conconi ostendebat. Suam noctem (8) illustrari gaudebat Hercules, ut tam brevi tempore quinquagies patrem miraretur populus, & ex illo labore, qui secundus Heroi fuit, juvenes discerent tunc dignam præconiis turpitudinem haberi, cum omnem modum excessit.

Hanc minorum obscœnitatem temporibus Christianis adhuc perstare non tulerant (9) patres; neque acrius in cruentos ludos, ubi
(1) homo

(5) Λήδη Tyndari Laconiae Regis uxor ex Jove sub cygni specie adultero, ova duo peperit, unum immortale; unde geniti Helena & Pollux; mortale alterum, ex quo Castor & Clytæmnestra.

(6) Δανάη Acrisii Argivorum Regis filia, sed frustra ad pudoris securitatem turri inclusa; nam Jupiter in aureum imbrem versus in turrim illapsus est; cæterum hic sensus est; nimis impudenter, & aperte peccari, nec jam sub fabularum involucris.

(7) Quod clam olim cum Marte habuerat Venus, & maritum Vulcanum celaverat; jam in theatris exhibeatur.

(8) Detegi, publicari.

(9) Præsertim Salvianus, qui in spectacula omnem eloquentiam armavit.

(1) homo occidebatur in hominis voluptatem, quàm in istos invecti sunt. Nam quis pudicè ista conspexerit? Meritò certè Ecclesia nullos tunc ad salutare lavacrum admittebat, nisi qui priùs solemni sacramento renunciavissent theatri; & comædos, ut impuritatis magistros, ac pestes publicas omnino defugerent.

Gygis ævo illa obscœnitas (2) castigata dicebatur, & quidquid luderetur à scenicis, eâ agi modestiâ, ut vel severior matrona probaret ejusmodi voluptatem (3) suis virginibus dari. Ad illam opinionem multum erat quod Rex tragædos novo diplomate ab illâ infamiâ absolverat, quam (4) priscae leges intulerant, & plurimi, qui sacro charactere erant insignes, non dedignarentur in ipsâ spectantium coronâ misceri cum cæteris. His indiciis tutus Gyges non putavit se aliquid in pietatem peccaturum, si & ipse interesset illis remissionibus, quæ optimis ingeniis dignæ, delicias facerent, nec læderent mores.

Omnis ferè status personas (5) jam scenæ
D d locus

(1) Ut in luctis, inter palæstrites fiebat.

(2) Exterminata, prohibita.

(3) A filiabus videri.

(4) Juris Civilis. certè l. 3. §. 5. ff. de his, qui notantur infamiâ, sic ait prætor: qui in scenam prodierit, infamis est.

(5) Jam occupaverant subsellia varis sortis spectatores.

locus acceperat, cùm ad theatralem concessum, datâ janitori pecuniâ, palam Gyges admissus est. Honoratiores sedes acceperant proceres illi, eamque severitatem abjecerant, quæ sacris debetur, nec servatur commodè ubi vultus amœniores postulat publica hilaritas. Ne quid austerum nimis aut religiosum illi voluptati officeret, etiam posuerant togas, & in brevi veste senatores illos videbantur imitari, qui ut liberius cœnarent, nec admonerentur quid peccaret in magistratu ebrietas, exuebant ornamenta dignitatum;

Hos contuens sic apud se Gyges ajebat: Quid in (6) tollendis theatris ita sudant nostri theologi? quodcunque scriptione, vel concionibus egerint, delebit apud plebem Christianam omni argumento validior horum Antistitum præsentia. Ore ac calamo potentius est exemplum istud; æquum certè, ut omnes id sibi licere autument quod in illis advertent.

Suspendit tamen virum, quod nullus eorum adesset, qui insigni pietate noti, (7) suas dignitatès in majorem reverentiam extulerant; & jam dubius, an securè istorum exemplo niteretur timidior (8) aliorum conscientia, ita sibi: Putas Charmion, omnia tibi licere, quæ sacri homines faciunt? Optimè, modo

(6) Abrogandis spectaculis scenicis.

(7) Statim sui rationem scrupulosius observârunt.

(8) Absentium metu, ne essent scandalo.

modo ad omnia quæ agent, suum statum, suam famam consulant. Ergo si in superbæ spectaculum, si in pingues mensas, sacros redditus impendunt, si in illicitos amores, nec pauperes curant, & illud poteris? credesque protinus opes tibi datas à Deo, ita in vanitatem aut in delicias posse effundi, ut nihil à te egeni accipiant? Cave ne ex illorum vita, qui liberiùs agunt, (1) theologiam tibi facias: meliùs ab aliis regulas sumes, qui frequentius cum libris quàm cum aulicis versantur; qui nullibi magis quàm in templo noti, si nonnunquam in remotiora loca iter instaurant, ob id solum faciunt, ut populis suis bene sit, & ex vultu illam potestatem agnoscant, cujus nomen audiri certè non satis est; neque enim Luna, licet vicaria solis, illud efficit quod suo splendore, suâ vi, diurnum sydus. Vide ut rident isti, ut toto animo comoedos expectant, dum musici ne otiosis ex morâ tedium fiat, adstantium aures suo cantu, suoque plectro deliniunt. Cum ex isto cætu sacri homines ad suas ædes revertent, & in templo Tiaris conspicuos severosque conspexero, in memoriam redibit ista libertas, vestitus iste concinnior, cachinnus hic, credamque, ni me Deus adjuvet, alteram populo sed graviolem ab illis comoediam exhiberi.

D d 2

Aderant

(1) Agendorum regulam accipias.

Aderant plurimæ cum suis matribus virgines, & mox ut in primam scenam ornatissimum theatrum aliquos actores dedit, qui spectaculum inchoarent, in (2) pantomimos omnium acies conversæ sunt. Amatorium argumentum sumere placuerat, sed eâ verborum honestate turpes affectus velaverat subtilissimus poëta, ut nihil videretur timendum castitati, (3) si hos ignes, has amantium curas, hæc suspiria miseraretur.

Inter scenicos illos, eâ (4) passionum larvâ naturam æmulabantur duo juvenes, ut sperare ac irasci, ut cadere animos putares, quoties ex vario adumbrati amoris impulsu, vel dulcius insaniebant, vel audacius; aut dejectos affecerat languor ille, qui vitæ pertæsus (5) Parcâ in remedium vocat; (6) magnum utrique odii incentivum, unam amabant. Illa interim quem fovebat ignem celabat (7) prudentiâ, unâque nutrice exceptâ, noverat nemo quàm turbidè amaret; quam anxie de illo prælio audiret, cui
se

(2) Gesticulatores, mimos.

(3) Etsi illachrymari cogeretur delusis amoribus,

(4) Actionis dexteritate,

(5) Mori cupit;

(6) Odiorum hos inter juvenes fertilis materia; quia corrivales erant.

(7) Prudenter. Simillima fictio est illi, quam Barclajus de Argenide Regis virgine, Selenissa nutrice, Archombroto & Poliarcho fecit,

se præcipiti irâ ambos commisisse fama referebat, ut alter felici matre ab æmulo tutus, tranquillè suis votis potiretur. Uni timebat mulier, & si illo certamine caderet, decreverat mori. Solabatur miseram nutrix, deficientem excitabat in spes dulcissimas, suspirabat cum alumnâ. Cùm secretè sic dolerent, flentes tormentum videbat, audiebatque gementes tota concio; & veras lachrymas ita in plerisque movebat fictitius mœror, ut diceret apud se Gyges, hanc tenerrimi amoris, dolorisque imitationem, ex spectatoribus (1) tragædos effecisse, licet ipsi nescirent; Nam quid aliud, cum assidentes, histrionum motus sequuti, ad fabulam accessere?

(2) Nec omninò tamen ab illis affectibus liber erat Gyges; ad suspirantis foeminæ questus sentiebat se molliri: & licet nihil certum amaret, amabat tamen, solutoque propemodum illo (3) philosophi gelu, quod toties noxiis ignibus objecerat, leniter in venas serpebat aliquis calor, qui occasione datâ acriter urgeret seriò amantem, ac conflaret incendia.

Heu me, dicebat, ad ista moveor! (4) neque Plato & Aristoteles succurrunt, ut ab istis

D d 3

passio-

(1) Tristes actores.

(2) Ipse etiam Gyges, licet robustioris jam virtutis homo, sentiebat se moveri.

(3) Animo contra ignes ejusmodi indurato.

(4) Neque philosophiæ totius principia me expediunt; hæc quippe deberet esse Rectrix animorum frænum affectuum, &c.

passionibus me expediam. Credam ego, absque periculo matronas audire comoedos istos, qui tantos jam mihi stimulos creaverunt, ut reluctans accesserim ad affectus amantium?

Honesta quidem sunt verba ista si singula perpendero; foemineam cupiditatem, ne inverecundè erumpat, continet, magnâ certè poëtæ solertiâ admixtus pudor, cura honoris: veruntamen ubi secretum nacta est ista mulier, miseram se ex amore refert; quam malè somnos agat, fatetur nutrici: & dum suos ignes liberè profitetur, quos extingui nunquam finat, dum queritur, ac luget, ad hos gemitus, ad has lachrymas; concioni fit teneritas illa, quæ ad debellandam pudicitiam eo fortior est, quo se dulcius in animum penetrat, & infidioso Cupidini aperit faciles vias. Sicut enim (5) vitrum in cujus centro radii solares conveniunt ac stipantur, stupamurit, licet flammam cujus causa est, ipsum non sentiat; ita sæpe fit, ut qui friget comoedus, simulatione tamen amoris veros ignes tibi creet; quippe hoc perfectissima quæque naturæ imitatio habet, ut æquali propemodum potestate eodem effectus sortiatur, & imago solis, quæ videtur in speculo, tam lædat oculos, quam ipse sol.

Dum

(5) Causticum, seu quod habet vim ustivam à græco
καυσόν.

Dum cæteri comœdos mirantur gaudent. que eâ affectuum successione (1) mutari, & noxii ignis scintillulas una cum honestissimis versibus hauriunt, hæc meditabatur Gyges, optabatque poëtas, qui non verborum certè libidine, sed arte nimiâ hanc mollitiem facerent, in melioribus occupari.

Ab illâ (2) tragicomœdiâ exacto vix biduo ut aliquid de privatis moribus nosceret, solitus discendi ardor virum impulit; ideoque sumpsit annulum, & quam forte primam patiente januâ vidit domum ingressus, statim ut ad interius conclave pervenit, virginem vidit (3) grandioribus incedentem vestigiis, ac divulsis comis terribilem: videbatur insanire, (4) neque furenti satis consilii reliquerat turbo ille, ut conspici timeret, ac jungeret fores. In acerbos gemitus soluta, simulque irâ ferox; nunc prærupta verba, nunc impetu lachrymas dabat; & errantibus oculis, quasi aliquid circa se quæreret, nihil satis videbat. In

D d 4

molli

(1) Jam ad risum, jam ad lachrymas; ex arbitrio scilicet poëtae varios affectus in spectatorum animis excitantis.

(2) Vel ob materiam exhibitionis, vel quod variantem inter se tristitiam & lætitiâ auditorum.

(3) Theatrali more.

(4) Nec jam erat tam sibi præsens, ut januam post se clauderet, & aliorum oculis hunc furorem subduceret.

molli puellâ tantos affectus vigere, Gyges mirabatur, expectabatque donec (5) aliquid illi excideret, unde tempestatis hujus origo posset agnosci. Quid tantum lugeret, quid desperaret misera virgo, prodidit non multò post ingenti suspirio laxata vox: Si alteri quam illi nubere jubeor, quid ultra vivimus? Deinde in (6) lectum humilem, qui ad quietem diurnam positus fuerat, quasi vires deficerent, negligenter procubuit. Breve silentium sequuta est, infoelicissimi amoris descriptio, tanquam alteri loqueretur, illudque omne, quod in theatro audiverat Gyges, (7) nisi quod versus non erant. Ita ad exemplar accedebat luctus ille & pertinacia amoris, ut propterea Gyges virginis ora diligentius intueretur, constitit unam ex illis fuisse, quas (8) ad comœdos viderat.

Tum cogitans quanto pudoris damno theatra illa personarent, à quibus abesse dicebatur obscœnitas; ista virgo, inquiebat, (9) sponsum à matre expectaret, nisi diligendi audaciam accepisset à comœdis; quod ludit mi-

mica

(5) Aliqua verba promeret, causam impotentis tristitiæ proditura.

(6) Sellam reclinatoriam.

(7) Sed solutâ oratione.

(8) In comœdia.

(9) Illum duceret tantum, quem duci parentes velent: nunc verò respuit imperium, & ex suâ libidine amat.

mīca mulier, serio agit hæc, luget ex animo; didicit, non quàm subtiliter tantum, sed quàm fideliter, fortiterque amandum sit. Frustra proponas alios, consilium omne injuria est amoris; crudelitatem vocat (1) amicorum providentiam; fortunam damnat, ex quâ conjugii leges sumere parentes jubent: ultra procedit turbatissimus affectus, etiam fatis puella irascitur, quod in majores nuptias sit genita; denique mors placet, nisi maritum quem ab aliis expectare solet virginalis pudor, ipsa opret ac eligat.

Misere amantem puellam ita deseruit Gyges, ut sortem illius plangeret, & egressus ad profundiorē philosophiam animum applicuit. Virtutes accipimus ab aliis, inquiebat ille: neque enim nobiscum natæ sunt; peregrinas homini esse non obscurè probant, labor ille improbus, qui in acquirendis aut fovendis, sæpe frustra insumitur; parentum curæ inutiles; & quidquid circa nos agit, aut patitur institutio. (2) Longe aliter de vitiis sentiendum, sponte generantur & adolescunt; ad hæc proprio genio instruimur omnes; nullo docente acuitur quotidie peccandi solertia;

D d 5

tia;

(1) Benè, rei domesticæ, consulere volentium.

(2) Ut in aliis usuvenit; nobile frumentum boum labore, & multo coloni stat sudore: sponte suâ urticæ, & sterilis crescere lappa solet.

tia; & ut quis perditissimus sit, (3) sufficit se sibi credidisse.

Planè mirabile est quod videtur in Ecclesiâ: intra se habet doctorem suum; non enim extra illam Christus, sed cum ipsâ unum corpus est, & dum ille præceptoris officio defungitur, caput docet cætera membra, lingua loquitur pedibus suis; sed miserabile omnino, quod sibi magister ac schola sit perversus animus, neque indigeat altero, ut discere possit ea omnia, quæ divina lex prohibet, ratio damnat. Nihilominus tanquam unusquisque nostrum se doctore non satis foret ad vitia illa eruditus, quorum est ingenita cognitio, in majorem nequitiam publicè schola proponitur à comoëdis, eâque naturæ imitatione adumbrantur noxiosissimi affectus, ut non rarò qui fabulam viderit, verissimè peccet, quod ad voluptatem spectantium histriones mentiti sunt.

Gratis datur à concionatoribus veritas; & quàm pauci sunt, qui illos cupide audiant, qui non putent se horam perdidisse, si in templo consumpta est! Quidquid fingunt pantomimi, vendunt pretio, & emptores inveniunt. Invitat nos ad sanctissimum spectaculum pietas, nec movemur: comoëdiam deperimus, quæ mores ruunt; hæc per menses integros impatienter expectabatur ab omnibus, si promissam

(3) Ipse sibi magister esse potest.

fam aliquid forte distulit; (1) instantem nemo petit serus, ut nescias, quorum sit diligentia major, histrionum, ut festinent ludere; (2) cæterorum ut ludantur.

Has nugas procrastinari nemo sustinet, ut sacris solemnitatibus relinquatur suus locus, suus honos; unum diem dividit cum Religione, comœdia, (3) & ut ipsi etiam illudat festivitati, pretiosiora ornamenta sæpius ostendit, dulciori musicâ placet, plures denique faces, accendit, quæ diutiùs luceant.

Sed quid indigniùs, quàm quod sæpe apud principes idem locus, qui sub noctem comedos solet admittere, manè sacros oratores accipit, qui de Christo renuncient? ut in unam quasi scenam convenire videantur scurrilitas & Evangelium, & dum Christianis proponitur domini sui acerbissima mors, cogitent, quàm bene in eâdem aulâ pridie egerint comedii; quàm tenere suo amasio loquuta sit, icta cupidinis telo mulier; & omnia confundente memoriâ, misceantur cum ineptissimis fletibus, Christi cruor: cum nimis, Apostoli: cum fabulis, veritas: & nihil proponat Ecclesiastes,

(1) Proximè exhibendam adibunt maturè.

(2) Spectatorum.

(3) Et, ut abstrahantur ab Ecclesiis fideles, induunt splendidiore vestes comici, & sacram templorum pompam, profanâ superant.

siastes, quod ad auditorem Christianum (4) impermixtè perveniat.

ÆGROTANS SINE MORBO.

Novum genus ægritudinis, quam nobiles matronæ in suam commoditatem, vel aliorum injurias fingunt, explodit.

SUavissima certè ægritudo, ita malè habere, ut sanus sis. Quis credat ista simul posse consistere? & tamen in unâ personâ convenisse tantopere dissidentia, Gyges fassus simul, & miratus est.

Ad cujusdam matronæ fores plurima carpenta videbantur: quid tot currus significarent, scire ille voluit. (5) Dies erat, qui Saturno olim dicatus, nunc solo nomine retento, immaculatæ virgini apud Christianos sacer est; & tum in mulieris cubiculo aderant cum aliquot viris fœminæ nobiles non paucæ; illa, non exuta vestes, tanquam ad subitæ imbecillitatis levamen, decumbebat in lecto.

Jacenti

(4) Ut adeò in diversarum specierum atque imaginum conflictu, verbum Dei solum, in animis præsentium non habeat locum.

(5) Dies Sabbathi; ut & Saturnus, quemadmodum alii Planetæ, diem sibi vendicet.

Jacenti tamen color vividus erat, (1) compositæ comæ; & quod maximè stupebat Gyges, quodque suis ægris medici severè prohibent, expedita loquacitas. Ridebant circa illam cæteræ; ipsaque vicissim gestiebat ea audire & loqui, quæ omnem mortitiam amoverent.

Quod morbi genus istud est, inquit Gyges, cujus signa non in languente videntur, sed in solâ duntaxat quiete, ac lecto? Nisi enim strato suo adhæreret ista mulier, invalidam certè haud crederem; verum forsan pedibus laborat, ideoque decumbit, quia stare non potest: sed cur nullus inter matronas de ægrotatione sermo, cujus causâ venire? Cùm sic cogitaret, audivit ab aliquo, qui alteri colloquebatur, mulierem illam sabbathum sibi desumpsisse ut adventantes amicas sic exciperet; optimèque morem hunc apud primarias foeminas in urbe receptum, ut simulatione incommodi, alternatim jacerent; quippe laborem esse nimium, si quasque invisentes, ad ipsius cubiculi fores cogerentur deducere.

Quæ hæ nugæ, ait intra se Gyges, morbosam fingere, cum de sanitate jacentis dubitet nemo? matronarum hunc jocum quis non rideat? Ergo sic hebdomadam inter se dispartiunt, ut unaquæque illarum noverit, quâ

(1) Calamistro in cirrhus tortæ, pulvere cyprio sparsæ,

quâ die non debeat (2) tibiis uti? (3) Regularis est ista ineptia, ut video, & quæ per sex dies quieverat, septimo redit muliebris fatuitas. Ut videantur, jacent; quanto honestius esset, ad urbanitatis officia surgere, ac moveri: quis hic mos! tempus eligitur, quo invitant matronas immobiles, & ut nullacæteris lepidum illud sui spectaculum neget, (4) per orbem insaniunt.

Paucis ante diebus aliam matronam viderat Gyges, cui cum nunciaretur, mox adfuturum virum nobilem, qui præmisso famulo quæsierat, an tunc domi hæreret, & an commodè invisenda, illicò cubile conscenderat, ut (5) ægritudinis nomine ab illis honoribus abstinere, quos in suis ædibus illi viro negare constituerat. Et quidem subdolum consilium haud conjectasset simplicissimus Gyges; sed illo apud se agitante, cur tam festinanter matrona quietem peteret, ipsa liberè inter domesticos detexerat improbitatem suam.

Hujus igitur quoque recordatione; ad quam multiplices usus, qui me omnino latebant, inquit, jam lectus assumitur! non plus hodie invaletudinis aut somni, quàm foemi-

na

(2) Ire, ambulare.

(3) Periodicus hic morbus est, & feбри simillimus.

(4) Et ut matronæ omnes id faciant, jacetur per vi-
ces, so gehet der Rehen um.

(5) Sub schemate, prætextu.

neæ vanitatis, sive conveniri ambiat, sive alicui injuriam paret, locus est. Uno aut altero modo olim lectus peccabat, voluptate scilicet, aut pigritiâ; nunc superbiæ, & malitiæ genus est, ante illos decumbere, quos honorare non velint, quo tamen quid absurdius! cùm in omni observantiâ humillimum sit, atque ultimum, illud ipsum, quod matronæ sibi ex fastu imperant, dejectio. Quanta sexus hujus (1) imbecillitas, qui prostratus insultat?

Postea cogitavit non solum ineptè, aut malitiose fingi morbos; sed pene omnia, quæ dicuntur, aut fiunt à plerisque hominibus esse ludibria artis. Tanquam se amarent, conveniunt; gratiosè loquuntur; sed ad obsequium natos, nec quid magis optare, quàm ut data occasio proferat, quod altè in animo habent, non tantum asseverant, jurant etiam: Verùm ista omnia ita fidem non inveniunt, ut ab occurrente quolibet, si notus est, eadem quisquis expectet. Neque se in sinceris officiis ludi ullus queritur, cum vicissim alios ludat, & jam mos sit in mutuam fiduciam ea palam profiteri, quibus tamen nemo credat. Eo modo, quo nunc ægrotat ista mulier, &
aliaz

(1) Ironice, q. d. jam nemo dicat sexum hunc imbecillem, qui etiam jacens irascitur, injurias meditatur, tam malitiosus est.

alix (2) suis diebus ægrotabunt: (3) convenere, ut sic fingerent; quis jure imposturam vocet, quod ex pacto geritur?

In eo matronarum cœtu, quia nihil præter nugas audiebat Charmion, citò tædio affectus est, exivitque, ut quod hîc temporis amiserat, apud se cum libris acri studio recuperaret.

IMAGO REA.

Quantum piæ imagines fidelibus profunt, tantum obesse lascivas utique inter Christianos intolerabiles, demonstrat.

Picturæ inter liberales artes non immeritò plurimi locum dederunt; videtur enim propriè pertinere ad ingenuos illa naturæ imitatio, quæ olim apud (4) Athenienses solis nobi-

(1) Si ordo tangeat.

(2) Pactæ sunt invicem; ut adedè fermè ab impostura sint absolvendæ.

(4) Licet Plinius XXXV. 10. dicat: *artis* (pictoriæ) *initia incerta. Ægyptii sex millibus annorum antiquiorem faciunt, quam Greci, vanâ antiquitatis jactatione; addit tamen: Greci aliqui tradunt Sycione, alii apud Corinthios primùm inventam esse. Cæterùm solis nobilibus profiteri illam concessum, non mirum est sanè; cùm etiam apud Romanos maturè huic arti honos haberi cœptus sit, & Magni illi Fabii cognomento Pictores fuerint*

nobilibus concedebatur, & cui etiam tot Reges studuere, ut ex ipsâ dignitate artificum, supra cæteras artes, quas serviles vocant, sibi dignitatem fecerit. Et verè, quidquid agit pìctura, (1) non tam labor quàm ludus est.

Naturam provocat, dum sequitur, audacissimique certaminis tunc exitus est dubius, cum nescis, veritate natura vicerit, an ars venustissimo mendacio; & inter illarum opera suspensus miraris utriusque ingenium. Nam animantia procreasse, magnum quidem; sed æqualis propemodum gloria videtur, ita fingere, ut ad adumbratos canes, alii latent; ipseque homo penicilli solertiâ, ac colorum fraude deceptus, putet se alterum hominem intueri, ubi in obvio pariete cernit non expectatam (2) effigiem.

Tunc maximè pìctura est in pretio, cum ingenia subtiliora sunt, & poësis ac eloquentia florent: nam tria hæc æquali semper vestigio processere, nullaque ætas oratores ac poëtas exclusis pìctoribus admisit: Pingit poëta, pingit & orator; describit mutis coloribus pìctor; ex imaginum qualitate movet affectus; ut possis dicere Apellem suo sæculo fecisse, quod suâ ætate postea Cicero, atque Virgilius; illos

E e

autem

dicti, & aliunde pìctores censum capitis, etiam servi pendere non debuerint, ut collig. ex l. ult. C. th. de excusat.

(1) Qui faceret servilem, Mæchanicam, illiberalem.

(2) Ad vivum, quod ajunt, pìctam.

autem quod Apelles prius egerat, colore verborum, ac figuris fuisse imitatos.

Gygis temporibus, ut eloquentiæ ac veruum apud Gallos maximum studium erat, ita & picturæ; eodem genio qui poëmatum ac orationis munditiem commendabat, ad hanc artem incitante. Qui sibi plures tabulas comparaverat, præ cæteris laudabatur; adeoque placebat horum operum quantitas, ut pleraque divitum cubicula putares artificum officinas, neque ad spectaculum; sed ad ementium provocandam cupiditatem ejusmodi picturas exhiberi.

Artem hanc plurimum amabat Gyges, licet non probaret tot nummis colligi eam oculorum voluptatem; & quia nobilium unus, tabularum famâ notissimus urbi erat, lubens in illius domum concessit. Ubi tot picturas uno in conclavi intuitus est, primum (3) confusè supellectilem miratus, pretiosè inutilem, deinde in singulis hæsit. Supra cæteras placuit illa, in quâ (4) Curtius Romanus juvenis vide-

(3) Uno intuitu universas conspexit imagines, deinde singulas.

(4) De hoc succinctè Plutarchus in comment. de casibus Græcorum & Roman. comparatis: *per medium forum Tyberii, ex irâ Jovis Tarſii, veſto, in ingentem sinum terre labes conſedit, multasque ades hauſit.* Responsum autem oraculò est, id cessaturum, si id quod maximo in honore esset, eò intulissent.

videbatur, conscenso equo se in specum præcipitans, ut pro salute patriæ (1) diis manibus devotam illam labem medio in foro expleret, quam non coituram Oraculum dixerat, nisi aliquis ex primæ spei adolescentibus sese dejecisset in hiatus; (2) tanquam timeret equus, simulque admotis calcaribus sponte pereuntem dominum non dispari audaciâ sequeretur, paventi similis, jubâ tamen ferociter concussâ, nec jam humum, sed auras calcibus verberans spectante populo in eam ferebatur illuviem.

Non multò deterior erat altera, quæ (3) Mutinim exhibebat, ad Porfennæ stupentis conspectum, nullo damnante, injectam in foculum dexteram exurentem, ut eam poenam ab (4) illâ exigeret, quòd in cæde aberrans, latellitem purpuratum pro Rege occidisset. Has cum avidè, diuque conspexisset Charmion, cæteras ut inferiores ingenio (5) non æquali curâ obivit; cùmque jam una restaret,

E e 2

quam

Romanis atrum & argentum injicientibus, Curtius conspicuus juvenis expendens oraculum conscendit equum, & præcipitem se in illam cavernam dedit.

- (1) Diis inferis, geniis sepulchrorum, laribus, vel larvis mortuorum.
- (2) Erat autem equus in speciem subtimentis pictus.
- (3) Scævolam cognomento, nota est historia.
- (4) Dextrâ manu.
- (5) Raptim, negligentius,

quam ob dignitatem artificii remotam à cæteris ad aulæum (6) pependerant, horruit ad illam Charmion. Venerem cum Marte ludentem pictor inverecundè expresserat; & ne sua Vulcanum Zelotypia importunè his misceret amoribus, vigilabat ad januam Cupido, abjectâ fasciâ (7) qua cæcus est, nisi cùm oculos dedit æmulatio, aut timor.

Cùm leviter, nec (8) consultò illam tabulam vidisset, ad focum pergīt, ubi duo viri (nam frigus erat) inter se seriò colloquebantur. Unus ex vestitu & sermone videbatur theologus, & alteri, cujus erant hæ picturæ, ita dicebat: Non pudet te Christianum eâ spurci-tiâ infamare domum tuam, ut quicumque te inviset, istam Venerem cum suo adultero cogatur intueri? Quidquid eâ in tabulâ aliis ostendis, doces, ut nemo hinc pudicus exeat, & illorum criminum reus sis, quæ ipse non perpetraris,

Suam picturam defendebat alius: Non ided exponi, ut bonos mores corrumpere; sed tantum ne absque spectatore esset artificii excellentia; quotquot ejusmodi operum æqui judices erant, solitos mirari: apud plerosque, qui etiam inter pios habebantur, conspici aliquando ejusmodi nuditates, quas si intueri aliquis

(6) Suspendant.

(7) Qui aliàs oculos habet obligatos.

(8) Nec morante oculo.

aliquis ex infirmioribus timet, (1) tegat ipse; palpebræ enim unicuique à natura datæ sunt, & velum hoc rebus obducit quicumque vult. Cæterùm ajebat se pictores reos apud historicos legisse, quemadmodum ille (2) Parrasius dicitur, qui ut Prometheus sub depascente (3) aquila laborantem ad verum pingeret, hominem torsit; nusquam verò, quod sciret, imaginem ream inveniri, quæ criminis accusata, judicium severitatem meruisset.

Non ergo legisti, ait alter, quod de (4) Theaginis signo libri tradunt? Ad viri hujus memoriam, quem inter heroas collocandum oracula dixerant, statua in foro posita erat: hunc honorem mortuo deferri (5) aliquis non ferens, quòd hominem acriter odisset, statu-

E e 3

am

(1) Qui nolit aspicere, claudat oculos, ne videat vanitatem; ego solam artem ostendo.

(2) Παρρεσιος, pictor Ephesius, qui primus symmetriam picturæ dedisse traditur.

(3) Aquila Jovis, cui Prometheus ob deceptionem, ignem è coelo raptum, & alias causas poenas dedit. Fabula passim habetur.

(4) Plures fuerunt ejus nominis, tres Athenis nati; intelligi puto Theaginem, Thasium, Athletam usque adeò egregium, ut centum quadraginta coronas ex certaminibus retulerit. Plutarchus in *Alexandro* hunc ipsum Theaginem laudat, eumque dicit, in cheronea Imperatorem adversus Philippum pro Græciæ libertate cecidisse.

(5) Forte æmulus, & quia inferior, invidus.

am illam solebat (6) serviliter flagris cædere: nec impunè illi fuit; quasi patientiam sub contumeliâ marmor perderet in ferientem concidit, oppresfitque pondere suo. Statuam illicò ut homicidii ream citant ad tribunal, trahuntque hæredes illius quem suo casu signum illud affluserat: & quia ex veteri (7) Draconis statuto poenam contrahebat quæcumque res hominis interitum maturavisset, sive ensis, sive telum, aut quodvis aliud; fontem dixerunt Theaginis imaginem iudices, quia peremerat hominem, jusseruntque protinùs mergi, ut ab insensata statua perpetrata mors non sine vindicta foret; omnesque eo naufragio discerent, nihil innocens censi debere, vitâ licet careat, ex quo adversus hominem perniciës emergit.

Ecce imaginem ream: putas autem (8) tuam Venerem nulla poenâ afficiendam esse, quæ tot justos occidit? Nam stante homine, toties cadit justus, quoties in illo justitiaperimitur. (9). Quid de fortitudine nostrâ tantopere

(6) Erat quippe servorum, seu mancipiorum propria hæc poena.

(7) Legislator, is fuit antiquissimus Atheniensium, cujus leges Solon, præter illas, quæ de cæde erant constitutæ, abrogari fecit propter severitatem.

(8) Imaginem tuam, quæ Venerem cum Marte exhibet.

(9) Non est profectò: exemplo est David, Samson, Salomon.

topere gloriamur; ea est animi humani imbecillitas, ut levissimis rebus excitetur ad turpia. Si nudas mulieres frigida saxa repræstant, impudica ista naturæ imitamenta plurimi non sine ardore conspiciunt, votis peccant; (1) & ne dicas me nimiam obscœnitatis opinione infamare nostrum genus, recordare, quæso, quantos non dicam admiratores; sed & amatores habuit lignum illud (2) Gnidiæ Veneris, quod ob præstantiam artis tot mortales ad sui spectaculum alliciebat. Vesano illius amore captus juvenis, cum in templo delituisse, firulachro cohæsit; majus dicam: corrupti quoque suum artificem statua; referunt enim Praxitelem ipsum, Venerem quam paulo ante finxerat, perditæ adamasse, sibi que minus temperantem frequenter irruisse in oscula. Et aliud posterioris ætatis ex historia referam. Ad Christiani principis sepulchrum imago erat, quæ licet unam ex virtutibus referret, quas vir ille habuisse dicebatur, ita tamen ex artuum nuditate ac forma, intuentes provocabat ad libidinem, ut cum illa Iberus quidam con-

E e 4

cum-

(1) Et ne putes, me de humano genere pejus justo sentire.

(2) Dicitur Gnidia, quod eam Gnidii emerint, Horat. lib. 1. Od. 3. ô Venus Regina Gnidi, Paphique, Gnidium certè se plurimi contulère, ut hanc imaginem, in quam ars vires suas consumpsisse videbatur, coram cernerent, vid. Val. Max. lib. 8. cap. 12, ubi de hoc juvene,

cumberet, mox ad ignem damnatus à Judice, quod lapidi virgini vim intulisset, nec sepulchrum reveritus aut nomen virtutis, abstinuisset ab illicitis amplexibus. Eo processit obscœnitas, ut faxea matre genita (nam illam industrius lapis in perditissimo viro excitarat) suam parentem pollueret.

Mira imaginum potestas; si sanctæ sunt, si martyrum vultus interritos, nec in ipsâ poenâ (3) cadentes pictor ostenderet; si virgines tanquam ad nuptias irent, ore hilari festinantes ad supplicium; si advertas ex pictura non renitentes, sed placidas uri; & dum pati gaudent, ludentem cum palmis in æthere coelestium turbam; ferè tibi fit poenarum illarum amor, quibus tot præmia parantur; nec insueta res, videre magis Christianos ex tabula. Ad illas imagines disco, plus sperandum è coelo auxilii, quàm à tyranno metuendum; brevi supplicio infœlicissimam vitam absolvi; neque lentè beneficum Deum esse, cujus gratiâ patimur, (4) cum idem sit nascentis gloriæ articulus, & poenæ finientis.

Hanc picturarum vim quia novit Ecclesia, proponi Christianis jubet illas icones, unde plurimi discant, quod longo verborum circuitu vix satis descripserit eloquentissimus orator:
& quia

(3) Dejectos, ab illis mutatos.

(4) Cum illo momento conferatur gloria, quo Martyrium absolvitur.

& quia etiam in annalibus legere multi ex imperitia nequeunt, ut vexati fuerint sancti illi homines, brevissimam captuque facilem docendi viam, in subsidium Evangelii, sapiens Ecclesia pictoribus reliquit. Si religiosis imaginibus, spectatores ita ad virtutem incitantur; si pro libris, pro concionibus sunt piæ effigies, non putas, ex adverso, incentivum esse libidinis tabulam istam quâ licenter ad eam turpitudine proponitur, ut à lupanari (pace tuâ dixerim) modicum distet domus tua, cum has spurcicias cuilibet intranti objicit: & professâ impuritate peccet in omnium oculis pictura lasciviens?

Apud veteres æquale crimen erat tyrannum admisisse, & servasse imaginem ejus. Continenter licet vivas, pœnam tamen non effugies, quòd tanquam luxuriæ receptator, imitationes illius suscipis, & stupentem in aliis libidinem toties excitas, quoties aliquis ad tuæ Veneris conspectum castitatem abjicit.

Innocentem putas eum qui non manu quidem, sed consilio scelus promovet? Non tu certè obscœnitatum patrator, sed suasor es: nam sicut qui olim in morborum levamentum salubres herbas experti, ne periret utilissima cognitio, publicè (1) proponebant in tabulis, & ex illa charitate, naturæ interpretes,

E e 5

autho-

(1) Figuris æneis, vel imaginibus exprimebant, ut & alii earum ope sanarentur, &c.

authoresque sanitarum habebantur; sic tu æquissimè censeris hortator turpitudinum illarum, ad quas intuentem quemque invitat tua pictura; & vitiis alienis laborabis, qui aliàs ex morum honestate posses inter salvandos recipi.

Unum mihi restat, quod & breviter dicam, copiosæ pecuniæ brevem imaginem aliquando præferri plurimi mirantur; (2) istud ego non stupeo; nam ubi ad summum pervenit pingendi ars, opera illius vix æquaverit pretium; ingens ratio in promptu est; tunc non colores emuntur, sed ingenium, & quid par est ingenio? verùm meâ sententiâ ad monstrum accedit, inveniri aliquos, quibus charior tabula sit quam propria salus; & qui æternum cremari potius eligant, quàm turpissimam figuram ignibus dari.

Ad hæc verba visus est alter, sic mutare consilium. Neque mihi in totum credam, inquit ille, neque tibi; expellam certè domo meâ anathema istud: sed comburi non feram; nam quid de me putas dicturos, qui hæc opera tanti æstimant, tanti emunt, si paterer egregium opus perire? Vis me fatuum ab omnibus haberi, aut quod comparaverim, aut quòd ufferim. Acerbas loquacissimæ famæ cavillationes bene vitavero, simulque saluti

(2) Non miror, expendi tot pecunias ad comparandam parvam quoque imaginem: ingenium quippe artificis nullo pretio æstimabile est.

Iuti meæ consulam, si tabulam hanc uni dabo amicorum, qui sæpius illam, audiente me, ita laudavit, ut videretur non obscure petere; ita mihi eripiam, quod vetitum dicis, & alteri beneficium præstabo, cùm hoc illi detulerim, quod tantopere optavit.

(1) O benevolentix novum genus, Theologus ait, ea dare amicis, quæ tanquam novicia à nobis removemus! putas verò tibi licere, ut ipse saneris, ad alios traducere ægritudinem tuam? istud quidem incantamentis plerumque fieri referunt, ut verè sanatio non sit, quæ authore dæmone comparatur; sed quædam valetudinis (2) transmigratio. Ita vis non perire, ut amicus tuus pereat? Neque dare ista illæso Deo potes; neque vendere: delenda sunt; nam beneficii materia non est, pernicies: & iniquè pecuniam accipis, ut ad emptorem aliquid transferas, quo si careat, lucrum facit, si potiatur, habet unde miser fiat,

Cùm hæc frustra dici à Theologo Gyges doleret, leviter à foco discedens, ivit ad tabulam. Prægrandis non erat, & ut (3) paulo altioreman possit manu contingere, subsellio usus, facile tulit. Hanc cum loco moveri, & mox nullo ferente ad se accedere cerne-

(1) Novam enimverò benefaciendi rationem; venenum quod averfariis, donare proximo in perniciem.

(2) Transplantatio vulgo dicitur.

(3) Paulò altiùs suspensam.

cernerent, qui de illa loquebantur, illicò projectis sedilibus, in extremum conclave uno saltu se conferunt; nam venientem expectare, videbatur temeritas; dum ita remoti spectant, ac timent, Gyges fractam priùs utrâque manu tabulam, jacet in ignem; ac ne foetidissimæ imagini vel leviter parceret flamma lentior, nova ligna jam labenti subministravit, & assumpto folle, qui illic fortè jacebat, (4) festinavit incendium.

Famossimæ picturæ inopinata sors citò per urbem vulgata est; nec simile prodigium expectaverunt plurimi, ut ab illâ tabularum turpitudine abstinerent; multis ambitio erat, illa lasciviæ monumenta publicè comburere; Et reclamantibus pictoribus, quod nobilissimæ arti atrox inferretur injuria, primò sibilis excepti sunt; statimque voce publicâ dictum, religioni picturam, non religionem picturæ debere famulari. Periret ergo artificum labor, si cum pietate non conveniret: Gallos, esse Christianos, non spurcissimorum Numinum cultores; opera hæc scelestè asservari, ubi crux admitteretur; denique colores, ut & marmora, justissimè damnari, si id referant, quod intueri non licet.

(I) AN-

(4) Maturavit comburium.

(1) *ANDROGYNI.*

Grandem virili sexui injuriam faciunt, qui adeò delicate se comunt, ut foeminæ, non viri esse videntur.

ERret an ludat natura, cùm ambos sexus uni corpori inserit, incertum. Sed sive peccato, sive joco id agat, quidquid sic nascitur, (2) monstrum est. Honestiùs certè videntur esse Androgyni, viri illi, qui sic lacte abundant, ut in nutricum vices possint, si vocentur, non malè succedere; nam tales aliquando inventos refert historia; nec medici negant, licet aliqui dubitent, an hæ, in viris veluti adumbratæ matres, possint eo succo sibi traditos infantes ita alere, ut alio nutrimento non indigeant: nam minus (3) elaboratum dicunt: neque unquam viros germanum lac à naturâ accepisse, quos illa ad foeturam & partum non destinavit. De perfectione, aut defectu alimenti experientia judicet; satis mihi ad propositum, quod aliqui ita nati sunt, ut sub uno sexu aliquid maris & foeminæ habeant; tanquam dubitante naturâ quid potissimum velit, cùm ambiguum illud opus, & veluti

(1) *Ἀνδρόγυνος*, qui sexum utrumque habet.

(2) Abhorret à cursu naturæ ordinario.

(3) Excoctum.

veluti (4) Hermathénam quandam (statua erat Mercurium & Minervam conjungens) in spectaculum adornat.

Hanc corporis humani amphibologiam & alio modo vidit Gyges, cum ad cujusdam juvenis cubiculum pervenisset. Recens adhuc è lecto, togam sumpterat, sedebatque ante speculum; & dum ille vultus suos miratur in vitro, sollicitus servus, digitorum habili motu patientissimi domini caput fingeat, ut vario ordine nunc in breves, nunc in laxiores annulos prolixa coma recideret. Quidquid primæ barbæ proximâ nocte succrèverat, jam novacula decerpserat, ut omnino nesciret Gyges, virum an foeminam cerneret. Monstrabant foeminam leves genæ; effusissimum capillamentum; & maximè (5) illa animi fortitudo, quæ mulierum est, cum diu ornantur; hanc enim in viris haud videmus ineptissimam constantiam. Non tantopere curat suos crines

(4) Ab Hermis *ἑρμῆς* vel Mercurio sic dictam. Erant porro hermæ statuæ, aut potius trunci, quorum capita permutari poterant; & fuerunt Athenis ejusmodi plurimæ. Sed quia à potiori Mercurium referebant, natum inde putant adagium, non ex quolibet ligno Mercurium fieri.

(5) Illam patientiam; quæ sanè opus est his, qui se comi volunt.

crines (1) generosior sexus, urgetur ad alia; laborem istum non fert. Ergo fœmina est, ajebat Gyges; sed cur non ancilla, sed famulus dominæ suæ comam componeret, invenire non poterat, donec in memoriam rediit, quod audiverat ab aliquo, jam non pudere fœminas nobiles in familiaria illa (2) operosissimæ vanitatis officia servulorum ministerio uti; neque apud multas eam esse verecundiam, ut timerent virorum manu, antequam de cæterâ veste cura esset, interiorem tunicam accipere. Quid igitur in famulo isto (3) hæreo? inquiebat Gyges, jam receptus est mos, ut viri fœminas è lectulo surgentes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iste, quod cæteri faciunt; digitis, pectine, ferro, dominam suam comit. O quot procos illi faciet exquisitior diligentia, tantoque labore crispatus in varios orbes crinis! maritum facile inveniet tanta venustas.

Defixum in illâ cogitatione, (4) in aliam sententiam avertit comptissimi juvenis, qui diu silen-

(1) Virilis; nam ut habet Ovidius: *forma viros neglecta decet*. Et Petrarcha de remed. utr. fort. *deliciæ mulieribus, labores viris conveniunt*.

(2) Laboriosissimi ornatus.

(3) Cur ergo miror, quod famulo utatur hic effœminatus?

(4) Corrigere fecit sententiam, quâ putabat fœminam esse,

silentium tenuerat, vox robustior: nam tonus ille virilis videbatur; mox, ad aliqua respondens famulus, (5) calamistrato illi qui questionem fecerat, tanquam viro loquutus est, vocavit enim dominum suum. Tum Gyges apud se: Itane? sic igitur vultus, sic speculum, sic coma venustuli istius me fefellerit, & male de sexu conjectârim ex muliebri patientiâ? Dein togâ depositâ juvenis, ut thoracem indueret, cum brachiis visus est, & jam non tota foemina, neque etiam vir totus, sed semivir apparuit. Sumpto post ex sui speculi consilio, reliquo cultu, unum erat quo abstinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergo manu sumpsit ut eo totâ die luderet, tanquam brumali tempore nimii calores essent, nudato vertice excepturus gravis coeli injurias, ne periret illud lepidissimi capitis artificium quod tot horas consumpserat.

Sapientissimæ cogitationis occasio fuit nimia hominis de suo cultu sollicitudo. Secum enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium existimavit (6) Socrates, quod vir esset, non mulier, & in digniori sexu obtineret rationis principatum: Juvenis hic sponte eviratus, naturæ suum munus videtur (7) impingere; sexum

(5) Comptulo, crispato.

(6) Hoc de Socrate passim scribunt historici.

(7) Objicere, exprobrare.

xum enim, quem ab illâ accepit, palam abjicit, occulè tantum resumpturus, ubi libidinosa nox quid natus sit admonebit, interdum propemodum oblitum sui. Talis (1) ille apud Dionem princeps, quem cum aliquis salutavisset ut dominum, respondit se dominam esse: muliebrem enim pallam sumsp erat; difflebant (2) unguentis comæ; gemmis articuli fulgebant; & incessu, ac voce mulier, ut imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito eventu fœminas in viros mutatas, non semel referunt historici: licet veriùs, latentem ex aliquo natalium vitio, sexum ostenderit casus, quam fecerit novum. Prodigium istud nostra forsitan ætas non viderit; sed habet unde erubescat, quod tot viri, compositis comis, (3) deglabrato in virginum similitudinem mento, ut oscula suaviora sint, vestium curâ, denique imitatione sermonis, ac vitæ otio, tanquam se viros fastidiant, fœminæ fiunt. (4) O contagio-
sas planè viris mulieres, quarum etiam sexus ut morbus aliquis magnâ ex parte sumitur, si diu contingat cum illis versari? Nam ideo juvenis

F f

iste

(1) Lucius Aurelius Commodus, qui quod sexu non poterat, toto animo esse volebat, fœmina, muliebri ornatu gaudebat incedere, & quod turpius, in senatu, tunc per orbem terrarum gravissimo apparere mulier. Ansell. Deising Hist. univers. pag. 208.

(2) Et pulvere aureo radiabant, ut idem habet.

(3) Depilato, tonso. Propriè arbores deglabrantur, quando cortice exuuntur.

(4) Instar luis noxias.

iste (5) Androgynus est, quòd ex illarum consortio (6) virum dedit; ut ad matronarum ingenium, mollis, ac differtus odoribus accedens, sub annulatâ cæsarie mulierem ageret. Restat, ut (7) calathum, ac colum sumat, illæque gladio se cingant, & eo ludo fractum Herculem, jamque semivirum adumbrent, quem sua (8) Omphale ad lanificium compulit, dum ipsa clavam gestat, & sub leoninâ pelle mentitur monstrorum ac ferarum domitorem.

Cùm in epulorum mensâ odores glutuntur, quod sæpè fit, hanc immanis gustus ægritudinem, atque insaniam vocavit aliquis soloecismum voluptatum; non enim cum palato, ac linguâ, sed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad unius sensus delicias, quæ in duorum commodum suis proprietatibus à naturâ discreta sunt. Quid non & virilis comæ soloecismos vocem annulos istos, qui cum illâ prorsus non conveniunt? Extra mulieres incongrua est hujus molli-

(5) Vir simul & mulier.

(6) Vir esse desit.

(7) Qualum, quasillum, fiscellam; est enim calathus vas vimineum, in quò mulieres pensa reponunt, flores ferunt; unde Virg. in Alexi: *Tibi lilia plenis, ecce ferunt Nymphae calathis.*

(8) Erat hæc Regina Lydiæ Herculi plurimùm devota, quod juxta Sagarim fluvium interfecerit pernitiosum viciniae anguem. Denum ad lanificium compulit amantem, & sumptâ clavâ, leonisque exuviis, calathum & colum misero reliquit. Plutarchus in *Theseo* paulo aliter sentit.

mollitiæ, & capilli humani compositura; non pessimè uniuntur, cincinnus ac debile caput; calamistro penitus adversatur forte cerebrum; ideoque quisquis crinem suum ita torqueri voluit, se foeminam fassus est.

Verùm hîc non sistit opprobrium; ne quid de sexus dignitate maneat, suis etiam equis per urbem ferri erubescunt juvenes isti; quippe hoc (1) robustum nimis, atque militare: pulverem ac lutum odere; solem quoque reformidant; nusquam illos nisi in auratis curribus videas, aut in gestatoriis sellis inclusos, unde muliebriter exeant, tanquam aliquæ ex suis machinis Deæ, cum placebit apud amicos aut amicas, in spectaculum prodire. Ea Heliogabalo amentia fuit, ut mulierum senatum cogeret, quæ de cultu foeminarum decernerent. Nugarum istud negotium, dignum visum est imperatori, de quo curam sumeret Princeps; timuit, ne periret defectu consilii venustas, ac vestium ille apparatus, quem tollere ut nocentem civitati (2) Augustus voluerat; si de suo unquam cultu deliberabunt inter se matronæ, absque dubio convocandi erunt & Androgyni; noverunt enim quæ vestium forma magis placeat; quæ sit (3) amicitia colorum,

F f 2

ne

(1) Virile.

(2) Hic quippe, teste Suetonio, pleraque pessimi exempli correxit, quæ vel intemperies bellorum civilium, vel pacis licentia in perniciem publicam invexerant.

(3) Quinam colores concordent, se absque offensione oculorum compatiantur.

ne malè coëant; qui sibi invicem adversantur ac nocent; quæ (4) strophia mos novus maximè probet; quo pretio comparanda sint, ubi fiant; quo pulvere, quibus radicibus albescant flavi aut subnigri dentes; quibus aquis capillus tingitur, si aut rufus putidæ carnis suspensionem facit, aut celandæ ætatis tempus incauto (5) candore profitetur.

O certè dignos qui in mulierum senatu honoratioribus sedes habeatis! jus omne muliebre ita didicistis, ut illud à vobis fœminæ petant, quoties de venustate inter illas controversia oritur. Quid ad formam; quid ad mollitiem; quid ad (6) mendacium oris pertineat, decernite judices, dum fortioribus incumbunt qui viri sunt, & enses in publici hostis perniciem stringent, quos gestatis innoxios.

JUVENIS ANUS.

Ipse titulus pro synopsi est, detegit nempe cujusdam anus artes, juventutem etiam in vultu senili, mentiendi.

EXeunt ab oceano flumina, (7) sed non in longum vale: ita enim semper abscedunt, ut semper ad fontem suum redeant. Non sic labitur ætas: (8) circulum nescit; rectâ viâ fugit nos, ut
quos

(4) στροφῶν, fasciæ pectoralis genus est.

(5) Canitie.

(6) Ad emendandam artis beneficio deformitatem.

(7) Sed reditura in suum principium.

(8) Non redeunt anni.

quos semel deseruit, nunquam repetat. Istâ tamen naturæ lege potentior visa est quædam mulier nobilis, postquam in conspectu Gygis, annis (1) obsita, præteritam juventutem (2) revocasset, longe alio modo quàm quem in recens baptisatis annotavit Augustinus; sic enim ex Adam veteres, per Christum puerascimus, ut fiat in nobis nova vetustas.

Sexagenaria erat matrona hæc, cùm surgens è lecto, (3) renovanda properavit ad speculum: frontem rugis sulcaverat edax tempus; ita vultus ceciderat, ut in mentum ex utraque parte recederent jam non genæ, sed pelles; buxeus color, & à juvenili tantum distans, quantum à vernis frondibus autumnales, quas malè suis adhærentes ramis levis aura discutit. Capillos non omninò corruerat senectus, sed breves erant, nec qui struendo vertici sufficerent: Eo in statu, dum annosum caput una ex ancillis pectine percurrit, (4) aliquandiu fuit matrona; sed tædebat vetulam suæ ætatis, & prioris formæ desiderio, imperavit ut accelerarent juventutem famulæ; nam se ferre, nisi maturetur, diutiùs non poterat.

In eburneâ thecâ quatuor ex argento pixides erant; una dilutam cerussam acceperat, quâ & aurea cutis albesceret, & rugæ æquarentur: purpurissimum altera, ut imitatione sanguinis, quâ

F f 3

parte

(1) Jam gravis.

(2) Arte scilicet.

(3) Purpurissimò, aliisque adminiculis.

(4) Aliquandiu apparuit, quæ reapse erat.

parte solent genæ rubescere, nimium candorem temperaret: in aliâ pulvis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, ut ex eo suaviter comæ spirarent: quarta breves aliquas spongas continebat, (5) cavæ senectutis, ut mox agnovit Gyges, non mediocre solatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis: nondum enim ad eam solertiam venerat sæculum illud, ut ea nosset quæ postrema vanitas usu, ac temporum patientiâ didicit. Nondum tot secreta collegerat muliebris diligentia, quibus servaretur nitor ille cutis, ipsâ sanitate, & interdum famâ charior, aut omninò compararetur, si natura negaverat. Inauditum eâ ætate lac virgineum; incantata (ut vocant) sudaria, quibus si utaris, tanquam negligenter repentinum sudorem deterfurus, illico vultus candident.

Non multum in dominæ suæ vultu hæferant famulæ, cum anni circiter decem ab illius (6) calendario decerpti sunt: non multò post, alii decem; nam sub illa diligentia sensim rugæ peribant, & ita abscondebatur anus, ut alteram crederes; sed pallidam, & morbosæ simillimam deformabant adhuc flaccidæ malæ: vivacem fecit, purpurissum: & majore prodigio, receptæ in os molles spongiolæ, tumentes genas ad floridam ætatem revocaverunt. Artem (7) cumulavit adscititius crinis, ac vestium splendor: & quia etiam

(5) Vacuæ, sine carnibus.

(6) Ætate.

(7) Magis expressit capillitium breve, ein Haar-Kopff.

iam sublimes (1) cothurnos induerat mulier, jam non anicula Gygi visa est, sed praegrandis quaedam virgo, (2) quam adolescentes suspirarent, & velut juventæ (3) tabulam, ad Deorum jocum, incautis amantibus pictor Cupido proponeret. Sic mutata risit ad speculum Matrona, & tanquam (4) cunis proximior, nec quid de ætate jam metuens, digitorum lato sonitu, morti illuxit.

(5) Nunquam jucundius temporis jacturam passus est Gyges; nec semel foeminam mirabatur; Eane est, inquiebat, quam tot sulcis deformen nunc nunc vidi? quæ pusilla processit ex lectulo? ea est: Deus bone! tot anni, & simul cum illis juvenus! brevitæ hæc, & tanta magnitudo! sed altitudini tibiarum imparia brachia erant, & quæ ingentibus coxis (nam sic judicabat oculus) supervenerat statura, mulierculæ videbatur. Posthæc, quia ambulationem sublimes crallæ prohibebant, postulanti novam sedem matronæ, altior cathedra data est, ne si in humili acquiesceret, invenustè genua ad pectus accederent.

Satis risus philosopho juventutis (6) spectrum fecerat. Abiit igitur, & cum mulieres aliquot

F f 4

formâ

(1) Calceamenta subere sublevata, quibus tragœdiarum actores utebantur, ut proceriores viderentur.

(2) Digna amari.

(3) Effigiem ipsis Diis illufuram.

(4) Recens nata esset.

(5) Hic enim verò erat operæ pretium, tempus perdere.

(6) Simulatis,

formâ præcipuas, suis in curribus per urbem euntes vidisset; dubitavit de omnibus, verène juvenes essent, an aliquâ arte senectutem occulerent. Ad quemcumque foeminarum occursum, suæ anus meminerat; quis scit, aiebat, an capilli isti vertici (7) adhæreant? longè forsitan abest, aut jam (8) periit caput, ex quo illi desumpti sunt: spongiis, an solida carne genæ illæ turgeant, nescio: omnis mihi jam albedo suspecta est; neque satis fido sanguini; & cùm grandes mihi videntur mulieres, est cur pusillas suspicer.

Perverse nos Deum imitari apud sanctos patres legeram; cùm scilicet (9) de cordium secretis judicamus; æquales non patimur; omnia volumus possidere; scire omnia; timeri; ut & diligere supra cæteros; cum gloriam, delicias, longam vitam optamus; vindicamus injurias: Verum haud credebam, æternitatem Dei, quâ semper vetus ac novus est, ullâ posse imitatione adumbrari. Sed & hanc, ut video, nobiles anus æmulantur; ita enim vetulæ sunt, ut sint juvenes. Præposteram, ac scelestam Numinis imitationem! variis artibus mutantur, ut nemo mutatas agnoscat, quibus dies oranis vestigium sui relinquit, ne memoriâ excidat quantum duraverint; & quasi non liceret sanctitatem Dei, bonitatem, justitiam, liberalitatem in exemplum sibi proponere, hoc tantùm quærunt, ut stet,

aut

(7) Veri sint.

(8) Jam mortuus est ille, cujus hii capilli erant.

(9) Ut suspiciosi solent, qui dipteram Jovis circumferre se putant.

aut stare videatur ætas, tanquam si id assequutæ, ad Numen accederent, de quo illud legimus: Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & annitui non deficient. Operosiorē ineptiam vidisset in foeminis Gyges, si ad nostra usque tempora protraxisset dies suos.

Quid (1) Poppææ insaniam damnamus, quæ in suo comitatu tot asinas duci imperabat, ut earum lacte singulis diebus mergeretur, digna Nerone mulier, ex balnei usitatissimi candore semper futura candidior? Non tanto quidem impendio formosæ fiunt nostræ mulieres; sed æquali fatuitate peccant, dum collecto rore tingunt se; dum vini spiritu ita non sobriè utuntur in suæ venustatis incrementum, ut licet non potent, erres tamen, si abstemias dixeris; dum personatæ, & servatis chirothecis dormiunt; ut pelli humanæ admotæ bestiarum pelles, calorem illum continent, quo nimium rubescit cutis, & pustulæ micantes generantur. Nam hæc omnia fieri certum est: ne deformes aut vetulæ appareant.

Ex nimia illâ senectutis (2) fugâ fit quoque sæpius, ut grandiores natu filiæ, quasi fari nescirent, matris nomen non rectè, sed tanquam puelulæ quædam vix cunis egressæ, fractis syllabis

F f 5

pronun-

(1) Poppæa Sabina T. Olli filia, mulier formâ, ac nobilitate insignis, quam cum M. Otho incautiùs apud Neronem Principem laudaret, captus amore ejus Nero Othoni Marito rapuit. Hæc porro ad vultus candorem servandum quingentas asinas, easque foetas, secum trahæbat. Plin, lib. 11, c. 41.

(2) Odio, displicentiâ,

pronuncient. Nam ut infantem simulat adulta, & non rarò maturior virgo, ita aliquid suæ senectutis mater videtur amittere, nec sentit se fato proximam, quamdiu natæ oræ blæso loquuntur, ac veluti nondum ablactatæ papillas peterent, pro matre, mammam dicunt; interim tamen senescit proles, excipitque decrepitas matres ultima ætas, & cum semper juvenes videri ex fuco, & cultu velint, ubi multa progenies adest, juxta gregem nepotum trementes virgunculæ componuntur.

SECESSUS GYGIS ET FUNUS.

Urbem deserit Charmion, deflet suam curiositatem, & facta operis anacæphaleosi, projicit annulum in Sequanam.

CUM duos circiter annos in (3) urbe Regiâ commoratus fuisset Gyges, & pauca vidisset quæ ad vota procederent, cogitavit de secessu. Meminerat quàm jucundè duxisset tempus illud in quo, ut ab hominibus, sic à vitiis semotus securæ virtuti (4) laborabat, & de alienis erroribus minus curans seipso suavissimè fruebatur. In illo rerum humanarum tumultu redierat librorum amor; & pristinæ quietis grandior imago stimulos philosopho dabat, ut sua studia repeteret.

Sed

(3) Lutetiæ Parisiorum.

(4) Deserviebat.

Sed & tot mortalium (1) conspectu anxius secum jurgari inceperat, damnabatque nimium illum videndi ardorem, qui non ad turbida tantum, sed sæpe etiam periculosa compulerat. Nam quanti inveniuntur, qui scelera oculis haurere, ut per illas imagines ad pectus deducerent? non securè ludas cum serpentibus, & te voluptati focium dare, intutum est, licet à veneno caveas.

Timebat Gyges, ne demum amica sibi crimina fierent. si diutiùs essent familiaria, & jam sentiebat, odium illud minui, quod validissimum fuerat, cum ex solis libris didicerat vitiorum corruptelam. Magnum ad virtutem incitamentum, (2) non aliter nosse; quoties enim de illis agit philosophus, non quàm suavia, sed quàm turpia sint, disputat; quàm à ratione abhorrentia, & monstrorum deformitatem ita illis impingit, ut ferè necessario oderis, si non aliunde agnoscas, quàm dulci fascino mortalibus illudant. Verùm ut illa, quæ nos prius læsit in exteris vestium forma, si diu cum illis agimus, sensim sui (3) patientiam facit, deinde & patrii amictus fastidium, ut pudeat in alienâ gente aliter conspici, quàm cæteri soleant: Ita prorsus vitia nobis conciliat improborum hominum contubernium, & videndi consuetudo. Primùm illis

(1) Sed quod tot homines vitiosos curiosius justo vidisset, anxius.

(2) Nisi ex libris & securâ meditatione; oculis haurire vitia, est prope imbibere.

(3) Consuetudinem.

illis irascimur: proximè succedit huic motui aliter humanior, inter iram indulgentiamque medijs; hunc excipit excusandæ nequitiae facilitas, tandem conformitas affectuum, ac morum similitudo. Nondum huc quidem pervenerat Gyges; sed ex parte desierat ille impetus animi, quo prius incitabatur in vitia; & licet tota virtus staret, nec dum posuisset arma, tamen erat languidior.

Hoc cum ille adverteret, paulatim sibi (4) reddebatur societatem humanam devitans, viresque colligebat. In illâ fugâ factum est aliquando, ut uno ab urbe milliari ambulanti & cogitandum sisteret ad Sequanæ ripam amœnissimus locus; (5) sponte aliquot arbores creverant, & æquali ramorum pondere in artum nutantes, quâdam artis imitatione quoscunque illuc casus adduxisset ad umbram invitabant: ut mollior quoque sederent, lato gramine, & ex aquæ viciniâ facili humo, etiam natura providerat.

Inde liber in urbem prospectus, quàm cum mœstissimis oculis intuitus fuisset Gyges, O miseram, inquit, quæ tot mala tuo ambitu continet! O te nunquam subivissem; quid enim ad foelicitatem proderat, tot misceri tumultibus, tot videre sive fortunarum, sive virtutum ærumnas, tot fraudes, tot scelera? Domo mea
egres-

(4) Incipiebat denuo fieri, qui antea erat, juratus hostis vitiorum.

(5) Absque artis imperio.

egressus sum, ut turpia, ut nefanda conspicerem, plector ex meritis: ut homines adirem, libros reliqui: O mutationem, quam etsi longâ incestitiâ prosequar, nunquam tamen satis fleam! Nunc agnosco, quàm dulcius, quàm tutius sit, secum hære, discere à (1) mortuis, quàm à se abstrahi, & ex viventium consortio scire, quantum à recto aberrat humana mens; quot deliramentis sub sapientiæ (2) nomine laborat, quot vitiis corrumpitur.

(3) Puto, beatus sum, quòd immanes aras vidi; coelos pauperes; turpiter pios; Christianos absque DEO; latentem hæresim; insana convivia; tormenta Magnatum; judicum artes & crimina; ventres malè pastos, ut vestis ac suppellex fulgeat; infausta conjugia; recentis fortunæ barbaros mores; literatam insaniam; oppressos ob ingenuis rusticos; violatam ab helluonibus abstinentiam; nobiles vino merfos; læsum Numen à blasphemis; aulicæ vitæ tempestates; senum ineptias; assentationem in Principes; impotentis invidiæ multiplices dolos; castitatem inter tripudii faces peremptam; theatrorum spurcicias; fictas ægritudines; picturæ delicta; enerves viros; figmenta ætatis: an hæc qui non videt, miser est?

Tum suum annulum respiciens: (4) fortiori
debe.

(1) Libris.

(2) Specie, schemate.

(3) Facit hic anacæphaleosin capitum libri omnium.

(4) Sanctiori, perfectiori viro.

debebaris, inquit, ô annule ! qui salvâ virtute posset ea omnia intueri, quæ jam nimis tuo auxilio nota mihi sunt. Sed quis me mortuo, te habebit ? Si in avarum incidas, quot furta faciet ? si in crudelem, quot cædes ? si in salacem, quot sordes perpetrabit invisus ? quæ timentis avari sagacitas, quæ hostium fuga, vigilantissimi amoris quæ excubiæ, insidias declinârint ?

Cum hæc ille dixisset, paululum flevit, timuitque sua cogitatione læsisse philosophi manes, in cujus sepulchro librum cum pyxide invenerat. Mox iterum annulo loquutus : ergo te abjiciam, inquit, quem unico mihi tot sæcula servaverant ? quid fecisti ut pereas, tam abditæ philosophiæ munus ? quid peccavit lapis ? quid astra, cum istam virtutem concessere, ut quicumque illum cum amico flore gestaret, non videretur ?

Inter hæc cœperat molliri, dubitabatque an servaret adhuc eximium illud naturæ opus, verum sibi inutile, cum ex illo secreta hominum audire, aut intueri nollet ulterius. Quid enim agebat, de futuro sollicitus sum ? Ne in malos usus serviat, curabit providentia. Postquam decessero, forsitan me meliorem inveniet ; maneat annulus ; quicumque hæres meus erit, eo bono fruatur, quod nulli Reges dare possint ; tutus pergat, quocumque ibit ; & meo beneficio supra sortem humanam elatus, quoties utetur, meminerit quantum mihi debeat. Sed si
inde

inde scelera proveniant, si in suas cupiditates aliquis istum annulum induerit, an tu non conficius Charmion, qui reliqueris? in hac mentis (1) tempestate subito zelo annulum jacet in flumen; Et melius est, inquit, te perire, quàm si homines pereant. Cùm hoc non omninò lubens fecisset, diu in undas respexit, quasi invideret, quod se destituto tantum illæ thesaurum possiderent.

Non multò post cùm domum suam revertisset, in morbum incidit, & fato urgente cum vigeret adhuc animus, narravit amicis quod huc usque alto silentio presserat; addiditque se in ampliorem notitiam ea omnia calamo exarasse, quæ sciri à posteris vellet. Cæterùm in suâ supellectile frustra quæsituros annulum illum, quem fluvius acceperat, & fortè jam rapiente cursu devolvisset in oceanum.

Tanta res subito rumore pervagata admirationem omnibus, plurimis metum fecit; quòd nescirent, quàm diu potitus fuisset eo annulo Charmion, (2) an secretè peccaverant; quid enim si ille testis fuerat, & arbiter actionum?

Functo Charmione ingens populi concursus fuit, postulantis ut antequam terræ mandaretur, diducto sarcophago ejusmodi hominis liceret ora intueri; nec satiabantur aspectibus, rei novitate

(1) Turbulentiâ, anxiâ suspensione.

(2) Plurimi timuerant, ne peccata, quæ secretò commissa putaverant, in apricum tracturus sit Charmionis liber,

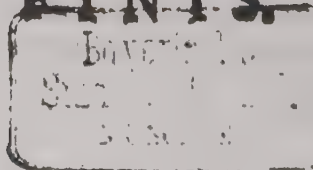
vitæ, quæ animis stuporem fecerat, ita etiam oculos fallente, ut aliquid in eo vulu infuetum adverterent.

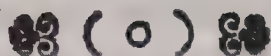
De sepulchro postea ambitiosè statuerunt ci-
ves, ut viri apud se nati, & quem tanto favore
fors nobilitaverat, cadaver non indignè tegere-
tur. Charmionem (3) exhibebat industrius la-
pis, & cum eo fortunam una manu librum dan-
tem, alterâ porrigentem annulum, tot monstro-
rum materiem; & aureis literis splendidum mar-
mor hoc Epitaphium legenti proponebat:

Siste, & stupe, viator. Hic jacet vir in medio
hominum cœtu, dum viveret, numquam visus
nisi cum placuit. Simillimum spiritibus habuit
corpus, non mutatâ hominis naturâ, sed favente
annulo, qui dum non quæritur, & aliud vota
suspirant, à fortuna concessus est. In sepulchrum
vivens admissus, accepit à mortuis unde viventes
nosceret; notos deseruit, ex malis quæ ubique vi-
dit, edoctus nullos esse fœlices nisi qui fugiunt;
Abi viator; & si quid turbidum meditaris, disce,
opibus, deliciis, famæ præferri debere
innocentiam tuam, pacem
tuam.

(3) In lapidem sepulchralem magnâ industriâ iacisa est
imago viri.

E I N I S

INDEX ALPHABETICUS.

A.

<i>A</i> Bacus instructus.	128
Pro abutentibus potestate, severum tribunum constituitur.	30
Acquirendi opum modi. 15	Superstitiones. 16
Adonis, & Adonia.	93 & seq.
Adulatio quomodo celandi	378
Adulatoris Poëtæ amplissima merces.	372
Adulatoris Poëtæ intentio & finis	378
Adulator	
Adulterium oculorum.	405
Ædificia struere, senes cur delectet?	359
Ægrotans sine morbo	422
Æquitas auro speciosior	173
Æraria publica ne credant principes viridibus	219
Ærarii Præfectus avarus exhaurit gazam regni.	32

<i>Ærarium regni quibusnam committendum</i>	34
<i>Ærariū publicum ne credatur mancipiis</i>	219 & seq.
<i>Ærem viri Principes imitantur.</i>	58
<i>Æris utilitas & natura</i>	299
<i>Ær à graviori elemento concludi se non sinit</i>	58
<i>Æsculapius in serpentem mutatus</i>	87 N.
<i>Ætatis licentiā peccantes meliùs puniendi</i>	320
<i>Ætatis natura</i>	446
<i>Ætbiops, & candida uxor qualem edant partum</i>	209
<i>Affectus medicinam respuit</i>	8
<i>Alchimistarum vanitas</i>	248
<i>Egestas</i>	249
<i>Alchimistarum obscuritas, & occultandi studium describitur</i>	250
<i>Alearum lusus reprehenditur</i>	313 & seq.
<i>Aleator infelix blasphemat.</i>	314
<i>Alexander Magnus cur toti orbi bellum indixerit.</i>	272
<i>Alexander cur orbis latro. 275 N. quamdiu mundum subicere intentus? 46 N. Ejus laudis cupido. 375 Ei latro latrocinia objicit</i>	336 & seq.
<i>Amatbuntia seu Venus</i>	95
<i>Amor unde oriatur</i>	403
<i>Amoris Schola</i>	408
<i>& 420 amoris passio</i>	414
<i>amor impurus insidiosè instillatur</i>	416
<i>amore insanientis puella descriptio</i>	417 & seq.
<i>ad vota sua sponsum eligentis</i>	419.
<i>amore insano adamantes statuas</i>	433
<i>amorum libri periculosi</i>	79 & seq.
<i>amoris sacra</i>	79
<i>amorosi mulierum affectus etiam viros emolliunt.</i>	415

<i>Amphiaræus</i> proditur ab Eriphile pro monili aureo	185 & seq. N. ibid.
<i>Amphion</i> quis	370 N.
<i>Anatomia</i> cur olim non in usu?	317
<i>Androgyni</i> 439 <i>Monstra hermaphroditi</i> , quos dari indubium	ibid.
<i>Andromacha</i> quæ	191 N.
<i>Animus</i> ludicris assuetus difficulter ea dimittit	48
<i>Animus</i> perversus sibi <i>Magister</i> & <i>schola</i>	420
<i>Antistites Ecclesiasticos comœdias</i> frequentantes vellicat	412
<i>Annulus Gygis</i> 6 & 7 12 ne malis committatur	456.
<i>Anus juvenis</i>	446
<i>Apis Dei Ægyptiorum plausus natalis</i> , descriptio luctus, cultus	373 & seq.
<i>Apollo</i>	238 N.
<i>Apollinius furor</i>	368 N.
<i>Apotheosis nature</i>	105
<i>Apri</i> inter signa militaria	290 N.
<i>Araneæ Monachorum</i>	390
<i>Arena à vento in remotissima loca</i> defertur	69
<i>Areopagus</i> quid	159 N.
<i>Argonautæ</i>	15 N.
<i>Arrogantia</i> in abiectiori timidior	215
<i>Ars questuosissima litium protractio</i>	163
<i>Artis vis</i>	365
<i>Artium liberalium supplicatio</i>	35
<i>Assentatio superstitiosa ad Cardinalem Gallum</i>	372 & seq.
<i>Astrologi vapulant à Diis</i>	243
	<i>Astro.</i>

<i>Astrologis præfigitur obiectum</i>	244
<i>Astrologia vera circa quæ occupetur</i>	234
<i>Astrologi obiectum vita hominis, status eligendus, vitia, virtutes &c.</i>	234 & seq.
<i>Astrologia judiciaria damnata</i>	236
<i>Astrologi impugnantur</i>	244
<i>Astrologos qui damnant</i>	246
<i>Astrologiæ judiciariæ effectus</i>	245
<i>Astrorum vis</i>	243
<i>Astrorum in inferiora vis</i>	44
<i>Athletica excusatur</i>	409
<i>Avaritiæ Martyrium</i>	178
<i>Avari Christum fastidiunt</i>	195
<i>Avari cibus</i>	290
<i>Avarus comparatur chrysolito 33 avarus inter pecunias fur</i>	32
<i>Auceps Princeps factus</i>	383
<i>Aucupium principum.</i>	365
<i>Aves cupidini mactate quæ ?</i>	82
<i>Augusti felicitas qualis</i>	150
<i>Augustus cur Pistor</i>	367
<i>Aula oceanus 327 & seq. 350 & seq. Syrtes in ea 353 mutat Monachos 333 comparatur visco 333 infelicibus invidet lacrimas 348. & seq. non admittit homines libertate utentes</i>	65
<i>Aulici Stilponis fata</i>	155
<i>Aulici comparantur Cete</i>	344
<i>Aulici dissimilitudo cum Sirene marina 343 & seq. & cœlesti</i>	344
<i>Aulicorum nictus verba</i>	346
	An.

<i>Aulicis negatur, quod in damnatis ad crucem toleratur</i>	348
<i>Aulici infelicis status</i>	351 & seq.
<i>Aulicorum astus</i>	352
<i>Aulicorum misera felicitas à 146 usque ad</i>	156
<i>Aulicus infelix suâ culpa infelicior 155 similis fulmine tacto</i>	156
<i>Aulicus oceanus homines non facit religiosiores, ut facit oceanus naturalis</i>	356
<i>Aulicus oceanus motu regulari, & irregulari movetur</i>	354 & seq.
<i>Aulicus alius lentus, alius gressu festinus</i>	343 & seq.
<i>Aulicorum Numina Principes, quomodo colendi ?</i>	380 & seq.
<i>Aulici imitantur Principes non corpore, sed animo</i>	381 & seq.
<i>Eorum moribus genio, & inclinationibus indulgendum</i>	382 & seq.
<i>Aulicorum ars ditekendi</i>	384
<i>Aulicus ad scopulos allisus</i>	341
<i>Aulicus fingens hominem externum</i>	349
<i>Aures principum falsis assuetæ</i>	371
<i>Aurigatio nocturna reprobenditur</i>	399
<i>Aurum ex inferiori metallo</i>	247
<i>Aurum auro quinam querant</i>	248
<i>Aurum Numen imitatur</i>	248 & 249
<i>facit quod Christus</i>	249
<i>Aurum omnia vincit</i>	160 & 161
<i>aurum nil divinius</i>	194 & seq.
<i>Aurum sentit suum amatorem</i>	33
<i>Authorum invidi criminales</i>	252 & seq.
<i>Authorum pia tractantium copia</i>	91

B.

<i>Bacchanalia</i> 283	§ seq. 301	§ 302 ante ipsas	
aras			107
<i>Bacchus optimus medicus</i>			305
<i>Beatitudo æterna quos maneat</i>			361
<i>Bella cur movenda</i>			56
<i>Bellicosi thraſones</i>			264
<i>Bibliotheca divitis</i> 222	comporatur orbi		230
§ seq. servit aliis 231	à Bibliotheca		
nemo æſtimandus 232	habentur ad ſpe-		
ctaculum 232	copioſiſſima	224 not.	
<i>Bibo inſignis qui nunquam bibit ad ſatietatem</i>			301
<i>Blasphemi cur accuſandi</i>			316
<i>Blasphemus dives ad mortem petitus</i>	§ da-		
mnatus		21 § seq.	
<i>Blasphemus pauper ad roſum damnatur</i>	320 § seq.		
<i>Bolide accedere quid</i>			342 N.
<i>Bombycibus homines ſimiles</i>			180
<i>Bucephalus unde dictus</i>			215 N.

C.

<i>Caianitarum error</i> 87	Caianite qui		87 N.
<i>Caius Octavianus cur Auguſtus dictus</i>			150 N.
<i>Calumniarum vis</i> 390	Calumnie ſalibus §		
facetiis teſte acerbiffima 392	earum		
commendatio			394
<i>Campanus ager unde</i>			228 N
<i>Candorem lac aſinarum fovet</i>			451
<i>Canes à capta fera abſtinentes</i>			290
<i>Carnium eſum tempore non licito inbibet Gyges</i>	285		
<i>Caſtitatis pericula</i>			404
			Caſti-

<i>Castitatis servandæ modus, & media à f: 98 ad 105.</i>	
<i>ad castra militaria cur rei compellendi?</i>	320
<i>Cathedra concionatorum theatra mimorum</i>	421
<i>Cato num nimio vino suam maculârit sapien-</i>	
<i>tiant</i>	307 & 310
<i>Caucasus mons</i>	156 N.
<i>Cereris sacra</i>	334 N.
<i>Cete aulici</i>	344
<i>Charmion qui 2 ingreditur sepulchrum prin-</i>	
<i>cipis 45 & seq. migrat in urbem regi-</i>	
<i>am majorem 13 ejus lapis sepulchralis</i>	458
<i>Epitaphium</i>	458
<i>Chironis cum Menippo colloquium</i>	326 N.
<i>Choreas dedecere Principes</i>	48 N.
<i>Choreæ periculis plena</i>	397
<i>Christi proscribendi periculum unde impen-</i>	
<i>deat</i>	107 & seq.
<i>Christus anguis</i>	- 87
<i>Christus cur vulneratus</i>	184
<i>Christus avaris fastidio</i>	195
<i>Chrysolitus magnete ambitiosior</i>	33
<i>Cimmerii qui</i>	248
<i>Cincinnati adscititii solœcismus comæ virilis</i>	444
<i>Cineres virginum se ulciscences</i>	96 & seq.
<i>Cinna quis</i>	150 N.
<i>Civitates edificiis ample Principi suspectæ</i>	
<i>sint.</i>	356
<i>Civitatum ortus</i>	404
<i>Civium nimia multitudo quid invehbat?</i>	356
<i>Cladis hostilis descriptio</i>	378
<i>Clerus amplus, ejus auctoritas, & consilia</i>	
<i>etiam in temporalibus</i>	91

<i>Colossus quid in Jeon auth. N. columna Co-</i> <i>rintbia</i>	141 N.
<i>Comici obscœna exhibentes comparantur vi-</i> <i>tro adurenti</i>	416
<i>Lucius Aurelius Commodus effœminatus</i>	443 N. ibid.
<i>Comœdiæ diem cum Religione dividunt</i>	421
<i>Comœdias obscœnas exagitat</i>	408 & seq.
<i>Comœdias frequentantes antistites Ecclesiasti-</i> <i>cos vellicat</i>	112
<i>Comptuli in forum prodeuntes</i>	445
<i>Comptulos comam nutriendos explodit 443 sunt</i> <i>præsides senatus foeminei</i>	446
<i>Concionum tedium</i>	420
<i>Conjugia coacta infausta</i>	266 & seq. 271
<i>Conjugium ob divitias initum infelix</i>	193
<i>Consortium sæpe malus Magister</i>	455
<i>Consternationis subitaneæ descriptio</i>	406 & seq.
<i>Consualia Romanorum ubi</i>	17 & quid 17 N.
<i>Convivium Deorum</i>	237
<i>Convivium immoderatum</i>	128 & seq.
<i>Conviviorum luxuries taxatur</i>	125 & seq. 137
<i>Critici traducuntur</i>	252
<i>Crux ubi non apponenda</i>	83
<i>Cultus nimius juvenum roditur</i>	442
<i>Cupido videns</i>	430
<i>De Cupidine Epigramma</i>	81 N.
<i>Cupido, & mors arma mutantes</i>	363
<i>Cupidinis signum</i>	80
<i>Cupidinis cultus, & victima.</i>	81 & 82
<i>Cupiditatis tegendæ observatio astronomica</i>	81
<i>Cupi-</i>	

<i>Cupidini aves mactatae quæ</i>	81
<i>Cura conficiunt hominem</i>	145 seq.
<i>Curiositas damnatur</i>	453
<i>Curtii Romani in foveam se præcipitantis descriptio</i>	428 & seq. N. ibid

D.

<i>Damandi ad castra quæ causa?</i>	320
<i>Damnatorum ad mortem nuptiæ</i>	364
<i>Defectus naturales principum baud imitandi</i>	382
<i>Deorum convivium</i>	237
<i>Depontani qui</i>	358 N.
<i>Dignitas & innocentia nobilissimum, sed arduum par</i>	170
<i>Dignitatum peccata inferiorum minuunt defectus</i>	341
<i>Dii ab auro mutuunt majestatem</i>	194
<i>Dii causam dicere compelluntur</i>	237
<i>Diligentiæ operosæ præmium</i>	250
<i>Diomedes quis</i>	178 N.
<i>Dionysia 299 quæ festa?</i>	299 N.
<i>Dis 17 Ditis sacra</i>	17 & seq.
<i>Dispensatio carnis esus notatur</i>	288
<i>Disputationes apud quos nil proficiant</i>	109
<i>Ditescendi ars aulicorum</i>	384
<i>Dives pessimè est ille, qui fontem divitiarum occultare debet</i>	173
<i>Divites non admittunt monitorem</i>	135
<i>Divites ex morte aliorum</i>	19
<i>Divites indocti exploduntur ob numerosam Bibliothecam</i>	229

Divites os & ventrem cum ceteris mortali-
bus communem habent

127

Divites ex voluptate scelesti

321

Divitie quomodo parande

15

Divitias posse in nubendo attendi

198

Divitum cure

153

Domus magnifica

140 & seq.

Donis quomodo Judices adeundi

160 & seq.

Draconis lex 432 quis N ibid.

Druyde 3. 7 Medici 7 Druyde qui N. 2 eo-
rum sepulture

3 N.

Ducum fides in solutione stipendiorum milita-
rium

274 & 279

Dynasta quis

263 N.

E.

Ebrietas taxatur

302 & seq.

Ecclesia sapiens corpus est

124

Ecclesiam docet Christus ab intra

420

Ecclesiasticorum mores non semper imitari
permisum

412 & seq.

Eclipses animorum majores, quàm Elementorum

13

Eduatio prolium laudabilis

98 & seq.

Educatio Principum non in deliciis & ludicris
sed seriis occupetur

48 & seq.

Effœminati juvenis occupatio matutina

440 & seq.

Egestas Principum unde

27

Eleemoynis fama comparanda

360

Eleusi oppidum

334

Emptores officiorum

164

Ennius Poeta

256 N.

Episcopale munus exponitur

334 & seq.

Episto-

<i>Epistola pro pauperibus exarata</i>	130
<i>Epistolas amatorias senex exarat</i>	362
<i>Epitaphium Charmionis</i>	458
<i>Excusatio lascivarum imaginum</i>	430
<i>Excusationes etiam enormium scelerum</i>	319

F.

<i>Fama aliena quos discruciet? 250</i>	<i>¶ seq.</i>	
<i>Fama luxu quesita turpissima</i>	181	
<i>Fama bona judici laudi, mala probro</i>	173	
<i>Fame honestas curanda</i>	171	
<i>fama elemosynis comparanda</i>	360	
<i>famam nobiles magis quam opes curant</i>	166	
<i>famam vanitate querere</i>		232
<i>Famem patiuntur aliqui corporis ornandi causa</i>	180	
<i>fames avaro placet</i>	290	
<i>fames voluntaria</i>		175 181
<i>Familiaritas amica facit peccata</i>		453
<i>Familias illustres aliqui mentiuntur</i>	62	<i>¶ seq.</i>
<i>Fata infauſta Ducum, & Aulicorum</i>	152	<i>¶ 155</i>
<i>Felices discruciant cura</i>		153
<i>Felici, ex opinione hominum, nemo infelicior</i>		155
<i>Felicitas semel repulsa vix ad suos redit contemptores</i>		189
<i>Felicitatem apparentem plangens</i>		145
<i>Filiae probe educate</i>	98	<i>¶ seq.</i>
<i>Floribus Principes suffocantur & leduntur</i>		376
<i>Fluvii sæpè plurimum distantes per occultos meatus inter se neſciuntur</i>		120
<i>Fortes lingua</i>	264	<i>¶ 268</i>

<i>Fortuna adversa sæpè docet felicitatem</i>	153	§ seq.
<i>Fortuna colenda licet, occultanda tamen</i>	172	
<i>Fortunâ tantùm, magni, ne nimis extollantur</i>	373	
<i>Fortune depictæ effigies</i>	157	§ seq.
<i>Fortune immemor</i>	212	§ seq.
<i>Fortune prioris immemor exprimitur</i>	215	
<i>Fortunam plebeius fert difficile</i>	213	
<i>Fraus sacrorum</i>	117	
<i>Fucata anus describitur</i>	448	§ seq.
<i>fucatae mulieres Dei simia</i>	450	§ seq.
<i>Fuci apparatus describitur</i>	447	§ seq.
<i>Fuga diligens</i>	350	§ N. ibid.
<i>Fulmine tacti descriptio</i>	155	
<i>Fungi optimi</i>	129	N.
<i>Funus Virginis</i>	203	
<i>Furor Apollinis quis?</i>	268	N.

G.

<i>Galli, præ cæteris populis, exterorum mores sectantur</i>	300	
<i>Gallia crudeliter sibi imperari non patitur</i>	52	
<i>Galliam Etruscus perdidit</i>	53	§ seq.
<i>Gallie insignia</i>	332	
<i>Gallorum fœdus cum Germanis</i>	300	
<i>Gallorum indoles</i>	303	§ seq.
<i>Genii</i>	26	N. eorum officium.
<i>Gentes quedam ipso patriæ ritu mancipia</i>	50	
<i>Gentium natura, indoles, & mos in regimine observanda</i>	50	51
<i>Gula vituperatur ob ingluviem, & apparatus ciborum</i>	181	§ seq.
<i>Gygæ</i>		

Gygantes qui

237 N.

Gyges quis ? in presat N. Gyges 12 scopus
operis 9 10 spargit schedulas, incognite
manus, in regias aedes, quibus detegit
comparatas pessime opes 24 ex basi sta-
tue non visus loquitur 66 Epistola ad
epulones nomine pauperum exarata 130
sevitiam patris filiam ad nuptias cogen-
tis ulciscitur 205 soleas ligneas homini,
fortune prioris immemori ante pedes po-
nit 216 Rusticis chartam querelarum
aufert, properat ad regiam, & eam
in manus Principis tradit 276 & 281
invehitur in Magistratus pseudochristi-
anos & larvatos hereticos tolerantes
107 & seq Epulas in convivio turbat 286
Gygis annulus malisne committatur 456 in
undas projicitur 457

H.

Hereses quomodo purgentur 110 hereseos ti-
mide stratagemata 116 & seq,

Heretici papae & Ecclesias auctoritatem vili-
pendunt 118

Hereticorum librorum cum Catholicis com-
mixtio reprobatur 225

Heliotropium lapis & planta 11

Heraclitus Philosophus 10 N.

Hercules ab Omphale od colum damnatus 444

Heroas vinum facit 300

Hippocrates quis 42 N.

H b s

Hip-

<i>Hippocrene fons</i>	394
<i>Hirudines quinam</i>	14
<i>Histriones infames</i>	411 N.
<i>Homines varietate delectantur</i>	326
<i>Homines Bombycibus similes</i>	180
<i>Honos vacuus parva res</i>	191
<i>Honores emptos publica calamitas refarcit</i>	164
<i>Honoris imago fictilis</i>	101
<i>Horoscoporum fides</i>	235 & seq.
<i>Humana natura perverse appetit esse divinum</i>	450
<i>Hypocrisis ubique diffusa</i>	84
<i>Hypocrite Jansenistæ</i>	119 & seq.
<i>Hypocrite faciunt bonos quoque suspectos</i>	85
<i>Histrionum aula</i>	84

I.

<i>Jactabundi de male factis</i>	312
<i>Jansenistarum hypocrisis notatur</i>	119 & seq.
<i>eorum heresis exagitur</i>	123 dogmata
<i>Janus quis</i>	304 N.
<i>Jejunia ornata</i>	174
<i>Imagines qui servant impuras sunt receptatores & suasores luxuriæ</i>	435 & seq.
<i>imagines turpes nec vendendæ, nec donandæ sed comburendæ</i>	436
<i>Imagines piæ excitant devotionem, lascivæ lasciviam</i>	434
<i>Imaginum vis</i>	434
<i>Imago rea</i>	426
<i>Imago honoris fictilis, turpitudinis verò marmorea</i>	101
<i>Impietas impunita</i>	111 & 114
	Impie-

<i>Impletatem nemo defert</i>	113 § seq.
<i>Impii piorum bonum nomen maculant</i>	86
<i>Infans aciculis confixus</i>	87
<i>Infelicitate infelix</i>	153
<i>Infelicitate infelicior</i>	154
<i>Ingeniō nil ditius</i>	436
<i>Insignia Galliae</i>	332 § ibid. in N.
<i>Institutio mollis quid</i>	48 N.
<i>Invidia operose diligentiae</i>	250 § seq. alchymistarum
<i>Invidiae Martyrium</i>	179 § seq.
<i>Ipra urbs</i>	119 N.
<i>Judei porcos in vexillis Romanorum cur intueri noluerint</i>	290
<i>Judei aurum vorantes</i>	20
<i>Judicem aureum scelus nil juvat</i>	173
<i>Judex munera recipiens vix integer</i>	163
<i>Judices munerum oblatores severè repellentes</i>	160
<i>Judices æquissimi cur apud vulgus ancipitem habeant famam</i>	167
<i>Judici bona fama laudi, mala probro</i>	173
<i>Judicibus salutaria monita proponuntur</i>	169 § seq.
<i>Judicum uxores qualiter ferant sententiam</i>	162 § seq.
<i>Judicum lapis lydius</i>	157
<i>Judices in eo segniores, quod decalogus jubet, quàm dum tabulae civiles illorum operam postulant</i>	111
<i>Judices non prece sed pretio adeundi</i>	160 § seq.
<i>Judicum zelus indiscretus</i>	323
<i>Judices oculos ad arbitrium habent, comparantur lamiis</i>	324
	Judi-

<i>Judicium servor frigescit</i>	319	<i>Judiciorum momenta nobilitas, & opes</i>	318
<i>Judices comparantur cum antiquis anatomiam non exercentibus</i>	318	<i>Judices in pauperes armantur</i>	317
<i>Judices Cyclopes non insectantur</i>			23
<i>Julianus Apostata</i>			106 N.
<i>Jupiter quare in arietem transfiguratus</i>			237 N.
<i>Justitiam pingere, quàm reddere facilius</i>			152

L.

Lacrymas inter jocos fundens Heraclitus	10	N.
Lacrimas aula infelicibus invidet	348	& seq.
Lactentium Dea		106.
Letitia coacta		348
Lanistæ docent homicidia	408	& seq.
Laocoon quis		116 N.
Lapis sepulchralis Charmionis		458
Lascivia publica notatur		410.
Lascivia Jovis, Veneris, & Herculis damnatur	410	& N. ibid.
Lateres pluit		69
Latro latroni exprobrat latrocinia	336	& seq.
Latus Christi cur apertum		29
Laus ficta vituperium	376	Laus laqueus
Principium	368	Laus Virginum animos
labefactat		98
Lex sub specie matronæ depicta		158
Liber de inventionem pecuniarum		15
Liberas linguas in libera civitate esse debere	60	N.
Libertatem tollentes heretici quæ damna bono		com-

<i>communi afferant</i>	123	<i>destruunt regum</i>	
<i>Majestatem</i>	122	<i>abolent leges & judicia</i>	121
<i>Libertini qui</i>			219 N.
<i>Libidinis inveteratae malum</i>			365
<i>Libri amorum</i>	79 & seq.	<i>Librorum vanitas</i>	
	232	<i>Libros multos coëmit Dives indo-</i>	
	Etus 223 & seq.	<i>Magistri mortui</i>	225
<i>Libros hereticos Catholicis immixtos</i>		<i>culpat</i>	225
<i>Liquores in uno vase semper dissidentes</i>			124
<i>Litigantium sors</i>			161
<i>Litium protractio ars questuosissima</i>			168
<i>Loci amœni descriptio</i>			454
<i>Ludentium fugitiva sors</i>			314
<i>Lustrationes militares callide</i>			274
<i>Lux nocturna æmula solis</i>			401
<i>Luxus</i>	304	<i>Vestium apud mulieres quam ege-</i>	
		<i>statem & famem inducat</i>	177
<i>excusa-</i>		<i>tio ejus</i>	178

M.

<i>Magistratus inferior dependet à superiore</i>	114 &	
		119
<i>Magistratus officium est purgare impietatem</i>		111
<i>Magnetis virtus</i>		297
<i>Magnete chrysolitus ambitiosior</i>		33
<i>Magni à fortuna, tantùm, ne nimis lauden-</i>		
<i>tur</i>	373 & seq.	<i>comparantur Api Ægyptio</i> 375
<i>Mancipiis ne credatur ærarium publicum</i>		219
<i>Mandata Principum apud Gallos citò in obli-</i>		
<i>vionem veniunt</i>	125 & seq.	B. V.

**B. V. Mariæ effigies substituta ad tegendam
idololatriam, cui falsissimis illuditur bo-
noribus**

95 § 97

Martyres suis poenis splendidi 184

Martyres suos vitium quodlibet habet 179

Martyrium illustrissimum, quo quis lucet 184

Matrimonia imparia plerumque infausta 202

**Matrimonia diversarum Religionum non sunt
probanda** 210 § seq.

Matrimonio sæpè infesta fortuna legem dat 192

**Matrona mavult liberis fundum, quam sibi
ornatum perire** 185

**Matrona nobilis cur cavet pedissequas for-
mosas** 232

**Medici quid observare debeant quoad pblebo-
tomiam** 43 § seq.

Medici erant Druyda 7

**Medicorum facilitas in danda licentia come-
dendi carnes diebus vetitis** 287

Mensa opipara 128 § seq.

Mensarum prodigalitas 125

Meteora breve spectaculum 314

Meteorum quid 314 N.

Mezentii Tyrannis 363 § N. ibid.

Minister Veneris 382

Ministri infelices 152 § 153 § seq.

Ministri comparantur spongiæ 24

Miranda difficulter creduntur 1

**Miseri suis malis non tantum vexari, sed §
ornari possunt** 184

**Miseriarum maxima opulentiam videri, § se
miserrimum scire** 185

Moderni

<i>Moderni utile honesto præferunt</i>	191
<i>Monachi in aula amphibii</i>	329
<i>Monachis antiquioris ordinis moliantur novo-</i> <i>ram ordinum institutiones ruinam</i>	395
<i>Monachorum araneæ</i>	390
<i>Monachis solitudo reverentiam conciliat</i>	334
<i>Monachorum aulicorum excusationes</i> 336 <i>usque</i> 341	
<i>Monachorum bona & redditus cur infestentur</i>	340
<i>Monachos nec alia, nec sua agere negotia in</i> <i>aula decet</i>	332 & seq.
<i>Monachos sarcasmis impetere, famam eorum</i> <i>imminuit</i>	392
<i>Monachorum copia</i>	91
<i>Monastice vite descriptio</i>	386
<i>Monialium monasteria tam in civitatibus,</i> <i>quàm in villis magno numero structa</i> 89 & seq.	
<i>Monialium dotes, labor, studium, opes</i>	90
<i>Monita salutaria pro iudicibus</i>	169 & seq.
<i>Monstri natura, & causæ</i>	21 & seq.
<i>Mores raro enormiter peccant</i>	22
<i>Mores & facta Ecclesiasticorum non semper</i> <i>bono sunt exemplo</i>	412 & seq.
<i>Morientis voluptas quæ</i>	311
<i>Mori qui in vini dolio optaverit</i>	308
<i>Mors, & cupido arma mutant</i>	363
<i>Mortui vivorum Magistri</i>	2
<i>Mulcta conviviorum lautitiei dictata</i>	125 & seq.
<i>Mulier compta comparatur statuae</i>	102
<i>Mulierum superbia ad quam egestatem adigat</i> <i>virum</i> 177 & seq. <i>excusationes de luxu</i> <i>vestium</i> 178 <i>emulatio in ornatu corporis</i> <i>398 amorosi gemitus etiam viros frangunt</i>	415
	Mu-

<i>Mulus superbiens</i>	215
<i>Munera iudices, & bonum publicum, & famam perdunt à f. 160 usque ad 174 Munera quæ & quomodo accepta iudicem excusent 166 & 168 & seq. Munerum licentia & abusus 165 & seq. Munerum & umbræ comparatio 168 & seq.</i>	

N.

<i>Natalium ratio num habenda in nuptiis 191 & seq.</i>	
<i>Nati sub Mercurio qui 37 N.</i>	
<i>Natura egre patitur aliquid à se abscedere 21</i>	
<i>Naturæ simulacrum 106 apothæosis 105</i>	
<i>Naturæ humane vicissitudo 325 & seq.</i>	
<i>Nemesis quid 158 N.</i>	
<i>Nictus aulicorum verba 346</i>	
<i>Nili fontes in præf. N.</i>	
<i>Nix purpurea unde? 69</i>	
<i>Nobiles idèd cæteris digniores, ut alios moribus suis ad obsequia principis invitent 262</i>	
<i>Nobiles igneæ indolis 262 sunt radii solis Regii 262 venationis amantes 262 villaticum imperium Militiæ præferunt 263 magis de fama, quàm opibus solliciti 166</i>	
<i>Nobiles matronæ cur formosas pedissequas caveant 233</i>	
<i>Nobiles veros à tributis eximi posse 61 & seq. eorum tributa 62</i>	
<i>Nobiles simulati; 62 Nobiles lingua fortes 264 & 268</i>	
<i>Nobiles cogunt rustici ad modestiam 273</i>	
No-	

<i>Nobilium jus usurpatum in rusticos</i>	267	§ seq.
<i>Nobiles ærumnose pretiosi</i>	177	
<i>Nobilium tenue prandium</i>	175	§ seq.
<i>Nobiles culpantur qui pro patria nil audent</i>	261	
<i>Nobiles scemina ob nocturnas societates censentur</i>	400	
<i>Nobilis verus promptus ad bellum</i>	259	§ seq.
<i>Nobilitas § opes judiciorum momenta</i>	318	
<i>In noctivagos invehitur</i>	399	
<i>Noctura consortia diversi sexus castitati periculosa</i>	400	§ seq.
<i>Nubes sanguinem depluentes</i>	169	
<i>Numerus ternarius sacer</i>	95	N.
<i>Nuptie avaræ</i>	364	
<i>Nuptie damnatorum ad mortem</i>	364	
<i>Nuptie Principum quæ esse soleant</i>	196	§ seq.
<i>Nuptie impares certissimis vindicantur calamitatibus</i>	201	§ seq.
<i>Nuptiarum coactarum tristes effectus</i>	209	ad
<i>nuptias, cogi volunt virgines, ut audi-</i>		
<i>ant pudicæ</i>	189	

O.

<i>Oblationis fraus</i>	117	
<i>Obscuritas alchimistarum</i>	250	
<i>Oceani Rectores</i>	353	
<i>Oceani motus duplex, alius regularis alius irregularis</i>	353	§ seq.
<i>Oceanus aulicus plurimum differt ab oceano naturali</i>	356	

<i>Oculus index affectuum</i>	402	<i>eorum adulteri-</i>	
<i>um</i>			409
<i>Odore viventes</i>			176
<i>Odores glutire voluptatum solæcismus</i>			444
<i>Oedipus unde dictus</i>			247 N.
<i>Officiorum emptores taxantur</i>			164
<i>Olivarii Ducis fata</i>	152	§ seq.	
<i>Olympus mons</i>			236 N.
<i>Opes cur substantia dicantur</i>			22
<i>Ophite serpentes colunt</i>	86	qui	86 N.
<i>Oratores regum tormenta bellica</i>			110
<i>Ornatûs causâ sepè à necessariis abstinetur</i>	185		
<i>emulatio ornatûs in fœminis</i>	398	<i>ejus</i>	
<i>descriptio</i>			398
<i>Ornatûs gratiâ famelici</i>			120

P.

<i>Panni opinione vilescunt</i>			183
<i>Pantomimi qui</i>			409 N.
<i>Pape auctoritatem vilipendunt hæretici</i>			118
<i>Parrhasius quis</i>			431 N.
<i>Pasiphaë quæ</i>			194 N.
<i>Patritii</i>			219 N.
<i>Paupertas ornata</i>	175	§ seq.	
<i>Pauperum creatores, § tortores</i>			21
<i>Pax Religiosa concussa cur omnes offendat</i>			339
<i>Peccatum omne suos habet Patronos</i>			165
<i>Peculatûs pœnæ</i>	31	<i>quid sit</i>	N. ibid.
<i>Pecunia comparatur cum uxore</i>			34
<i>Pecuniarum acquirendarum modi</i>			15
			Pt-

<i>Pedissequas insectatur</i>	405
<i>De Periculis loqui facile est remotis à periculo</i>	269
<i>Pestilentia quomodo pargatur</i>	110
<i>Pbidias</i>	225 N.
<i>Philadelphus Ptolomei quis</i>	224
<i>Philosophi ubi imperant, optimum regimen</i>	49
<i>Pblebotomia an admittenda in Gallis 39 quæ- ve in ejus admissione observanda 43 & seq. non est indistinctè applicanda 44 & seq.</i>	
<i>Pictoria artis commendatio 426 solis Nobili- bus apud Athenienses exercere permissa 426 & seq. ejus initia</i>	ibid N.
<i>Pictura naturæ ludus</i>	427
<i>Pictores, poëta, & oratores individui comi- tes</i>	427 & seq.
<i>Picturæ oculorum voluptas, ac suppellex pre- tiosè inutilis</i>	428
<i>Picturæ lascivæ accusatio</i>	430
<i>Pictores rei, non picturæ</i>	431
<i>Pietas ficta</i>	92 & seq.
<i>Pietatis despectus</i>	85
<i>Pindarus cur frigidus Poëta</i>	305
<i>Planta pudica 104 in alienum solum trans- plantata</i>	104
<i>Plebeius difficile fert fortunam</i>	213
<i>Plinii mors</i>	328 N. ibid.
<i>Pluvia sanguinis</i>	69
<i>Pœnarum mitigandarum causa</i>	320
<i>Poëtarum labores absque mercede</i>	266 & seq.
	Pœ.

Poëtarum ars se insinuant apud Principes 368 & seq.

Pompam qui anteponant fami , & inedia 175 & seq.

Popæa Sabina quæ 451

Populus dum sponte non sapit , cogendus est 111

Populus assuetas pœnas , & mala libenter to-
lerat 51

Populus ne nimium exhauriatur 23 & seq.

Porcos Judæi intueri noluere , cur ? 290

Porphyrites quid 142 N.

Potatores insignes 306 & seq.

Potentes impunè peccant 316 & seq.

Potentum curæ apertiores 151 & seq. miseriam
suam foveant 153

Potestate vel officio ad sordes abutentibus se-
verum tribunal erigitur 30

Præfectus ararii exhaurit opes regni , si est
avarus 32

Princeps debet esse medicus 46 & seq. 49 & seq.

Princeps sibi timens comparatur sigillo ceræ
impresso 148

Principes paucis alloquendi 35 à deliciis &
ludicris abstineant 48 Romani choreas
in his non ferebant 48 N. cum aëre com-
parantur 58 morem . & indolem po-
puli sui probè attendant 50 laudibus
sunt capiendi 368

Principes esse mortales , quæ probent ? 379
quo-

quomodo colendi? 381 & seq. eorum
egestas unde? 27

Principum defectus naturales baud imitandi
382 modus eos laudandi 376 & seq.

Principes floribus suffocantur & leduntur 376

Principum aures falsis assuetæ 371

Principes ad seria nasci 48 eorum miseria
148 & seq.

Principum nuptiæ quæ? 196 & seq.

Principes negligentes contra nummorum san-
guisugas 23

Prometheus quis 258 N.

Proscriptio Christi à quibus metuenda 108

Prudentia lenta 54

Ptolomæus Astrologus 239 N.

Publicam lasciviam notat 410

Pudicitie ædes 98 & seq.

Pyramides cur erectæ? 55 N. ibid.

Q.

Quercus cui sacra? 3 N. ibid.

Querela victorum contra iudices tolerantur 168

Quintiliani qui? 87 unde dicti? N. ibid.

R.

Regentes regionum & populorum indolem at-
tendant 50 & seq.

Regimen optimum quod à Philosophis geri-
tur 49

<i>Reguli campestres qui nobiles</i>	263 N.
<i>Regum miseria ob scelera ministrorum</i>	76
<i>Rei etiam capitalis delicti compellendi ad militandum, cur ?</i>	320
<i>Reis non parcendum ob nobilitatem, amicos, affines, aut opes</i>	321
<i>Religione amicta turpitudine 63 & seq. Religionem minus curant Magistratus, quam Politicam</i>	111 & seq.
<i>Religio templorum ad simulationes tegendas adhibetur 89 Religio in qua re consistat ?</i>	380 & seq.
<i>Religiosae pacis concussiones cur feriant aures & oculos</i>	339
<i>Rex est sol.</i>	62
<i>Risus sardonicus</i>	147 N.
<i>Rumia Dea</i>	106 N,
<i>Rustici, nobiles ad modestiam cogunt 273 rusticorum causam agit Gyges 276 & seq. rusticorum status sub Nobilibus</i>	271 & seq.

S.

<i>Sacra ditis 17 & seq. sacra Adonidis 93 & seq. sacra Ophitarum 86 Quintilianorum 87 Cereris</i>	334
<i>Sacrorum fraus</i>	117
<i>Salibus testæ calumniæ commendantur</i>	394
<i>Salmoeneus Rex Elidis voluit pro Deo haberi</i>	124
	Salu.

<i>Salutationes frigida</i>	350
<i>Sanguinem humanum bibere, damnatum</i>	21
<i>Sarcasmi contra Monachos</i>	392
<i>Scelus ingens rarum</i>	21
<i>Scelera sua jaſtantes</i>	312
<i>Schola Veneris</i>	79 N.
<i>Scientia ſolida ſtudendum</i>	251 ¶ ſeq.
<i>Scientiarum ianua viſus, ¶ auditus</i>	397
<i>Scopuli Aularum 341 ¶ perdunt ¶ ſervant</i>	342
<i>Seditio quando optetur 23 ¶ ſeq. ſeditio ci- vilis quomodo impedienda</i>	55
<i>Senatores ob dignitatem non ſinunt ſe cor- rumpi</i>	166
<i>Senatus ſceminarum 445 comptuli ad eum vo- candi</i>	445 ¶ ſeq.
<i>Senes ne nubant 364 ſenes carpuntur ob edi- ficia in ſenectute ſtructa 360 cur eos edi- ficare deleſcet? 359 ſenes è mortalibus exturbantur 359 ſenes ad ſtruenda edi- ficia inepti cenſebantur 358 ſenex laſci- vus comparatur doliis vino exhauiſtis, quibus ſolum ſex reſtat 364 ſenis Ze- lotypia</i>	363
<i>Senis amatoria littera</i>	362
<i>Senecionis deſcriptio</i>	357 ¶ ſeq.
<i>Senex juvenum malis laborans</i>	127
<i>Senectus delirans</i>	356
<i>Sequanæ fluvii ortus in Icône Auth:</i>	
<i>Serapidis ſtatua</i>	172
<i>Sermo coram Principe non ſit prolixus</i>	35
<i>Li 4</i>	Set-

<i>Serpentes quò formosiores, eò perniciosiores</i>	77
<i>Serpentum cultores</i>	86
<i>Severitatem quanam gentes tolerent</i>	50
<i>Sexûs infirmioris potentia</i>	402
<i>Sicilia insula</i>	198 N.
<i>Siderum in inferiora vis</i>	244
<i>Sigillum cere impressum comparatur Princi-</i>	
<i>pi sibi timenti à subditis</i>	148
<i>Inter signa militaria apri</i>	290 N.
<i>Silentium imperio difficilius fit</i>	287
<i>Similis simili gaudet</i>	331
<i>Simulatione omnia aguntur</i>	425
<i>Simulatio templorum Religione tegitur</i>	89
<i>Simulator insignis</i>	144 & 145
<i>Sirenes quæ & unde?</i>	342 N
<i>Sirenes cœlestes</i>	344
<i>Societates pravae sunt fugienda</i>	101
<i>Societates nocturnae illustrium censurantur</i>	400
<i>Solitudo Monachos commendant 334 Solitu-</i>	
<i>dine nîl suavius</i>	452
<i>Somnus curarum solatium</i>	146
<i>Sors regum misera ob perversitatem ministro-</i>	
<i>rum</i>	76
<i>Sortis, statûs, conditionisque nostræ non-</i>	
<i>obliviscendum</i>	216 & seq.
<i>Sparta urbs</i>	99 N.
<i>Spartanarum Virginum pudicitia</i>	99
<i>Spiritus bonos & malos dari</i>	294 & seq.
<i>Spongiæ comparantur, qui provincias exhau-</i>	
<i>riunt</i>	24
	Statua

<i>Statua Rex</i>	431
<i>Statue adamate</i>	433
<i>Stilponis aulici fata</i>	155
<i>Stipendiorum militarium expilationes</i>	274 & seq.
<i>Studiorum abusus inter pocula</i>	308
<i>Styx quid ?</i>	241 N.
<i>Suber arbuscula</i>	182 N.
<i>Suicidium improbatur</i>	73 & 74
<i>Superbia inops</i>	175
<i>Suppellex pomposa</i>	177
<i>Symbolum hominis obliti prioris fortune</i>	215
<i>Sympathia quid ?</i>	33 N.
<i>Syrtes unde ?</i>	69

T.

<i>Tagasta nova</i>	120 N. ibid.
<i>Tedium levat diversitas</i>	327
<i>Templorum religio ad simulationes tegendas adhibetur</i>	89
<i>Ternarius numerus sacer & superstitiosus</i>	95 N.
<i>Terra cœli conjux</i>	192
<i>Theagines quis ?</i>	431 N.
<i>Thatrum Mimorum Cathedra concionato- rum</i>	421
<i>Thebe urbs</i>	370 N.
<i>Thermæ quid ?</i>	97 N.
<i>Thersites quis ?</i>	257 N.
<i>Timeat omnes, quem timent omnes</i>	148
<i>Tormenta bellica oratores regum</i>	110
<i>Tra-</i>	

<i>Trajanus restituit Virginibus ablatum bono-</i>	
<i>rem</i>	97 § 96 N.
<i>Tribunal severum contra abutentes potestate</i>	30
<i>Tributa Nobilium</i>	62
<i>Tributa vitiis imponere , ars utilissima ea tem-</i>	
<i>perandi</i>	126
<i>Tributa imponantur quibus ferendis subditi</i>	
<i>pares sunt .</i>	61 § seq.
<i>Trojanus equus</i>	116
<i>Triumviratus Romanus quid ?</i>	388 N.
<i>Tumultuantis populi turbines</i>	321 § seq.
<i>Turpitude religione amissa</i>	63
<i>Turpitudinis imago marmorea</i>	101
<i>Turpium imaginum pericula</i>	432 § seq. nec
<i>vendenda nec donanda , sed combu-</i>	
<i>renda sunt .</i>	436 § seq.

V.

<i>Valcini effigies</i>	119
<i>Vanitas in libris</i>	232
<i>Veneris fabula de Adonide</i>	94 N.
<i>Venus quæ ?</i>	231 N.
<i>Veneris cultus</i>	94 § 95 dicitur etiam Ama-
<i>thuntia , Paphia , Cytherea</i>	95
<i>Veneris minister</i>	382
<i>Venus Gnidia unde dicta ?</i>	433 N
<i>Vesta Dea</i>	250 N.
<i>Vestes ornate comparantur suberì</i>	182
<i>Vestes historias exhibentes</i>	78
	<i>Vestes</i>

<i>Vestes mysticae</i>	93 103
<i>Vestium cultus miraculum patientiae</i>	181.
<i>Vestium luxus. Vide Luxus. Vestium nimiam pompam & ornatum quæ mala consequantur</i>	183 & seq.
<i>Vestes unde vilescant ?</i>	183
<i>Veteres honestum utili præferebant</i>	190 & seq.
<i>Vetula descriptio</i>	447
<i>Victimæ Deorum quæ ?</i>	82 N.
<i>Vigilie cur sublata</i>	407 & seq.
<i>Vini dolium eligitur pro mortis sententia</i>	308
<i>Vinum facit Heroas</i>	309
<i>Vinum optima medicina 305 vinum nascentibus sanum 305 vinum quibus utile, quive effectus 305 & seq. libidinem & turpiloquia provocat</i>	311 & seq.
<i>Vinolentorum audacia & temeritas extrema</i>	310
<i>Virgæ in cælo</i>	110
<i>Virgilio panes penduntur pro mercede</i>	367
<i>Virgines ultionem sumunt de Trajano</i>	96 & seq.
<i>Virginum Sacrarum Collegia</i>	89 & seq.
<i>Virginis funus describitur</i>	203
<i>Virgines solitaria præ cæteris æstimantur, & ad matrimonium desiderantur</i>	102
<i>Virgini vitanda 101 Virginitas tuenda 100 parcitas cibi 99 Modestia exterior 100 nuditas cavenda 100 consortia scæminum fugienda 101 Virgo garrula virum invenire non meretur 103 labori assue-</i>	

<i>assuescendum</i>	100	<i>caveat à blanditiis</i>	101
<i>Virginum turpitude marmori, honestas</i>			
<i>fictili vasi similis</i>			101
<i>Viri lacte abundantes</i>			439
<i>Virtus ignorata secura</i>	387	<i>virtutis funus</i>	197
<i>Virtutes ab aliis haurimus</i>	419	<i>virtus ingens rara</i>	21
<i>Vitia sponte generantur</i>	419	<i>ex solis libris</i>	
<i>nosceda</i>			453
<i>Vitium quodvis habet suos Martyres</i>			179
<i>Vitis natura</i>			182
<i>Viventium consortium malus Magister</i>			455
<i>Ultio in statuas exercita</i>			96
<i>Voluntas astris non cogitur</i>	243	<i>voluntati li.</i>	
<i>berum arbitrium qui adimant</i>	117	§ 120	
<i>Voluptas morientis quæ?</i>	311	<i>voluptas non ex-</i>	
<i>spectata magis placet</i>	327	<i>Voluptatum</i>	
<i>solæcismus</i>			444
<i>Votum nefarium</i>	§	<i>scelestum</i>	311
<i>Uranus quis?</i>			240 N.
<i>Vultus animo dissentiens</i>			144 § seq.
<i>Uxor aureum monile suo marito præferens</i>			185

Z.

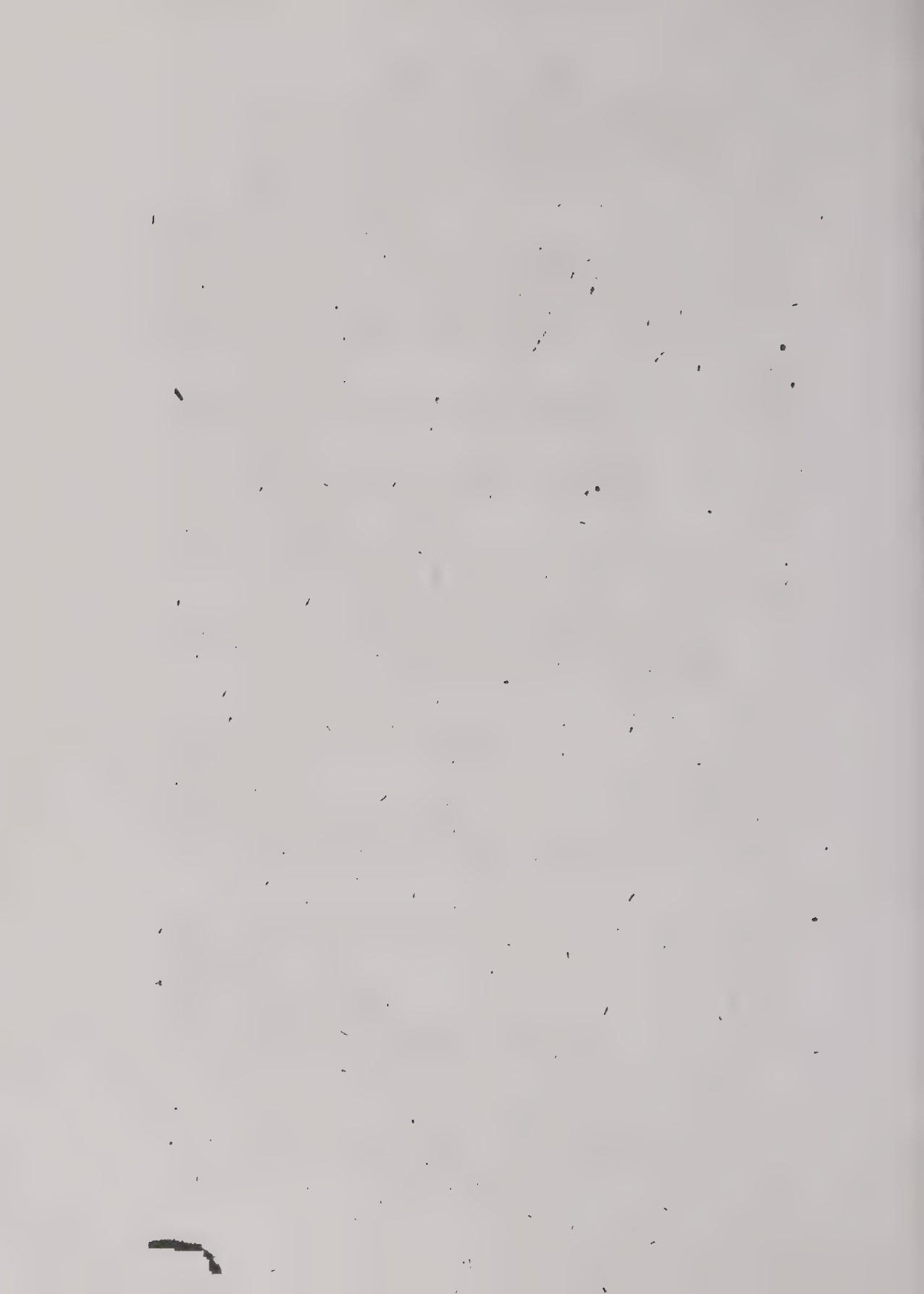
<i>Zelus Judicum indiscretus</i>			323
<i>Zelotypia senis</i>			363
<i>Zeno Stoicus uude?</i>			124 N.
<i>Zoilus Sophista calumniator insignis</i>			252 N.

Numerus paginam, Litt. N. notas significat.

Ut in Omnibus Glorificetur

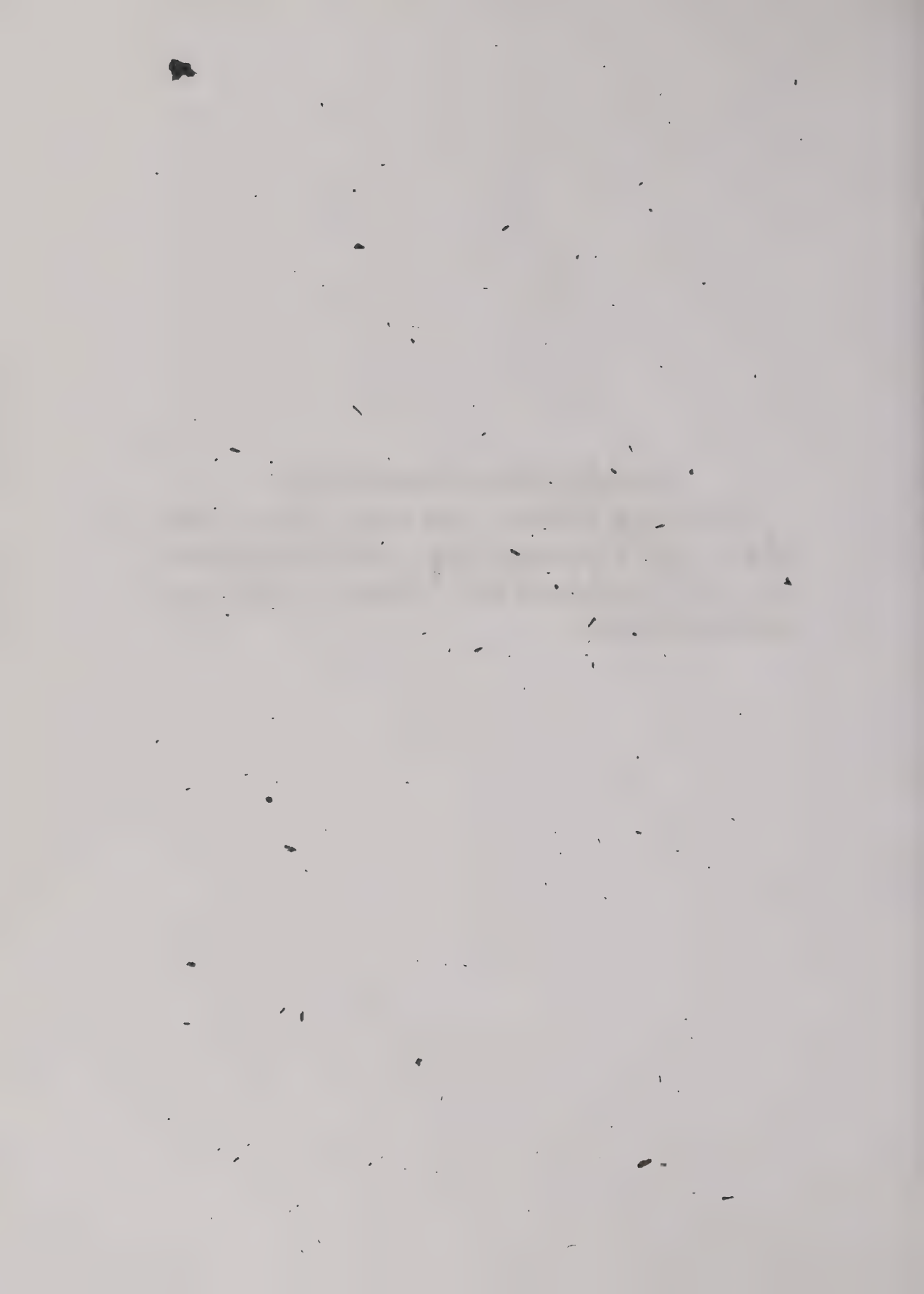
DEUS.

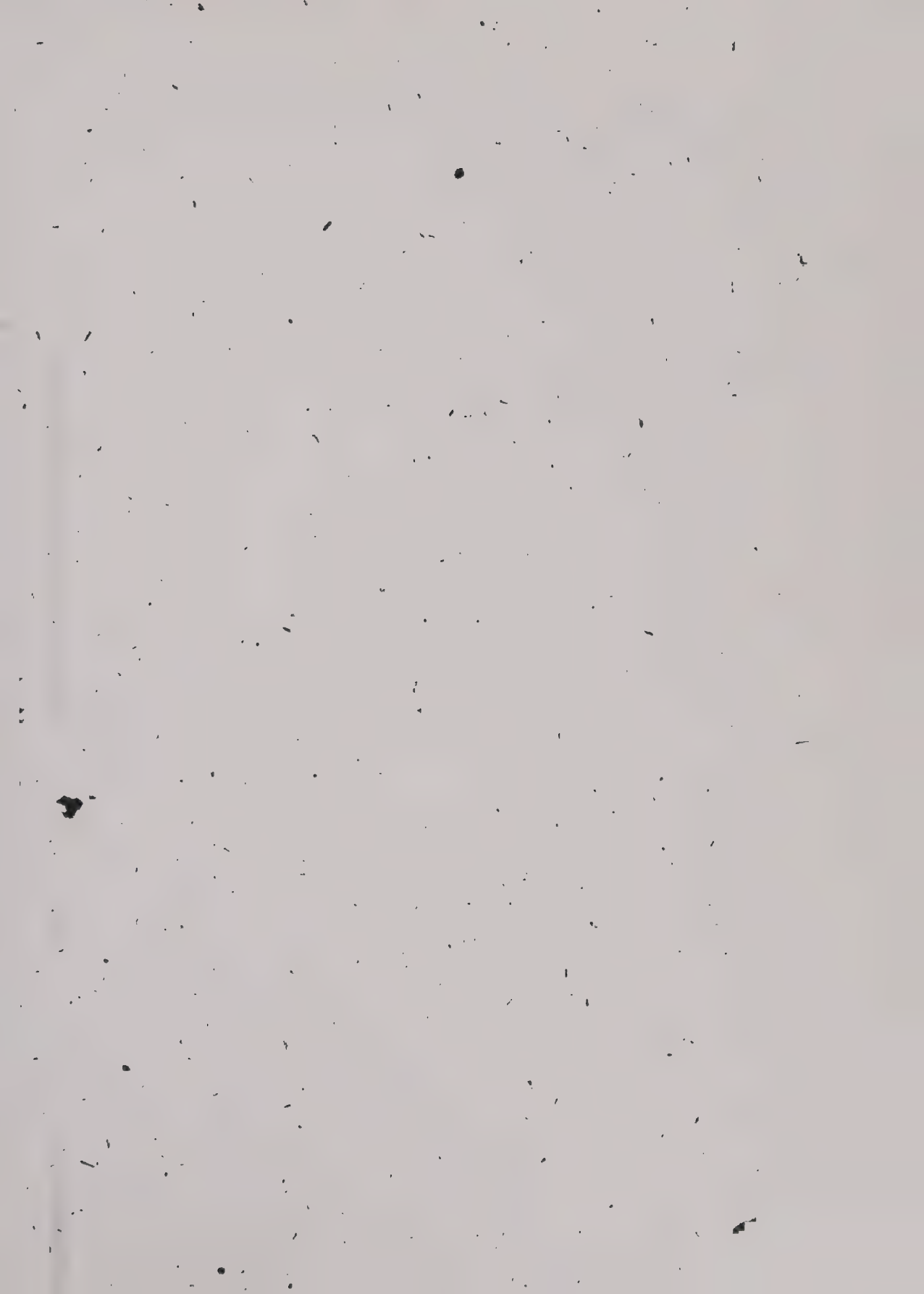

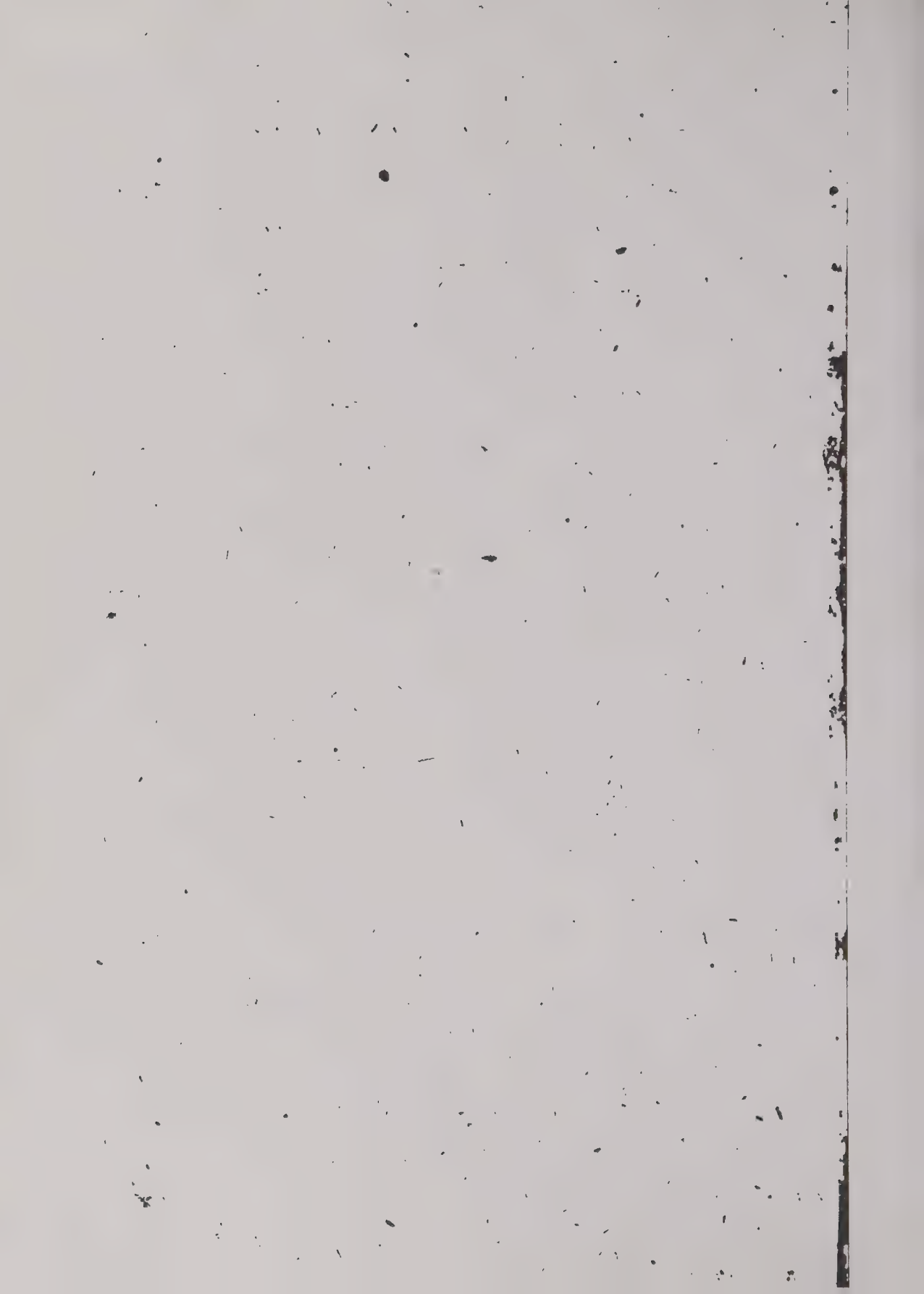

Bericht an den Buchbinder:

Die zwey Blätter von dem Indice, welche an dem Titul angefüget, müssen abgeschnitten, und folglich an den Bogen H. und I. gebunden werden.

544-BAC-314

9 781175 288257